

**Академик Е.А. Бөкетовтың 95-жылдығына арналған
«ЖАҢА ҰРПАҚ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»**

**студенттер мен магистранттардың
XV аймақтық ғылыми-практикалық конференциясының**

МАТЕРИАЛДАРЫ

26 ақпан

МАТЕРИАЛЫ

**XV Региональной научно-практической конференции
студентов и магистрантов**

**«НОВОЕ ПОКОЛЕНИЕ И СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»,**

посвященной 95-летию академика Е.А. Букетова

26 февраля

Қарағанды – 2020

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

АКАДЕМИК Е.А. БӨКЕТОВ АТЫНДАҒЫ
ҚАРАҒАНДЫ МЕМЛЕКЕТТІК УНИВЕРСИТЕТІ

ЭКОНОМИКА ФАКУЛЬТЕТІ

Академик Е.А. Бөкетовтың 95-жылдығына арналған

**«ЖАҢА ҰРПАҚ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»**

*студенттер мен магистранттардың XV аймақтық
ғылыми-практикалық конференциясы*

26 ақпан

*XV региональная научно-практическая
конференция студентов и магистрантов*

**«НОВОЕ ПОКОЛЕНИЕ И СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»,**

посвященная 95-летию академика Е.А. Букетова

26 февраля

Қарағанды
2020

ӘОЖ 330 (574)
КБЖ 65.9(2к)л
Ж28

Ұйымдастыру комитеті – Организационный комитет

Хусаинова Ж.С. (председатель), Жартай Ж.М. (зам. председателя), Акбаев Е.Т., Асанова М.К., Мамбетова С.Ш., Мамраева Д.Г., Сыздыкова Ә.Ж., Ескерова З.А. (отв. секретарь).

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Хусаинова Ж.С., Жартай Ж.М., Гордеева Е.А., Ескерова З.А., Жансеитов А.Т., Ситенко Д.А., Торжанова Д.А.

Ж28 Жаңа ұрпақ және Қазақстан Республикасының экономикалық дамуының қазіргі мәселелері = Новое поколение и современные проблемы экономического развития Республики Казахстан: Студенттер мен магистранттардың XV аймақтық ғыл.-практ. конф. — Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2020. — 175 бет.

ISBN 978-9965-39-788-2

Конференция жинағы қазіргі таңдағы Қазақстан экономикасының даму болашағына және мәселелеріне негізделген. Еліміздің экономикасының теориялық және практикалық мәселелері келесі негізгі бағыттарда көрсетіледі: қазіргі таңдағы Қазақстан экономикасының әлеуметтік-экономикалық мәселелері және даму болашағы; қазіргі жағдайдағы және болашақтағы менеджмент ілімінің дамуының басымдылықтары және үдерістері; Қазақстан Республикасы дамуының стратегиялық мақсаттарына жетудегі экономиканың қаржы-несиелік секторының алғышарттары; Қазақстан экономикасы салаларының дамуын маркетингтік зерттеулер; есеп жүргізудің, бағалаудың және аудиттің негізгі мәселелері және даму болашағы.

Материалы конференции посвящены проблемам и перспективам развития экономики Республики Казахстан на современном этапе. Теоретические и практические проблемы экономики страны рассматриваются по следующим основным направлениям: социально-экономические проблемы развития экономики Казахстана в современных условиях; приоритеты и тенденции развития менеджмента в современных условиях и перспективе; приоритеты финансово-кредитного сектора экономики в достижении Стратегических целей развития Республики Казахстан; маркетинговые исследования развития отраслей экономики Казахстана; проблемы и перспективы развития учета, оценки и аудита.

ӘОЖ 330 (574)
КБЖ 65.9(2к)л

Материалдар жинағы авторлық басылымда жарияланады

Сборник трудов издается в авторской редакции

ISBN 978-9965-39-788-2

© **Қарағанды мемлекеттік университеті, 2020**

1 секция.
ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН
ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-
ЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ
БОЛАШАҒЫ

1 секция.
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ
РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА
В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

СЫРТҚЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ЖӘНЕ ОНЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ БАҒЫТТАРЫ

Жаһандану жағдайында ұлттық сыртқы экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету қандай да болмасын елдің маңызды стратегиялық міндеті болып табылады. Сыртқы экономикалық қауіпсіздік мәселелерін зерделуге қызығушылықтың туындауы келесілермен анықталады: біріншіден, Қазақстанның сыртқы экономикалық байланыстарының әрі қарай дамуымен, экономикалық құрылымдардың интегрирленуінің өсуімен, олар ұлттық шаруашылықтық субъектілердің әлемдік құрылымдық өзгерістерге үлкен көлемде байланыстылыққа алып келеді. Сондықтан экономикалық және оның сыртқы экономикалық құрылымдық жүйесінің қауіпсіздігі сұрақтарын зерделеуге қажеттілік туындайды.

Екіншіден, республиканың сыртқы экономикалық саладағы ұлттық мүдделерін қорғау қажеттілігі әлемдік қаржылық, тауарлық, шикізаттық дағдарыстар кезеңінде өзектілікке ие болды. Олардың ауқымы мемлекеттің экономикалық өсу сипатына және де ішкі экономикалық, саяси тұрақтылығына әсер ете бастады. Сондықтан, әлемдік экономикадан келетін қауіптер ұлттық қауіпсіздіктің басты бағаттарының бірі болып табылады [1].

Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздік туралы заңында келесі анықтама берілген: экономикалық қауіпсіздік – экономиканың дамуы және оның тәуелді болмауы қамтамасыз етілетін, Қазақстан Республикасы ұлттық экономикасының нақты ықтимал қауіп - қатерлерден қорғалуының жай – күйі [2].

Қазақстандық ғалым М.Скаков: «Сыртқы экономикалық қауіпсіздік, экономиканың ашықтығын сақтаған халықаралық еңбек бөлінісі жағдайында ішкі нарқтық сыртқы экономикалық әсерлерден қорғанушылығы» - деген анықтама береді [3].

Ал ғалым Г.Т. Куренкеева келесідей анықтама келтіреді: «Елдің сыртқы экономикалық қауіпсіздігі – ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату үшін жағдай туғызу мақсатында ұлттық мүдделердің сыртқы қауіптерден қорғанушылығы жағдайы» [4].

Сыртқы экономикалық қауіпсіздік ұлттық экономикалық қауіпсіздіктің ішкі құрылымдық элементтеріне – экономикалық қауіпсіздігіне, ұлттық экономиканың тұрақтылығы, оның өздігінен дамуы және прогреске қабілеттілігіне тікелей әсер етуші құрамдық бөлігі болып табылады.

Сыртқы экономикалық қауіпсіздік жүйесіндегі ұлттық мүдделер дербес маңызға ие. Себебі ол елдің халықаралық мамандануына және оның халықаралық еңбек бөлінісіндегі орнымен тікелей байланысты.

Сыртқы экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін бар және нақты қауіптерді айқындау, олардың сандық және сапалық көрсеткіштерін анықтау, қызметтің негізгі бағыттарын және оны бейтараптандырудың нақты іс – шараларын тұжырымдау, қауіпсіздікті қамтамасыз ету мемлекеттің міндеті екендігін ескеріп, шешім қабылдауды іске асырушы тетіктер қалыптастыру қажет.

Сыртқы экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі мемлекеттің сыртқы экономикалық саясаты болып табылады.

Сыртқы экономикалық саясатты іске асырудың негізгі принциптері келесілер болып табылады: ұлттық мүдденің басымдылығы; мемлекеттің реттеуші қызметі; ашықтық; басқа саясаттармен, оның ішінде мемлекеттің сыртқы саясатымен байланыстылығы.

Мемлекеттің сыртқы экономикасының негізгі бағыттары, сәйкесінше сыртқы экономикалық салада елдің экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің бағыттары келесілер болып табылады:

- сыртқы сауда саясаты;
- шетелдік инвестицияларды тарту саясаты;
- көш – қон саясаты;
- валюталық саясат;
- интеграциялық саясат.

Мемлекеттің сыртқы экономикалық саясатының жоғарыда аталған бағыттарының әр қайсысы сәйкесінше елдің экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің саясатын жүргізуді талап етеді. Сыртқы экономикалық саясаттың, барлық элементтері өзара байланысты, сәйкесінше сыртқы экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде оның мақсаттары мен құралдарын үйлестіру қажет. Сыртқы экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саясатының құрамды бөліктерін үйлестіру ұлттық экономиканы дамытудың маңызды факторы болып табылады.

Әдебиеттер

1 Билтенеєв С.Б. и др. Внешнеэкономическая безопасность – важнейший аспект национальный безопасности РК: www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Pravo/37273.doc.htm.

2 “Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі туралы” Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 6 қаңтардағы №527 – IV заңы.

3 Спанов М.У. экономическая безопасность: опыт системного анализа. – Алматы: Қазақстан даму институты, 1999. – 206с.

4 Куренкеева Г.Т. внешнеэкономическая безопасность Казахстана: учебное пособие. – Алматы: Қазақ университеті, 2005. – 85с.

Абденбек Г.М., Әбілахатова Д.Н., 3 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.м., аға оқытушы Таттымбетова К.Т.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖҰМЫССЫЗДЫҚ МӘСЕЛЕСІ ЖӘНЕ ОНЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Жұмыссыздық әлемдегі орталық мәселелердің бірі болып табылады. Және де ол бір жүйеден екіншісіне өтетін елдерде кең байқалады.

Мысалға мұндай процес Қазақстанда жүріп жатыр. Ол өзімен бірге бірқатар жаңа проблемаларды алып келеді. Сонымен қатар жұмыссыздық проблемасы адамдармен тығыз байланысты және соларға тікелей әсер етеді. Жұмысынан айрылу олардың табысының азаюына, өмір сүру деңгейінің төмендеуіне, сонымен қатар психологиялық стресске алып келеді. Осы себепті көптеген саясат адамдары өзінің сайлауалды компанияларында жұмыс орындарын жасауға көп көңіл бөледі.

Жұмыссыздықты зерттеу олардың пайда болу себептерін анықтайды, мемлекеттің тарапынан шараларды анықтайды. Бірақ сонымен қатар көптеген экономистердің ойынша жұмыссыздық қажет нәрсе, оны зұлымдық ретінде қарастыруға болмайды. Өйткені жұмыссыздықтың ең маңызды пайдалы жақтарына оның сапалы еңбекті, бәсекені туындыратыны болса керек.

Қазақстан Республикасында жұмыссыздықпен күресу өз жалғасын табуда. Үкіметте бір міндет бар - бұл инфляцияны және өндірістің құлдырауын болдырмау, жою немесе қандай да бір жолмен бақылау міндеті. Құлдырау шын мәнінде жұмыссыздықтың өсуін тудырады. Бірақ ол нөлден өсе бастайды және құлдыраудан кейін нөлдік деңгейге дейін түспейді. Жұмыссыздық деңгейі қандай? Жұмыссыздықтың мәселесі не және оны қалай білуге болады? Бұл айырмашылық өте маңызды, өйткені жұмыссыздық "проблемалық деңгейге" жеткенде саясаткерлерге қандай да бір шаралар қабылдау талаптары көбейе бастайды. Ресми деректер бойынша жұмыссыздық Қазақстанда ұлттық статистикалық агенттік Министрлігімен бірлесіп еңбек және халықты әлеуметтік қорғаумен байланысты. Бұл деректердің көзі халықты ағымдағы тексеру болып табылады. Ұлттық статистика агенттігі үшін санақ Бюросы жүргізетін отбасыларды іріктеп зерттеу. Іріктеу ай сайын сұралатын және елдің барлық халқын таныстыру үшін іріктелген 50 мыңға жуық отбасын қамтиды. Кең таралған пікірге қарамастан, жұмыссыздық жөніндегі деректер жұмыссыздық жөніндегі жәрдемақы үшін өтініштердің негізінде қалыптаспайды. Ұлттық агенттіктің іріктеуіне кіру үшін адам, ең алдымен, конституциялық емес халыққа тиесілі болуы тиіс. Бұл 16 жасқа толған және одан үлкендердің барлығы түріне немесе аурухана сияқты мемлекеттік институттарда орналаспаған. Конституциялық емес халық одан кейін мына санаттар бойынша бөлінеді: жұмыспен қамтылғандар, жұмыссыздар және жұмыс істемейтін халық. Бірақ жұмыссызды өз бетінше жұмыспен қамтылмаған адамнан қалай ажыратуға болады? Ұлттық агенттік осы екі топты ажыратудың нақты критерийлерін әзірледі және олардың әрқайсысының санын нақты анықтайды.

Жұмыссыздар санының өз бетінше қызмет ететін халықтың жалпы санына қатынасы жұмыссыздықтың ресми деңгейінің санын береді, ол жарты жылда ұлттық статистика агенттігін жариялағаннан кейін бұқаралық ақпарат құралдарының басты назарында болады.

Жұмыссыздық кез келген елде кездеседі. Статистикалық мәліметтер көрсеткендей, барлық жастағы жұмыссыздардың жалпы санынан әйелдер шамамен 65% немесе ерлерден екі есе көп. Бұл қазіргі уақытта бос орындарға үміткерлерге қойылатын негізгі талаптардың бірі арнайы-техникалық білімнің болуы болып табылатындығымен түсіндіріледі. Елімізде қазіргі таңда жұмыссыздық деңгейі 4,8% құрайды. Алматы қалалық жұмыспен қамту орталығының мәліметтері бойынша техникалық салада жұмыс берушілер ұсынатын бос жұмыс орындары 40% - ға жуықты құрайды. Бірақ 25 жасқа дейінгі жастар арасында жұмыссыздық көп таралған. Оның үлесі Жұмыспен қамту орталықтарына

жүгінген халықтың жалпы санының 41,2% құрайды. Бұл біздің жұмыссыздық деңгейінде бос жұмыс орындары негізінен белгілі бір жұмыс өтілі бар мамандармен толтырылуымен түсіндіріледі. Ал жұмыс тәжірибесі жоқ жастар оны алуға мүмкіндік бермейді. Бұл тұрғыда жастар арасында жұмыссыздық деңгейі өте төмен (5,75%) Германия тәжірибесін қолдану қажет. Онда Кәсіптік оқытудың, кәсіптік бағдарланған мектептер мен тікелей жұмыс орындарында даярлаудың жоғары дамыған жүйесі бар, ол адамның еңбек өмірінің басында жұмыссыздық кезеңін барынша қысқартады.

Дағдарыс жағдайынан шығу және өндірісті көтеру үшін мемлекеттің белсенді қатысуы қажет. Бірақ мемлекет өзінің өлшемге әсерін шектеуі тиіс. Тек отандық өндірушіні көтермелеу. Біздің ұйымдар мен кәсіпорындар қазір үлкен салықпен жанасады, соның салдарынан өндіріс шығындары ұлғаюда-бұл кәсіпорындардың өз қызметкерлерінің санын қысқартуға мәжбүр етеді. Ғылыми-техникалық жетістіктердің болмауы проблемасын ғылыми әзірлемелер саласында белсенді қаржыландыру жолымен шешуге болады. Мемлекет тарапынан жұмыссыздық мәселесін шешудің екінші кілті жұмыспен қамту орталықтарының жұмысын жақсарту болып табылады. Дағдарыстан шығу кезіндегі негізгі проблемалардың бірі өндірістің құлдырауы және қауіп төндіретін мөлшерді қабылдайтын жұмыссыздық болып табылады. Жұмыссыздардың үлесі ресми емес деректер бойынша 12,8% құрады. Бұл дамыған елдердегі орташа деңгейден екі-үш есе артық. Қазіргі уақытта бос орындарға үміткерлерге қойылатын талаптар мынадай түрде бөлінеді: 40% кәсіби-техникалық білім; 30% жоғары экономикалық білім және бухгалтерлік іс; 3% күзетшілер және автокөлік жүргізушілері; 2% заңгерлік білім; қалған кәсіптер мен мамандықтар. Мемлекет тарапынан қажет мүмкіндіктер қайта халықтың барынша талап етілетін кәсіптер мен мамандықтар. Жастар арасында жұмыссыздыққа қатысты Германияның тәжірибесі қолданылуы мүмкін. Ауыл тұрғындары арасында жұмыссыздардың өте үлкен пайызы. Ауыл шаруашылығы саласының құлдырауына байланысты жұмыссыздар қалалар ұсынатын мүмкіндіктерге үмітпен неғұрлым ірі елді мекендерге қоныс аударады. Бірақ олар әрдайым ақталмайды, бұл қылмыстың өсуі және т. б. сияқты драмалық салдарға әкеп соқтырады. Ауыл шаруашылығы әрқашан республиканың халық шаруашылығының негізгі салаларының бірі болды. Бұған дейінгі кезеңде біздің ата-бабаларымыз да қатысты.

Қазіргі таңда елімізде жұмыссыздық саны 4,8% құрайды. Қазақстандағы еңбекпен қамтамасыз ету мекемелеріндегі тіркелген жұмыссыздар саны бір қалыпты деңгейде деп айтуға болады.

"Қазақстан-2030" дағдарыс жағдайынан елді шығару жөніндегі Үкімет бағдарламасында таяу арада біз әлемнің экономикалық дамыған жиырма елінің қатарына шығамыз деп айтылған. Бұған Үкімет пен халықтың күш-жігерін біріктірген кезде ғана, олардың толық өзара түсіністігімен қол жеткізуге болады. Біз, халық ретінде, біздің билігімізді қолдап, мемлекетімізді жоғары дамыған елдер деңгейіне көтеруге қатысуымыздың барлық қажеттілігін түсінеміз деп үміттенеміз.

Әдебиеттер

- 1.Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. "Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту-Қазақстан дамуының басты бағыты", 27 қаңтар 2012 ж.
- 2.Веблен Т. іскерлік кәсіпорынның теориясы. - М.: Іс, 2017. - 287 б.
- 3.Журнал "Қазақстан. Экономика және өмір", № 4, 2015 ж.

Abdullin A.N., master student (Y.A. Buketov Karaganda State University)
Scientific supervisor - Doctor of Economics, Professor T.P. Pritvorova

DIGITAL ECONOMY AS A MECHANISM FOR EFFECTIVE ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC POLICY

In a modern information-dependent society, any issues are resolved only through information systems, and progress requires a transition to the latest technology. Nobody argues about the need to carry out economic activities using digital technologies, but the question of how to implement this and what should be the digital economy remains open. Having a close relationship with information systems, the simple economy has already transformed into a "digital economy", but this only partially happened, since digitalization affected only the provision of services, but not the coordination of production processes.

Not a single sphere of public life can remain without involvement in global automation. This process affects not only the scientific and technological sectors, but also the socio-economic ones. In the context of the discussion of innovations and the introduction of digital technologies, the important question of the development and implementation of environmental policy often falls out of sight.

Since in the Republic of Kazakhstan, the global environmental problem of our time is included in the socio-economic doctrine and the environmental and economic safety associated with it, it is also necessary to consider the “digital ecology” in the context of the implementation of the “digital economy” project.

The aim of this work is to identify criteria for the implementation of the digital economy and specify the principles of state intervention in environmental and economic policy. The work proves the minimization of harm to the environment and the simplification of the system of state regulation in this area through the introduction of digital technologies. Scientific novelty consists in summarizing the accumulated experience, concretizing measures and the algorithm for introducing an automated system for managing the economy and subsequently the environment. Also, the scientific novelty of this work should include the use of a criteria-based approach to the consideration of digital ecosystems, as well as the use of the amalgamation mechanism in economic science and the creation of space analysis to visualize the strategic position and further evaluate actions from the relationship between the digital economy and ecology.

The digital economy is an automated farm management based on advanced information technologies; structure based on effective information management of the production system. The digital economy allows you to specify the principles of state intervention, including in the development of environmental policy. The automated mechanism will allow not only scientific and technological progress, but also control investments, including scientific and technological progress and the creation of an environmentally friendly product, financing environmental monitoring.

The main problem is that while the state sees the digital economy only as a virtual environment for storing and exchanging data, while using information technology it is possible to manage real economic processes.

The digital economy in the technical sense is the matrix that allows you to coordinate the interests of all business entities, balance production relations and correctly distribute investments by industry. Automated economic management can significantly increase labor productivity by distributing investments in the right direction, coordinate production relations and maintain a balance between sectors, as a healthy economy will create an adequate basis for the formation and implementation of environmental policies. Environmental protection requires the production of the final product, without centralized production management and coordination of actions by the state and enterprises, the environmental safety issue cannot be resolved (this is due to the chaotic functioning of the market and the opposition of the owners).

Planning economic activities based on an automated system will help to reduce transport, transaction and transaction costs, the redistribution of labor resources, which ultimately will affect the reduction of environmental pollution. In planning, the state and enterprises will be able to influence all processes of pollution and its prevention in real time.

The state can manage processes in the direction of improving the environment in the country, monitoring the activities of key actors and developing an effective economic and environmental policy. The priority for the transition to digital environmental management is the creation of a system for monitoring the environmental situation and a common automated system for managing economic processes.

Creating systems is impossible without highlighting the criteria on which they should be based. The general criteria include: compliance with the goals and strategies of the state, ease of use, security, dynamism and balance.

As for security, this is a very important point for the development and implementation of economic and environmental policies, as some data can change and disappear, and external interference and cyber attacks by hackers put the whole system at risk. For example, Blockchain technology, which allows you to make sequential recordings without the possibility of deletion, is now of significant interest. This technology can significantly reduce costs and time during transactions, and most importantly - to ensure the safety of storage and use of information. It is on the basis of Blockchain that it is possible to store information about the implementation of the activities of entities that affect the environment.

The creation of a unified automated system for managing the economy is possible on the basis of a dynamic model of interindustry balance (MOSB), which is an algorithm with direct and feedback. Of course, in the environmental sphere, the management and control system requires a serious regulatory framework and its own additional criteria.

Starting consideration of the ecological and economic consolidated system (a system having, like economic, qualitative and quantitative characteristics, but also ecological ones that combine without loss of individualization of each sphere individually, but can no longer function without each other), it should be clarified that this the totality of the processes and entities involved in the security framework draws very clearly the boundary of the joint interaction of the national economy and its surrounding ecology. These postulates create a buffer zone in the part that does not contradict legislative and social norms and principles.

For the informatization of society, the Government creates Automated Information Systems (AIS) that regulate the relations of objects of informatization, as well as controlling the actions of management entities. There are many points of view on this score. So one of them says that today they are not able to effectively carry out economic management activities, since they do not correspond to the concept of the digital economy and are “dead” information databases. This idea effectively characterizes the general potential and modernity, but the following should also be added to the full disclosure of the working picture of reality: if the AIS can exist as a separate structure, then the ACS is part of the AIS without a common AIS, it makes no sense in the ACS, and being an independent ACS does not maybe because it is an application service in the system.

For research and development work regarding the creation of an environmental and economic safety information system, the main role should be played by the idea of deliberate and developed limits of violations on the part of economic entities (and their economic interests) and society (and their social interests). A barrier reef between these parties should be the State.

So a government decree Republic of Kazakhstan dated December 12, 2017 No. 827, the State Digital Kazakhstan Program (hereinafter referred to as the Program) was approved.

The objectives of the state program "Digital Kazakhstan" (hereinafter referred to as the Program) are to accelerate the pace of development of the economy of the Republic of Kazakhstan and improve the quality of life of the population through the use of digital technologies in the medium term, as well as to create conditions for the transition of the economy of Kazakhstan to a fundamentally new development path that ensures the creation of a digital future economies.

Achieving this goal involves moving along two development vectors:

"Digitalization of the existing economy" - ensuring a pragmatic start, consisting of specific projects in the real sector, launching projects on digitalization and technological re-equipment of existing sectors of the economy, government agencies and the development of digital infrastructure.

“Creating the digital industry of the future” - ensuring long-term sustainability, launching the country's digital transformation by increasing the level of human capital development, building institutions of innovative development and, in general, the progressive development of the digital ecosystem.

The program, which will be implemented in the period 2018-2022, will provide an additional impetus for the technological modernization of the country's flagship industries and will create conditions for large-scale and long-term growth in labor productivity.

Five main areas of program implementation:

1. "Digitalization of economic sectors" - the direction of transformation of traditional sectors of the economy of the Republic of Kazakhstan using breakthrough technologies and opportunities that will increase labor productivity and lead to an increase in capitalization.

2. "Transition to a digital state" - the direction of transforming the functions of the state as an infrastructure for the provision of services to the population and business, anticipating its needs.

3. "Implementation of the Digital Silk Road" - the direction of development of high-speed and secure infrastructure for the transfer, storage and processing of data.

4. "Development of human capital" - the direction of transformation, encompassing the creation of the so-called creative society to ensure the transition to new realities - the knowledge economy.

5. "Creating an innovative ecosystem" - the direction of creating conditions for the development of technological entrepreneurship and innovation with stable horizontal links between business, the scientific field and the state. The state will act as a catalyst for the ecosystem, capable of generating, adapting and introducing innovations into production.

In the framework of these five areas, 17 initiatives and more than 100 events have been formed, the return on the implementation of which can be clearly seen in the coming years, as well as events that form the basis for the formation of the digital sector as a new branch of the future economy, the main result of which will be on the following decades.

The implementation of the Program involves raising funds in the amount of 141 billion tenge from the national budget. It is also expected to attract more than 169 billion tenge from quasi-public sector entities.

The beneficiaries of the implementation of the Program will be the entire population, business and government bodies of the Republic of Kazakhstan, as it affects all spheres of life and is aimed at improving the living standards of each resident of the state. The program will lead to significant shifts in the structure of employment - in particular, by 2022, 300 thousand jobs will be created through digitalization.

The current average level of digitalization of the economy of Kazakhstan today is not a barrier, but the opportunity to make a qualitative breakthrough in development, which will allow the country to come to the forefront in the world arena. For this, it is assumed that a set of measures and systematic work will be taken

in the five areas described in this Program and in the framework of the measures given in the annex to it. The list of events will be updated.

The implementation of the digital economy project requires an integrated approach. And ecology cannot remain on the sidelines, since the implementation of basic economic activity largely depends on the well-being of the environment. The digital economy should move to a new level by moving to the management of real economic processes, which will greatly facilitate environmental control and move from "manual control" to automated.

To create an automated control system, it is necessary to take into account the most important criteria, without which it is impossible to effectively implement and implement the system itself. The general criteria include: feasibility, simplicity and compactness, dynamism, safety, balance. And for an automated information system, the following criteria should be distinguished: multifunctionality, flexibility and high cross-country ability (permeability) in adjacent areas (dynamic fitness, integration), transparency and openness, as well as second-hand monitoring of performance and the search for self-solutions. The intersection points of the two systems should form a common integrity based on the criteria of each system individually and created new unique criteria that will help transform AIS and ACS as complementary, but not mutually exclusive systems.

References

1. Innovative activity in the Republic of Kazakhstan: Analyt. Review / B.A. Kembayev, F.I. Akhmetov, A.K. Tulebayev, V.P. Dzekunov// KazgosINTI: Almaty, 2013. 78p.
2. Methodological recommendations to explain the main provisions of the Message N.A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan from January 10, 2018 «New opportunities for development in the fourth industrial revolution».
3. Entrepreneurial Code of the Republic of Kazakhstan No. 375-V of October 29, 2015 www.adilet.kz.
4. Message Of The President Of The Republic Of Kazakhstan N.A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan dated January 31, 2017 «Third modernization of Kazakhstan: global competitiveness» www.akorda.kz.

Аитова А.Ф., 2 курс (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – ст. преподаватель, м.э.н. Кожабатчина Г.М.

ПРОБЛЕМЫ ДИВЕРСИФИКАЦИИ СТРУКТУРЫ КАЗАХСТАНСКОЙ ЭКОНОМИКИ

Проблематика диверсификации экономики остается важной как для Казахстана, так и для множества его регионов. Первоначально, предназначенная для уменьшения зависимости от сырьевого сектора, в настоящее время диверсификация считается значимой составляющей стратегий модернизации также и экономического роста. Ее связывают не только с защитой от рисков от рыночных флуктуаций, но и с повышением конкурентоспособности, производительности и темпов роста экономики. Невзирая на то что дискуссии на тему воздействия диверсификации на экономические показатели не прекращаются, многочисленные экспериментальные изучения, а также отдельные кейсы доказывают значительную важность стратегии диверсификации с целью финансового преуспевания государства и его регионов.

Диверсификация-это расширение ассортимента выпускаемой продукции и переориентация рынков сбыта, освоение новых видов производств с целью повышения эффективности и производства, получения экономической выгоды, предотвращения банкротства.

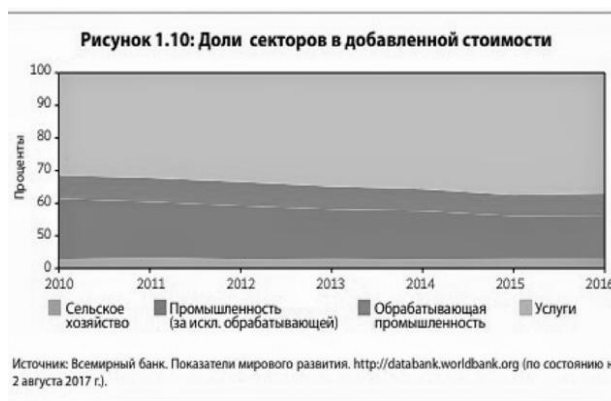
Недавний спад цен на энергоносители и прочие сырьевые товары привел к тому, что многочисленные богатые ресурсами экономики снова начали ставить под сомнение то, что экспорт небольшого количества сырьевых товаров способен быть базой стабильного долговременного роста. Однако, по сведениям Всемирного банка настоящие цены на сырьевые товары на международных рынках никак не снизились до уровня начала этого столетия, и, как предполагается, этого не произойдет в среднесрочной перспективе. Тем не менее, нужно изменить меры политики, институты и инвестиции в общественные блага, чтобы гарантировать, что они предоставляют наиболее оптимальные стимулы для делового сообщества с целью обеспечения мощного экономического роста, в том числе в нетрадиционных секторах.

Данные по прямым иностранным инвестициям также предполагают значительную концентрацию в добывающих отраслях (рисунок 1.8). В 2016 году Казахстан получил около 20 млрд.

долларов США прямых иностранных инвестиций, среди которых одна треть была направлена в горнодобывающий сектор и сектор открытой разработки полезных ископаемых и почти четверть в сектор геологоразведочных работ, в то время как сектор обрабатывающей промышленности получил одну шестую часть прямых иностранных инвестиций. Несмотря на это, доля инвестиций в обрабатывающих и торговых секторах также демонстрируют положительную динамику.

Структурная трансформация в Казахстане стала продолжением перехода от сельского хозяйства к сфере услуг (рисунки 1.10 и 1.11). Сфера услуг имеет значительный потенциал для дальнейшего вклада в рост производительности и экспортных поступлений в Казахстане.

Диверсификация структуры экономики Казахстана поможет достичь сразу несколько целей: выйти на другие рынки или же расширить имеющиеся, увеличить оборот капитала, оптимизировать доходность от хозяйственной деятельности компании и, главное, снизить зависимость от единственного рынка сбыта или устоявшегося ассортимента продукции.

Литература:

1. Флигстин Н. Государство, рынки и экономический рост // Анализ рынков в современной экономической социологии / Под ред. В. Радаева. М.: ИД ГУ ВШЭ, 2007.
2. <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/446781/kazakhstan-economic-diversification-ru.pdf>
3. Агапова Т. А., Серегина С. Ф. – Макроэкономика: учебник/МГУ им. М. В. Ломоносова. – 8 изд. – М.: «Дело и Сервис», 2007. – 496. с.

ТРАНСҰЛТТЫҚ КОМПАНИЯЛАРДЫҢ ОРНАЛАСУШЫ ЖӘНЕ ҚАБЫЛДАУШЫ ЕЛДЕР ЭКОНОМИКАСЫНА ӘСЕРІ

Экономиканың жаһандануы кезінде көптеген елдерде бір мезгілде көптеген инновациялар түрлері пайда болады, бірақ әрбір жеке елде өзінің ерекшеліктері және олардың пайда болу тәсілдері бар. Мұндай институционалдық инновациялар қатарына корпорацияларды транснационализациялау жатқызылады. Қазіргі уақытта трансұлттық компаниялар көп жағдайда тауарлар мен қызметтердің әлемдік нарықтарының құрылымын, бағыттары мен даму қарқынын айқындай отырып, халықаралық экономикалық қатынастарды дамытудың маңызды факторы болып табылады.

Forbes мәліметтері бойынша, Қытайдың өнеркәсіптік-коммерциялық банкі бүгінгі таңда 7 жыл қатарынан бірінші орында тұр. Бұл мемлекеттік қаржы электр станциясы 4 триллион АҚШ долларынан қаржылық активтерді бақылайды және бұл жерде жарты миллионға жуық адам жұмыс істейді. Жалпы алғанда, қаржы секторында да жақсы жыл болды: Қытайдың "үлкен төрттігінің" қалған банктері бірінші ондыққа енді, ал JPMorgan Chase табыстың өсуі арқасында екінші орынға көтерілді.

61 мемлекет кіретін бұл тізімде АҚШ мемлекетінің компанияларының саны өте жоғары, яғни 575 компанияны құрайды. Келесі кезекті Қытай мен Гонконг мемлекеттері алатын болса – олардың компанияларының саны 223. Жапония мемлекеті үшінші орында орналасқан – 223 компанияны құрайды. Аталған тізімдердегі алғашқы Forbes мәліметтері 2000 жыл мен 2003 жыл аралығында көрсетілген болатын. Аталған мерзімде АҚШ мемлекетінің компанияларының саны – 776 болған еді, ал Қытай мен Гонконг мемлекеттерінің компаниялары небәрі 43. Төмендегі 1 кестеде 2019 жылғы әлемдегі ірі халықаралық трансұлттық корпорациялардың рейтингісі жарияланған.

Кесте 1

2019 жылғы әлемдегі ірі халықаралық трансұлттық корпорациялардың рейтингісі

Орын	Компания	Мемлекет	Сату (billion \$)	Пайда (billion \$)	Активтер (billion \$)
1	ICBC	China	\$175.9	\$45.2	\$4,034.5
2	JPMorgan Chase	United States	\$132.9	\$32.7	\$2,737.2
3	China Construction Bank	China	\$150.3	\$38.8	\$3,382.4
4	Agricultural Bank of China	China	\$137.5	\$30.9	\$3,293.1
5	Bank of America	United States	\$111.9	\$28.5	\$2,377.2
6	Apple	United States	\$261.7	\$59.4	\$373.7
7	Ping An Insurance Group	China	\$151.8	\$16.3	\$1,038.3
8	Bank of China	China	\$126.7	\$27.5	\$3,097.6
9	Royal Dutch Shell	Netherlands	\$382.6	\$23.3	\$399.2
10	Wells Fargo	United States	\$101.5	\$23.1	\$1,887.8

Ескерту – қолданылған әдебиет [1]

Трансұлттық компаниялар көбінесе тауарлар мен қызметтердің әлемдік нарықтағы динамикасы мен құрылымын, бәсекеге қабілеттілік деңгейін, сондай-ақ капиталдың халықаралық қозғалысын және технологияны (білімді) беруді анықтайды.

Олар сондай-ақ бас компания орналасқан ел экономикасының және қабылдаушы елдер экономикасының пропорциясын анықтайды. Трансұлттық компаниялар әр түрлі елдердің кәсіпорындары арасындағы өндірістік байланыстарды кеңейту және тереңдету үдерісінде кеңінен таралған өндірісті интернационализациялауда жетекші роль атқарады. Трансұлттық компаниялар үлесіне: қызметтердің әлемдік тауар айналымының 40%, патенттерді, лицензияларды, ноу-хауды сатудың 90% келеді.

Сонымен трансұлттық компаниялар жаһандық әлемдік шаруашылықтың жұмыс істеуінде маңызды рөл атқарады:

- біріншіден, ресурстардың барлық түрлерін ең жақсы бөлуге ықпал етеді;
- екіншіден, өндірісті ең жақсы орналастыруға көмектеседі;
- үшіншіден, жаңа өнімдер мен технологиялардың белсенді таралуына ықпал етеді;
- төртіншіден, жергілікті монополиялардың ережелерін бұзып, бәсекелестікті күшейтуге жәрдемдеседі;
- бесіншіден, халықаралық ынтымақтастықты белсенді кеңейтуге ықпал етеді.

Нақты өмірде трансұлттық компаниялардың қызметінен пайда мен шығын балансы көбінесе үкіметтер, қоғамдық және ұлттықтан жоғары ұйымдар тарапынан олардың қызметін бақылауға байланысты. Көп жағдайда, трансұлттық компаниялардың дамуымен капиталды шығаратын елдер үлкен бизнестің қызметіне бақылауды жоғалтады. трансұлттық компаниялардың өз мүдделерін өз елінің мүддесінен жоғары қояды, Жаһанданудың негізгі субъектісі болып трансұлттық элита қабаты болып табылады.

Әдебиеттер

1. <https://www.forbes.com/global2000/list/#tab:overall>
2. Михайлушкин, А. И. Экономика транснациональной компании: учеб. пособие / А. И. Михайлушкин, П. Д. Шимко. - М. : Высш шк., 2005. - 335 с.

Акбаева А.Е., 2 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші - аға оқытушы Базарбаев М.К.

ШЕТЕЛДІК ИНВЕСТИЦИЯЛАРЫ БАР КӘСІПОРЫНДАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТИЛЕРІ

Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңдарының жиынтығы шетел инвестицияларының кез келген нысандары және оларға байланысты республика заңдарында тыйым салынбаған қызмет түрлерінің шарттарын қарастыра отырып, жеке немесе заңды тұлғалардың инвестицияларына кейбір жағымсыз факторларды қоса есептемеген жағдайда инвестициялық ахуалдың қолайлы болуына толық түрде кепілдік береді.

Қазақстан аймағында шетел инвестицияларының қатысумен жұмыс атқаратын кәсіпкерлік қызметпен айналысатын кәсіпорындарға төмендегі ерекшеліктер қарастырылған:

- шетелдік кәсіпорын - қазақстандық заңнамаға сәйкес және Қазақстан Республикасының аумағында құрылған, толығымен шетелдік инвесторға тиесілі заңды тұлға (құрылтайшы немесе барлық құрылтайшылар-шетелдіктер және шетелдік заңды тұлғалар болып табылады);

- біріккен кәсіпорын - Қазақстан заңнамасына сәйкес және Қазақстан Республикасының аумағында құрылған заңды тұлға, онда мүліктің (яғни акциялардың және үлестердің) бір бөлігі шетелдік азаматқа (азаматтарға) және (немесе) шетелдік заңды тұлғаға (заңды тұлғаларға), ал бір бөлігі қазақстандық азаматқа (азаматтарға) және (немесе) заңды тұлғаға (заңды тұлғаларға) тиесілі болып табылады);

- шетелдік заңды тұлғаның филиалы немесе өкілдігі – Қазақстан Республикасының аумағындағы орналасқан шетелдік ұйымның оқшауланған құрылымдық бөлімшесі ретінде құрылады [1].

Нарықтық қатынастарды дамытуға бағытталған экономикалық реформаларды жүргізу нәтижесінде біздің мемлекетімізде меншіктің әртүрлі нысандары пайда болды. Мемлекеттік меншіктің жанында жеке меншік, нақты кооперативтік меншік, акционерлік кәсіпорындар, әртүрлі серіктестіктер, жалгерлік кәсіпорындар, муниципалдық меншік нысандары және т. б. меншіктің әр түрінде жұмыс жасайтын пайда болды. Көптеген жаңа меншік нысандарының арасында отандық экономиканың дамуына ықпал ететін біріккен кәсіпорындардың ерекшелігі бірден орын алды.

Осы үрдістерге байланысты шетелдік және отандық әдебиеттерде "біріккен кәсіпорындар" (БК) (mixed companies) термині пайда болды. Оның экономикалық мәні, серіктестерді капиталдармен бірлесіп иелену, бірлескен басқару және пайданы, тәуекелдер мен шығындарды бірлесіп бөлу көзделеді.

Көптеген елдерде біріккен кәсіпорындардың өзара іс-қимылының осындай нысанын белгілеу үшін басқа да терминдер қолданылады. "Компания", "қоғам" немесе "фирма" терминдері әдетте

сауда-өткізу нысанына қатысты қолданылатын болса, ал "біріккен кәсіпорын" бұл жағдайда өндірістік қызмет саласын білдіреді.

"Joint ventures" термині бірлескен қызметтің көптеген түрлерін, атап айтқанда фирмааралық келісім-шарт байланыстарын біріктіретін аралас қоғамдарға қарағанда кең түсінік болып табылады.

Төмендегі 1 кестеде біріккен кәсіпорындар құру стратегиясы мен себептері берілген.

Кесте 1

Біріккен кәсіпорын құру стратегиясы мен себептері

Стратегия	Себептері
Өндірістің тиімділігін жоғарлату	- Өндірістің қуаттылығы мен өндірістер құру кезінде капитал шығындарының көлемін қысқарту; - қолданыстағы өндірістің, маркетингтің және өнімді өткізудің тиімділігін арттыру; - арзан өндіріс факторларына қол жеткізу (шикізат, жұмыс күші); - жаңа технологияны пайдалану және еңбекті ұйымдастыру нәтижесінде ресурстарды үнемді жұмсау есебінен рентабельділікті арттыру.
Операцияларды кеңейту	- жаңа тұтыну нарығына кіру; - жаңа қызмет түріне - қызметтің жаңа саласына кіру; - жаңа өндірістік базаны немесе жаңа өткізу арналарын сатып алу; - жаңа тауарлар шығару, экономиканың басқа секторларына шығу жолымен қолданыстағы өндірісті кеңейту және оларды әртараптандыру.
Тәуекелді азайту	- қажетті ақпарат пен қосымша инвестициялар алу; - жаңа нарыққа шығу есебінен тауарларды, қызметтерді өткізу мүмкіндіктерін кеңейту
Инвестицияларды тарту есебінен технологиялар және біліктілікті дамыту	- қосымша ақша қаражатын, капиталды алу; - жаңа технологияны алу - басқару тәжірибесін алу - экспортты кеңейту - импортты алмастыру
Ескерту – автордың қолдауымен құрылған [3]	

Біріккен кәсіпорын халықаралық өндірістік-техникалық ынтымақтастықты жүргізудің басты нысаны болып табылады. Біріккен кәсіпорындар бірлескен операцияларды жүргізу үшін әр түрлі мемлекеттердің кәсіпкерлерінің капиталдарын біріктіру жолымен құрылады. Бірлескен операцияларды жүргізу кезінде серіктестер бірыңғай меншікпен біріктірілді, ол кәсіпорынның бірлескен менеджменті мен белгілі бір қатынаста табыстарды бөлуді көздейді. [2].

Біріккен кәсіпорын (фирма) құрылтайшылардың бірінің мемлекетінде нормативтік-құқықтық актілер негізінде тіркеледі. Біріккен кәсіпорынның ұлты оның штаб-пәтерінің орналасқан жері бойынша белгіленеді

Біріккен кәсіпорындардың ерекшеліктері[4]:

- меншікті біріктіру және оның негізінде біріккен кәсіпорынның бастапқы капиталын құру;
- кәсіпорынды дамыту, шығарылатын өнімдер мен қызметтерді өндіру және сату процестерін бірлесіп басқару;
- кәсіпорын тәуекелдерін бірлесіп атқару;
- ынтымақтастықтың ұзақ мерзімділігі;
- серіктестердің бәсекелестік артықшылықтарын біріктіру;
- қызметтің барлық негізгі бағыттары бойынша серіктестердің өзара іс-қимыл кешенділігінің болуы.

Серіктестердің мақсаттары мен олардың жаңа кәсіпорынды құру себептерін екі топқа бөлуге болады:

- 1) шетел нарығында шығу немесе бекіту мақсатында біріккен кәсіпорынды құру;
- 2) бәсекелестік ұстанымдарды жақсарту.

Сондықтан біріккен кәсіпорындарды құру және дамыту әлемнің түрлі елдерінің сыртқы экономикалық қызметінің объективті және сөзсіз нәтижесі болып табылады.

Біріккен кәсіпорындарды құру маңызды және жауапты үрдіс болып табылады, оның барысында ұйымның сенімді және тиімді жұмыс істеуінің алғышарттары қалыптасады.

Әдебиеттер

1. Косолапов Г.В. Корпоративный бизнес: теория, методология, механизмы: научное издание. — Алматы: Алла прима, 2011. — 294 с.
2. Чиненков М.В. Основы международного бизнеса: учеб. пособие. / М.В. Чиненков. — М.: КНОРУС, 2009. — 304 с.
3. Вардомский Л.Б. Внешнеэкономическая деятельность регионов России: учеб. пос. для студентов, обучающихся по экон. спец. — М.: КНОРУС, 2010. — 441 с.
4. Попов С.Г. Внешнеэкономическая деятельность фирмы. Особенности менеджмента и маркетинга: учеб. пособие. Изд. 4-е, доп. — М.: ОСЬ-89, 2009. — 368 с.

Амангельды Ж., Кожыкова А., Талғат Б.Ж., 2 және 4 курс студенттері (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші - оқытушы Ақмолда М.Н.

ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНДАҒЫ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ДАМУЫНЫҢ АЙМАҚТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Әлемнің басқа елдері сияқты Қазақстан да жаңа жаһандық мәселелерге тап болды, ол өзінің бәсекеге қабілеттілігін сақтау мақсатында саясатын бейімдеуі қажет. Бұл экономика өсімінің жылдық жылдамдығы 5-6% деңгейінде болатын жаңа экономикалық үлгіні әзірлеуді талап етеді.

Кәсіпкерлік, кәсіпкерлік қызмет – тәуекелге бел буып жасалынатын экономикалық әрекет, тауарларды өндіру және сатудан, іс-шарадан, көрсетілген қызметтерден, істелген жұмыстардан жүйелі пайда алуға бағытталған дербес қызмет.

Қарағанды облысы – облыстың дамуының артықшылықты бағдарламаларына сәйкес облыстың экономикасының тұрақтандырудың жағымды қарқынымен бейнеленетін кәсіпорындар жиынтығымен сипатталынатын Қазақстанның жетекші индустриалды аймақтарының бірі болып табылады.

Облыста Тіркелген ШОК субъектілерінің саны 100 710 бірлікті немесе 2017 жылға 100,4% құрады (1.01.18ж. – 100342 бірл.).

Олардың ішінде жұмыс істеп тұрған шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің саны 79 276 бірлік немесе 99,8% құрады (1.01.18 ж. – 79 424 бірл.).

Қарағанды облысының кәсіпкерлікті дамытудағы аймақтық ерекшеліктерін қарастыратын болсақ, Қарағанды облысында шағын және орта кәсіпкерліктің дамуын жетілдіруді қарастыру үшін бизнесті жүргізу жеңілдігі жобасы рейтингісі бойынша негізгі индикаторларды талдау ұсынылды. Бизнесті жүргізу жеңілдігі жобасы рейтингісі мақсаты Қарағанды облысының бизнесті жүргізу жеңілдігі бойынша республикалық рейтингінде ДЭФ жаһандық бәсекеге қабілеттілік индексында және «DOING BUSINESS» рейтингіндегі позициясын жақсарту болып табылады. Қарағанды облысы республика бойынша Жұмыс істеп тұрған ШОК субъектілері санының өсу қарқыны бойынша 11 орында тұр (101,5 %).

Шағын және орта кәсіпорындардың өнім шығарылымының өсу қарқыны, % 2017 ж. қорытындысы бойынша ҚР-да көрсеткіштің өсу қарқыны бойынша Қарағанды облысы 5 орын, ҚР-да өнім шығару көлемі бойынша 7 орын (2016 ж. -9 орын) алған.

Қарағанды облысында шағын және орта бизнес кәсіпорындарының негізгі капиталға инвестициялардың өсу қарқыны 2017 жылы 110,2 % құрады.

2017 жылы ауылдық аймақта жастар кәсіпкерлігін дамыту және қолдау жобасы бойынша 3,5 млн. теңге сомасына 10 грант берілді. 2018 жылы әр жобаға 1 млн. теңгеге дейін грант ұлғайтылды.

Моноқалаларда шағын және орта кәсіпкерлікті жандандыру үшін шағын және орта бизнеске ірі компаниялар мерзіміне дейін келісім-шартты ұсынатын әріптестік бағдарламалар жүзеге асырылады. Осы бағдарлама шегінде «Қазақмыс» Корпорациясымен және «Арселор Миттал Теміртау» АҚ Жезқазған, Сәтпаев, Балқаш, Теміртау, Абай және Шахтинск қалаларының кәсіпкерлерімен 12 млрд. теңгеден астам сомаға 665 шарттар мен қосымша келісімдер жасалды.

Шағын және орта кәсіпкерлік жобаларын қолдау мақсатында өңдеу өнеркәсібінде Қазақстан Республикасының Ұлттық қор қаражаты есебінен 5,1 млрд. теңге сомасына 37 жоба қолдау алды.

Қазіргі уақытта облыста кәсіпкерлерге кешенді қызмет ұсынудың үш деңгейлі жүйе жұмысы ретке келтірілген: Қарағанды қ. кәсіпкерлерге қызмет көрсету орталығы, барлық моноқалаларда – 5,0 мыңнан астам адамға 13,3 мың кеңес берілген кәсіпкерлікті қолдау Орталықтары мен кәсіпкерлікті қолдау мобильді орталығы жұмыс істейді.

Кәсіпкерлікті дамытудағы міндет - кәсіпкерлердің жинақталған әлеуетін барынша пайдалану. Шағын және орта кәсіпкерлікті қолдау үшін «Бизнестің жол картасы-2020» бағдарламасына өзгертулер енгізіп, Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамыту Бағдарламасына гранттық қаржыландырудың жаңа құралын енгізу қажеттілігі бар. Осы жылдан бастап кәсіпкерлік қызмет көрсету орталықтарымен «Даму-аймақтар» аймақтық бағдарламасын іске асыру басталады.

Сонымен қорытындылай келе кәсіпкерлікті қолдау және дамыту арқылы индустриялық-инновациялық даму, жаңа жұмыс орындарын құру, халықтың әл-ауқатын арттыру, ішкі нарықты отандық өнімдермен қамтамасыз ету сияқты өзге де бірқатар маңызды мәселелер шешімін табатын болады. Бұл кәсіпкерліктің экономикадағы рөлінің жоғары екендігін, оны ұйымдастыру, дамыту мен қолдауға баса назар аудару қажеттігін көрсетеді.

Әдебиеттер:

- 1 Қарағанды облысын дамытудың 2016-2020 жылдарға арналған бағдарламасы
- 2 Фазылбаева А. Ф. Шағын бизнесті мемлекеттік қолдаудағы негізгі бағыттары мен проблемалары // ҚазҰУ хабаршысы Экономика сериясы = Вестник КазНУ, Сер. Экономическая. - 2017. - №3. - С. 193-200

Аширбекова Ж.С. 2 курс (КарГУ им.академика Е.А.Букетова)
 Научный руководитель – к.э.н., доцент Асанова М.К.

ANALYSIS OF THE CAUSES AND CONSEQUENCES OF UNEMPLOYMENT IN KAZAKHSTAN

The relevance of the topic is determined by the fact that the field of employment and unemployment is an extremely important and multidimensional field of economic, social and socio-political life. The continuous and extensive regulation of employment and unemployment that exists in Kazakhstan determines many trends in this area, in particular the impact on labour mobility and the scope and dynamics of unemployment and employment.

Unemployment - not just joblessness, it is also a social catastrophe that has a powerful and devastating impact on people. Therefore, the study of employment and unemployment and the search for solutions is not only an important issue, but also a very pressing one today.

The formation of the labour market in Kazakhstan in recent years has been conditioned by such factors as the post-crisis development of the economy of Kazakhstan and its long-term orientation, and the adoption and implementation of programmes to promote employment growth.

With regard to Kazakhstan's labour market, there were various types of unemployment, such as natural and cyclical unemployment. There are factors that make it impossible for a job seeker to find a job as a result of the mismatch of labour market demand in terms of skills or qualifications. There is also seasonal demand for construction and agriculture.

Employment and unemployment are the main characteristics of the labour market. There are different theories that reveal the causes and essence of unemployment. They highlight the positive and negative socio-economic and psychological consequences of unemployment.

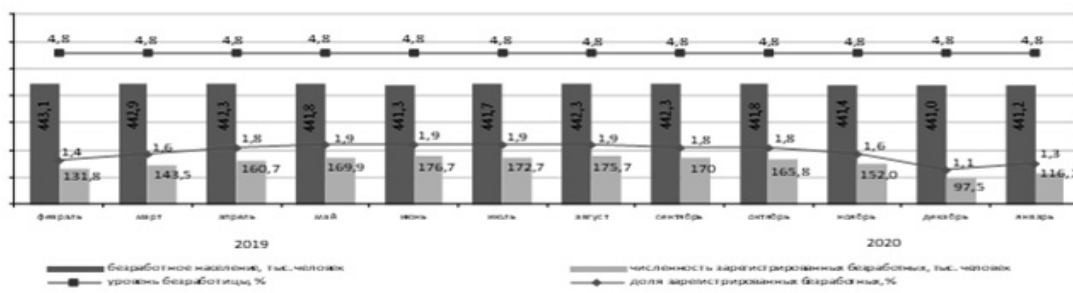

Figure 1. Labour-market indicators in the Republic of Kazakhstan

Note- source[3]

The hidden unemployment rate in quarter IV of 2019 was 0.2 % (21.8 thousand people) of the labour force. The causes of unemployment are quite common in many countries. The definition of causes at different times was different for different economic schools, but in most cases they were in agreement. The main causes of this phenomenon are:

- heavily overpopulated;
- establishment of high wages under pressure from trade unions and socio-economic;
- during the period of the scientific and technological revolution, capital displacement;
- low solvency of demand.

The main forms of unemployment in the Republic of Kazakhstan are: unemployment related to a decline in production, hidden, friction and seasonal unemployment.

The labour market in Kazakhstan is unbalanced in demographic, sectoral and regional areas. In particular, in the coal, mining and oil-processing regions, male labour predominates and female-dominated industries are underdeveloped, with nearly two thirds of the country's unemployed women.

Thus, increasing employment and reducing unemployment is a priority of Kazakhstan's State employment policy, which is being developed in two main areas: Assistance in finding employment for the unemployed and assistance in vocational training and retraining. In order to create employment, legislative mechanisms should be developed to encourage employers to maintain existing jobs and create new ones.

Literature

1. Ministry of national economy of the Republic of Kazakhstan <https://economy.gov.kz/>
2. Социальные последствия безработицы Г.Гендлер. Человек и труд. №3. С.47
3. Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan Statistics committee <https://stat.gov.kz/>
4. Jeffrey D. Sachs, Felipe Larrain B. «Macroeconomics in the global economy», Moscow, 1996
5. Н.А. Назарбаев «Казakhstan-2030», Алматы, 1996г.

Boranbayeva M., master's student (Y.A.Buketov Karaganda State University)
Supervisor – Ph.D., professor Y.N. Nabyev

EXPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN TO FOREIGN COUNTRIES IN 2019

The volume of agricultural raw products and food exports in January-October 2019 amounted to \$ 2,572.8 million (9.8 million tons), which is 7.4% more compared to the same period in 2018.

According to the results of 10 months of 2019, 2.2 million tons of processed agricultural products were exported (22.6% in physical weight of the total agricultural exports) in the amount of \$ 859.2 million (33.4% in monetary terms of the total volume of agricultural products export).

Product exports increased to third countries by 12.8% (from \$ 1.364 billion to \$ 1.540 billion):

Countries	January-September 2018	January-September 2019	-/+ (%)
Total thousand dollars:	1 696 673,2	1 839 747,8	8,4%
China	170 774,4	242 569,5	42,0%
Uzbekistan	434 844,9	550 521,4	26,6%
Tajikistan	145 065,9	180 444,8	24,4%
Azerbaijan	41 680,4	51 915,9	24,6%
Turkmenistan	39 925,1	52 958,9	32,6%

Also in the EAEU countries increased by 7.6% (from 304.9 to 328.1 million US dollars):

Countries	January-September 2018	January-September 2019	-/+ (%)
Total thousand dollars:	385 492,0	422 036,9	9,5%
Russia	289 659,5	311 826,9	7,7%
Kyrgyzstan	90 682,6	97 462,1	7,5%
Belarus	4 508,5	8 362,7	85,5%
Armenia	641,4	4 385,2	by 6,8 times

The top group of crop products exported for January-October 2019 includes: wheat and meslin - 45.1% of the total crop production export, barley - 14.8%, sunflower seeds - 7.8%, flax seeds - 7, 2%, durum wheat - 6.1%, lentils - 2.7%.

The top group of livestock products exported for January-October 2019 includes: live cattle - 44.5%, small ruminants - 14.9%, frozen fish - 4.6%, cattle meat - 4.3%, lamb - 3, 4%, eggs - 3.2%.

In addition to flour (32.2% of the total export of processed products), the top group of processed agricultural products also includes cotton fiber - 7.4%, rapeseed oil - 4.6%, sunflower oil - 4%, fish products - 3, 1%, confectionery products - 3.0%, pasta and flour products - 3%, mineral and carbonated waters - 2.7%, linseed oil - 2.1%, chocolate - 2%,

An important role in the growth of export of processed products is played by active work to remove restrictions and agree the veterinary and sanitary requirements.

In order to open new sales markets, the Ministry is conducting systematic work to agree the phytosanitary and veterinary requirements of importing countries.

This made it possible to export agricultural products to China, Iran, the CIS countries, the EU countries, the UAE and to the Kingdom of Saudi Arabia.

According to the rules of international trade in the WTO, the export of livestock products and feeds can be carried out only from enterprises included in the Registers based on the results of inspections or the guarantee of veterinary and phytosanitary services of exporting countries.

In total, the Register of Third Countries and the EAEU includes 2568 enterprises for the production and processing of livestock products of the agro-industrial complex, 2357 of which are in the EAEU Register, 77 enterprises in the PRC Register, 46 enterprises in the EU Register, 87 enterprises in the Register of the Republic of Uzbekistan, 3 enterprises in the UAE Register .

It should be noted that due to the stable epizootic situation in Kazakhstan and the possession of statuses for especially dangerous animal diseases (FMD, ASF, CSF), the authorized bodies of third countries include Kazakhstan enterprises in the Registers under the guarantees of the veterinary service of the Republic of Kazakhstan. Thus, under the guarantees of the veterinary service of the Republic of China, 64 enterprises are included in the Register of the Republic of China with the right to supply fish and fish products to the Chinese market, 19 enterprises engaged in farming and slaughter of farm animals are included in the Register of the Republic of Uzbekistan under guarantees of the veterinary service of the Republic of Kazakhstan.

A total of 353 Kazakhstani enterprises for the production and processing of crop products are in the Registers of the PRC. Under the guarantee of the quarantine service of Kazakhstan, without inspection by Chinese specialists, 195 enterprises are included in the GACC registry.

References:

1. All data were taken on the basis of materials, reports of the Ministry of Agriculture of the Republic of Kazakhstan. (<https://moa.gov.kz/>).

Жаксыбаева А., Кожыкова А., Талғат Б.Ж., 2 және 4 курс студенттері
(академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші - оқытушы Ақмолда М.Н.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІГІ

Экономикасы дамыған елдердің тәжірибесі бізге олардың глобалды бәсекелестік жағдайындағы әлеуметтік-экономикалық дамуы, өндіріске жаңа технологиялар мен зерттемелерді енгізудің негізінде екенін дәлелдейді. Әр түрлі бағалаулар бойынша осы елдердегі өндірістегі өсулердің 70-100 пайызы инновацияларды қолданудың негізінде болатынын көрсетеді. Міне, сол себепті инновациялық кәсіпкерлікті зерттеп, оның даму стратегияларын жасаудың Қазақстан экономикасының тұрақты дамуын қамтамасыз ету үшін маңызы зор.

Инновациялық кәсіпкерлік – новаторлық функциямен байланысты кәсіпкерлік іскерліктің моделі. Кәсіпкердің ролі жаңалықтарды, бұрын–соңды болмаған өнімдерді экономикалық дәстүрлі факторларын (еңбек, жер және капитал) қолдана отырып табу болып табылады.

Инновациялық кәсіпкерлік – шындық пен мүмкін жағдайдың аралығындағы үлеспеушіліктерді (мәселелерді) шешуімен байланысты, өнім мен қызмет түрінде жаңа ойды нарыққа дейін жеткізуге арналған, экономикалық пайда алуға бағытталған мақсатталған қызмет.

Инновациялық кәсіпкерліктің субъектілеріне инновациялық қызметті жүзеге асыратын кәсіпорындар мен ұйымдар жатады. Инновациялық кәсіпорынның қызметі технологиялық немесе өнімдік инновацияларды пайдаланудың нәтижесінде пайда табудан көрінеді. Дамыған елдерде кәсіпорындардың 70%-на жуығы рыноктың жаңа сегменттерін игеру мақсатында өнімнің ассортиментін кеңейтумен байланысты инновацияларды жүзеге асырады. Осы ретте ҒЗТҚЖ-ға арналған шығыстар инвестициялардың 30%-на жуығын құрайды.

Қазіргі уақытта Қазақстан едәуір технологиялық-алдыңғы қатарлы елдермен, атап айтқанда АҚШ, Германия, Қытай, Финляндиямен салыстырғанда, оның инновациялық даму деңгейі біршама артта қалған. Осыған қарамастан, елдің ғылыми-технологиялық секторында жүзеге асырылып жатқан реформалардың арқасында Қазақстан біртіндеп инновациялық экономиканы қалыптастыру бағытына қарай жылжып барады. Ел басшылығы инновациялық дамудың түрлі үлгілерін қарастырып, негіз ретінде Оңтүстік Корея мен Сингапурдың инновациялық жүйелерінің үлгілерін алды. Бұл жүйелердің ерекшелігі жоғары технологиялық секторға тікелей шетелдік инвестицияларды тарту, ҒЗТҚЖ-ға жұмсалатын қаражатты арттыру, мемлекеттің кәсіпорындарды қолдауға, атап айтқанда олардың инновациялық белсенділігіне қатысуы, сондай-ақ венчурлық қаржыландыруды дамыту болып табылады.

Инновациялық кәсіпорынның кәсіпкерлік қызметі жаңа ғылыми идеяларды іздеу немесе әзірлеуге және оларды бағалауға, қажетті инвестициялық ресурстарды табуға, кәсіпорынды немесе жобаны басқарудың тиімді моделін жасауға, ақшалай табыс алуға негізделген.

Инновациялық кәсіпкерліктің негізгі функцияларының бірі ғылыми-техникалық және өндірістік сфераның арасында байланыстырушы ролде жүзеге асыру болып табылады. Инновациялық кәсіпкерліктің қызмет етуі ғылыми-техникалық ұйымдар мен шаруашылық субъектілердің инновациялық өнімді жасаумен немесе ғылыми-техникалық шешімдерді коммерциялық мақсатта пайдалану мүмкіндігіне дейін жеткізумен байланысты шығындарды қысқартуға мүмкіндік береді.

Инновациялық кәсіпорындар қызметінің тиімділігінің төмен болуының негізгі себептерінің бірі Қазақстанда инновациялық және жоғары технологиялық жобаларды басқара білетін, интеллектуалдық меншікті пайдалану мен құқықтық қорғау теориясы мен тәжірибесінің іскерлік қағидаларын кәсіби меңгерген кәсіби инновациялық менеджер-мамандар институтының жоқтығы болып табылады.

Қазіргі күні Қазақстандағы инновациялық кәсіпкерлік субъектілерінің қызметін қалыптастыру мен дамытуда кедергі болатын факторлары келесідей:

- өз қаржыларының жетіспеушілігі негізінде инвестициялық қорлар арқылы несиелерге қол жеткізудің қиындығы;
- инновациялық кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру үшін қажетті сәйкес инженерлік-транспорттық инфрақұрылыммен қамтамасыз етілген өндірістік қойма орындарының жеткіліксіздігі;
- инновациялық кіші кәсіпкерлік субъектілерінің қолданыстағы заңдардағы өзгертулер туралы хабарсыздығы, әкімшілік кедергілер және кәсіпкерлік қызметпен айналысу кезінде билік органдарының нақты тәртіптерінің жоқтығы;
- инновациялық кіші кәсіпорындардағы жұмыскер мамандықтарының білікті мамандарының жеткіліксіздігі. Кіші кәсіпкерлік субъектілерінің өңдеуші өндірістерінің ірі және орта ұйымдарымен өзара әрекеттесу және кооперациялануын дамыту туралы мәселе ерекше зер салуды талап ету қажеттілігі.

Қазақстандағы инновациялық кәсіпкерлік ахуалын жақсарту үшін:

- білікті кадрлар және жұмыс күшін дайындау жүйесін бекіту: кадрларды кәсіби біліктілігі тұрғысынан дайындау және қайта дайындау, кіші бизнес және өзін жұмыспен қамту саласында оқыту;
- инвестициялық үрдістерді басқаруды ұйымдастыруды жақсарту: басқару кадрларының кәсіби біліктілігін бекіту, қоғамдық бақылау үшін биліктің ашықтық дәрежесін көбейту, шенеуніктердің қызметін реттеу деңгейін жоғарылату керек.

Әдебиеттер:

1.Сексенбаев К., Султанова Б. К., Кисина М. К. Информационные технологии в развитии современного информационного общества // Молодой ученый. — 2015. — №24. — С. 191-194.

ГРЕЙДОВАЯ СИСТЕМА ОЦЕНИВАНИЯ ДОЛЖНОСТЕЙ И ОПЛАТЫ ТРУДА

Важными качествами современного и действенного труда считается составление прямой связи между итогами труда и вознаграждением. В первую очередь обязаны предусматриваться соображения и интересы сотрудников, касающихся социальных условий труда и выплат и т.д.

Ключевым аспектом в оценке работоспособности персонала и его производительности считается составление квалификационных групп и процедура её обработки, включающую в себя: грейдирование, объективная дифференциация заработной платы и создание простой и понятной политики оценки персонала.

Рисунок 1. Этапы грейдовой системы

Грейдирование - производное от слова «grading», что переводится как классификация, сортировка. Процедура грейдирования рассматривает оценку должностей, их рассредотачивание согласно значимости для фирмы. Грейдовая система оценивания персонала и оплаты труда способствует решению таких задач как:

- определение относительной ценности существующих должностей с точки зрения стратегии предприятия;
- оптимизация системы оплаты труда;
- проведение оценивания работников относительно соответствия должностям;
- создание дополнительных условий для карьерного роста.

Всё же стоит принять, что сегодняшнее осознание оценки и оплаты труда всецело отторгает применение способа формирования квалификационных групп. Квалификационные группы строились на базе единых тарифно-квалификационных справочников, не соответствуя потребностям бизнеса, стратегии фирмы, не предусматривается специфичность работы и самое ключевое - не выполняет мотивационную функцию, негативно воздействуя на функционирование фирмы в целом. Действующие квалификационные свойства считаются типовыми, они не предусматривают специфику организации, её размеры, количество уровней управления, взаимосвязь с внешней средой и, прежде всего, ценность должностей.

Этапы грейдовой системы (рисунок 1):

1. Описание должностей - должности описываются по итогам анализа выполнения работ. Выделяют большое количество методик анализа работника (интервьюирование, анкетирования, профайлинг, надзор и т.д.)

2. Определение значения должностей - неаналитические (методы ранжирования, систематизации, парных сравнений) и аналитический.

Таким образом, правильное внедрение грейдовой системы оценивания должностей и оплаты труда позволит компании улучшить свою конкурентоспособность на рынке, а также, сохранить ценных сотрудников.

Литература

1. Грейдовая система оценивания должностей и оплаты труда: методология, методика, практика// <https://www.kaus-group.ru/knowledge/300-articles/category/wages/material/553/>

2. Шадрина Е.А. Система грейдирования – как метод мотивации персонала. Электронный научно-практический журнал «Молодежный научный вестник». 2018.// <http://www.mnvnauka.ru/2018/03/Shadrina.pdf>

Қабдраш Д.Б., 1 курс магистранты (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші - э.ғ.д., профессор Андарова Р.К.

КӘСІПкерлік Құрылым Стратегияларын Қалыптастыру Экономикалық Дамудың Негізі Ретінде

Даму стратегиясы өсу стратегиясын қоса алғанда, компанияның даму стратегияларының ажырамас бөлігі болып табылады. Өз кезегінде, өсу және даму стратегиялары экономикалық даму теориясынан туындайды. Бірақ ең алдымен "өсу" және "даму" категорияларын жалпы философиялық және мағыналық аспектіде қарастыру қажет.

Өз кезегінде, экономикалық даму экономикалық жүйенің нақты даму кезеңінің сапалық өзгерістерімен, оның ұйымдастырылуын, шаруашылық және технологиялық жайғастыру элементтері арасындағы байланыстардың күрделенуімен, басқару тетіктерімен, шаруашылық субъектілерінің мінез-құлқымен және т.б. сипатталады. Әлеуметтік-экономикалық жүйелердің өсуі мен дамуы халықтың өмір сүру сапасының өзгеруіне, оның әл-ауқатына байланысты. Осыған орай "тұрақты даму" терминінің пайда болуын атап өткен жөн, бұл жүйе сыртқы және ішкі орта факторларының әсерінен өз қызметін және тұтастығын қалпына келтіру қабілетін білдіреді. Сәйкесінше, кез келген шаруашылық жүргізуші субъектінің мақсаты пайда немесе барынша сату емес, тұрақты даму болып табылады.

Тұрақты даму жүйесі кәсіпкерлік құрылымның ішкі әлеуетін, сондай-ақ ортамен, оның субъектілерімен өзара іс-қимылдың сыртқы әлеуетін дамытуды талап етеді. Сондықтан кәсіпкерлік құрылымды дамыту стратегиясы оның тұрақтылығы мен бәсекеге қабілеттілігін айқындайтын ішкі және сыртқы әлеуетті қалыптастыру мен өсіру мәселелерін шешуі тиіс.

"Стратегия – бұл кәсіпорынның негізгі ұзақ мерзімді мақсаттары мен міндеттерін анықтау, қызмет бағытын таңдау және осы мақсаттарға жету үшін қажетті ресурстарды бөлу" [1]. Мұндай тәсіл шеңберінде өсу қолданыстағы және кеңейтілетін ресурстарды неғұрлым тиімді және ауқымды игеру үшін қажетті мүмкіндіктер мен қажеттіліктерді білу ретінде қарастырылады. Бұл анықтама стратегия мақсаттардың қалыптасуында да, қызметтің бағыттарын айқындауды да жатқызады, бірақ Қазақстанның теориясы мен тәжірибесінде міндеттер мен стратегияны мақсатқа қол жеткізу тәсілі ретінде ажыратып қарастырады.

Дали Фолкнер және Джонсон стратегиясын қарастыратын болсақ, олардың тәсіліне сәйкес, "стратегия ұзақ мерзімді қозғалыс бағытын әзірлеумен және кәсіпорын қызметінің ауқымын анықтаумен байланысты. Ол сондай-ақ ұйымның сыртқы орта жағдайларына, әсіресе бәсекелестерге қатысты ұстанымымен тығыз байланысты. Стратегияның міндеті-тактикалық маневрлеу жолымен емес, жалпы ұзақ мерзімді перспективаны қабылдау негізінде барынша мүмкін болатын тұрақты бәсекелестік артықшылығын қалыптастыру" [2].

Кәсіпорын қызметінің стратегиясы нарықтық экономиканың бірыңғай тұтас субъектісі ретінде әзірленеді және іске асырылады. Алайда, әрбір кәсіпорын күрделі көпфункционалды жүйе болып табылады, сондықтан бас стратегияны басқаша атауға болатын кәсіпорын қызметінің стратегиясын функционалды стратегиялардың көмегімен нақтылайды, олар кәсіпорынның жеке бөлімшелері мен қызметтерінің алдында тұрған ерекше мақсаттарына қол жеткізудің нақты жолдарын көрсетеді. Әрбір функционалды стратегияда ол бағытталған белгілі бір нысан бар. Осыған байланысты мынадай функционалды стратегиялар әзірленуі мүмкін:

- маркетинг стратегиясы;
- қаржы стратегиясы;
- инновация стратегиясы;
- өндіріс стратегиясы;
- ұйымдастырушылық өзгерістер стратегиясы және т. б.

Белгілі бір кәсіпорында функционалды стратегиялар жиынтығы кәсіпорын басшылығы алдына қоятын ерекше мақсаттар құрамымен анықталады.

Кәсіпкерлік құрылым стратегияларын тұжырымдауға барынша технологиялық тәсілді И. Ансофф ұсынады, ол стратегияны әзірлеу процесін төрт негізгі шешімге бөледі:

- компанияның өсу векторын, дәлірек айтқанда, оның портфельін анықтау (тауарлар мен нарықтар бойынша);
- компанияның барлық портфельіне тән бәсекелестік артықшылығын анықтау;
- портфельдің синергизмін анықтау;
- портфельдің стратегиялық икемділігін анықтау [3].

Стратегияны әзірлеудің осы төрт бағыты оның мазмұнын, компанияның даму мақсаттарын іске асыру құралы ретінде қалыптастырады.

Кәсіпорынның айқын және жақсы дәлелденген стратегиясы тәуекелдерден құтылуға, өсу әлеуетін іске асыруға, өз ресурстарын тиімді басқаруға, сонымен қатар бизнестің басқарылуын арттыруға мүмкіндік береді. Осылайша, кәсіпорын стратегиясы – бұл ұйымның өсуі мен жоғары бәсекелестік қабілетін қамтамасыз ететін қызмет нормаларының, бағдарларының, салаларының, тәсілдері мен ережелерінің жиынтығы деп қорытынды жасауға болады.

Әдебиеттер

1. Катяло В.С. Стратегиялық басқару теориясының эволюциясы: Монография : Менеджменттің Жоғары Мектебі, Баспа үйі: СПбГУ, 2005ж. – 216.
2. Стратегиялық менеджмент: Оқу құралы / М.А. Чернышева 2009ж.
3. Ансофф И. Стратегиялық басқару. – М.: Экономика, 1989. – 520 б.

Қоғабәева Ш.А., 2 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.м., аға оқытушысы Таттымбетова К.Т.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ НАРЫҚ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ БАСҚАРЫЛУ ҚҰРЫЛЫМЫН ЖЕТІЛДІРУ

Басқару-шешім қабылдау процесі. Қабылданған шешімдер қойылған мақсаттарға сәйкес болуы тиіс. Сондықтан да басқарушы өзінің мақсаттарын анықтаулары және олар нақтылы тұжырымдауы қажет. Бастапқы мақсат қандай болса да, басқару процесі ұйымның рынок жағдайындағы келеңсіз өзгерістердің барлығына төтеп беріп, өмір сүре алатындығының кепілі іспеттес. [1]

Шаруашылық практикасы көрсеткендей, басқару жүйесін жетілдіру, оның жалпы-теориялық мәселелерін дамыту нарықтық экономикасында бірден-бір тиімді жол болып табылады. Сондықтан да басқару жүйесінің деңгейін жаңа сапаға көтеру теориялық және практикалық жұмыстарда басты

орын алады. Барлық басқару жұмыстарын қайтадан құру болмаса, жетілдіру экономикалық дамудың жаңа ырғағын алып келуге септігін тигізеді.

Нарық экономикасы сай басқару жүйенің қалыптасуы өндіргіш күштер мен жаңа өндіріс қатынастарынан туатын объективтік заңдылықтарға негізделген. Басқарудың шешімді проблемаларының бірі-оның ықпалын нарық экономикасының тиімділігін арттыруға пайдалану, рынок механизмдерінің үздіксіз әрекетін қамтамасыз ету. [2]

Соның салдарынан ғылыми-техникалық прогрестің дамуына, ресурстарды үнемдеуге, олардың шығындарын азайтуға мүдделілікті күшейтуге жағдай туады.

Кәсіпкерлік пен бизнес саласында менеджердің орны бөлек. Ол негізінен кәсіпорындағы немесе фирмадағы барлық жұмысты үйлестіріп, соны басқару мәселелерімен айналысады. Ұйымның алдында тұрған кепелі міндеттерді айқындайды. Оның орындалуына бақылау жасайды және тікелей жауап береді.

Ұйымның заңды тұлға болып есептелуіне меншік, шаруашылық жүргізу немесе жедел басқару құқығындағы оқшау мүлкінің болуы және сол мүлікпен өз міндеттемелері бойынша жауап беруі қажетті шарт болып табылады.

Қазіргі кездегі басқаруға қойылатын талаптардың негізгі бағыттары олардың даму тенденциялары туралы төмендегідей түсініктеме беруге болады:

1. Басқарудың кәсіптілігін дамыту, яғни теориялық білім мен іскерлікті және тәжірибені ұштастыра білу;

2. Басқаруды демократияландыру-қызметтік орындалу барысымен маңызды мәселелерді шешуге әріптестерді кеңінен тарта білу және басқарушы қызметкерлерді тиімді таңдау мүмкіндігі;

3. Еңбек бөлінісі негізінде басқаруды мамандандыру, сол арқылы басқару еңбегінің арнайы қызмет түріне бөліне отырып басқару персоналының жіктелінуі;

4. Басқаруды шоғырландыру мақсатты орындауға қолданылатын басқару әдістері мен формаларын өзара сәйкестендіру мен үйлестіру;

5. Басқаруды орталықтандыру-қазіргі кездегі өндірістік жүйенің күрделілігінен туындайтын өзіндік басқару мен өкілеттілік, басшылықтық бір органға жинақталуы жөніндегі тиімді аралық қарым-қатынастың орнықтырылуы;

6. Басқару шешімдерінің, көп нұсқалылығы-проблемаларды шешудің ең қолайлы жолын таңдау арқылы қосымша, күттірмеген шығындарға басшылықтық жол бермеуі;

7. Басқару еңбегінің мәдениетін көтеру, яғни басқару әрекетін орындауға моральдық, этикалық, құқықтық нормаларды кеңінен қолдану. [3]

Ұйымдардағы тиімді басқарудың сипатты белгілеріне экономикалық, әлеуметтік-психологиялық, құқықтық және ұйымдастырушылық-техникалық тұрғылар жатады.

Экономикалық тұрғы өз құрамында өндірістік процесті басқаруды, көздеген мақсатқа тиімді қол жеткізуді материалдық, қаржылық және еңбек ресурстарын үйлестіруді қамтиды.

Әлеуметтік-психологиялық ұйым алдына қойылған мақсатқа жетуде сол ұйымның барлық қызметкерлерін ұйымдастыру мен басқаруда орын алатын ерекше топтық қызметін белгілейді. Осыған басшы мен бағынышты арасында байланысты реттейтін билік жүйесі, қоғам мәдениеті мен дәстүрін, бағалылықтарын бейнелейтін әлеуметтік функция енеді.

Құқықтық түрдегі басқарудағы мемлекеттік, саяси, экономикалық институттар құрылымын, олардың жүргізетін бағытын, анықтаған, заңдылықтарға кіреді. Ұйымдардың құрылуы, келісім жасау, меншіктік және кәсіпкерлікті мемлекеттік реттеу (монополияға қарсы күрес, салық саясаты, қаржы саясаты) шаралары басқаруда маңызды орын алады. [4]

Ұйымдастырушылық-техникалық тұрғы өз құрамына орын алған жағдайды дұрыс бағалау, міндеттерді тұрақты белгілеу, оған жетудегі стратегияны қабылдау және қажетті ресурстарды реттеу, тиімді жобалау мен ұйымдастыру, бақылау мен ынталандыруды енгізеді.

Қорытындылай келе, басқару шешімдерін ойластыруда қолда бар ресурстар мен қоғамдық қажеттілікке негізделген мақсат ерекше маңызды орын алады және төмендегідей сипатқа ие болады:

1. Мақсат-нақтылы және өлшемді болуы тиіс, яғни анық орындалу барысын бағалаудың мүмкіндігі;

2. Мақсат-белгілі мерзімнен шектелуі тиіс, соған орай мақсаттық, ұзақ, орта және қысқа мерзімде болуы;

3. Ұйым мақсатының сыртқы ортаның әсері мен ішкі мүмкіндіктерге қарай айқын және оған қол жеткізуге болатындай етіп қабылдануы.

Әдебиеттер

- 1.Рахымбаев А.Б, Сабатаева Б.О. Менеджмент «Алматы» 2006-164б
- 2.Абдикеримова Г.И «Кәсіпорын экономикасы» 2017ж
3. Рахметов Б.А. Персоналды басқару «Экономика» 2005-287б
- 4.Мамбетов, Байжомартов «Нарықтық экономиканың негіздері»2017ж

Moldakarimov A.R., master student (Y.A. Buketov Karaganda State University)
Scientific advisor - c.e.s., docent N.N. Gelashvili

CREATING A BASE FOR THE IMPLEMENTATION OF INDUSTRY 4.0 IN KAZAKHSTAN

Annotation. This article discusses the main priorities in the development of high-tech and high-tech industries. The characteristic features of medium and large enterprises as a modern production system, as well as the introduction of digital technologies in production and the gradual transition to international standards of Industry 4.0 are analyzed.

The necessity of adaptation of the state programs on branch directions for stimulation of introduction of digitalization and modernization of productions is revealed and proved. On the basis of the study, the author proposes to develop the necessary measures of state support, in terms of financial incentives for preferential lending and leasing programs, innovative grants, in order to expand and stimulate private sector initiatives in the field of digitalization, as well as to address infrastructure issues.

Keyword. Innovation, innovation system, modern production system, digitalization, Industry 4.0.

High-performance broadband networks are the foundation and driving force in the digitalization process. A key requirement for Industry 4.0 is to upgrade existing communications networks to ensure guaranteed latency, reliability, quality of service, and ubiquitous available bandwidth. This core infrastructure is needed not only for Industry 4.0, but also for all CPS applications, including those related to transport and logistics, agriculture, mining, energy and health.

Kazakhstan can successfully carry out this process of digitalization only if there are sufficient information paths. Thus, Kazakhstan must create the necessary digital infrastructure that meets the requirements of high performance, wide availability and low latency. In order to fulfill this triple task, Kazakhstan must build a fiber gigabit network. This can be achieved by the following measures:

- Kazakhstan must have the necessary regulatory framework in the field of telecommunications. Telecommunication markets and infrastructure must be able to dynamically and efficiently develop in order to remain competitive in the global market. This should, in particular, include flexible approaches in choosing regulatory tools, creating investment incentives for deploying broadband, the appropriate use of the so-called OTT technologies, a minimum level of streamlining consumer rights, supporting and possibly simplifying the current concept of universal service, as well as optimization of institutional structure.

- Future investment fund for gigabit networks in urban and rural areas.

- Gigabit round table with all interested parties: telecommunication service providers, the government of Kazakhstan and local executive bodies, business representatives and associations should develop joint strategies in order to make gigabit networks possible.

- Step-by-step development of the "last mile" with cheap and easily scalable gigabit networks.

- In order to accelerate the increase in the use of gigabit networks, procedures should be simplified, lengthy planning processes should be accelerated, and construction costs should be reduced.

- Internet platforms and intermediaries should be involved in regulation so that the competitive conditions are approximately the same for similar services. The largest online platforms control access to online markets and have a significant impact on the actions of other market participants and their ability to develop. For this reason, it is necessary to create similar conditions for the development of digital networks and innovative services.

- The Cartel Law must also take into account the special characteristics of online markets.

- Legal barriers and other obstacles to international e-commerce should be identified and removed.

- In order to become a global technological leader in the installation of the fourth generation mobile communication network (4G + 5G), the necessary changes must be made to the regulatory base in terms of frequencies.

- Installation of regulatory mechanisms for “experimental spaces” for new technologies and business models. Due to rapid development and breakthrough innovation, it is not enough for the state to wait for the

emergence of rules from dynamic processes. This will increase the ability to link value creation to a specific economic territory. Regional experimental spaces could offer communities the opportunity to present them as an ideal location for specific technologies and innovations.

Kazakhstan should play an active role at the global level in the field of norms and standardization. Standardization in Kazakhstan should not lag behind world technological achievements. To achieve this, further collaboration with existing standardization organizations and Industry 4.0 platforms in other regions (e.g. Germany) may be useful for applying best practices and results. In this regard, the government of Kazakhstan should ensure political coordination and duplication of measures for standardization processes.

Kazakhstan currently lacks financial, human resources and technologies to launch “small start” pilots that are sustainable, not to mention holistic measures to create favorable conditions for Industry 4.0 in specific sectors. The solution could be to take advantage of AIP (artificial intelligence program). At the same time, taking into account drastic changes in the technological landscape, the country first needs to develop a AIP strategy that is agreed with all stakeholders in a particular sector. While the SPIID (State Program for Industrial and Innovative Development) establishes a strong comprehensive framework for industrial development to guide AIP efforts, the program itself is not a AIP strategy.

It does not identify specific sectors with a clear competitive advantage for Kazakhstan to attract AIP, nor does it cover sectors outside industry that may have prospects for attracting AIP, in particular the services sector. Therefore, a clearly defined AIP strategy should be developed that will stimulate nationwide efforts to diversify the economy through AIP. The strategy, developed in agreement with all interested parties and giving priority to the implementation of Industry 4.0 elements in certain sectors, will help attract the right investors to help the country start small and solve issues / implement solutions that will give impetus to technologies related to Industry 4.0 (for example, legislative issues, infrastructure, international cooperation). Such « action learning » is seen as the most appropriate approach to ensure the concept and acceptance by existing stakeholders of the principles and mechanisms of Industry 4.0. AIP brings technology transfer and access to the market, entrepreneurial skills and capital.

Literature:

1. Innovative activity in the Republic of Kazakhstan: Analyt. Review / B.A. Kembayev, F.I. Akhmetov, A.K. Tulebayev, V.P. Dzekunov// KazgosINTI: Almaty, 2013. 78p.
2. Methodological recommendations to explain the main provisions of the Message N.A. Nazarbayev to the people of Kazakhstan from January 10, 2018 «New opportunities for development in the fourth industrial revolution».
3. Entrepreneurial Code of the Republic of Kazakhstan No. 375-V of October 29, 2015 www.adilet.kz.
4. Message Of The President Of The Republic Of Kazakhstan N.A.Nazarbayev to the people of Kazakhstan dated January 31, 2017 « Third modernization of Kazakhstan: global competitiveness»www.akorda.kz.

Мұханбетжан Р.М., 1 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші - э.ғ.к., доцент Нурпеисов Б.Г.

ҰЙЫМНЫҢ ДАМУ СТРАТЕГИЯСЫН ЖЕТІЛДІРУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ДАМУ БОЛАШАҒЫ

Соңғы жылдары стратегиялық менеджмент теориясы мен практикасын қайта қарастыру байқалды. Атап айтқанда, ұйымдастырушылық құрылымдардың дәстүрлі түрлері, ұйымдардағы құндылықтар жүйесі, миссия мен мақсаттарды әзірлеудің тұжырымдамалық тәсілдері, стратегияларды әзірлеу және іске асыру өзгеріске ұшырайды. Мотивацияның қолданыстағы әдістері, фирмалық ынтымақтастық нысандары жетілдірілуде, жаңа басқарушылық парадигмалар пайда болуда. Сонымен бірге, менеджментті «ізгілендіруге» көбірек көңіл бөлінуде. Дәстүрлі технологиялық басқарудан адам ресурстарын тиімді басқаруға, олардың ұйымдардағы мінез-құлқына біртіндеп көшу бар. Бұл, өз кезегінде, дәстүрлі басқарудың классикалық принциптері мен әдістерінің басымдығынан бас тартуды білдіреді, оған сәйкес кәсіпорындардың табысы, ең алдымен, өндірісті ұтымды ұйымдастыру, өзіндік құнын төмендету, мамандандыруды дамыту арқылы анықталады, яғни. менеджменттің өндірістің ішкі факторларына әсері. Оның орнына ұйымдардың икемділігі мен бейімделуі мәселесі бірінші орынға шығады. Сыртқы ортадағы тұрақты өзгерістерге қоршаған орта факторларының мәні барлық қоғамдық қатынастар жүйесінің, соның ішінде саяси, әлеуметтік, экономикалық және т.б. күрделілігіне байланысты үнемі өсіп отырады.[1]

Қоғамдық өмірдің жаһандану процестері, елдер мен аймақтардың үнемі өсіп келе жатқан өзара тәуелділігін көрсетіп, қазіргі әлемдегі ұйымның даму стратегиясын жетілдіру теориясы мен практикасының дамуын анықтайтын негізгі факторға айналуға айналуда.[2]

Жаһанданудың әсері өз кезегінде компаниялардың даму стратегиясын жетілдіруге жаңа тәсілдерді іздестіру қажеттілігін тудырады. Қазіргі заманғы менеджменттің шекаралары мемлекеттік шекаралармен сәйкес келмейді. Мемлекеттер арасындағы сауда кедергілері жойылуда, жаңа нарықтар құрылуда. Ал бұл өсіп келе жатқан бәсекелестік жағдайында оның қазіргі заманғы компанияларының жаһандық нарыққа жұмыс істеуіне әкеледі. Бұл ретте компанияларда қабылданатын шешімдер даму стратегиясын жетілдіру көбінесе жекелеген мемлекеттердің саяси мүдделерімен сәйкес нысанда емес, компаниялардың өз мүдделерімен айқындалады.[3]

Қазақстандық кәсіпорындардың басқарудың әкімшілік командалық әдістерінен нарықтық экономикаға көшуі үлкен қиындықтарға байланысты екенін атап өткен жөн. Даму стратегиясын жетілдіру аспектісінде бұл қиындықтар мынадай жағдайларға байланысты:

- қазақстандық көшбасшылардың, ең алдымен топ-менеджменттің, қазіргі менеджменттің сипаты мен даму тенденцияларын және оның экономикалық өсуді қамтамасыз етудегі рөлін үнемі түсінбеушілік;
- қазіргі қазақстандық менеджерлердің жеке мүдделері мен әлеуметтік жауапкершілігі арасындағы теңгерімсіздік (кейбір жағдайларда өте маңызды);
- экономиканың қазіргі заманғы деңгейі үшін менеджерлер кадрларын даярлау тиімділігінің жеткіліксіздігі (кадрларды қайта даярлаудағы әрекетсіздік, оларды тұрақты жетілдірудің рөлін жете бағаламау);

Соңғы жылдары компаниялар құрудың дәстүрлі пирамидалық құрылымдарын алмастыруға жазық және желілік құрылымдар, стратегиялық альянстар келеді, онда қандай да бір экономикалық процесте қандай ұйым басым екенін анықтау мүмкін емес. Бұған интернет желісінің одан әрі таралуы да ықпал етеді, оның көмегімен үлкен деректер қоры қалыптастырылуы мүмкін, бұл менеджментті дамыту үшін қағидатты жаңа жағдайлар жасайды. Мысалы, клиенттерді топтармен дәстүрлі сегменттеудің орнына, кейбір компаниялар әр клиент пен оның әлеуетті қажеттіліктері туралы дербес мәліметтерді жинайды. Бұл ақпарат болашақта клиенттерге іскерлік ұйымдардың әсер етуінің жеке стратегиясын құру үшін пайдаланылуы мүмкін [4]. Басқарудың заманауи теориясы мен практикасы менеджменттің бастапқы тұжырымдамаларынан айтарлықтай ерекшеленеді. Бұл ретте ол қарқынды дамуды жалғастыруда, бұл өз кезегінде теорияның қазіргі заманғы жетістіктерін және менеджмент практикасын пайдаланатын компаниялардың табысты жұмыс істеуі мен одан әрі өркендеуі үшін негіз болып табылады.

Әдебиеттер

1. Виханский О.С. Стратегическое управление. – М.: Гардарики, 2003. – 296с
2. https://en.wikipedia.org/wiki/Strategic_management;
3. Сагинов Н.А., Шакирова Г.А. Стратегиялық басқару есебін дамытудың негізгі бағыттары // Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық және инновациялық дамуының дағдарыстан кейінгі нұсқаулары - 2010.
4. Чернова Г.В., Кудрявцев А.А. Управление рисками. – М.: ТК Велби, издательство Проспект, 2003. – 160 с

Мұқаш Ұ., 2 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.м., аға оқытушы Жарасбаева А.Ж.

FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: PARTICIPATION IN INTERNATIONAL TRADE AND INVESTMENT PROCESSES

Kazakhstan's foreign economic relations are currently largely diversified. Kazakhstan, which is landlocked, trades with more than 120 countries around the world. The country pursues an active and purposeful foreign economic policy, making the Kazakh economy open to international institutions.

In recent years, Kazakhstan has traditionally developed three main areas of foreign economic activity - with the EU, the EEU (Russia accounts for the lion's share) and with China, while trying to increase the level of economic activity.

However, changes in the global environment as a result of the globalization process have a negative impact on the economy of Kazakhstan, which makes the Kazakh economy more vulnerable. Currently, the problems of international trade are becoming more acute, negative risks are increasing, the arms race by the largest global players is gaining momentum, and the geopolitical situation remains unstable. All this is reflected in the national economy of Kazakhstan. The volume of exports has significantly decreased. Taking into account the above data, it can be stated that in 2018 compared to 2019 there was a significant increase in the share of the EAEU countries in the foreign trade turnover of Kazakhstan. Kazakhstan's exports are directly proportional to the dynamics of Kazakhstan's foreign trade turnover.

Accordingly, the positive dynamics of export deliveries, which was observed until the crisis in 2014, was replaced by a sharp drop in the volume of Kazakhstan's exports (almost twice). It should be noted that there have been no major changes in the country structure of Kazakhstan's foreign economic activity. The main export trading partners of Kazakhstan are Italy (18%), China (12%), the Netherlands (10%), Russia (9%), France and Switzerland (6% each), South Korea (2%) and Turkey (2%). Metals and mineral products still account for a significant share of exports in the main product groups (about 80%). Most of Kazakhstan's exports are oil, gas, coal, ferroalloys, copper and a number of other metals. Now let's look at the import structure. Kazakhstan imports mainly from three groups of countries: the EEU (42%), the EU (20%) and China (16%). The import structure is traditionally dominated by the commodity group "Machines, equipment and mechanisms, electrical equipment". In comparison with exports, imports of goods and services have similar dynamics, but with the smallest amplitude. So, in 2019, the volume of imports amounted to about \$ 3.7 billion dollars. At the same time, Russia remains the largest importer. It should be noted that Russia and China are still the main suppliers of imported goods to Kazakhstan, including machinery and equipment, textiles, chemical products, animal and plant products. Russia and Kazakhstan geographically have the longest continuous land border in the world. Historically, they have developed friendly relations, so trade and economic ties are always marked by a high level of trust and a desire for mutually beneficial cooperation. Over the past four years, there has been an increase in the share of Russian goods and services in the country structure of Kazakhstan's imports. At the same time, the volume of European imports continues to decline annually. In General, the decrease in imports in value terms is due to the devaluation of the national currency, which makes imported goods and services more expensive and inaccessible to businesses and the population of the country. Meanwhile, the balance of foreign trade turnover, although declining, remains positive throughout the period under review. While exports have halved over the past seven years, imports have fallen by just a quarter, which has kept the trade balance positive despite the downward trend. If, according to the national statistics of Kazakhstan, the indicators of foreign economic activity in 2019 have a positive trend, then international rating studies show a less optimistic picture. Negative dynamics of macroeconomic indicators of the economy of Kazakhstan, including low rates of economic growth, affected the indexes of international ratings.

The analysis shows that the Kazakh economy still remains dependent on exports of metals and mineral products, and the largest part of imports are processed goods from the EU, China and Russia.

In modern conditions, the role of such a driver as foreign direct investment is growing. In particular, N. Kuchukova's research noted that in the conditions of a limited size of the domestic market, external integration due to increased international trade and FDI will remain the main stimulus for the growth of the economy of Kazakhstan in the next 10 years.

One of the factors for improving the investment climate in Kazakhstan in recent years is the creation of free economic zones (FEZ) on its territory, mainly in large cities, including the capital. FEZs are free trade zones that provide customs preferences and tax incentives. Other privileges of participants in some FEZs are the provision of free land plots for up to 10 years, as well as the ability to invite foreign labor without first searching for employees among the local population. This fact encourages foreign companies to move production to the territory of Kazakhstan.

The composition of the largest FDI investors in Kazakhstan has not changed significantly over the past 10 years. The top five are the Netherlands, the United States, Switzerland, China and Russia. The Netherlands has invested almost \$ 80 billion in the Kazakh economy., a significant portion of which went to the oil industry. Although it is worth noting that in recent years there has been a positive shift in the direction of Dutch investment in the agricultural sector. Gross FDI inflows from the United States during the same period amounted to \$ 30 billion., Switzerland has already sent \$ 20 billion., and China has restored the volume of investment in the post-crisis period and invested about \$ 16 billion in the Kazakh economy. Russia is now consistently among the top five countries that invest FDI in Kazakhstan, having invested more than \$ 12 billion to date.

It is worth noting that Kazakhstan is the leader in the Central Asian region in terms of foreign capital invested in the country's economy. According to the latest data from UNCTAD, Kazakhstan ranks 33rd in the world in terms of net FDI inflows, while it ranks 2nd among countries with economies in transition and 1st among landlocked countries.

The main problem and threat to the preservation of the raw material national economy of Kazakhstan is the reluctance of major investors to invest in long-term and less profitable projects, in particular, in the manufacturing industry, in the sphere of high technologies and others. On the one hand, the desire of foreign investors is quite justified, since the oil industry brings the greatest dividends at the lowest cost. On the other hand, the state needs to create favorable conditions for doing business in all sectors of the economy of Kazakhstan and increase the country's investment attractiveness on the world stage.

Analysis of the structure of Kazakhstan's foreign trade activity indicates the need to review and improve approaches to attracting foreign capital to the Kazakh economy. Various government strategies, programs and concepts are being implemented today taking into account the direction of investment in the real economy. Most of the newly created industrial enterprises in Kazakhstan, including the transfer of existing production facilities from other regions of the world, are aimed at developing the real sector.

References

1. Кучукова Н.К. Инвестиционный климат Казахстана: состояние, оценка и развитие // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2016. № 3. Ч. 4. С. 654–660.
2. Лучко М.Л. Влияние прямых иностранных инвестиций на социально-экономическое развитие стран-реципиентов//Аудит и финансовый анализ. 2015. № 6. С. 309– 315.
3. Лучко М.Л. Китайские ТНК на мировом инвестиционном поле //Мировая экономика и международные отношения. 2017. № 9. Т. 61. С. 45–5
4. Государственная программа индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015–2019 гг.; утверждена Указом Президента Республики Казахстана № 874 от 01.08.2014 г.
5. <https://forbes.kz>
6. <https://rus.azattyq-ruhy.kz>
7. <https://www.zakon.kz>

Мұқаш Ұ.Т., 2 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші - э.ғ.м, аға оқытушы Қожабатчина Г. М.

DEVELOPMENT OF ONLINE INSURANCE IN KAZAKHSTAN

In Kazakhstan, this market is just beginning to develop. Online sales are gaining momentum. About 50% of the gross non-cash turnover on Bank cards in Kazakhstan is made up of online payments, which is an increase of 27% compared to last year....

As a reminder, since January 1 of last year, electronic insurance has been in effect in Kazakhstan, and the possibility of purchasing an insurance policy completely online on the insurance company's website has been introduced.

According to preliminary data, about 1 million e-policies were sold in the first quarter, which is about 20% of the average annual volume. At the same time, the share of policies purchased through the websites of insurance companies is minuscule. As of March 1, 2019, the level of penetration in the market of electronic policies for mandatory motor insurance (OS GPO PTS) is about 0.6%.

It's like they say: Every advantage has its disadvantage. So, let's start from the advantages of online insurance, they are obvious:

Convenience. The system of issuing an electronic compulsory car insurance policy is primarily convenient for motorists who previously had to carry a paper copy of the contract. Under the new rules, police officers will check for insurance by sending a request to a single insurance database. All information on insurance policies is stored in the information system of the insurance company and the Unified insurance database.

Speed of registration. You can apply for a policy over the Internet around the clock, it's fast and easy, just use a payment card. You don't have to spend time visiting the insurer, you just need to go online – and in a short time you can visit the virtual offices of different insurance companies.

The absence of intermediaries. One of the advantages of online insurance is that there are no intermediaries when making a purchase. This means direct contact without an agent, which is convenient for many clients and insurance companies.

Security. Fraudulent actions for falsifying insurance policies are excluded. When choosing online insurance in reliable companies, You can be sure that third parties will not get access to your personal data....

But also the start of e-insurance in Kazakhstan was not quite easy: insurers are still solving integration problems with state databases and are faced with a lack of understanding of customers who continue to require doc

And if, on the one hand, insurers claim that this situation was expected, since the financial, and even more so the insurance market is quite conservative, on the other hand, insurers from the beginning of the year are faced with inaccuracies in state databases, which creates problems for car owners themselves who want to buy insurance without visiting the company's office or without the help of insurance agents.

Despite the fact that data on concluded contracts is stored in the Unified insurance database (esbd), which is now available to traffic police officers, clients of insurance companies have not yet adapted to the "electronic insurance reality" and many require paper confirmation of the policy from insurance companies.

According to managing Director of the center of development of stock and insurance sector the Association of financiers of Kazakhstan ErlanBurabaev, after the insurance market were connected to public databases, a number of problems associated in particular with the purity information in gosbasic. Of course, this allows state organizations to correct erroneous information. But does this discourage policyholders from using the online policy registration service on their own? After all, the main task of an online policy is to simplify the registration and receipt of an insurance policy, and not Vice versa.

Trick

Oleg Khanin, Chairman of the Board of the insurance company Kommesk-Omir, said that technical difficulties are mainly related to integration processes with state databases. "For example, when state databases are temporarily unavailable or there is a discrepancy between the database data and the documents specified by the client. In such situations, the company sends requests to the State credit Bureau-the operator of the Unified insurance database, after which the client explains his further actions, " he said.

The insurance company Amanat clarified that, according to new changes in the legislation, information about customers must be verified in state databases. This applies to the identity card, passport, driver's license, certificate of registration of the client's vehicle. "If there is an error in the client's documents (for example, the last name in the license and driver's license differs by one letter), then you will not be able to issue a compulsory insurance policy. In this case, the client needs to apply to the relevant state authorities to correct errors in the documents, " the company commented.

Resilient market

Insurers say that there are no major technical problems right now. At least, there are no complaints that the insurance company's clients can't sign a contract for hours. But everything is known in comparison. "Of course, there are situations when technical work is carried out on the side of state databases, which leads to errors when comparing the client's data with the data of state databases. But the number of such cases has decreased significantly compared to January-February of this year, " Amanat noted.

According to insurers, in the absence of technical failures, the registration of an electronic policy is fast. It takes about 5-10 minutes.

"Regarding the risks, it is worth noting that low public confidence in insurance companies, coupled with distrust of online payments, can have a negative impact on the sale of policies online. In addition, only SMS messages from the insurance company and the State credit Bureau are considered to confirm the conclusion of the policy, which does not suit some customers who still require some document confirming the existence of the insurance policy," Amanat says. Subsequently, this may provoke some rejection from buying a policy online.

By what time all these inaccuracies will be resolved, insurers do not undertake to predict. By the way, the existing problems of market participants are not depressing at all, on the contrary, they are more than optimistic. "Technical problems are being solved and business processes are being improved in a working order," said one of the insurance market representatives. However, the market will not let the development of online insurance take its course.

Solve problems

According to various estimates, the share of sales of online policies through the websites of insurance companies may be from 2 to 5% by the end of the year. "The market is interested in the development of online sales of insurance policies. The widespread introduction and growth of online insurance will improve the insurance market and make it much more transparent. In the first place will reduce the cases where fraudsters sell fake insurance policies. According to the new system, the customer can be sure that they are buying a valid policy," Amanat believes.

Market participants say that in the future, the sale of online policies will grow due to boxed solutions that will offer additional products to the customer in addition to the insurance itself, and in the future will still "make the purchase of a policy no more difficult to top up the phone balance".

Әдебиеттер

1. <https://amanat24.kz/ru>
2. <https://egov.kz/cms/ru>
3. <https://ffins.kz>
4. <https://ru.wikipedia.org>
5. <https://forbes.kz>
6. <https://www.kp.ru>
7. <https://tengrinews.kz>

Sabirova A., (Y.A. Buketov Karaganda State University)
 Scientific supervisor - Ph.D., associate professor Assanova M.K.

EXTERNAL LABOR MIGRATION OF KAZAKHSTAN: ANALYSIS OF THE STATE AND TRENDS OF DEVELOPMENT

Migration processes in the Republic of Kazakhstan are developing under the influence of various factors: socio-economic, political, ethnic, environmental and others. Since the first years of independence, the regulation of migration processes has been one of the important directions of state policy. In accordance with the dynamics of migration processes, migration legislation is also developing. In 1997, the Law "on migration" and the sectoral program of migration policy of the Republic of Kazakhstan for 2001-2010 were adopted, the main objectives of which were to ensure sustainable socio-economic and demographic development of the country, the creation of all necessary conditions for the realization of the rights of migrants, as well as strengthening the state security of the country [1].

In this article we will talk specifically about youth migration.

Let's consider the research of Analyst Darkhan Zhumashev [2]. "There is an opinion that most of the citizens leaving the country are students. To understand whether such statements correspond to the true state of Affairs, we decided to conduct an analysis of immigration flows over the past three years, " he said. According to reports, there are more people leaving the country than arriving. Thus, emigration to Russia for the period from 2012 to 2017 annually averages 22 thousand. "For the purposes of our analysis, a request was made to the COP of the MNE of Kazakhstan on a detailed age breakdown of migration.

The results of the comparison are presented in the table 1.

Table 1. Data on external migration of the population of Kazakhstan for 2015-2017 by selected age groups

criteria	2015			2016			2017		
	arrived	retired	balance	arrived	retired	balance	arrived	retired	balance
1-5 year	1104	2492	-1388	468	2244	-2379	700	3363	-2663
16-20 year	1406	1646	-240	1261	1922	-661	1573	1746	-173
25-29 year	2584	3446	-862	2237	3932	-1695	2362	3914	-1552
30-34 year	1905	3697	-1792	1655	4359	-2704	1980	4977	-2997
rest	9582	18766	-9181	8134	22443	-14309	9466	23704	-14238
in total	16581	30047	-13466	13755	3490	-21145	16081	37704	-21623

As we can see, the dropout of potential students aged 16-20 years is 1.5 times less than children aged 1-5 years, and 2.5 times less than adults aged 30-34 years. That is, the largest outflow of citizens of Kazakhstan over the past three years is not associated with training. The largest number of dropouts are young families with children.

The following were named as the determinants of migration intentions:

- deterioration of the socio-economic situation in the country;

- psychological discomfort, determined by the language issue;
- uncertainty in the stability of the political situation, determined by the expectation of the transit of power (Russians fear the departure of the President);
- active policy of a number of neighboring countries to attract migrants;
- relative "weakness" of Kazakh citizenship [3].

How could we influence migration processes:

1) of Course, first of all, to create more inclusive institutions that can adapt to the needs of each individual, in all spheres of life. Both in education, in social services, and in doing business. More flexible and transparent, automated services.

2) Create more favorable conditions for internal migration. For example, a significant part of the guys from the project "Serpin" was forced after graduation to return to their homeland, not finding a job or some, at least temporary housing. We need dormitories, lifting, loans, to allocate land.

3) Stimulate the creation of individual jobs, through digital technology. Many people think that automation only reduces jobs. In fact, it reduces inefficient activities that can be noticed by smart technologies. At the same time, there are a lot of opportunities for electronic services and trade. Consultations, training, promotion of goods and services, accounting and legal assistance. You can physically be in Kazakhstan and work online in any country in the world. Promote the development of mass entrepreneurship. First of all, not among the unemployed, which we are fond of. Namely, among the middle class. They can create more efficient and competitive business projects. There is knowledge, experience and ambition. Higher financial, legal and digital literacy. They will use credit funds more responsibly, can correctly assess risks and comply with legal norms. Without this in any way.

4) Stimulate the flow of reverse migration of previously left the country successful people. Once this method was applied in China. Called in my opinion "100 smart heads" all over the world were looking for ethnic Chinese who have achieved success in science or business and created attractive conditions for them in their historical homeland. It brought back both investments and bright minds to the country. After all, we have such an opportunity. In the first place to invite our former country those who went to Germany, Israel, Russia, Ukraine. In our second successful star youth who live in developed countries. Third, our ethnic brothers are successful businessmen and scientists from Mongolia, Russia, Turkey, Uzbekistan, China and Europe.

5) Ah and of course more justice and legitimacy. Without this, all of the above methods will not work [4].

Literature

- 1) <https://articlekz.com/article/7395>
- 2) Tengrinews.kz https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/analitik-podgotovil-issledovanie-ob-emigratsii-molodeji-338294
- 3) <https://mail.kz/ru/news/kz-news/murat-abenov>
- 4) stat.gov.kz

Талғат Б.Ж., Булегенова Ф., Кожыкова А., 2 және 4 курс студенттері
(академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші аға оқытушы Ескендір Н.Н.

ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНЫҢ АГРОӨНЕРКӘСІП КЕШЕНІНІҢ ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІМЕН ОЛАРДЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Нарықтық экономиканың негіздеріне сай елімізде экономикалық әлеуетті қайта құру, әсіресе, агроөнеркәсіптік шаруашылығын жүргізуде жетілдірілген және тиімді экономикалық әдістерді қолдану, ауыл шаруашылығының мекемелерін өзін - өзі дербес және демократиялық негізде басқару, өзін - өзі қаржыландыру жүйесіне көшіру жүзеге асырылуда және кең қолдау табу. Республикамыздың қазіргі кезеңдегі экономикалық стратегиясының негізгі құрамдас бөлігі аграрлық секторды жүргізу мен басқаруды түбегейлі қайта құру болып табылады. Елімізді әлеуметтік – экономикалық дамытуды жеделдету концепциясының ойдағыдай орындалуы шаруашылық механизмінің осы зор маңызға ие болып отырған іске қалай қатысатынына және оның өзінің қалай басқарылатынына байланысты.

Агроөнеркәсіп кешені – ауылшаруашылық өнімдері өндірісіне және оларды тұтынушыларға жеткізуге қатысатын салалар жиынтығы.

Аграрлық өзгерістер жүзеге асырылып жатқан саяси және экономикалық реформалармен тығыз байланысты. Олар адамның сан алуан қажеттерін өтеу, әрі адамның еңбек және әлеуметтік белсенділігін арттыруға зор ықпал етеді.

Агроөнеркәсіптік кешеннің мақсаты мен міндеті қоғамның сұранысымен анықталады. Интеграциялық салааралық байланыстар агроөнеркәсіптік кешеніне сәйкес болып табылады. Оның күшеюі өз кезегінде егін шаруашылығының және мал шаруашылығының өнеркәсіптен техникалық және технологиялық артта қалуын жояды және тірі еңбекті аз қолдана отырып, еңбек өнімділігін арттыруға мүмкіндік жасайды.

Экологиялық - экономикалық тиімділіктің белгілері мен көрсеткіштері. Ауылшаруашылық өндіріс тиімділігін бағалайтын қолданыстағы көрсеткіштер жүйесі, біздің көзқарасымыз бойынша, экономиканың дамуының қазіргі жағдайларына толықтай жауап бере алмайды және оны экологиялық-экономикалық тиімділіктің белгілері және көрсеткіштерімен толықтыруды талап етеді, оның көмегімен агроқұрамаларының қызметі зиянның барынша азайтылуына бірінші кезекте жер ресурстарына келтірілетін зияндардың азайтылуына бағытталуы керек

Агроөнеркәсіп кешені – еліміздің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ететін және республикамыздың тұрғындарының жартысына жуығының тұрмыс жағдайына тікелей әсері бар экономикамыздың аса маңызды салаларының бірінен саналады. Қазақстан халқының 47 пайызы ауылдық жерлерде өмір сүреді. Еліміздің экономикалық белсенді тұрғындарының үштен бірі аграрлық салада еңбек етеді. Мемлекетіміздің ішкі жалпы өнімінің 5,3 пайызы аграрлық сектордың үлесіне тиесілі. Ендеше, АӨК-ті дамыту қоғамымыздағы әлеуметтік-экономикалық ахуалға, мемлекеттің азық-түлік қауіпсіздігіне, экономикамыздың барлық саласының жағдайына шешуші дәрежеде ықпал етеді.

Қарағанды облысы елдің индустриалды ортасы болып табылады және республиканың басқа өңірлерінің ішінде жетекші төрттікке кіреді. Елдің ЖӨӨ облыстың үлесті салмағы 8,2 пайызды құрайды.

Облыстағы ЖӨӨ 2015-2017 жж номиналды өсімнің орта жылдық қарқыны 8,3 пайызды құрады: 2013 жыл ішінде 7,1 пайыз, 2016 жыл ішінде 10,6, ал 2017 жыл 7,1 пайызды құрады.

Қарағанды облысында АӨК өзегі ауылшаруашылық өнімін өндіру болып табылады, 2017 жылы Қарағанды облысының ауыл шаруашылық өнімі 5,9% ол елдегі ауылшаруашылық өнімінен 8 орын алып отыр:

– Қарағанды облысының құрылымында ауыл шаруашылығына 3,6% (197 273,1 млн. теңге) көлемі келеді;

–ауылшаруашылық, орман және балық шаруашылығы 3% (7 149,0 млн. теңге) негізгі капиталға инвестициялау;

–ауылшаруашылық, орман және балық шаруашылығында барлық экономикалық белсенді тұрғындар ішінен жұмыс істейтін жастағы 8,5% (59,28 мың адам) жұмыс істейді.

Агроөнеркәсіп кешенді индустрияландыру қарқынын жақсарту мен әр сектордың қажетіне сәйкес салаларды техникалық және технологиялық тұрғыдан жаңалау, инновациялық жобалар еңгізу арқылы, еліміздің агроөнеркәсіп кешенінің жұмысын одан әрі жақсарту арқылы жоғары нәтижелерге қол жеткізуге болады. Жаңа сапалы, бәсекеге қабілетті дәнді дақылдарды шығару мүмкіндігі пайда болады. Осы салада жұмыс істеу біршама жеңілдетіліп, жаңа технологияларды қолдану арқылы жыл сайын мол өнім көлемін алуға болады. Сонымен қатар, мемлекеттік сатып алуды қалыптастыру, бағаны мемлекеттік реттеу мен азық-түлік қауіпсіздігі мәселесін түпкілікті шешу арқылы, халықтың сұранысын толығымен қанағаттандыру керек. Ал делдалдар санын барынша шектеу арқылы халық қаражатын үнемдеуге мүмкіндік туындайды. Бұл өз кезегінде ел экономикасын біршама жақсартуға түседі.

Әдебиеттер:

1 Улақов С. Н. Еліміздің азық-түлік қауіпсіздігі - стратегиялық мәселе // Қарағанды ун-тінің хабаршысы. Экономика сер. - 2013. - №1 . - Б. 30-36.

2 Сойгун Т. Агроөнеркәсіптік кешенін дағдарыс кезеңінен дамыту арқылы алып шығу мәселелері // ҚазҰУ хабаршысы. Экономика сер.- 2014. - №6. - Б.66-69.

ЖҰМЫССЫЗДЫҚТЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ

Егеменді Қазақстанда жаңа экономикалық жүйенің қалыпта-суымен, нарықтық қатынастарға көшумен байланысты еңбек ресурстарын жаңа талаптарға сай пайдалану маңызды және күрделімәселе болып табылады. Әсіресе, алдағы уақытта демографиялық процестердің біршама шиеленісуіне байланысты және еңбек сапасына деген талаптар дүниежүзілік бәсекелестік ортадакүнен күнге артуына байланысты, бұл проблеманың өзектілігі де арта береді. Қазақстан Республикасында еңбек нарығындағы жұмыссыздық - еңбек ресурстарын жұмыспен қамту, нақты бүгінгі күннің талабына сай, еңбек нарығын қалыптастыру – өзінің шешімін күтіп тұрған мәселердің ең бір бастысы. Сондықтан да бүгінгі таңда жұмыссыздық мәселесін мемлекеттің реттеуі өзекті мәселелердің бірі.

Жалпы жұмыссыздықты әртүрлі мектеп өкілдері әртүрлі түсіндіреді. Мысалы, мультизиандық теория жұмыссыздықтың пайда болуы, тұрғындардың тым артып кетуімен түсіндіреді. Кейнстік теория – бұл құбылысты нарықтық сұраныстың жетіспегендігімен дәлелдей еркін кәсіпкерлік мектебінің теориясы – жұмыссыздық жалақы деңгейінің жоғарылуымен туындайтынын айтады, яғни ол еркін болып табылады. Еркін кәсіпкерлік теориясы қазіргі өкілдері «монетаристер» - осы көзқарасты құптайды.

Жұмыссыздық жеке адам және қоғам үшін көптеген әлеуметтік-экономикалық мәселелерді өзімен алып келеді. Жеке адам үшін ол өндірістен кету деген сөз, қызметкер еңбек табысы көзінен айырылып, көтеріңкі психикалық жүк көтереді. Қоғам үшін ол жоғары салық шығынана ұшыратады, адам капиталы жойылады, қоғамның әлеуметтік жіктелуі күшейеді, жастарға байланысты мәселелер асқынады және т.б. Сонымен қатар бұл құбылыстың кемшіліктерін біржақты атай берген дұрыс емес. Нарықтық экономикаға жұмыссыздықтың табиғи деңгейі тән, жұмыс күшінің белгілі резерві әрқашанда болып тұрады. Табиғи жұмыссыздықтың болуы нарықтық экономиканың қалыпта қызметіне қажеттілігі бар деуге болады.

Сонымен, жұмыссыздық – бұл жұмыс істегісі келетін еңбекке жарамды халықтың өндірісте жұмыспен қамтылмауы. Жұмыспен қамтылмау өндірістің тиімділігін арттыруы, сонымен бірге жұмысшы күшінің бір бөлігін жұмыстан босатуға мүмкіндік жасайтын немесе оның құрылымына, сапасына жаңа талаптар қоятын ғылыми-техникалық прогрестің салдары болуы мүмкін.

Экономикада жұмыссыздықтың пайда болуының бірнеше себептерін түсіндіреді. Жұмыссыздық себептерінің біріне жұмыс күші құрылымы мен бос жұмыс орындары арасындағы сәйкестікті орнату үшін белгілі уақыт кезеңінің қажеттілігі жатады.

Жұмыссыздықтың екінші себебі — жалақының қатандығы, яғни оның икемді өзгере алмайтындығынан. Тепе-тендік еңбек нарығының үлгісіндегі нақты жалақы сұраныс пен ұсынысты теңестіруден өзгеріп тұрады. Бірақ шын мәнінде жалақы әрқашан икемді болмайды. Кейде нақты жалақы тепе-тендіктен жоғары деңгейде болады.

Жұмыссыздық деңгейі - бұл жұмыс істеуді қалайтындардың жалпы санының ішінде жұмысы жоқ азаматтардың статистикалық көрсеткіші (пайыз түрінде).

Қазіргі нарық жағдайында қай жерде болсын жұмыссыздар санының көбейе түсер ықтималдығы да мол. Себебі, оның мынандай факторлары бар екендігі екіншісіне белгілі жайт. Мысалы, өндірістің жаппай автоматтандырылып, механикаландырылуы, еңбекті интенсификациялау деңгейінің артуы, өнеркәсіптің т.б. мекемелердің дағдарысқа ұшырауы, тіпті соның кесірінен жабылып қалуы, сондай-ақ мамандандырылудың біржақты жүргізілуі – осындай себептерден жұмыссыздық асқына түсері мәлім.

Ұлттық еңбек нарығы Тәуелсіздіктің 25 жылы ішінде елеулі өзгерістерге ұшырады: халықтың экономикалық белсенділік деңгейі көтерілді, тұтастай экономикада жұмыспен қамтылғандар саны артты, жұмыссыздық деңгейі төмендеді (әсіресе жастар арасында), жұмыспен қамту құрылымында өз бетінше жұмыспен қамтылғандар үлесі төмендеді (бірақ жұмыспен қамтылғандардың төрттен бір бөлігі салыстырмалы жоғары болып қалып отыр), елде нақты жалақының өсуі байқалды, экономика салалары бойынша, секторлар бойынша (мемлекеттік және жеке сектор, формальды және формальды емес сектор) жұмыспен қамту құрылымында шағын және орта кәсіпкерліктің рөлі, жұмыспен қамтуды қамтамасыз етудегі қызмет көрсету секторының рөлі біртіндеп нығаяуда.

Жұмыссыздар саны ХЕҰ әдіснамасы бойынша, 2017 жылғы қаңтарда бағалау бойынша 488,1 мың адамды, жұмыссыздық деңгейі – 4,9% құрады. Жұмыссыздар ретінде ЕХӘҚМ жұмыспен қамту

органдарында 47,9 мың адам ресми тіркелген жұмыссыздар үлесі – 0,5%). Бағалау бойынша ағымдағы жылғы қаңтарда жасырын жұмыссыздық деңгейі экономикалық тұрғыдан белсенді халықтың 0,4%-ын (37,5 мың адам) құрады. «2020 жұмыспен қамту бағдарламасы» бойынша 2017 жылғы 1 қаңтарда әлеуметтік келісімшартқа 102,8 мың адам қол қойған, оның ішінде жұмыссыздар 67,9%, өз бетінше жұмыспен қамтылғандар 27,9% құрады.

Қазақстандағы жұмыссыздық 2010-2017 жылдары жұмыссыздар саны бойынша (- кезең ішінде 11%), сондай-ақ жұмыссыздық деңгейі бойынша 5,8% - дан 4,9 % - ға дейін төмендеді. Жұмыссыздардың негізгі бөлігін әйелдер (55-60%) құрайды, әйелдердің жұмыссыздық деңгейі жоғары, алайда қарастырылып отырған кезеңде де 6,6% - дан 5,8% - ға дейін төмендеді (ерлерде 4,9-дан 4,3% - ға дейін).

2017 жылы Экономикалық зерттеу институтының мәліметтері бойынша жұмыссыздықтың негізгі себептері анықталды: кез келген жұмыстың болмауы (28%), өз еркімен жұмыстан шығару (22,7%), кәсіпорынның таратылуына байланысты жұмыстан шығару (12% немесе 54 мың адам), отбасылық себептер бойынша (9,2%) шарт мерзімінің аяқталуына байланысты жұмыстан шығару (8,7%), үй шаруашылығын жүргізу (8,4%), оқу орнын бітіргеннен кейін жұмыстың болмауы (5,6%).

Жұмыссыздардың едәуір бөлігі бір жыл жұмыс істемейді немесе ешқашан жұмыс істемеген (40-45% жұмыссыздар). Жұмыссыз әйелдер арасында көп жұмыс істемеген әйелдер-соңғы жылдары шамамен 30% (ерлерде 25%); 1 жыл және одан да көп жұмыс істемейтін әйелдердің 20% (ерлерде 15%). Ерлерде 6 айға дейін және 3 айға дейін қысқа мерзімді жұмыспен қамтылмау кезеңдері кең таралған.

Еңбек нарығында қалыптасқан проблемаларды шешу және халықтың өмір сүру деңгейін арттыру бойынша қосымша шаралар қабылдау мақсатында Мемлекет басшысы 2016 жылғы 9 қыркүйекте Үкімет алдына жаппай кәсіпкерлікке ынталандыру және жұмыспен қамтамасыз ету жөнінде міндет қойды.

Халықты нәтижелі жұмыспен қамтуға жәрдемдесу және азаматтарды кәсіпкерлікке тарту мақсатында Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 29 желтоқсандағы № 919 қаулысымен бекітілген "Еңбек" нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017 – 2021 жылдарға арналған бағдарламасы қабылданды.

Әлемдік саясатта еңбек нарығындағы проблемаларды шешу үшін жұмыспен қамтуға жәрдемдесудің белсенді шаралары пайдаланылады, олар еңбек ресурстарын дамыту (кәсіптік даярлау және қайта даярлау), жұмыс күшіне сұранысты арттыру (жалақыны/жұмыспен қамтуды субсидиялау, қоғамдық жұмыстар), ақпараттық сүйемелдеуді қоса алғанда, еңбек нарығы институттарының қызметтерін жетілдіру, сондай-ақ кәсіпкерлікті дамыту арқылы жүзеге асырылады.

Бұл экономикалық тұрғыдан нәтижелі жұмыспен қамту ықтималдығын арттыруды, еңбек өнімділігі мен жалақының өсуін көздесе, әлеуметтік тұрғыдан жұмыссыздықты қысқартуды, еңбек белсенділігінің өсуін және адами әлеуетті дамытуды көздейді.

Бір сөзбен айтқанда, біз әлеуметтік-еңбек аясының барлық саласында маңызды жұмыстарды жүзеге асыруымыз қажет. Бұл бір қарағанда қарапайым болмаса да, өте өзекті және маңызды міндет. Әрбір адам тек өнімді және адал еңбек қана оның өмірін жарқын, мағыналы ететінін түсіне білуге тиіс. Тек сонда ғана әрбір қазақстандықтың жетістігі мен әл-ауқаты жақсара түспек.

Әдебиеттер:

1 Бердекова Р. М. Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығының дамуы мен қалыптасу мәселелері // ҚазҰУ хабаршысы. - 2016. - №1. - Б. 68-74.

2 Қазақстан Республикасы ҰЭМ Статистика комитетінің материалдары. - // <http://www.stat.gov.kz>

Талғат Б.Ж., Масаинова Н., Кожыкова А., 2 курс студенттері
(академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші - аға оқытушы Ескендір Н.Н.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАСТАР ЖҰМЫССЫЗДЫҒЫ МӘСЕЛелерін шешу

Қазіргі қоғамымыздың ең ірі әлеуметтік тобы болып саналатын ел жастарына жан-жақты көмек көрсетілуі – Елбасы ұстанымдарының бірі. Еліміз тәуелсіздік алғалы жастардың мәселесі назардан тыс қалмай, оларға қосымша жаңа міндеттер артылып келеді. Елбасымыздың қазақстандықтарға арналған жыл сайынғы Жолдауларында жастар үлкен көңіл бөлініп, олардың жағдайы күннен-күнге

жақсаруда.Қазақстан Республикасында еңбек нарығындағы жұмыссыздық - еңбек ресурстарын жұмыспен қамту, нақты бүгінгі күннің талабына сай, еңбек нарығын қалыптастыру – өзінің шешімін күтіп тұрған мәселердің ең бір бастысы. Сондықтан да бүгінгі таңда жастар арасындағы жұмыссыздық мәселесін мемлекеттің реттеуі өзекті мәселелердің бірі.

Жастар – жас адамдардың әлеуметтік жағдайы, қоғамның әлеуметтік құрылымындағы олардың орны мен атқаратын іс-әрекеті, ерекше қызығушылықтары мен құндылықтарының жас мөлшерімен анықталатын әлеуметтік-демографиялық топ.Қазақстанда жас мөлшері 14-тен 29-ға дейінгі адамдар жастар қатарына жатқызылады. Бүгінгі таңда жастар еліміздің халқының 30% құрап, қоғамның маңызды бөлігі болып табылады.

Жастар жұмыссыздық деңгейі – 15-24 жастағы жұмыссыз халық санының осы жастағы экономикалық тұрғыдан белсенді халық санындағы пайызбен өлшенген үлесі. Алайда мұндай статистика толығымен еңбек нарығындағы толық жағдайды көрсетпейді. Жастар еңбек биржасында басқа жастағы адамдармен салыстырғанда сирек тіркеледі.

Жастардың еңбек нарығына енуі елеулі қиыншылықтармен және қайшылықтармен қатар жүреді. Олар ең алдымен мамандық таңдауда жастар оның еңбек нарығында қажеттілігіне емес, қоғамдағы беделділігі мен абыройына қарай бағыт ұстауына байланысты туындайды. Осыған байланысты оқу орнын бітірген жастардың көп бөлігі алған мамандығы бойынша жұмыс істемейді немесе мүлдем жұмысқа орналаспайды, бұл жастар арасында жұмыссыздық деңгейінің артуына әкеледі. Нәтижесінде жастардың осы бөлігінің біліміне салынған қаражат өзін-өзі ақтамайды.

2017 жылы 15 және одан жоғары жастағы экономикалық тұрғыдан белсенді халықтың саны 9,0 млн. адамды құрады, бұл 2016 жылғы тиісті кезеңге қарағанда 0,7%-ға көп. Республика экономикасында 8,6 млн. адам жұмыспен қамтылды немесе 15 және одан жоғары жастағы халықтың 68,3%. 2016 жылмен салыстырғанда олардың саны 67,6 мың адамға (0,8%-ға) артты

Жалпы, жастар жұмыссыздығының пайда болу себептерінің 5 мәселесі бар. Еңбіріншісі жастарға дұрыс тәрбиенің берілуі. Елбасыөскелеңтұлғаларға жөнді жол сілтеп, дұрыс тәрбие беруге ықпал ететін «Жасұлан» балалармен жасөспірімдер ұйымын құруды тапсырған болатын. Бұл ұйым тәлімгерлерді арнайы семинарлардан өткізіп, жүйелі жұмыс жүргізуде. Дейтұрғанмен, бала тәрбиесіне жекелеген топтар емес, тұтас қоғам үлес қосуы тиіс.

Екінші мәселе, сапалы білімде. Мемлекет тарапынан жастарға бөлініп отырған көмектер, жеңілдіктер аз емес. Соның ішінде «Серпін» бағдарламасын атап өткім келеді. Мысалы, оңтүстік өңірінде солтүстік, шығыс және орталық өңірлерге қарағанда жастар жұмыссыздығы басым. Міне, осыны ескерген Үкімет оңтүстіктің жастарын өзге өңірлерде оқытып, жұмысқа тарту мақсатымен «Серпін» бағдарламасын іске қосты.

Бүгінге дейін жастар жұмыссыздығын азайтуға жастар практикасының қосқан үлесі едәуір болды. Енді биыл жастар практикасына бөлінетін қаржы азайып отыр.

Жастардың үшінші мәселесі – баспана жайы. Баспаналы болуға байланысты жастар санатына кіретін тұлғалардың жасы 35-ке дейін деп белгіленді. Тұрғын үйге қатысты мемлекеттік бағдарламалардан басқа «Тұрғын үй жинақ банкінде» де оңтайлы жолдар қарастырылған. Осындай мүмкіндіктер арқылы жастар арасындағы баспана мәселесі де болашақта өз шешімін табады деп ойлаймын.

Төртінші мәселе – мамандықты дұрыс таңдау. Әрбір мектеп бітіруші жас азамат мамандықты таңдағанда өзінің табиғи қабілетіне байланысты және жергілікті мекеннің жағдайына ыңғайлы кәсіпті көздегені жөн. Мысалы, бірқатар жастардың мамандықтарын өз қалауларымен таңдамағандарына куә болдық. Кейбіреулер жеңілдің асты, ауырдың үстімен жүру үшін қағазбен жұмыс істейтін мамандықты көздесе, енді біреулері мемлекеттік грант көбірек бөлінеді-ау деген мамандықтардың тізгінін ұстауға ұмтылған. Егер адамның табиғи қабілеті, сол іске деген ебі болмаса, қанша жерден жоғары білімнің дипломын алса да оны іс жүзінде меңгеріп кете алмайтыны анық.

Жастардың түйінді мәселесінің бесіншісі – отбасылы болу. Алдымен өмірлік азығы болар білімді сапалы алмай, тұрақты жұмыс таппасы белгілі. Одан соң баспанаға да қол жеткізуі қиын. Көптеген ажырасуларға бірден бір себеп болып жатқан әлеуметтік жағдайлар. Қаржының жетіспеушілігі, жұмыссыздық талай жұптардың екі айырылуына сеп болып жүр.

Жастардың еңбек нарығына қатысты мемлекет жүргізіп отырған саясат мемлекеттік және аймақтық жастар бағдарламалары аясында әр түрлі заңнамалық актілерді іске асыру арқылы жүзеге асырылады. Бұл құжаттарды жүзеге асырудың негізгі мақсаты жастардың заманауи еңбек нарығын қалыптастыруға ықпал ететін механизмдер әрекетінде жастардың түрлі проблемаларын шешу болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Жұмамбаев С.К. Еңбек рыногы экономикасы. – Алматы: Қазақ университеті, 2003. – 171б.
2. Қазақстан Республикасы ҰЭМ Статистика комитетінің материалдары.- <http://www.stat.gov.kz>

Токтоналиев Ж.У., Терликов А.С., магистранты (ҚарГУ имени академик Е.А. Букетова)
Научный руководитель - доктор PhD, ст.преподаватель Е.А. Гордеева

ПРОБЛЕМА МОЛОДЕЖНОЙ БЕЗРАБОТИЦЫ В КАЗАХСТАНЕ

Согласно международной организации труда, на данный момент, уровень безработицы среди молодежи в Казахстане составляет 7,7% [1], что является очень высоким показателем. Тренд молодежной безработицы заметен во всем мире, и стал особенно заметен после мирового финансового кризиса в 2008 году, и продолжается до сих пор. Даже несмотря на то, что государства прикладывают заметные усилия с тем, чтобы бороться с этой проблемой, это является очень трудной задачей, так как в связи с ростом пенсионного возраста, люди в возрастной группе, близкой к пенсионной, не покидают рабочие места, тем самым не освобождают рабочие места для более молодых людей, тем самым только усугубляют ситуацию.

Также, у молодого населения замечается недостаток опыта, из-за чего, им гораздо тяжелее найти работу по сравнению с более взрослыми сотрудниками, которые имеют опыт работы, из-за чего они более привлекательны как сотрудники. При этом, из-за растущих цен на базовые потребности и жилье, зарплаты входного уровня не являются привлекательными для молодых людей, которые находятся в поиске работы, в то время как работодатели не готовы платить больше людям без опыта работы. Молодые люди идут на «временное» место работы в виде мест общепита, где они и остаются на большие периоды времени, пока не находят оптимальное место работы, что может занять продолжительные периоды времени.

Другой проблемой является невостребованность полученного высшего образования среди студентов – примерно половина выпускников работает не по специальности. На данный момент, высшее образование является слишком доступным, так что молодые люди идут получать образование вместо того, чтобы получать опыт работы. При этом, образование, получаемое в ВУЗах обычно не является актуальным, из-за чего, работодателю приходится тратить время и деньги на то, чтобы обучить нового сотрудника. Особенно это касается работ в IT-индустрии, где знания, еще актуальные на период начала обучения, могут полностью устареть под конец обучения.

Компании же, стремятся к тому, чтобы платить минимально возможное количество денег, тем самым делая себя непривлекательными для выпускников ВУЗов. При этом, работодатели имеют большой выбор среди выпускников, и понимая ситуацию на рынке труда, могут платить зарплату ниже средней по рынку, так как конкуренция между выпускниками очень высокая, и они готовы идти на сложную, низкооплачиваемую работу, лишь бы получить необходимый им опыт работы, для того, чтобы впоследствии перейти на другое место работы, где их заработная плата будет выше. В идеальной ситуации, из-за того, что работодателям не хватает квалифицированных сотрудников – заработные платы бы начали расти, однако, работодатели не хотят повышать их, и поэтому нанимают людей без высшего образования или мигрантов, которые готовы работать за низкую заработную плату, даже если качество их работы является неудовлетворительным. [2]

В долгосрочной перспективе, проблема безработицы среди молодежи будет становиться все актуальнее, и при этом она несет определенные проблемы, которые не являются очевидными. Так, из-за роста молодежной безработицы будет расти и преступность, так как молодежь не будет иметь иных способов получения заработка. Так же, люди, которые не начали работать в молодом возрасте, все дальше отделяются от рынка труда, из-за чего с возрастом им становится все труднее заходить на него. Так что, одной из задач государства является обеспечение молодого населения работой.

Государство уже вкладывает большие усилия в создание новых рабочих мест. Так, государство уже поддерживает мелкий и средний бизнес, который как раз и является одним из основным поставщиком рабочих мест. Так, наибольшей популярностью пользуются программы «С дипломом в село» и «Молодежная практика». [3] Тем не менее, большинство программ и политик государства не являются эффективными, так как большинство таких рабочих мест предлагают меньшую заработную плату чем работа в торговле. Работа в селе же не является привлекательной, так как в селах не развита инфраструктура.

На данный момент, молодежная безработица является одной из самых важных проблем для правительства Казахстана, так как именно активная молодежь является одним из приоритетных факторов конкурентоспособности Республики Казахстан.

Литература

1. Международная организация труда - <https://www.ilo.org/moscow/lang--ru/index.htm>
2. Комитет по статистике МНЭ Республики Казахстан - <https://stat.gov.kz/>
3. Министерство труда и социальной защиты Республики Казахстан - <https://www.enbek.gov.kz/ru>

2 секция.
ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДАҒЫ ЖӘНЕ
БОЛАШАҚТАҒЫ МЕНЕДЖМЕНТ ІЛІМІНІҢ
ДАМУЫНЫҢ БАСЫМДЫЛЫҚТАРЫ
ЖӘНЕ ҮРДЕСТЕРІ

2 секция.
ПРИОРИТЕТЫ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ
МЕНЕДЖМЕНТА В СОВРЕМЕННЫХ
УСЛОВИЯХ И ПЕРСПЕКТИВЕ

ҰЙЫМДА ЖАРНАМАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ БАСҚАРУ ЖӘНЕ ОНЫ ЖЕТІЛДІРУ

Мақалада жүйелік тәсіл негізінде кәсіпорынның жарнамалық қызметін басқару қажеттілігі анықталған, кәсіпорынның жарнамалық қызметінің функционалдық құрамы ұсынылған, әртараптандыру құралдарын пайдалана отырып, өткізу саясатының тетігі негізінде кәсіпорынның жарнамалық қызметін басқаруды жетілдіру қарастырылған.

Қазіргі нарықта өнімді сауатты жылжыту – кез келген саладағы кәсіпорын табысының маңызды өлшемі. Кәсіпорынның жарнамалық қызметі - бұл маркетинг бағдарламасына сәйкес әзірленген компанияның имиджін құруға, сату көлемін арттыруға, брендке және жалпы компанияға оң қарым-қатынасты қалыптастыруға бағытталған ақпараттық және жарнамалық іс-шаралар жиынтығы. Жарнама қызметі менеджмент(басқару) және маркетинг арқылы жүзеге асады. Жарнамалық қызметті басқарудың негізгі мақсаты, бөлінген жарнамалық бюджеттің шектеулі көлемі кезінде экономикалық және коммуникативтік тиімділік арқылы қойылған маркетингтік мақсатқа қол жеткізуге қабілетті жарнамалық алға жылжыту бойынша іс-әрекеттердің аз санына күш-жігерді шоғырландыру. Жарнама қызметін басқару - бұл жарнама және тұтыну нарықтарының заңдылықтары мен үрдістерінің әсерін ескере отырып, жарнама компаниялары арқылы кәсіпорынның нарықтық тұрақтылығын реттеу бойынша жарнама шығарушылармен және жарнама таратушылармен бірлесіп жарнама берушінің мақсатты ұстанымы, оған жарнама құралдарын жоспарлау процесін ұйымдастыру және басқару, әзірлеу және өндіру, жарнама хабарламаларын мақсатты аудиторияға жеткізу және тиімділікті бақылау кіреді. Жарнама науқанының тиімділігі, жарнаманың мақсатты аудиторияға қаншалықты дәл жеткізілуімен негізделеді. Ал, компанияның мақсатты аудиториясын нақты және дұрыс анықталуы, сол саладағы компаниялар арасында оған зор ықпал ететін, айрықша орын береді. Сол себепті жарнама беруші компания өзі өмір сүруге тура келетін нарықты жан-жақты зерттеп, жарнамалық қызметті жетілдіру арқылы жүзеге асырса ғана, нарықта өз орнын таба алады. Жарнамалық қызметтің көмегімен нарық неғұрлым айқын және сатып алушылардың әртүрлі қажеттіліктеріне, салт-дәстүріне, кірісіне орай қол жетімді болады. Осылайша, көптеген компоненттерден тұратын жарнамалық қызметті бір күрделі жүйе ретінде қарастыруға болады. Жарнамалық қызметтің жаңа рөлі маркетингтік комплексік жүйенің ажырамас және белсенді бөлігіне айналуымен сипатталады. Сату мүмкіндіктерінің күрделенуімен қатар бәсекелестік күрестің асқынуына да байланысты, өнімнің өзіндік құнын төмендетуді және инновацияны қолданумен салыстырғанда, маркетинг әлдеқайда маңызды фактор болып саналады. Маркетингте жарнамалық қызмет жарнама берушінің стратегиялық бағыты ретінде әрекет етеді. Мысалы, Шишакова Ю.В., Брагина Е.Л., Хромов Л.Н. жарнамалық қызметті зерттеу барысында әрқайсысы өз саласына, уақытына, сол кездегі қоғамның дамуына қарай өз тәсілін ұсынған. Сол себепті заман талабына сай жарнамалық қызмет тұрақты жетілдіріп отыруды қажет етеді. Бұл басқару жүйесі талаптарының күшеюіне алып келеді.

Қазіргі таңда ақпарат ағының тұрақты түрде ұлғаюына байланысты компаниялар өз тұтынушыларын жоғалтып алмау мақсатында, жаңа жетілдірілген бағытты ұстанады. Мәселен, шағын, орта бизнес субъектілері ең үлкен мақсатты аудиториясын, әлеуметтік желілер арқылы табатын болғандықтан, қазіргі жарнамалық қызмет стратегиясының 80% осы әлеуметтік желілерге, компьютерлік бағдарламаларға, сайттарға, жалпы интернет жүйесіне бағытталған. Бүгінде, кез келген тауардың шыққан сәтінен, тұтынушыға жеткізуге дейінгі уақыт аралығы нақты кезеңдермен сипатталады. Қазіргі заманға сай стратегия 4P моделі, SWOT анализ, PR т.б. модельдерді қолдана отырып, қызметін жүзеге асырады.

Әдебиеттер

1. Мазилкина Е.И. Основы рекламы. Учебное пособие, 2-е изд. – М.: Дашков и К, 2018. 288 с.
2. Жильцова, О. Н. Рекламная деятельность: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / О. Н. Жильцова, И. М. Синяева, Д. А. Жильцов. – М.: Юрайт, 2017. 233 с.
3. Алексунин В.А., Дубаневич Е.В., Скляр Е.Н. Маркетинговые коммуникации. Практикум. – М.: Дашков и К, 2018. 196 с.

ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКА ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК САЯСАТТЫ БАСҚАРУ

Цифрлық экономиканың дамуы әлеуметтік – экономикалық саланың дамуына оның ішінде еңбек қатынастары саласында көптеген өзгерістерді алып келді. Жалпы цифрлық экономикада коммуникациялық технологияларды және мінез-құлықтың жаңа нормаларын қалыптастыру, яғни материалдық игіліктерді жинақтау қоғамның басты мақсаты емес екенін көрсетті.

Қазіргі кезге дейін еңбек нарығы цифрлық технологиялардың ықпалымен өзгерген жоқ, алайда экономиканың жылдамдатылған цифрлануы салалар мен мемлекет алдына жаңа міндеттер қойды. Осылайша, цифрлық экономиканың пайда болуы еңбек нарығындағы сұраныс пен ұсыныстың өзгеруіне, адами капиталға салым салуға және оны сапалы жақсартудың жаңа тәсілдеріне, адамдардың жаңа жағдайларға бейімделуіне, мемлекет тарапынан бағдарламалық шараларға жылдам ден қоюды талап етеді. Сол өзгерістердің бірі ол – мемлекетіміздің әлеуметтік жаңғыртудың маңызды бағыттарының бірі әлеуметтік-еңбек саласын цифрландыру болып табылады [1].

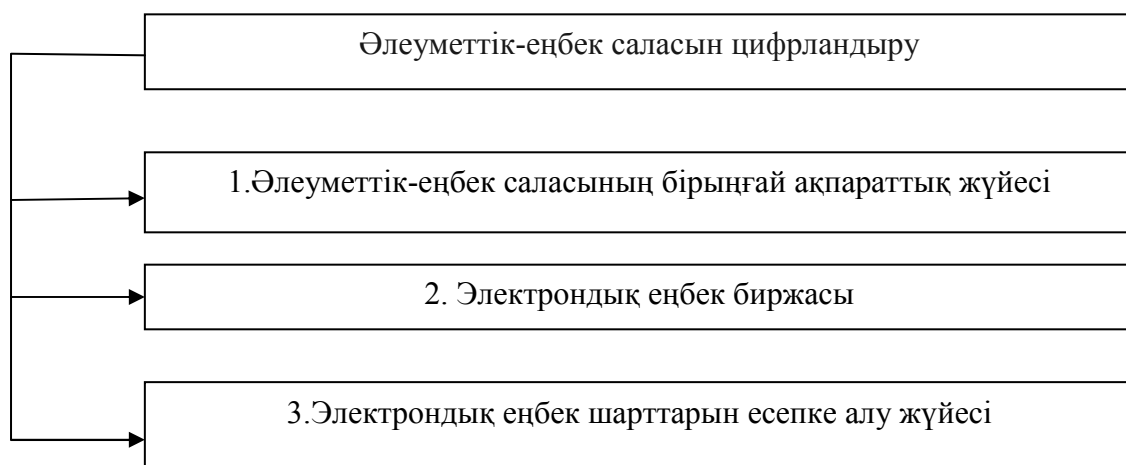
Әлеуметтік - еңбек саласын цифрландырудың басты мақсаты әкімшілік рәсімдерді оңайлату, зияткерлік талдау және болжау жүйесін дамыту арқылы шешімдер қабылдау процестерін оңтайландыру, сондай-ақ азаматтардың әлеуметтік көмек пен оларды қолдаудағы барынша ашықтық пен қолжетімділікті қамтамасыз ету болып табылады.

Қазіргі кезде әлеуметтік-еңбек саласының бірыңғай ақпараттық жүйесі 11 бағыт бойынша жұмыс істейді: еңбек, жұмыспен қамту, әлеуметтік сақтандыру, зейнетақымен және әлеуметтік қамсыздандыру, әлеуметтік қолдау, арнаулы әлеуметтік қызметтер және көші-қон.

Соған сәйкес Цифрлық Қазақстан аясында үш ауқымды жобаны жүзеге асыруда. Ол 1 суретте көрсетілген.

Жалпы бірінші бағыт бойынша келесі мақсаттарды жүзеге асырады: мүгедектер үшін қызмет сапасын арттыру, әлеуметтік қызметтер порталын енгізу жолымен әлеуметтік қызмет көрсету жүйесін, сондай-ақ қолайлы зейнетақымен қамсыздандыруды жетілдіру.

Екінші бағыт бойынша - азаматтарды жұмысқа орналастыру процесі электрондық форматқа көшіріліп, жұмыссыз адамдар мен бос жұмыс орындар базасы жасалды. Статистикалық мәліметтерге сүйенетін болсақ, жыл басынан бері 93 мың азамат Биржада тіркелді, ал 71 мыңнан астам адам оның көмегімен жұмыс тапты. Жұмысқа орналасу саны өткен жылғы осы кезеңмен салыстырғанда 30%-ға өсті.

Сурет 1 . Әлеуметтік-еңбек саласын цифрландыру

Үшінші бағыт электрондық еңбек шарттарын есепке алу жүйесі қазіргі кезде өзекті болып келеді және бұл тәжірибе көптеген елдерде қолданылуда. Электрондық форматқа көшірілген еңбек шарттары көптеген мүмкіндіктерге ие. Яғни қағаз түріндегі еңбек кітапшаларынан және басқа да қағаз құжаттардан (мекенжай анықтамасы, медициналық анықтамалар, аттестат, диплом, паспорттық деректер, резюме және т.б.) бас тартуға мүмкіндік береді [2].

Қорытындылай келе, "Цифрлық Қазақстан" экономикалық институттардың жұмыс істеуінің жаңа, прогрессивті нұсқасы ретінде цифрлық экономикалық жүйені құру басқару саласында

көптеген өзгерістерге алып келетін көрдік. Бірақ бұл мақсаттар елеулі экономикалық тиімділікке қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Харковска Е. Изменение тенденций на рынке труда в условиях цифровой экономики // Молодой ученый. — 2019. — №52. — С. 420-424. — URL <https://moluch.ru/archive/290/65921/> (дата обращения: 10.02.2020).
2. <https://www.enbek.gov.kz/kk/node/349678>

Бурахан М. 1 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі: э.ғ.м., аға оқытушы Мусабекова А.О.

СЕРВИСТІК ҰЙЫМДАРДА ПЕРСОНАЛДЫ ЫНТАЛАНДЫРУ

Клиенттерге қызмет көрсету сапасы-бөлшек сауда дүкендері, банктер, мейрамханалар, қонақ үйлер немесе консалтингтік фирмалар болсын, қызмет көрсету саласындағы әрбір кәсіпорын табысының ең маңызды факторларының бірі. Сервистің жоғары деңгейі адал клиенттер санының артуына алып келеді, кәсіпорынның қолайлы имиджін қалыптастырады, бұл өз кезегінде оның қаржылық көрсеткіштерінің өсуіне алып келеді. Бірақ бұл жоғары деңгейге қалай жетуге болады?

Бұл сұрақты қызмет көрсету саласында жұмыс істейтін әрбір менеджер сұрайды. Бұл ретте менеджердің алдында тұрған басты міндеті бағыныштылардың жұмысқа деген адал көзқарасын қалыптастыру болып табылады.

Бұл персоналды ынталандырудың тиімді жүйесін құру кезінде ғана мүмкін. Кез келген қызметкерге "адам-адам" жүйесіндегі жұмыс нәтижесі күйзеліске әкеп соғатын теріс әсер ететіні ешкімге құпия емес.

Қызметкерлерді ынталандыратын факторлармен қатар респонденттер оны демотивациялайтын факторларды бөлді. Оларға жатқызуға болады:

- жасырын келісім-шарттың бұзылуы (көбінесе ұсақ-түйек бойынша көрінеді, әсіресе бірінші әсер барысында өткір көрінеді: алдымен бастық кеңеске кешіккен, сосын қызметкерге біреу айқайлады);

- Өзі бағалайтын қызметкердің қандай да бір дағдыларын пайдаланбаңыз. (Сондықтан артық құзыреттілігі бар адамдарды әрдайым дұрыс алу мүмкін емес, респонденттердің 60% - ы: "сіз қалай ойлайсыз, бұл жұмыста сізді бағалайды? - деп жауап берді-бағалаймыз, бірақ қалағандай емес");

- идеялар мен бастамаларды елемеу. (Адамға оның ойлары тұратын компаниямен бөлісу қиын).

- компанияға қатыстылық сезімінің болмауы.

- басшылық пен әріптестер тарапынан жетістіктер мен нәтижелерді танудың болмауы (әсіресе 50 жыл ішінде Құрмет тақтасына, үздік жұмысы үшін грамоталарға және тағы басқа).

Басшыларға еңбек уәждемесі - бұл жеке орындаушыны немесе адамдар тобын ұйымның мақсаттарына қол жеткізуге, қабылданған шешімдерді немесе белгіленген жұмыстарды нәтижелі орындауға бағытталған қызметке ынталандыру процесі екенін есте сақтау қажет.

Бұл анықтама әлеуметтік жүйе мен адамды басқару техникалық жүйелерді басқаруға қарағанда, объект пен басқару субъектісінің мақсаттарын келісудің қажетті элементі ретінде өзіне негізделген ынталандырудың басқарушылық және жеке-психологиялық мазмұнының тығыз байланысын көрсетеді. Келісу нәтижесі-басқару объектісінің еңбек тәртібі және О. В. Севастьянов еңбек қызметінің белгілі бір нәтижесі.

Ынталандыру қызметі келесі екінші кезеңдердің бірі түрінде ұсынылуы мүмкін: қызметкердің өз қажеттіліктерін артықшылық жүйесі ретінде сезінуі, сыйақының белгілі бір түрін алудың ең жақсы тәсілін таңдау, оны іске асыру туралы шешім қабылдау; іс-әрекетті жүзеге асыру; сыйақы алу; қажеттілікті қанағаттандыру. Ынталандыру негізінде басқару өзегі қызметтің үздік нәтижелеріне қол жеткізу үшін еңбек процесіне қатысушылардың мүдделеріне белгілі бір түрде әсер етеді.

Ынталандыру негізінде еңбекті басқару үшін қызметкердің жеке және кәсіби қабілеттерін ескере отырып, бейімділігі мен мүдделерін анықтау, ұжымдағы және нақты тұлға үшін ынталандыру мүмкіндіктер мен баламаларды анықтау сияқты алғышарттар қажет. Еңбек қызметінде қатысушылардың жеке мақсаттарын және ұйымның мақсаттарын толық пайдалану қажет.

Сырттан белгіленген ешқандай мақсаттар адамның өзінің "ішкі" мақсатына және одан әрі оның "ішкі" іс-қимыл жоспарына айналғанша өз күш-жігерін белсендіруге қызығушылығын тудырмайды.

Сондықтан ынталандыру жүйесін қалыптастыру үшін қызметкер мен кәсіпорын мақсаттарының сәйкес келуі үлкен маңызға ие.

Бұл міндетті шешу үшін еңбек тиімділігін арттыру уәждемесінің тетігін құру қажет. Бұл дегеніміз кәсіпорынның басқару жүйесі тарапынан қызметкерлерге әсер ету әдістері мен тәсілдерінің жиынтығы, оларды жеке қажеттіліктерді қанағаттандыру қажеттілігіне негізделген ұйымның мақсаттарына қол жеткізу үшін еңбек қызметінде белгілі бір мінез-құлыққа итермелейді. Мысалы, қайта құрылудан кейінгі кезеңде бір басшылар кеңестік жүйені дәстүрлі құрмет тақталарымен және бұқаралық спорттық іс-шаралармен қайта жаңғыртуға тырысты, басқалары батыстық әдістерді соқыр етті. Бірақ мұндай құралдарды енгізудің стихиялық, фрагменттік сипаты әкелген жоқ. Ынталандырудың әмбебап қағидаттарына негізделген және жеке көзқарасты білдіретін тұтас жүйені құру арқылы жағдайды өзгертуге болатынын түсіну қажет. Егер компанияның қызығушылығы, оның қызметінің себебі, әдетте, қызметкер түсінікті болса, онда нақты тұлғаның мотиві мен қызығушылығы әрдайым айқын емес. Бұл менеджмент қателіктерінің көп бөлігінің себебі: қызметкерлердің жұмыс уәждерін сәйкестендіру механизмі жоқ.

Әдебиеттер

1. Бовыкин В. И. Жаңа менеджмент: (Кәсіпорынды жоғары стандарттар деңгейінде басқару: тиімді басқарудың теориясы мен практикасы). - М.: "Экономика" баспасы " ААҚ - 2011.
2. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Менеджмент негіздері. М., 1992. - 702 с

Баймурзаев Ф., 2 курс (КарГУ имени академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – преподаватель Утегенова Ж.М.

СОЗДАНИЕ ОТКРЫТОЙ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ГОРОДОВ

Одним из наиболее перспективных направлений использования больших данных является развитие интеллектуальных городов, где инструменты, взаимосвязи и интеллект объединяются для создания интеллектуальной инфраструктуры, эффективных коммунальных услуг, ориентированных на потребителя общественных услуг, инноваций, ориентированных на граждан, а также интеллектуального городского планирования и управления. Например, руководство Сингапура разработало и осуществило ряд последовательных планов, направленных на то, чтобы сделать город эффективным в сфере предоставления услуг, водопользования и повторного использования, городского транспорта и мобильности. Сингапур продолжает совершенствовать свои услуги, внедрять инновации и предоставлять испытательный стенд для новых волн цифровых технологий. Правительство Нью-Йорка тесно сотрудничало с деловым сектором в целях развития инновационной экосистемы стартапов и разработало платформу открытых данных для обмена информацией о всех видах деятельности в городе и множество цифровых мер поддержки инноваций в сфере услуг. Инициативы «умного города» Барселоны были сосредоточены на открытых данных для умного управления, цифровых инновационных кластеров, интеллектуальных транспортных систем, а также цифровой грамотности, умной жизни и экологической устойчивости. В партнерстве с местными университетами несколько европейских городов предоставляют живые лаборатории: сети, форумы и пространства, позволяющие инновационным и гражданским сообществам появляться и процветать.

Местное лидерство в развитии умных городов также распространяется на развивающиеся страны. Большой город Ухань, (Китай 10 миллионов жителей) принял интеллектуальные решения транспортной системы для повышения общей эффективности города и создания потенциала и платформ для понимания и анализа больших данных, генерируемых из его инструментальных инфраструктур. Гран Консепсьон, Чили (1 млн человек), является примером инновационного города, в котором особое внимание уделяется управлению, открытым данным, рабочим местам и конкуренции. Медельин, Колумбия, является примером города, стремящегося стать более устойчивым и безопасным путем использования цифровых технологий комплексного реагирования на чрезвычайные ситуации. Он также создал Центр управления мобильностью для мониторинга трафика, логистики, прогнозной аналитики и систем связи с государственными служащими, а также для формирования информации для граждан по различным электронным каналам. Наконец, Цифровая Индия является примером большой, но относительно бедной страны с амбициозными

планами догнать и преобразовать свои города, чтобы удовлетворить спрос на услуги и проблемы устойчивого развития эффективными и разумными способами. Во всех этих примерах именно мэры городов и местные органы власти в сотрудничестве с бизнесом, гражданским обществом и центральными правительствами берут на себя ведущую роль в создании эффективных, инклюзивных и устойчивых к цифровым технологиям городов и инновационных цифровых экономик.

Один из подходов к содействию социальной интеграции и расширению прав и возможностей общин заключается в использовании низовых инновационных фондов, ориентированных на спрос. Национальные и местные органы власти могут поощрять университеты и бизнес экспериментировать с цифровыми технологиями, чтобы расширить возможности для бедных. В качестве примера можно привести малайзийскую программу демонстрационных грантов для стимулирования инновационного использования ИКТ в интересах социального развития.

Средства, выделяемые на поддержку ИКТ в целях внедрения социально ориентированных инноваций по принципу «снизу вверх», могут трансформировать возможности общин, эффективность их местных институтов, функционирование их рынков и средства к существованию их бедных слоев населения. Эти фонды не могут генерировать прорывные технологические инновации. Но они могут мобилизовать местные сообщества, бизнес и НПО для совместного создания цифровых решений, которые будут особенно чутко реагировать на эти целевые группы и их разнообразные местные условия.

Цифровой век требует от правительств больше, чем когда-либо прежде. Инновационная экономика требует от инновационного правительства не только превращения себя в гибкого и отзывчивого субъекта, но и создания необходимой политики и платформ для облегчения функционирования динамичной цифровой экономики. Правительства должны со временем наращивать свой потенциал и учиться играть новые и расширенные роли, соответствующие цифровому веку.

Литература

1. Всемирный Банк (2016). Цифровые дивиденды. Доклад О Мировом Развитии За 2016 Год. Вашингтон, округ Колумбия: Всемирный банк.
2. Mazzucato, M (2013). The Entrepreneurial State. London: Anthem Press.
3. Hanna, NK, & Knight, P (2011a). Стремление к трансформации с помощью информационных технологий: стратегии для Бразилии, Китая, Канады и Шри-Ланки.

Байчукурова И.Б., магистрант гр.ЭМ-18-01 (Центрально-Казахстанская Академия)
Научный руководитель – к.э.н. Гельмле А.М.

РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Потребность в экономическом механизме требует соблюдения целостности социально-экономических аспектов в цикле воспроизводства. Поэтому практическая деятельность какого-либо управленческого решения в области развития экономики должна быть оценена обеспечением материальной и культурной жизни населения. Показатель социального развития влияет на трудовые отношения путем обеспечения духовных потребностей населения и решения жилищных проблем.

Поэтому важно поддерживать равновесие отраслей экономико-социального хозяйства. Она должна вызывать социальную справедливость путем распространения экономических нагрузок органами местного самоуправления с предприятием между государством и демографическим воспроизводством. Именно при этом необходимо подробно отражать расходы, связанные с затратами на производство. Это способствует эффективному использованию трудовых ресурсов в демографическом положении республики и способствует развитию научно-технического прогресса, снижая трудоемкость.

Вместе с тем, социальные программы охватывают два важных финансовых ресурсов. Это финансово-кредитная система и местный бюджет.

Стремится усилить роль оплаты трудовых ресурсов предприятий и объединений в развитии социально-бытовой инфраструктуры.

Для обеспечения эквивалентной связи всеми узлами экономической системы потребуются экономические механизмы рыночной системы. Региональное управление и планирование

исследований экономических систем осуществляется в случае, если предприятие является главным экономическим источником региона. Осуществляется в соответствии с законодательством предпринимательской деятельности.

Исходя из этого, невмешательство территориального управления в обязательные условия хозяйственного и производственно-технологического развития стимулирует социально-экономическое развитие региональных предприятий:

- общие отношения и органы управления с эквивалентной основой экономических задач и принципы учета хозяйствующих субъектов области;
- формирование местного бюджета зависит от эффективности работы предприятий и организаций.

Организационная структура – хозяйственное самоуправление должно осуществляться в соответствии с новыми методами, научно-техническим прогрессом.

Региональный аспект государственной социально-экономической политики на сегодняшний день является наиболее слабо изученным объектом научных исследований. Основные его причины: а) отказ от принципов и методов планомерного решения проблем народного хозяйства; б) уменьшение исследований по эффективному размещению производительных сил и в) диспропорция в управлении хозяйственными и социальными процессами между центральными и местными органами управления функциональными обязательствами.

Регион – структура социально-экономической системы, то есть, прежде всего, социально-экономические системы регионов, объединенные системообразующими отношениями, связанными с созданием комплекса и имеющие общие цели развития, различаются по-своему: демографические (население), производственные, природные, социальные, производственно-инфраструктурные, духовные, ресурсные, социально-инфраструктурные, институционально-инфраструктурные, экологические.

Все эти небольшие системы подчиняются одной цели в своем развитии – обеспечение материальных и духовных потребностей регионального населения при сохранении устойчивости природной среды.

Социально-экономическое развитие регионов во всех странах мира оказывают влияние различия в географическом плане, природно-климатических условиях, демографических условиях, истории развития и другие факторы. Каждое государство стремится улучшить уровень жизни в отсталых регионах, то есть проводит региональную политику, направленную на выравнивание условий и возможностей для их социально-экономического развития, и тем самым ставит целью способствовать повышению уровня и качества человеческого потенциала.

Региональная политика в развитых странах – основной инструмент государственного регулирования развития социально-экономических процессов в проблемных регионах для устранения социальной и экологической напряженности.

Современное состояние развития регионов Казахстана отражает основные особенности переходного периода. Развивающаяся система регионального развития и регулирования региональной политики становится важнейшим фактором всего процесса устойчивого развития республики. Целью региональной политики нашего государства является эффективное использование потенциала природных и человеческих ресурсов, устранение неблагоприятных различий в экономическом благополучии регионов.

Список литературы:

- 1 Региональная экономика/Под ред. Т.Г. Морозовой. – Москва. 1993г.
- 2 Исаева М.Г., Нурланова Н.К. Методы и практика оценки уровня устойчивости развития регионов Казахстана/ Министерство образования и науки РК. 2009.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РИСК МЕНЕДЖМЕНТА В КАЗАХСТАНЕ

В Казахстане управление рисками находится в зачаточном состоянии. Новые или ранее созданные профессиональные ассоциации и организации, которые привержены решению определенных задач по управлению рисками, развиваются или продолжают расти. Крупные казахстанские компании, представляющие различные отрасли отечественной экономики, создают корпоративную систему управления рисками. В таких случаях особое значение приобретает вопрос формирования общего представления о целях управления рисками, используемой технологии, организационной структуре и процессе управления рисками, адаптированных к современным условиям Казахстана.

Одним из решений этой проблемы является стандартизация в управлении рисками. На мой взгляд, общая проблема для экономики Казахстана заключается в том, что многие компании не рассматривают управление рисками как один из важных элементов управления производственным процессом. Если говорить о средних предприятиях, то здесь вообще нет управления рисками. Для этого есть две причины. Первая причина заключается в том, что управление рисками является дорогостоящим мероприятием, которое требует больших инвестиций от компании. Вторая причина заключается в том, что окупаемость инвестиций воспринимается хуже, чем в других отраслях. Целью управления рисками является снижение затрат и проверка качества своей деятельности только в кризисных ситуациях.

Такие отрасли, как металлургия, машиностроение, нефтегазовая отрасль и энергетика, используют серьезный подход с высокими затратами на управление рисками. Большие деньги представляют большие риски, и любой компетентный лидер предпочитает вкладывать средства в управление рисками, а не искать дополнительные вложения в большие убытки.

Установление контроля рисков определено как приоритетная задача обеспечения экономической безопасности Казахстана. Усилия руководства некоторых казахстанских компаний по разработке механизмов и инструментов управления рисками пока не смогли обеспечить эффективное и последовательное управление. Это связано с отсутствием полноценной методологии управления рисками, основанной на современных информационных технологиях, и отсутствием технологий управления рисками, которые соответствуют нынешнему характеру и масштабам угроз для устойчивого развития промышленных комплексов и регионов. Для многих казахстанских компаний эта практика находится на ранней стадии потребности в системе управления рисками.

Система управления рисками позволяет компаниям прогнозировать возможные риски, минимизируя затраты и избегая непредвиденных факторов. При организации управления рисками в компании необходимо придерживаться определенной последовательности действий. Существует алгоритм действий компаний по организации управления рисками, который состоит из шести этапов:

Поставленная цель и задачи должны использоваться при прогнозировании и прогнозировании экономических условий, возможности предприятия определяются в контексте текущих стратегий и планов работы.

Мониторинг внешней и внутренней среды. Идентификация рисков начинается со сканирования изменений во внешней среде организации, облегчая раскрытие всех элементов риска, используя мониторинг последних изменений с определенным уровнем риска.

Уровень риска оценивается с использованием качественных и количественных методов анализа на основе доступной справочной, методологической и конкретной информации.

Будет разработан стратегический план действий по снижению экономических затрат и снижению влияния факторов риска. Он разрабатывает меры по предотвращению риска: полное или частичное снижение риска, принятие риска, передача части или всего риска третьим сторонам. Все заканчивается протоколом риска.

Мониторинг реализации Плана по борьбе с рисками был осуществлен с целью устранения негативных экономических последствий выявленных рисков. В случае отклонения от плана в протокол управления рисками будут внесены изменения.

Результаты окончательного контроля и результаты реагирования на риски будут отслеживаться. Результатом этого этапа должны стать новые знания для решения целей и задач управления рисками. Подведены итоги смягчения потерь в результате принятия мер против риска. Затем вернитесь к первому этапу, чтобы посмотреть на другую ситуацию риска.

В заключение можно сказать, что управление рисками является не только гарантией ожидаемой деятельности компании, но и гарантией ее устойчивости, инвесторов, акционеров, клиентов, подрядчиков и сотрудников. Необходимо учитывать, что ситуация созданного или ожидаемого риска может быть решена только в том случае, если будет принято и реализовано управленческое решение, исключающее ситуацию производственной организации, вызвавшую кризис предприятия.

Список литературы

1. Ermasova N.B. Risk Management: A Training Manual. - Saratov: Volga. Acad. Gos. Services, 2003 .- 101 p.
2. Ioda E.V. Enterprise risk management: theory and practice of risk insurance. Tambov: Publishing House of TSTU, 2003 (PPI TSTU - 131s.)
3. Карпова Е.А. Risk management: a training manual. - Chelyabinsk: ChGAU, 2003 .-- 79 p.

Байчукуров Р.Б., магистрант гр.ЭМ-18-01 (Центрально-Казахстанская Академия)
Научный руководитель – к.э.н. Гельмле А.М.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ И ОЦЕНКИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ

Региональные вопросы планирования и управления занимают важное место в системе мероприятий по преобразованию экономических отношений в республике. Повышение роли регионов и их органов власти в развитии государства относится к мировым тенденциям.

По определению академика Н.Н.Некрасова «региональная экономика как отрасль экономической науки изучает совокупность экономических социальных факторов и условий, определяющих развитие производительных сил и формирование социальных процессов в экономической системе страны и в каждом регионе».

Региональная экономика разрабатывает стратегические позиции регионального развития производительных сил. Расположение региональных производительных сил рассматривается как основная часть региональной экономики.

Региональная экономика тесно связана с экономической географией, но в отличие от нее ориентирована на прикладные практические результаты. Региональная экономика является составной частью экономики.

Вместе с тем, она тесно связана с экономической теорией и макроэкономическим прогнозированием, отраслевой экономикой, статистикой и другими социально – экономическими науками.

Региональная экономика наряду с экономическими вопросами рассматривает экологию, социальные проблемы, демографию, географию, этнографию и другие науки.

Исследование аспектов экономического и социального развития региона стало развиваться в России в XIX веке, а в Казахстане в конце XX века.

На Западе региональная экономика определяется как "Региональная наука". В определении ученого-экономиста Некрасова Н.Н. «Регион» – это крупнейшая территория одной страны, направленная на важность однородных природных условий и производственных отношений.

Учитывая то, что на современном этапе основная хозяйственная деятельность осуществляется в регионах, немаловажным является предоставление им финансовой самостоятельности, подходящей к самостоятельному решению социально–экономических вопросов.

В связи с этим на сегодняшний день вопросы разграничения полномочий между уровнями государственного управления, регулирования межбюджетных отношений рассматриваются как основные условия, позволяющие экономическому росту регионов страны.

Цель региональной политики – снижение разницы между уровнями социально-экономического развития регионов через реализацию важных инвестиционных проектов. Реализация инвестиционных проектов улучшит инфраструктуру, хозяйственную деятельность, что в свою очередь повысит уровень жизни населения.

Каждая область республики, занимая определенное место в хозяйственном комплексе страны, вместе с тем, создает целостную экономическую единицу с другими регионами. Также каждый регион имеет собственные природные ресурсы, особенности их размещения, уровень экономического развития, самостоятельную хозяйственную структуру.

В связи с этим будет сформирована и реализована региональная политика. Особое значение в реализации региональной политики приобретает вопрос государственного управления. Во всем мире большое значение приобретает задача повышения эффективности государственного управления. Но нет универсального образца, который является оптимальным для применения всеми государствами, каждое государство на определенном этапе исторического развития должно создать удобную модель, отвечающую своим национальным особенностям. Все это ставит перед собой задачу углубленного анализа и осмысления опыта развития своей страны и зарубежных государств.

Расширение экономической компетенции органов регионального управления если все вопросы связаны с социально-экономическим развитием территории, региональные органы должны решать совместно с коллективами предприятий, так как права местного акимата должны соответствовать реальным экономическим возможностям.

Реализация механизмов региональной политики, в том числе в связи с нарушением сбалансированности социально-экономического воспроизводства с окружающей средой, необходимо разработать специальные государственные программы на экологически опасные зоны и решить актуальные проблемы развития конкретных регионов.

Развитие малых и средних городов будет зависеть от деятельности двух-трех промышленных предприятий. Экономическая стагнация общей ситуации, усиление инфляции, разрыв хозяйственных отношений, снижение спроса на большое количество сырья и видов производства привели к прекращению работы предприятий. Это привело к росту безработицы в городе и сельской местности, оттоку высококвалифицированных кадров в другую страну, снижению уровня жизни местного населения.

Список литературы

- 1 Бол Рой, Иохинес Ф.Ли. городские общественные финансы в развивающихся странах. –Нью-Йорк, 1992.
- 2 Бибатырова А.И. // Государственное регулирование национальной экономики // Алматы, 2004.

Ғұмарова С., магистрант гр.МН-52с (КарГУ им. академика Е.А.Букетова)
Научный руководитель - к.э.н., доцент Ержанова С.К.

ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ АПК КАЗАХСТАНА

В настоящее время эффективность инновационной политики является одним из ключевых факторов конкурентоспособности национальной экономики. Кроме того, инновации важны для решения глобальных проблем, включая достижение целей устойчивого развития.

Инновационный «прорыв» затронул все сферы человеческой жизни. Инновационные технологии и практики XXI века позволят улучшить производительность и экспортный потенциал конкретных секторов экономики. Однако Казахстан значительно отстает от инновационного развития приоритетных отраслей экономики. Такое отставание влияет на глобальную конкурентоспособность.

Негативные долгосрочные последствия инновационной трансформации агропромышленного сектора Республики Казахстан не соответствуют техническим уровням многих предприятий требованиям современного технического прогресса. Основные средства агропромышленного комплекса в основном состоят из устаревшей технологической техники.

Среди факторов, препятствующих развитию технологических и продовольственных инноваций в аграрном секторе, можно выделить факторы перехода к экономике переходного периода. К ним относятся, прежде всего, мало собственных финансовых ресурсов и высокие проценты по кредитам коммерческих банков, отсутствие внутреннего спроса и экономический риск освоения новых продуктов. Кроме того, около 20% субъектов аграрного сектора испытывают такие проблемы, как нехватка необходимых квалифицированных персонала и отрицательная способность технологически связанных отраслей поставлять компоненты и сырье необходимого качества.

В стране проводится работа по решению проблем и определению направлений инновационного развития сельского хозяйства, к которым относятся вопросы государственного регулирования инновационной деятельности, ресурсного, правового и кадрового обеспечения этой деятельности.

Одной из основных проблем реализации инновационной политики является нехватка кадров. Мало учебных заведений, обеспечивающих качественную подготовку ученых и специалистов, готовых работать с инновациями.

Проблемы образования в Казахстане особенно остро стоят в сельской местности. Кадровые вопросы должны решаться до ввода в эксплуатацию новых объектов. Для этого необходимо внимательно изучить и представить меры социальной поддержки молодых специалистов, возвращающихся из городов, в том числе в части обеспечения льготными жильями, детскими садами и школами. Казахстан должен сократить большой разрыв между селом и городом на уровне образования, медицинской помощи и общего уровня качества жизни.

Отсутствие инновационной инфраструктуры является еще одним важным вопросом при реализации инновационной политики. Таким образом, для развития нового направления необходима база и обученный персонал. Государство решит проблему инфраструктуры путем создания технопарков.

Для осуществления инновационной деятельности высокого качества целесообразно эффективно использовать экономические механизмы инновационного экономического развития, развития образовательной деятельности, управления экономикой и персоналом, управления сельским хозяйством, эффективного использования всех источников финансирования инновационных процессов.

Использование данного механизма остается одним из наиболее актуальных вопросов, обращая внимание на инновационное развитие страны. Это обеспечит приоритет инновационных целей экономического развития, концентрацию человеческих ресурсов на передовых направлениях нового научно-технического прогресса, а также создание инновационных и образовательных производственных конгломератов, обеспечивающих разработку новых технологий.

Для достижения этих мер следует обратить внимание на следующие элементы в составе региональной инновационной системы:

- принятие комплекса мер, направленных на активное повышение взаимодействия региональных вузов и исследовательских институтов;
- привлечение в регион высококвалифицированных трудовых ресурсов и активное стимулирование повышения профессиональной квалификации имеющегося в настоящее время персонала;
- создание сети бизнес-инкубаторов для поддержки стартап-компаний;
- создание и долгосрочное финансирование деятельности исследовательских организаций, постоянно отслеживающих рынки и технологии, необходимые для важных региональных промышленных кластеров;
- создание эффективных механизмов системы кооперативирования между региональными компаниями, исследовательскими организациями и государственными учреждениями;
- обеспечение личных связей внутри местной бизнес-элиты, т.е. развитие объектовых и не объектовых сетевых организаций;
- обеспечение активного притока венчурного капитала в регион.

Литература

1 Ахметов С.Н., Алимбаев А.А., Притворова Т.П. Карагандинская область в суверенном Казахстане. – Караганда: Форма Плюс, 2011. –450 с.

2 Провидонова Н. В. Инновационная система в АПК – механизм повышения конкурентоспособности и импортозамещения // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 6. – С. 111–115.

Жансакалова А. Б., ПИМ-19-1 тобының студенті (Қазтұтынуодағы ҚЭУ)
Ғылыми жетекші - PhD докторы, доцент Джазықбаева Б.Қ.

МУНАЙ-ГАЗ САЛАСЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖҮЙЕНІҢ ДАМУЫ

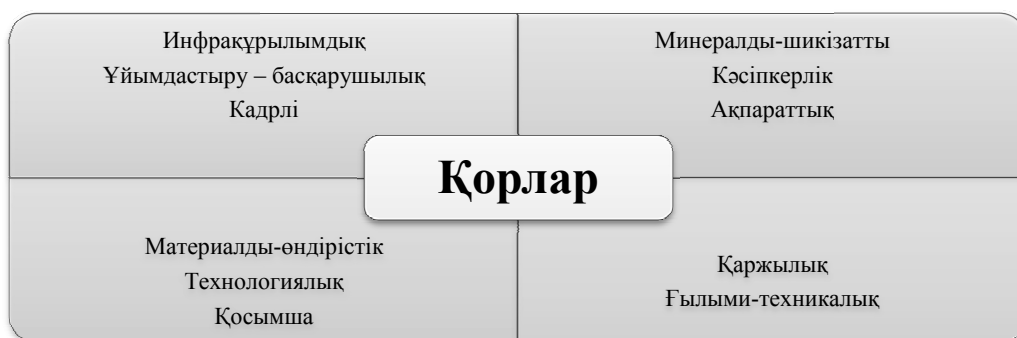
Инновациялар компанияны дамытуда маңызды рөл атқарады, ал оның барлық элементтері өзара тиімді іс -әрекет жасайтын сауатты құрылған инновациялық жүйе, бәсекеге қабілеттілікті арттыруға және қызмет географиясын кеңейтіне алып келеді.

Инновациялық жүйе-бұл қоғамның кіші жүйесі, ең алдымен барлық дамудың қол жеткізілген деңгейін репродукциялау өсімін молайтуға ғана емес, сонымен қатар оның жаңаруы мен прогреске бағытталған экономикасы болып табылады. Инновациялық жүйе өзіндік инновациялық қызмет өзегіне ие болып келеді [1].

Инновациялық жүйелерді түсіну инвестициялар стратегиясын, инновациялық жүйені нығайтуға бағытталған тәсілдер мен қосымша шараларды айқындауға, әзірлеуге, іске асыруға, сондай-ақ инновацияларды енгізуге және тұтастай алғанда нарықтың да, жеке компаниялардың да дамуына ықпал етуге көмектеседі.

Соңғы онжылдықта инновациялар мұнай-газ секторын қалыптастыратын сұраныс пен ұсыныс күшінің табиғатын күрт өзгертті. Қазір мұнай-газ саласы өз дамуының негізгі кезеңінде және қайта құру шегінде тұр.

Жаңа технологиялардың өсуі, қоршаған ортаға әсерді азайтуға бағытталған жаһандық серпінмен бірге саланы өзгертуде. Ұйымдар бүкіл сектор бойынша өсіп келе жатқан қысымға тап болады және өз қызметін оңтайландыру, жалпы тиімділік және мұнай өндіру және кейіннен кірістерді барынша арттыру, қосымша мүмкіндіктер ашу үшін инновацияларды енгізуге бағытталған ресурстарды тиімді пайдалану қажет. 1-суретте инновациялық жүйенің бөлігі болып табылатын, мұнай-газ компаниясының инновациялық әлеуетінің негізгі қорлары көрсетілген [2].

Сурет 1. Мұнай-газ компаниясының инновациялық әлеуетінің қорлары

Мұндай қорларға атап айтқанда, ғылыми-техникалық, технологиялық, инфрақұрылымдық, ақпараттық, материалдық-өндірістік, қаржылық, кадрлық, зияткерлік, ұйымдастыру-басқару және т. б. жатқызуға болады.

Инновациялар үшін жаңа технологиялардың әлеуетін пайдалану және өз ішкі саланың өнімділігін арттыру туралы сөз болған кезде, мұнай-газ секторы жалпылама түрде басқа салалармен салыстырғанда баяу адыммен жүріп келеді. Қазіргі уақытта нарықта жаңа және ескі ойыншылардың индустриядағы революцияны бастау үшін, жаңа шешімдердің әлеуетін толық пайдалану және оған қажет жоғары тұрақтылық деңгейіне жету маңызды.

Жүргізген зерттеулер, барлық салада сандық технологияларды тиімді пайдалану күрделі шығындарды 20% - ға дейін төмендететін алатынын, өсу ағынындағы пайдалану шығындарын 3-5% - ға төмендететінін және төмендеу бағытына қарағанда шамамен екі есе аз болатынын көрсетті.

Әр түрлі компаниялардың жұмыс процесіндегі өзгерістерді жеделдету және жаңа технологияларды пайдалану саланы қайта құрудың негізі болып табылады, атап айтқанда:

- тиімділікті арттыру;
- жоғары ақы төленетін жұмыс орындарын құру [3].

Соңғы он жылдықта мұнай газ саласында деректерді қарапайым басқару және бақылау үшін , бизнес-үдерістерді басқару жүйелері мен күрделі ақпараттық технологияларды біріктіру есебінен нақты уақытта операцияларды автоматтандыруға жататын нақты концепция- цифрлы (сандық) мұнай кен орны пайда болды. Бұл мұнай-газ компанияларына жүйені оңтайландыруға және технологиялық инновациялардың әлеуетін арттыруға мүмкіндік берді. Мұнай-газ компаниялары үшін барлық сала ауқымындағы осы инновация дәрежесіне жеткен кезде ең үлкен проблемалардың бірі, жаңа технологияларды интеграциялаудың ең үздік тәсілін іздеу болып табылады. Жаңа қатысушылар мен қазіргі ойыншылар арасындағы ынтымақтастықты белсендіру мұнай-газ ландшафтын оңтайландыру, шығындарды азайту және барлық сектор бойынша технологиялық дамудың өсуі үшін өте маңызды болып табылады. Бизнес-модельге технологиялық инновацияларды енгізудің нақты стратегиясымен үйлесе отырып, нарықтың ескі және жаңа қатысушылары арасындағы неғұрлым тығыз конвергенция компанияларға инновацияларды дамыту үшін ғана емес, сондай-ақ неғұрлым сұранысқа ие және бай нарық жағдайында бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін де үздік шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Арсланбекова З. Р. Инновационный потенциал нефтегазового сектора // Молодой ученый. - 2019. -№7. - С. 11-13.
2. Баранчев, В. П. Управление инновациями. Учебник / В.П. Баранчев, Н.П. Масленникова, В.М. Мишин. - М.: Юрайт, 2018. - 720 с.
3. Черников, Б. В. Информационные технологии управления / Б.В. Черников. - М.: Форум, Инфра-М, 2017. - 352 с.

Карбозов А., 3 курс (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – м.э.н., ст. преподаватель Токсамбаева А.Б.

СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Проблема изучения тенденций инновационного развития Республики Казахстан, или развития инноваций в республике одна из самых сложных. Инновация, как правило, представляет собой результат интеллектуальной деятельности, фантазии, творчества и рационализации человека. Инновации выводятся на рынок в виде продуктов, обладающих новыми полезными свойствами. Инновации качественно улучшают пользовательский опыт. Электрокары, интернет-банкинг, 3D-печать или сайт электронного правительства, – это примеры инноваций, которые быстро, эффективно и легко решают многие задачи.

Реализация государственной инновационной политики началась с принятия такого важного документа как Стратегия индустриально-инновационного развития на 2003–2015 гг., которая заложила основы для формирования Национальной инновационной системы (НИС), включающая создание, капитализацию институтов развития, а именно Национального инновационного фонда, системы технопарков и свободных экономических инновационных зон. Несмотря на то, что с принятием ГПФИИР на 2010–2014 гг., а затем ГПФИИР на 2015-2019 гг. этот документ прекратил свое действие, подходы и основные принципы, указанные в нем, определяют и до сих пор определяют инновационную политику страны. [1]

За годы Независимости Республики Казахстан отечественным инноваторам РГП "Национальный институт интеллектуальной собственности" выдано более 30000 патентов. Ежегодно Всемирная организация интеллектуальной собственности (ВОИС) оценивает инновационную деятельность 126 стран по 80 параметрам. Среди основных критериев: политическая ситуация, образование, развитие инфраструктуры, бизнеса, а также финансирование научно-исследовательского сектора. Казахстан занимает 74-е место в этом рейтинге. Республика Казахстан занимает третье место среди стран Южной и Центральной Азии после Индии и Ирана. Казахстан как стране с сырьевой экономикой необходимо развивать наукоемкие производства и технологии, так как минеральные ресурсы носят ограниченный характер, а с развитием возобновляемых источников энергии спрос на нефть может упасть.

Инновацией идея становится, когда превращается в востребованный продукт. Инновация должна соответствовать трендам в выбранной области и быть экономически востребованной, предлагать аудитории то, чего ей не хватало. Инновации часто путают с изобретениями, открытиями или модернизацией, но различия между этими понятиями всё-таки есть. Инновации появляются благодаря соединению уже существующих элементов в принципиально новые комбинации. К примеру, iPad вряд ли бы стал революционным без сервиса iTunes, который кардинально изменил способ приобретения и прослушивания музыки. Инновации носят прикладной характер и направлены на извлечение выгоды или повышение эффективности услуг. [2]

Развитие инноваций напрямую связано с поддержкой научно-исследовательских проектов государством и бизнесом, созданием специальных образовательных программ для молодых ученых и инноваторов, а также пространств, в которых они могут развивать инновационные технологии. Страны с наиболее развитой инновационной экономикой, такие как Швейцария, Нидерланды, Великобритания и Сингапур, являются лидерами по расходам на научно-исследовательские проекты и затратам на образование в местных университетах.

Современная инновационная политика не дает четкого ответа на вопрос об источниках спроса на инновации в экономике Казахстана. Основные ожидания были связаны с генерацией традиционных отраслей промышленности. В то же время крупнейшие ТНК Казахстана, вошедшие в горно-

металлургический сектор, ориентированы на собственные инновационные центры и приобретение технологий, прошедших стадию коммерциализации.

В 2016 году государственные органы опубликовали «100 конкретных шагов» по реализации пяти институциональных реформ Президента Республики Казахстан. 63-м шагом стало развитие двух инновационных кластеров как основы формирования наукоёмкой экономики. В Казахстане появились такие проекты как Tech Garden и Astana Hub. Это государственные программы, помогающие инноваторам развивать инновационные идеи, инфраструктуру, предоставляют финансовую поддержку, наставничество, доступ к инвесторам и возможность обмена опытом с зарубежными инноваторами. Tech Garden имеет две программы акселерации: Tech Garden acceleration и международная Startup Kazakhstan acceleration; Astana Hub располагает пока только одной программой - "100 стартапов".

Поэтому, государство должно больше внимания уделять механизмам стимулирования инновационной деятельности предприятий, тогда последние будут заинтересованы в научных разработках и исследованиях.[4]

Литература:

1. Государственная программа по форсированному индустриально-инновационному развитию Республики Казахстан на 2015-2019 годы.
2. Концепция индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2020-2025 гг.
3. Послание Главы государства К.-Ж. Токаева народу Казахстана "Конструктивный общественный диалог - основа стабильности и процветания Казахстана " от 02.09.2019 г.

Карбозов А., 3 курс (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – к.э.н., доцент Романько Е.Б.

СИСТЕМА "КАЙДЗЕН" — КЛЮЧЕВАЯ КОНЦЕПЦИЯ ЯПОНСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА

Система "Кайдзен" - японская практика или философия, которая фокусируется на непрерывном совершенствовании процессопроизводства, разработки, доведения до автоматизма бизнес процессов и управления, а также всех аспектов жизни.

Автор в 1986 году выпустил в прокат книгу под именем: "*Kaizen: The Key to Japan's Competitive Success*". Тогда и был принят такой новый для мира термин "Кайдзен", в качестве обозначения одной из ключевых концепций японского менеджмента. А самим автором являлся создатель выше названной книги Масааки Иман.

"Положением менеджмента, как я его понимаю, это постоянное стремление к совершенствованию всего, что мы делаем, воплощение в конкретные методы, формы и технологии." Так считал Масааки Иман.

Один японский буддолог, психолог, философ в своих работах довольно поэтично написал работу художника в технике "сумиэ" рисунка, выполняемой сажей и клеем на тончайшей бумаге. "Такой рисунок должен быть выполнен в кратчайшее время, если кисть задержится слишком долго, холст порвется ... Недопустимы никакая медлительность, никакое стирание, никакое повторение, ретуширование, никакая переделка, никакой монтаж. Однажды нанесенные мазки не могут быть смыты, нанесены заново и не подлежат дальнейшим поправкам или доделкам ... Каждый мазок кисти должен пульсировать в такт с сердцем живого существа" - Дайсэцу Тэйтаро Судзуки.

Такое начало "сумиэ" взяло за основу, сейчас известная во всем мире, автомобильный концерн "Тойота" По заверениям фирмы рабочий, стоящий за конвейерной ленте, постигший смысл "сумиэ", фактически до нуля уменьшает травматизм в производстве и на тридцать процентов - брак продукции.

Постоянное улучшение, начиная производством и заканчивая высшим начальством, от директора до рядового рабочего - является стратегией "Кайдзен". Впервые философия "Кайдзен" была применена в ряде японских компаний в период восстановления после Второй Мировой Войны, и с тех пор рассеявшийся по всему земному миру.

Исходя из этой стратегии, в процесс совершенствования вовлекают ся все — от рабочих до менеджеров, причем ее реализация требует относительно небольших материальных затрат.

Философия кайдзен пред полагает, что наша жизнь в целом (трудовая, общественная и частная) должна быть ориентирована на постоянное улучшение.

Выделяют разное количество ключевых принципов, на которых осно вывается кайдзен с точки зрения разных авторов. Фокус на клиентах, не прерывные изменения, пропаганда откры тости, создание рабочих команд, открытое признание проблем, управление проектами при помощи меж функциональных команд, формирование “поддерживающих взаимоотно шений”, развитие по горизонтали, развитие самодисциплины, самосовер шенствование, информирование каждого сотрудника, делегирование пол номочий каждому сотруднику, управлять, анализ происходящего на пред приятии и действие на основе фактов, устранение основной причины и предотвращение рецидивов, встраивание качества в процесс как можно раньше, стандартизация - это основные принципы стратегии.

В конце 2000-х годов система "Кайдзен"стала набирать популярность в индустрии разработки программного обеспечения. В частности, один из создате лей методологии Scrum Джефф сазерленд рассматривает кайдзен как процесс устранения помех силами команды (не одного скрам-мастера). На ретроспективном совещании идентифицируется наиболее серьезная поме ха, и задача по её устранению вносится в следующий резерв спринта на равне с другими историями, то есть вместе с оценкой трудозатрат и приемочными тестами.

Рассмотрим куда в производственном процессе тратятся ресурсы.

Лишние движения. Часто работникам приходится много передвигать ся по цеху в поисках нужного материала.

Дефекты. Бывает, что на начальном этапе производства они упускают ся из виду. На их устранение уходят силы и средства. Лучше решать такие вопросы в самом начале.

Излишки. если объем продукции больше, чем объем продаж, остатки хранятся на складе. Это еще одна статья расходов. Не стоит забывать и о временных ресурсах. Любая часть производства занимает время. Преиму шество есть у тех работников, которые могут их сократить.

По словам всемирного изобретателя, чьим лозунгом было "Автомобиль для всех", отмечал, что процветанием своей компании он обязан сотрудни кам. Так как именно их идеи он реализовывал. Люди были заинтересо ваны в улучшении производства, поскольку знали, что предложения шед ро поощряются.

Следует заметить что для участия персонала в развитии компании, ему необходима мотивация. Мало кто из работодателей понимает это. В результате сотрудни ки «на автомате» выполняют работу, не задумываясь о том, что будет дальше. Одним из направленных условий предлагает руко водителям прислушиваться к предложениям работников, даже в тех слу чаях, когда они кажутся незначительными, предполагает под собой систе ма "Кайдзен".

Литература

1. <https://lifemotivation.ru/samorazvitie/sistema-kajdzen#i-8> - система Кайдзен – новый способ управления производством.
2. <https://yandex.kz/turbo?text=https%3A%2F%2Fru.wikipedia.org%2Fwiki%2F%25D0%259A%25D0%25B0%25D0%25B9%25D0%25B4%25D0%25B7%25D0%25B5%25D0%25BD> - Кайдзен.
3. Р.С. Каренов - Управление технологиями. Книга четвертая.

Макишева Д.Г., 1 курс студенті (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.м., аға оқытушы Иманбекова А.М.

ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНЫҢ ЕҢБЕК НАРЫҒЫНЫҢ КОНЪЮНКТУРАСЫН ТАЛДАУ

Дамудың қазіргі кезеңінде, экономика, Қарағанды қаласы ұшырайды елеулі трансформационным өзгерістерге. Еңбек нарығының өзгеруі ерекшелік емес. Еңбек нарығы конъюнктурасының өзгеруіне байланысты динамикалық процестер оған куәлік.

Еңбек нарығының конъюнктурасы - бұл сұраныс пен ұсыныстың арақатынасымен және оларға әсер ететін факторлардың белгілі бір уақытта қалыптасқан жағдай.

Еңбекке деген сұраныс пен оның ұсынысына әсер ететін еңбек нарығының конъюнктурасы қалыптасатын ажырамас бөліктер болғандықтан, еңбек нарығының осы басты конъюнктурасын бағалау мен талдау жүргізуге болады.

Соңғы жылдары елдің қоғамдық-саяси өмірінде әлеуметтік-еңбек саласын өзгерткен түбегейлі өзгерістер болды. Еңбектің жалпыға бірдей және міндеттілігі принципіне сәйкес келетін іс жүзінде толық жұмыспен қамтылудан нарықтық шаруашылықтың өлшемдеріне жауап беретін экономикалық (тиімділік) белсенділік жүйесіне көшу орын алды. Кәсіби Жұмыспен қамту жұмыс күшіне нақты сұранысқа тәуелді және дискретті болды. Еңбек нарығындағы сұраныс пен ұсыныстың сәйкес келмеуі және еңбек ұтқырлығы мен көші-қондағы бар шектеулер жұмыссыздықтың едәуір ауқымына себеп болды. Кәсіпорындар мен ұйымдарда жұмыспен қамтуды реттеудің әртүрлі тәсілдері қалыптасты: қысқартылған жұмыс кестелері, уақытша жұмыспен қамту нысандары қолданыла бастады, формальды және формальды емес жұмыспен қамту арасындағы шекара жоғалып кетті. Бойынша аталған себептерге байланысты уақытша емес, жұмыспен қамту және жұмыссыздық ақталды заң бойынша, ал жұмыс іздеу ретінде қарастырылады элемент экономикалық белсенділіктің. [1].

Өткен бес жыл ішінде экономикалық белсенді халық саны жалпы артты (көрсеткіштің ең көп өсуі 2014 жылы – 751,1 мың адам белгіленді) 2012 жылы ол 630,1 мың адамды, ал 2013 жылы – 693,7 мың адамды, 2016 жылы – 751,1 мың адамды, 2014 жылы – 747,4 мың адамды және 2018 жылы – 748,3 мың адамды құрады. Бұл көрсеткіштің ең көп артуы 2016 жылы – 751,1 мың адам немесе 2018 жылмен салыстырғанда 2,8% - ға жоғары. экономиканың нақты секторының дамуы, ұлттық жалпы өнімнің өсуі соңғы жылдары экономикалық белсенді халық санының өсуіне алып келді.

Қарағанды облысындағы қазіргі заманғы еңбек нарығы ерекшеліктерінің бірі ретінде өзін-өзі жұмыспен қамтыған халықтың болуын есептеуге болады. Өзін-өзі жұмыспен қамтығандардың бір мезгілде өсуі кезінде жыл сайын жалдамалы қызметкерлердің үлесі ұлғаюда. Егер 2013 жылы жалдамалы қызметкерлер 445,5 мың адамды құраса, 2014 жылы – 451,0, ал 2015 жылы – 477,2 мың адам және 2018 жылы - 484,9 мың адам, яғни 2017 жылмен салыстырғанда 2018 жылы ол 39,4 мың адамға ұлғайды. Өз бетінше жұмыспен қамтылған халық, атап айтқанда кәсіпкерлер өздерінің еңбек қызметін ұйымдастыра отырып, қосымша жұмыс орындарын құратынын атап өту керек.

Көмек алған жұмыссыздар түрлі қызмет түрлерімен айналысты: 56 адам – өнеркәсіп өнімдерін өндірумен, 173 – халыққа Көлік және тұрмыстық қызмет көрсетумен, 147 – сауда-сатып алу қызметімен, 5-халық кәсіпшілігімен, 727 жұмыссыз материалдық көмек алған, жеке қосалқы шаруашылықтарды және басқа да қызмет түрлерін дамыту үшін қаражат пайдаланды.

Ішкі нарықты қорғауды реттеу мақсатында шетелдік жұмыс күшін тарту белгіленген квота шегінде жүзеге асырылды – 500 бірлік. 01.01.2019 ж. жағдай бойынша 24 ұйымда 421 шетелдік маман тартылды, бұл ұйымдарда 58 мыңнан астам қазақстандық азамат жұмыс істейді. Шетелдік мамандардың басым бөлігі Үндістан, Түркия және Қытай, Украина, Өзбекстан елдерінен тартылады.

Әлеуметтік серіктестік шеңберінде Департамент облыстық үшжақты комиссия тараптарының өкілдерімен бірлесе отырып, Қарағанды облысының әкімі, кәсіподақтар (қызметкерлер) бірлестіктері, облыстың кәсіпкерлер және жұмыс берушілер қауымдастығы арасында 2017-2018 жылдарға арналған облыстық Келісімге салтанатты қол қою ұйымдастырды.

Жұмыс тобының 5 отырысын және әлеуметтік әріптестік жөніндегі облыстық үшжақты комиссияның 3 отырысын өткізу ұйымдастырылды, онда 11 жоспарлы мәселе қаралып, облыстық Келісімнің мәтіні бекітілді.

Облыстық 3 жақты келісімнің және ТББ шешімдерінің орындалуын бақылауды ұйымдастыру бойынша жұмыстар жүргізілді. Орындаушылар атына ОҮК шешімдері, хаттар және 2017-2018 жылдарға арналған облыстық үшжақты келісімді іске асыру жоспары жіберілді.

Әр жартыжылдықтың қорытындысы бойынша атқарушы билік органдарының өкілдерімен, кәсіподақтармен және жұмыс берушілермен облыстық үшжақты Келісімнің орындалуын талдау және ақпарат жинау бойынша жұмыс жүргізілді.

Әдебиеттер

1 «Қазақстан-2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына үндеуі. Егемен Қазақстан. 2012 жыл 12 желтоқсан.

МЕМЛЕКЕТТІҢ ӘЛЕУМЕТТІК САЛАСЫН РЕТТЕУДІҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Қазіргі уақытта дамудың өркениетті жолына айналған Қазақстан Республикасы қоғамның барлық салаларында аса маңызды реформаларды жүзеге асыруда. Осы өзгерістердің ең маңыздысы әлеуметтік саладағы реформа болып табылады. Өйткені:

Біріншіден, әлеуметтік саясат үнемі күн тәртібінде тұр, өйткені ол адамдардың өмірі мен тұрмысымен тікелей байланысты.

Екіншіден, мемлекеттің әлеуметтік саясаты әрқашан халықтың жіті назарында, оның бұзылуы мен сынына ұшырауда. Сондықтан әлеуметтік саясат мемлекеттілікті нығайту мен мемлекетті басқаруда маңызды орын алады. Сонымен қатар, "Қазақстан-2050" Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты" Стратегиясында мемлекетіміздің басты стратегиялық құжаты еліміздің қоғамдық-саяси өмірінің маңызды мәселесі әлеуметтік саясат болып табылатынын атап өтті [1].

Мемлекеттің әлеуметтік саясаты-қоғам өмірінің әлеуметтік-экономикалық жағдайларын реттеу бағыттарының бірі. Ол елдегі жалпы экономикалық жағдаймен тығыз байланысты және екіжақты қызметі бар. Бір жағынан, әлеуметтік саясатта экономикалық даму мақсаттары тікелей және жанама түрде көрсетіледі, өйткені экономикалық қызмет қоғамның барлық топтары үшін қолайлы жағдайлар жасау мақсатында құрылады. Екінші жағынан, әлеуметтік саясат экономикалық өсудің факторы болып табылады. Егер экономикалық даму халықтың әлеуметтік жағдайын жақсартмаса, онда еңбек өнімділігі төмендейді, жұмыс күшінің сапасы төмендейді; қоғамда әлеуметтік тұрақсыздық пен қайшылықтар артады.

Әрине әлеуметтік саясат көптеген мәселелерді қамтиды, сол маңызды әлеуметтік мәселелерді шешу үшін Қазақстан Республикасында 2020 жылдан бастап әлеуметтік қызметтер порталы іске қосылды. Бұл порталдың негізгі мақсаты мүгедектігі бар адамдардың құқықтарын қамтамасыз ету және өмір сүру сапасын жақсарту. Яғни порталды енгізу оңалту құралдары мен қызметтеріне тең қолжетімділікті, үйден шықпай-ақ «бір терезе» арқылы уақтылы әлеуметтік көмек көрсетуді, сондай-ақ жеткізушілер туралы ақпаратты, жеке қажеттіліктерді, әлеуметтік қызметкерлер мен мамандар туралы мәліметтерді есепке алуды қамтамасыз етеді. Бұл адал бәсекелестікті арттыруға мүмкіндік беріп, әлеуметті өнім берушілердің оңалту құралдары мен қызметтерін іске асыруға қатысуының ашықтығын қамтамасыз етеді [2].

Әлеуметтік қызметтер порталының енгізу артықшылықтарын және кемшіліктерін қарастырсақ, олар кесте 1 көрсетілген:

Кесте 1

Әлеуметтік қызметтер порталының артықшылықтары мен кемшіліктері

+	-
Сыбайлас жемқорлықты жою	Порталды ұсынылған қызметтер мен құралдар тек Қазақстанда ұсынылған, шет мемлекеттерде алу мүмкіндігі жоқ.
Оңалту құралдары мен қызметтер нарығына тең қол жеткізу	Қолдану мерзімі шектеулі (қызмет алушының өтініші бойынша ғана)
Жоғары тауар таңдау мүмкіндігі	
Жеке қажеттіліктерді есепке алу	
Сатушылармен тікелей байланысты орнату	
Алу мерзімін қысқарту	
Ескерту: https://www.enbek.gov.kz/kk мәліметтер негізінде жасалған	

Жалпы, мемлекет биылғы жылы әлеуметтік саланың жаңа жүйесін қабылдады, халықтың әлауқатының артуына байланысты жәрдемақының жаңа түрі тағайындалды және берілді. Оны мүгедектер мен көп балалы отбасылар алады. Яғни, біздің әлеуметтік саясатымыз бәсекеге қабілетті және мықты жалпыға ортақ еңбек қоғамын құруға бағытталуы тиіс.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. ҚР Президентінің ресми сайты – www.akorda.kz, 14.12.2012.
2. <https://www.enbek.gov.kz/kk>

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ МЕНЕДЖМЕНТТІҢ РӨЛІ, БАСЫМДЫҚТАРЫ ЖӘНЕ ДАМУ БОЛАШАҒЫ

Бүгінгі таңда әлемнің дамуында, қоғам масштабында адамның рөлі маңызды рөл атқарады. Бұл қазіргі экономиканы адам басқаратындығына және өз кезегінде өндірістегі адамның орнын өзгертуге байланысты. Адам енді өндірістің құрамдас бөлігі немесе элементі болып табылмайды, адам экономиканың басты құндылығына айналады: яғни экономика адам үшін дамып келеді. Әлемдік білім беру жүйесі жеке тұлғаны дамытуға бағытталған. Адамды бағалау кезінде, ең алдымен, оның ішкі, рухани және адамгершілік қасиеттерін ескеру қажет. Себебі қазіргі қоғамға тек білімді және білікті мамандар ғана емес, сонымен қатар көшбасшылар қажет. Менеджмент дегеніміз - белгісіздікті, сенімсіздікті, кедергіні азайту, тұрақтылықты арттыру және болашақты болжай алатын жүйені құру. Ал психологиялық сөздікте «көшбасшы» - бұл топтың сипаты мен бағытын ескере отырып, жауапты шешім қабылдауға құқығы бар топ мүшесі. Ғалымдардың тұжырымдамалары зиялылық - көшбасшының сапасы екенін көрсетті. Қазіргі уақытта әлемде басқарудан гөрі маңызды және алуан түрлі саланы атау қиын. Ол әлеуметтік саналы адамдар ретінде жеке адамның барлық компоненттерін қамтиды. Осыған байланысты менеджментті дамыту бүгінгі таңда Қазақстандағы басты басымдықтардың бірі болып табылады және сонымен бірге менеджменттің барабар теориясы басқару субъектілерінің - адамдардың мінез-құлық және психикалық реакцияларын ескеруі керек.

Талдау қазіргі менеджменттің күрделірек екендігін және оны көптеген жылдар бойы қоғамның барлық саласында қолданылып келе жатқан дәстүрлі басқарудан айыратын көптеген ерекшеліктерге ие екендігін көрсетеді. Бұл, атап айтқанда, Қазақстанның экономикалық даму векторының біртіндеп өзгеруіне байланысты: оған инновациялық көзқарас беру. Қазіргі менеджменттің негізгі белгілері:

- зияткерлік ресурстарды жоспарлауға дәстүрлі қатысу,
- көп мақсатты жоспарларды пайдалану;
- басқарудың жаңа түрлері, мысалы, инновация, инвестициялар және т.б.
- қоршаған ортаның күрделілігіне байланысты басқару функцияларын кеңейту, қолданылатын басқару технологиялары және т.б.

Қазіргі менеджмент туралы сөз қозғағанда, авторлардың көпшілігі адам ресурстарының жоғары рөлін атап көрсетеді, өйткені бұл ұйымның тұрақты дамуының маңызды факторы. Бұл басқару процесінде болатын кез-келген процестердің орталығында тұрған адам, менеджменттің даму тарихын білместен қазіргі заманғы кәсіби менеджерлерді оқыту мүмкін емес. Ғасырлар бойы менеджмент білім мен ғылымның дербес саласы болды. Менеджмент мектебіне басқару мектебі, классикалық (әкімшілік) мектебі, психология және адами қатынастар мектебі, менеджмент туралы ғылымдар мектебі (Сандық мектеп), сондай-ақ Ф. Тейлор, А. Файол, Э. сияқты мектептердің көрнекті өкілдері кіреді. Шет елдерді басқарудың озық тәжірибелерін зерделеу және өзін-өзі басқару мәселелерін талдауда қолдану маңызды. Сондықтан даму тарихы мен шетелдік менеджмент теориясын зерттеу өте өзекті болып табылады.

Басқарушылық ойлаудың басты ерекшелігі - басқару жүйесін жетілдірудің жаңа және нақты тәсілдерін іздеу, нарықтық жағдайларға және халықаралық озық тәжірибелерді шығармашылық түсінуге негізделген менеджменттің әртүрлі мәселелері бойынша ұстаным қалыптастыру.

Басқарушы кадрлардың біліктілігін арттыру - бұл компанияның және тұтастай бизнес-қауымдастық деңгейіндегі бизнестің стратегиялық міндеті. Менеджерлердің біліктілігін арттыру нәтижелері қазіргі қоғамның тұрақты дамуы мен жұмысының элементі болып табылады. Біліктілікті арттыру және менеджерлерді даярлау сапасы мәселесі менеджерлердің басым міндеттерінің ішінде алғашқы үш орынды алады.

Қоғамның дамуына үлес ретінде менеджерлердің біліктілігін арттыру жүйесі тұрақты әлеуметтік-экономикалық өсуді қамтамасыз етудің элементі ретінде қызмет етеді, сонымен қатар ұлттық бәсекеге қабілеттілік деңгейіне және елдің жаһандану процестеріне қатысуына тікелей әсер етеді.

Менеджерлердің біліктілігін арттыру жүйесі іскери мәселелерді шешу үшін жоғары білікті басқарушы кадрлардың көбеюін қамтамасыз ететін механизм ретінде келесі негізгі элементтерден тұрады:

- ішкі корпоративтік жүйелер;
- корпоративті университеттер;

- біліктілікті арттырудың сыртқы жүйелері: оқыту компаниялары
- кәсіби бірлестіктер;
- академиялық жүйелер.

Жалпы қорытындыға келетін болсақ: менеджменттің негізгі мақсаты тұтынушының қажеттіліктерін ескере отырып тауарлар мен қызметтер өндірісін ұйымдастыру және кәсіпорынның жеткілікті кірістілігі мен нарықтағы тұрақтылықты қамтамасыз ету. Нарық жағдайындағы ұйымның басқару рөлі өте маңызды. Менеджменттің маңыздылығы жеке ұйым шеңберінен тыс, басқару деңгейі тұтастай алғанда ел экономикасына әсер етеді.

Әдебиеттер

1. Кузьмина Е.Ю. Шығармашылық әлеует ұйымның бәсекелестік артықшылығы ретінде // Менеджменттің өзекті мәселелері - 2013: 18-ші Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары.

2. Потемкин А. И., Филимонова Н.М. Кәсіпорындардағы қызметкерлердің әлеуетін дамыту тәсілдері // Ресейлік кәсіпкерлік журналы. - 2011. - № 5. - Шығарылым. 1 (183). - С. 96-101.

Оразалина А.К., 3 курс (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
 Научный руководитель – к.э.н., профессор Дарибеков С.С.

ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА КАК ПРИЗНАК КОНФЛИКТА В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ ОБЩЕСТВА

Каждый день в обществе можно наблюдать огромное количество конфликтов. Как известно конфликт возникает при напряженности в определенных обстоятельствах. Существует совокупность напряженности, в которой мы проживаем каждый день. Она может быть совершенно любого характера, к примеру, социального, политического, этнического, экономического и др. Мы не вдаемся в суть, но думаю, стоит углубиться в смысл именно экономического конфликта, который, как косвенно, так и напрямую влияет на нас буквально каждую минуту нашего времени.

Взаимоотношения между предпринимателями и производителями, а также властью и бизнесом в основном сопровождаются разного типа противоречиями и разногласиями. Экономические разногласия рождаются при рассогласовании определенных требований, которые мешают для хорошей бизнесной среды и предпринимательской деятельности. Они появляются по причине противоречий в самом законодательстве, большого налога, коррупции, которые не просто создают помехи для развития, но и для безубыточного существования бизнеса. Различные сложности при оформлении документации предпринимательской деятельности, при его регистрации, огромное количество бумаг провоцируют предпринимателей искать более легкие пути, вести неоформленную (незаконную) предпринимательскую деятельность. Сейчас уже активно и повсеместно используются обходные пути, способы и приемы для выведения части или даже всего бизнеса в теневой сектор экономики. Теневая экономика в данном случае возникает как ответная реакция на имеющиеся противоречия и разногласия в экономической системе общества.

Теневая экономика на сегодняшний день присутствует во всех странах, во всех видах экономической деятельности (потребление, производство, обмен, распределение), в различных формах и масштабах. Понятие скрытой экономики не так старо. Одним из первых, еще в начале XX в. за изучение данного конфликтного феномена взялся П. Гутман «Подпольная экономика». П. Гутман сделал акцент на недопустимости игнорирования роли и масштабов теневой экономики [1]. В. Поммерене, Ф. Шнайдер придерживаются следующего определения теневой экономики: это все незарегистрированные экономические действия, которые вносят вклад в официально рассчитываемый валовой национальный продукт [2].

Большинство авторов расценивают теневую экономику как сферу деятельности всего нелегального и несущего вред развитию экономики страны. Хотя это очень спорный вопрос. Ведь сама по себе теневая экономика служит сдерживающим фактором для огромного конфликта в обществе. Один «прокол» со стороны власти уже произошел, в следствие чего появился сектор Теневой экономики. Теперь вдумайтесь, что произойдет если ошибутся 2 стороны, являющиеся точкой отсчета для развития коллапса в системе экономического общества. Разве это не парадоксально?

Для точной оценки конфликтогенности общества стоит рассмотреть взаимосвязь понятий об экономике в целом. Вся экономическую деятельность, как мы знаем, охватывает экономика государства, в свою очередь она делится на формальную и скрытую, и здесь же, скрытая включает в себя как раз теневую экономику. Но именно сектор теневой экономики можно назвать законным «по сути», ведь он относится хоть и к скрытой, но легальной экономике.

Литература

1. Gutmann Pierre M. The subterranean economy//Financial Analysts Journal.//1977, 34:1. – P. 24-27.
2. Schneider F. Shadow economies: Size, causes and consequences / F. Schneider, D. Enste// The journal of economic Literature. – 2000, 38/1.-P. 77-114.
3. Википедия, Свободная энциклопедия// официальный сайт: <http://ru.wikipedia.org/>.
4. Фадеев В. А. Методика оценки теневой деятельности на отраслевом уровне// <http://www.economy.ru/fadeev/>.
5. Осипенко // Экономическая криминология (1990) //проблемы старта.

Сакенова Г.Б., 3 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.м, аға оқытушы Ахметова А.С.

ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ ЖАҒАНДЫҚ ТРЕНДТЕРІ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ

Бүгінгі таңда, дамушы әлемде интернет экономикасы жылына 25%-ға дейін өсіп келеді және ешбір экономика мұндай қарқынға жете алмайды. Соңғы 2 жыл ішінде бүкіл әлемдік деректердің 90%-ы жиналды. Қазірдің өзінде 35 миллиард құрылғы интернетке қосылып, деректер алмасады. Бұл әлем халқынан бес есе көп. Сонымен қатар, үкіметтер мен корпорациялар кибершабуылдар үшін жыл сайын жарты триллион доллар жұмсайды, бұл жаңа құбылыс болып табылады.

Цифрландыру әрекеті адам капиталы белсенді дамып келе жатқан жаңа қоғамның пайда болуына әкеледі.Болашақ туралы білім мен дағдылар жас кезінен тәрбиеленеді, автоматика және басқа да жаңа технологиялар арқылы бизнестің тиімділігі мен жылдамдығы артып, азаматтардың өз мемлекеттерімен диалогы қарапайым әрі ашық болады. Сандық революция біздің көз алдымызда болып жатыр.

Соңғы жылдардағы бұл өзгерістер әртүрлі салада көптеген технологиялық инновациялардың енгізілуіне байланысты. Өндіріс әдістері мен қосылған құн түбегейлі өзгереді, адамдардың білімі мен дағдыларына жаңа талаптар пайда болады. Өнеркәсіптік интернет – бұл салалардың болашағын қалыптастырады және жылдам және ақылды өндіріс қуатын пайдалану арқылы өнімділікті арттырады. 3D басып шығару технологиясы бүгінде авиация, логистика, биомедицина және автомобиль өнеркәсібінің салаларын өзгертуде. Blockchain-де ақша жүйесін жаһандық қайта құрудың барлық алғышарттары бар.

Қазіргі уақытта 15-тен астам мемлекет цифрландырудың ұлттық бағдарламаларын жүзеге асыруда. Ұлттық экономиканы цифрландыру бойынша жетекші елдер – Қытай, Сингапур, Жаңа Зеландия, Оңтүстік Корея және Дания. Қытай өзінің Интернет Плюс бағдарламасы аясында сандық өндірістерді дәстүрлі салалармен біріктіреді, Канада Торонтода АКТ орталығын, Сингапур АКТ-ға негізделген ақылды экономика құрады, Оңтүстік Корея адами капиталға, кәсіпкерлікке және экономикаға назар аударады. Дания АКТ саласын алға жылжытуға бағытталған, ал Дания мемлекеттік секторды цифрландыруға назар аударады[1].

Бүкіл әлем сандық түрлендіру идеясын қабылдады. Қазіргі әлемде цифрлық технологиялар ұлттық экономиканың дамуында маңызды рөл атқарады. Цифрлық технологиялар бірнеше артықшылықтар берді: халыққа және бизнеске арналған мемлекеттік қызметтерге қол жетімділік, жылдам ақпаратпен алмасу, бизнестің жаңа мүмкіндіктері, жаңа цифрлық өнімдерді жасау және басқалары. Цифрландыру қалай дамып жатыр, әлемдік тәжірибе қандай және Қазақстанда алға жылжу үшін қандай мүмкіндіктер бар деген сұрақ туындайды. Қазақстан үкіметі мен үкіметі ұзақ мерзімді экономикалық өсуді анықтаудағы қоғамдық ақпарат пен сандық технологиялардың маңыздылығын мойындай отырып, мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарының бірі ретінде осы саланы дамытуға белсенді қатысады.Қазақстан экономикасын цифрлық түрлендірудің негізі 2013 жылы бекітілген «Ақпараттық Қазақстан 2020» мемлекеттік бағдарламасы болып табылады[2].

Тиісті шараларсыз, интернет байланысы әлсіз және цифрландырудың ең жоғары деңгейі бар елдер арасындағы алшақтық, сондай-ақ қазіргі теңсіздік артады. Цифрлық теңсіздік, әр түрлі

деңгейдегі елдердің дайын болуы және нарықтың цифрлық экономикаға әсерінің шоғырлануы цифрлық технологиялар аясында трансформация процесінің артықшылықтарын неғұрлым әділ түрде үлестіретін жаңа стратегия мен ережелердің қажеттілігін көрсетеді. Бұл оңай болмайды. Цифрландыру жекелеген елдерге әр түрлі әсер етеді, сондықтан үкіметтерге салауатты экономиканы реттеу мақсатында кеңейтілген мемлекеттік саясаттың мақсаттарына қол жеткізу үшін күш-жігерді жұмылдыру қажет. Сандық деректерді басқару және реттеу қиын, өйткені ол адам құқығы, сауда, экономикалық құндылықтар мен артықшылықтар, заңның үстемдігі және ұлттық қауіпсіздік сияқты салаларға әсер етеді. Барлық осы аспектілерге әсер ететін саясат құру қиын, бірақ онсыз оған қол жеткізу мүмкін емес.

Қарастырылып отырған мәселелердің күрделілігі мен жаңашылдығын, сондай-ақ технологиялық прогрестің әрдайым тез қарқынын ескере отырып, олардың артықшылықтары мен кемшіліктерін бағалау үшін әртүрлі мүмкін стратегияларды іс жүзінде сынақтан өткізу қажет болады. Даму қоғамдастығы цифрлық экономиканың дамуында артта қалған елдерге көмектесудің жан-жақты тәсілдерін зерттеуі керек. Цифрландыру әсерінен қайта құру халықтың барлық топтарының мүдделерін қанағаттандыру үшін ұлттық деңгейде дамушы елдердің күш-жігерін кең халықаралық қолдау қажет. Мұндай көмек цифрлық теңсіздікті азайтуға, құндылықтарды құру үшін қолайлы жағдай жасауға, жеке және қоғамдық секторларда әлеуетті арттыруға, сандық экономикада үлкен құндылықтар мен артықшылықтар жасау үшін тиісті заңдар мен нормативтік актілерді қабылдау және енгізу арқылы сенімділікті арттыруға бағытталған болуы керек. мәліметтерге негізделген [3].

Әдебиеттер

1. Об утверждении Государственной программы «Цифровой Казахстан». – Постановление Правительства Республики Казахстан от 12 декабря 2017 года № 827.
2. <https://strategy2050.kz/ru/news/51190/>
3. https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/der2019_overview_ru.pdf

Смагулова А.К., магистрант (КарГУ имени академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – к.э.н., доцент Казбеков Т.Б.

ИННОВАЦИОННЫЙ ПРОЦЕСС И УПРАВЛЕНИЕ ПРОГРАММАМИ И ПРОЕКТАМИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Развитием инновационной инфраструктуры в Казахстане занимается АО «Центр инжиниринга и трансферта технологий» (далее – ЦИТТ) – дочернее предприятие АО «Национальный инновационный фонд», один из институтов развития. ЦИТТ специализируется на создании и профессиональном управлении технопарков и бизнес-инкубаторов. В настоящее время ЦИТТ является учредителем трех региональных технопарков:

- Технопарк «Алгоритм в г. Уральск, который развивает технологии в следующих секторах: нефтегазовое машиностроение, металлообработка, нефтехимия, приборостроение;
- Технопарк «UniScienTech» в г. Караганда, который развивает технологии в следующих секторах: горно-металлургическая отрасль, производство новых материалов, машиностроение, химическая промышленность, экология и энергосбережение;
- Алматинский региональный технопарк, который развивает технологии в следующих секторах: транспортное машиностроение, производство строительных материалов, металлургическая, химическая промышленность.

С 2014 до 2018 года мы можем наблюдать устойчивую тенденцию роста объемов инновационной продукции, что отражает составленный нами график динамики объемов инновационной продукции (рисунок 1). В 2018 году произошло незначительное снижение на 2,27% по сравнению с 2017 годом. В целом объем инновационной продукции в 2018 гг. увеличился почти в 2,3 раза по сравнению с аналогичным показателем в 2014г.

Всего за 2014-2018 гг. в нашей стране совокупный объем произведенной инновационной продукции составил 568 687,8 млн. тенге.

Кратко отметим, что за 2018 год лидерами по объемам инновационной продукции являются такие регионы, как Акмолинская область - 41 235,6 млн. тенге, что составляет 27% от общего годового объема, Карагандинская область - 37 986,5 млн. тенге, что составляет 25% от общего

годового объема, и Восточно-Казахстанская область - 26 015,4 млн. тенге, что составляет 17% от общего годового объема.

Для проведения комплексного анализа нам важны не только объемы инновационной продукции в РК, но и её структура. Так, Комитет по статистике МНЭ РК выделяет следующую структуру инновационной продукции:

- новая (или вновь внедренная) продукция – радикальная продуктовая инновация или продукция, подвергшаяся значительным технологическим изменениям;
- изделия, подвергавшиеся усовершенствованию;
- прочая инновационная продукция - изделия, основанные на новых или значительно усовершенствованных методах производства.

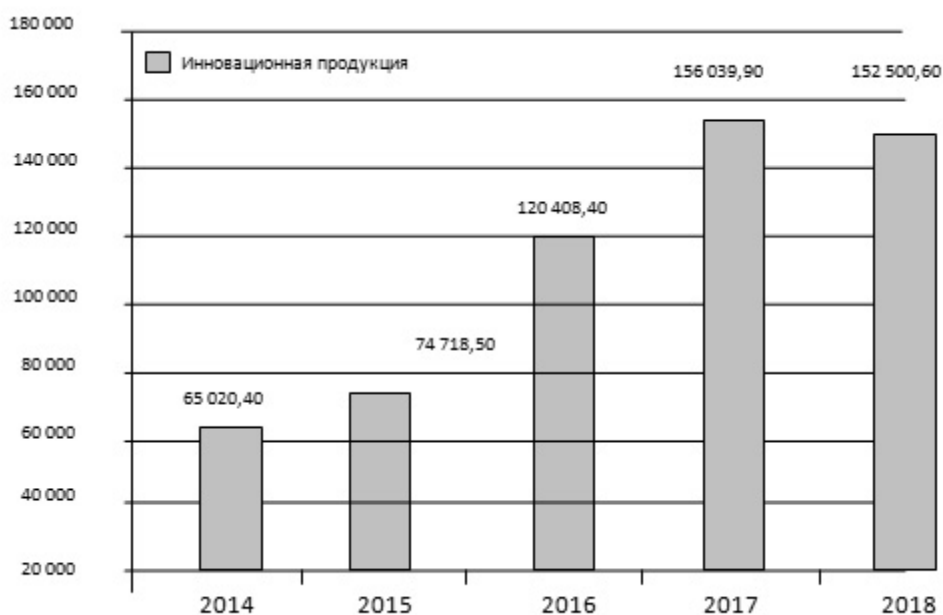

Рисунок 1 – Динамика объемов инновационной продукции в Республике

Как показывают статистические данные, структура инновационной продукции в Казахстане, каждый год изменяется. Так, мы видим, что с 2014 по 2018 гг. наблюдается тенденция постепенного роста доли новой продукции или продукции, подвергшейся значительным технологическим изменениям с 15% в 2013 году до 71% в 2018 году. Считаем, что для казахстанской экономики, перед которой стоят задачи интенсивного инновационного развития, эта тенденция носит положительный характер. Доля же продукции, подвергшейся усовершенствованию, с 2014 по 2018 гг. постепенно убывает. Например, в 2013 году доля усовершенствованной инновационной продукции составляла 72%, а уже в 2018 году – 25%. Доля прочей инновационной продукции остается приблизительно на одном и том же уровне по сравнению с другими видами инновационной продукции, т.е. здесь мы не наблюдаем существенных изменений.

Литература

1 Каренов Р.С. Инновационная политика, инновационные ресурсы и инновационный потенциал отечественных предприятия / Материалы Международной научно-практической конференции «Наука и образование в современном мире». – Караганды: «Болашак-Баспа», 2012 С. 186-191.

2Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана» 02.09.2019

МЕНЕДЖМЕНТ В НАШЕ ВРЕМЯ

Специфика управления определяется различными критериями, такими как гражданство компании или организации, организационная форма крупного и малого бизнеса и т.д.

Отличительной особенностью управления является то, что оно ориентировано на удовлетворение потребностей компаний, постоянное повышение эффективности производства, свободный выбор решений, а также разработку и корректировку стратегических планов и программ на основе потребностей рынка.

Остановимся подробнее на особенностях казахстанского менеджмента. До сих пор многие предприниматели и успешные предприниматели не сходятся во мнении о том, каким должно быть управление, в каком направлении оно должно быть и какую теорию следует использовать для достижения какого-либо результата в управлении своими компаниями. История управленческого мышления в Казахстане насчитывает несколько веков. На протяжении веков управленческое мышление постепенно совершенствовалось. Потребность в управлении возникла из появления человека и его сотрудничества. Различные задачи государственного управления на разных этапах развития страны уже давно и имеют большое влияние на формирование и развитие управленческих идей в Казахстане.

Современное управление предполагает необходимость развития способности быстро менять стратегии перед лицом внешних или внутренних угроз; развитие личной конкурентоспособности, что способствует личностному росту и позволяет повысить конкурентоспособность вашего подразделения; обучение новым методам и технологиям непрерывного самообразования и управления; понять их социальную ответственность и роль влияния на своих сотрудников; необходимость обеспечить рабочую силу всем необходимым в процессе труда – материалами, информацией и инструментами; необходимость участия менеджера в различных проектах, основанных на использовании новых интеллектуальных методов и технологий, составляющих наиболее ценный нематериальный актив любой компании; добавление управленческих обязанностей для формирования положительного имиджа компании на рынке и ее репутации в компании, улучшения отношений с клиентами и повышения рентабельности инвестиций в услуги компании.

В казахстанском управлении важна цель увеличения доходов. Это повышение цен не всегда сопровождается улучшением качества, вводящей в заблуждение информацией о потребительских свойствах продукта, агрессивной и навязчивой рекламой и значительным количеством контрафактной продукции на рынке. Особенности казахстанского управления в социальном измерении являются высокая степень централизации власти в процессе формирования организационной среды, а также между ее лидерами. Казахстанский менеджмент в целом имеет положительные стороны и основан на знаниях и креативности наших предпринимателей, их устойчивости к стрессу и патриотизму. Отрицательное управление также включает низкий интерес сотрудников к результатам, низкие зарплаты и задержки, нарушения трудового законодательства и несовершенную систему управления персоналом. Потребители и работники находятся в невыгодном положении со стороны предпринимателя.

Причины существующего управления – низкий уровень институционализации внешней и внутренней среды, система бизнес-образования не учитывает казахстанскую действительность, сеть консалтинговых и исследовательских организаций развита слабо, характер управления субъективен. Для менеджера важно быть достойным человеком и профессионалом. Основа хорошего управления – предпринимательство. Предпринимательство – это состояние души, управление – это навыки и знания, которые вы получаете в конце концов, и если человек является предпринимателем, у него есть вирус, и он должен постоянно начинать что-то новое. Человек, не зараженный этим вирусом, никогда не может быть хорошим менеджером, он может быть хорошим исполнителем, нанятым менеджером, он стремится быть лучшим.

Менеджмент обладает самостоятельной ценностью, более приоритетной, чем нам кажется. К примеру, у нас люди не понимают корпоративное управление, различия между функциями владения и распоряжения. Распорядители – это менеджеры, а владельцы – это предприниматели. Мы должны четко понимать, что менеджер служит предприятию как единому телу, не акционеру, даже контрольному, а единому телу. Необходимо так же различать корпоративное управление и корпоративный менеджмент. Корпоративное управление – это там, где отношение между

менеджментом и предпринимательством регулируется, а корпоративный менеджмент – это чистая практика управления предприятием, так называемое бизнес-администрирование.

Что такое менеджмент: искусство, наука или философия? Прочитав статьи предпринимателей, экспертов по менеджменту, можно с уверенностью сказать, что в Казахстане есть менеджмент – знающий, креативный и стрессоустойчивый человек, работающий в быстро меняющейся среде. Конечно, есть много недостатков. Ключом к бизнесу является персонал, и в этом отношении казахстанское руководство не требует эффективного управления человеческими ресурсами.

На мой взгляд, для того, чтобы управление в нашей стране было эффективным, нам нужно использовать казахстанский опыт и опыт в бизнес-образовании, развивать домашнюю обстановку и продвигать профессиональный менеджмент.

«У каждого лидера, который не выполняет свою работу, есть своя собственная система работы» (формулировка из закона Мандера Хау). «Менеджеры, которые имеют тридцать лет службы, не обязательно имеют тридцатилетний опыт работы. Это годичный опыт, тридцать раз». Роберт Танненбаум «Менеджер: человек, который не может сдать завтра»[1].

Профессионализм менеджера является одним из важнейших факторов успеха или провала компании на рынке. Действительно, квалификация компании зависит от темпов ее развития и устойчивости в целевых сегментах рынка. Таким образом, менеджмент стал одним из ключевых направлений бакалавриата. Наконец, принимая во внимание все факторы, обстоятельства, задачи и возможности, мы можем с уверенностью сказать, что менеджмент - лучший курс для студентов [2].

Литература

1. http://www.nauka.kz/page.php?page_id=75&lang=1&article_id=65
2. http://adload.ru/page/eco_03-0414_421.htm

Скакова Д. А., магистрант 1 курса (КарГУ им. академика Е.А.Букетова)
Научный руководитель – к.э.н., доцент Давлетбаева Н.Б.

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВЫХ ИННОВАЦИЙ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЯМИ МАРКЕТИНГА

В современное время быстрое развитие цифровых технологий приводит к активному влиянию на маркетологов, в следствие на формирование стратегии и рынка для своей аудитории. Сегодня быстрые цифровые инновации были заменены стратегическим внедрением новых технологий в маркетинг.

Одним из таких инноваций является автоматизация, которая приносит немалую пользу бизнесу. Прежде всего – это улучшение продаж и конверсий, и также привлечение квалифицированных клиентов, что облегчает работу цифровых маркетологов. Статистические данные говорят, что предприятия, использующие данную технологию, сократили накладные расходы на маркетинг на 12% и увеличили производительность продаж на 14% [1].

Контент размещается автоматически с помощью инструментов управления социальными сетями (например, Hootsuite), поэтому автоматизация помогает выполнять ручные и повторяющиеся задачи, позволяя вам сосредоточиться на творческих частях работы.

Следующим инструментом в развитии маркетинговых стратегий является искусственный интеллект. Он позволяет показать другим «человеческую» сторону вашего бренда. К примеру, чат-боты используют обработку естественного языка, чтобы поддерживать различные взаимодействия, подобные человеческим.

Многие организации стремятся интегрировать автоматизированные решения на основе искусственного интеллекта в свою службу поддержки клиентов, чтобы обеспечить более быструю и дешевую помощь своим клиентам. В частности, чат-боты могут эффективно вести диалог, обычно заменяя другие средства связи, такие как электронная почта, телефон или SMS. Например, Lyft (сервис вызова такси) позволяет пользователям запрашивать поездку через их Facebook Messenger. Далее чат-бот информирует пользователя о местонахождении водителя и отправляет фотографию модели автомобиля и его номерной знак. Использование ИИ практикуется и крупными брендами, такие как Amazon или Netflix, для отслеживания поведения пользователей и покупок, и дальнейшего отображения соответствующих рекомендаций по продукту.

Огромное влияние на цифровой маркетинг также оказывает такая технология, как голосовой поиск. Благодаря этому, взаимодействие с поисковыми системами упрощено до минимума. Statista сообщает, что 31% пользователей смартфонов используют голосовую технологию, хотя бы раз в неделю [2]. К концу 2020 года 50% поисковых запросов в Интернете будут голосовыми. Следует также отметить, что 22% всех голосовых поисков являются локальными. Ранее, в ноябре 2019 года, Google начал применять нейронное сопоставление к результатам локального поиска. В недавнем обзоре цифрового маркетинга FourDots, нью-йоркской SEO-компании, в котором обсуждаются еженедельные тенденции цифрового маркетинга, утверждается, что «нейронное сопоставление помогает Google лучше понять смысл определенных запросов и сопоставлять их с наиболее релевантными местными компаниями».

Одной из последних тенденций, которые имеют огромное влияние на поведение покупателей, являются виртуальная реальность и дополненная реальность. Исследования показывают, что 61% покупателей предпочитают бренды, которые используют AR, в то время как 72% из них сделали непреднамеренную покупку только из-за AR [3].

Для специалистов по цифровому маркетингу внедрение AR и VR в их стратегию повествования – это удивительная возможность сделать свое присутствие в Интернете более ярким и личным. Например, вы можете создать 360-градусное видео. Модные бренды могут использовать эту технологию, чтобы продемонстрировать качество, внешний вид и ткань своей продукции. Агентства недвижимости, с другой стороны, могут организовывать виртуальные туры, чтобы показать недвижимость, привлечь клиентов и сэкономить свое время.

Существуют разные степени привлечения пользователей с AR и VR. Например, вы можете геймифицировать опыт пользователей, создавая игры и приложения. Пользователи будут разгадывать загадки или исследовать неизведанные территории, чтобы найти ваши продукты. С другой стороны, если вы хотите задействовать их пассивно, сосредоточьтесь на более медленных действиях. Например, вы можете создать увлекательный рассказ, где пользователю просто нужно расслабиться и отдохнуть.

Таким образом, чтобы реализовать свою маркетинговую стратегию в 2020 году и в последующий период, маркетологам необходимо сосредоточиться на создании интегрированной стратегии и сосредоточиться на захватывающем, многоканальном пользовательском опыте. Есть много препятствий, которые они должны будут преодолеть, такие как разрозненная организационная структура или отсутствие практики тестирования и отчетности. Но, это и есть, основа для внедрения новых, высокоразвитых технологий.

Литература

1. 15 Mind-Blowing Stats About Marketing Automation // Adobe. URL: <https://cmo.adobe.com/articles/2017/2/15-mind-blowing-stats-about-marketing-automation.html>
2. Frequency with which smartphone owners use voice-enabled technology worldwide // Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/787382/worldwide-voice-technology-utilization/>
3. Marketing using Virtual and Augmented Reality // Smart Insights. URL: <https://www.smartinsights.com/tag/marketing-using-virtual-and-augmented-reality/>

Серік А., ПИМ-19-1 тобының студенті (Қазтұтынуодағы ҚЭУ)
Ғылыми жетекші - PhD докторы, доцент Джазыкбаева Б.К.

КӘСІПОРЫННЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН БАСҚАРУ

"Инновация" ұғымы өндірістік, сондай-ақ ұйымдастырушылық, қаржылық, ғылыми-зерттеу, оқу және басқа да салалардағы барлық жаңалықтарға, кез келген жетілдіруге, шығындарды үнемдеуді қамтамасыз ететін немесе осындай үнемдеу үшін жағдай жасауда қолданылады.

Инновациялық процесс идеяның пайда болуынан бастап оны практикалық іске асыруға дейінгі циклді қамтиды.

Инновациялар процесс ретінде инновацияның өмірлік циклі деп аталатын уақытта бөлінген белгілі бір құрылымға ие. Инновациялардың өмірлік циклінің негізгі кезеңдері пайда болуды, игеруді, диффузияны, ескіруді қамтиды. Өмір циклінің кезеңдері бойынша инновацияларды жіктеу кәсіпорынның инновациялық саясатын қалыптастыру кезінде өндірістік процестердің уақытша сипаттамаларын ескеруге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, «инновациялық қызмет» ұғымы – бұл компания үшін қандай да бір білім мен іскерлікті қаржылық пайдаға айналдыруға қабілетті іс-шаралар кешені. Инновациялық қызмет – инновацияларды әзірлеуге, аяқталған ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің нәтижелерін не жаңа немесе жетілдірілген өнімге, жаңа немесе жетілдірілген технологиялық процеске өзге де ғылыми-техникалық жетістіктерді іске асыруға, сондай-ақ осыған байланысты қосымша ғылыми зерттеулер мен әзірлемелерге бағытталған процесс.

Инновациялық саясат ғылыми-техникалық, маркетингтік, басқарушылық, өндірістік және экономикалық қызметтің күрделі жүйесін регламенттейді, оның мақсаты тапсырыс берушілердің қажеттіліктерін қанағаттандыру және өндірістің оңтайлы жүктелуін қамтамасыз ету үшін кәсіпорын жұмысына инновацияларды енгізу болып табылады.

Кәсіпорынның инновациялық қызметін басқару менеджменттің жаңа нысандарын қолдануды қамтиды. Мысалы, кеңсе тауарларынан үнемдеуге болады, бірақ кәсіпорынды басқарудың неғұрлым тиімді жүйесін енгізуге және нәтижесінде жоғары пайда алуға болады. Сондай-ақ инновациялық қызмет нақты жоспарлау мен бақылауды талап етеді. Әйтпесе, тіпті ең озық технология табыс емес, кәсіпорынға шығын әкелуі мүмкін. Инновациялық қызметті басқару тәуекелдің жоғары деңгейіне байланысты, әдетте, инновациялық портфельде кәсіпорында іске асырылуы мүмкін бірнеше идеялар болуы тиіс.

Қазақстанда соңғы бірнеше жылда инновацияларға деген қызығушылық айтарлықтай өсті. Тіпті үкімет деңгейінде инновациялық қызметті ынталандыру бойынша шаралар қабылдана бастады.

Кәсіпорын экономикасы үшін инновациялық қызметтің мәні келесідей анықталады:

- өнімнің бәсекеге қабілеттілігінің факторы болып табылады;
- өндірістік ресурстарды пайдалану тиімділігін қамтамасыз етеді;
- кәсіпорынның сыртқы ортаның өзгермелі жағдайларына бейімделу дәрежесін арттырады;
- өнімнің сыртқы нарықтарына шығу бойынша кәсіпорынның мүмкіндіктерін кеңейтеді;
- ұзақ мерзімді тұрақтылық үшін алғышарттар жасайды.

Өз қызметінің сипаты бойынша инновациялар орталығы бірінші кезекте шығындар орталығы, яғни шығындардың пайда болу орнын білдіретін және оның функцияларын жүзеге асыруға байланысты шығындарға жауапты және белгілі бір ықпал ете алатын құрылымдық бірлік болып табылады. Шығындар орталықтары өзін-өзі өтейтін болып табылмайды. Сонымен қатар, жаңашылдығы дербес коммерциялық құндылығы болуы мүмкін инновациялық бағдарланған кәсіпорындар үшін инновациялар орталығы да табыс орталығы болуы мүмкін. Табыс орталығы – бұл құрылымдық бірлік, жұмыс нәтижесі кәсіпорын үшін тапқан табыстың нақты сомасымен анықталуы мүмкін бөлімше.

Өнімнің өмірлік циклінің кезеңдері ретінде зерттеу мен әзірлеуді, өндіруді, өткізуді, пайдалануды немесе пайдалануды, кәдеге жаратуды бөліп көрсетеді. Инновациялар орталығы шығындарының сипаттамасы ғылыми-зерттеу жұмыстарына, өндірісті конструкторлық және технологиялық дайындауға арналған жиынтық шығындарды анықтаумен байланысты.

Шығындардың негізгі түрлері ретінде жоба алдындағы зерттеулерге; техникалық және тапсырманы әзірлеуге; техникалық жобаны әзірлеуге; тәжірибелік үлгіге конструкторлық құжаттаманы дайындауға арналған шығындар болады.

Кәсіпорынның инновациялық жүйесінің табысты жұмыс істеуі үшін инновациялық бөлімнің жаңа өнімдерді әзірлейтін бөліммен (маркетингтік бөлім, даму бөлімі және т.б.) тығыз өзара іс-қимылы қажет.

Қорытынды жасай отырып, табысты инновациялық жүйені құру үшін қаржылық, ақпараттық, нормативтік-құқықтық, ұйымдық-құқықтық және кадрлық қамтамасыз етуді қарастыру, сондай-ақ инновациялық қызметке ресурстарды бөлу стратегиялық шешімдер қатарына жатады және кәсіпорынның ұзақ мерзімді мақсаттарымен байланыстырылуы тиіс.

Әдебиеттер:

1. Анискин, Ю.П. Управление инновациями в системе управления инновационным развитием компании: Учебник / Ю.П. Анискин. - М.: Омега-Л, 2018. - 768 с.
2. Баранчев, В. П. Управление инновациями. Учебник / В.П. Баранчев, Н.П. Масленникова, В.М. Мишин. - М.: Юрайт, 2018. - 720 с.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АГРАРЛЫҚ-ӨНЕРКӘСІП КЕШЕНІН БАСҚАРУ

Нарықтық экономика жағдайында ауыл шаруашылығы терең дағдарысқа ұшырап отыр.

Ауыл шаруашылық секторларындағы инвестициялық белсенділік ойдағыдай болмай отыр.

Қазіргі ауыл шаруашылығының ахуалы сын көтермейді. Ауыл шаруашылығы саласындағы реформаны дұрыс жүргізбеу нәтижесінде өндіріс көлемінің қысқаруы, мал басы санының күрт азайуы, қызметін тоқтатқан немесе жартылай жұмыс істеп тұрған шаруа қожалықтарының босаған және өскінші жастардың жұмыс таппауынан жұмыссыз халық санының өсуіне, ауыл тұрғындарының өмір сүру жағдайының төмендеуіне әсерін тигізіп отыр.

Бұл келеңсіздікке, біріншіден, ішкі және шетел инвестицияларын тиімді пайдаланбау әсерін тигізді. Жасалған жобалардың нәтижелеріне ұйымдастырушы топтардың үстіртін қарауы, оның орындалуына қадағалау жүргізбеуі, көлденең тұрған бюрократизмнің тәлкегі өзінің теріс нәтижесін көрсетеді.

Екіншіден, экономикалық белсенділіктің төмендеуі. Ауыл шаруашылығындағы шағын және орта бизнеспен айналысуға деген халықтың ынта ықыласының төмендеуін ауыл шаруашылық өнімдерінің арзандығы, өндірісте қолданылатын қажеттіліктердің тапшылығы немесе қымбат болуы себеп болып келеді.

Үшіншіден, ауыл шаруашылығында меншік қатынастарын реттейтін құқықтық негіздеудің жеткіліксіз болуы. Меншік иелерінің өз кәсіпкерлік іс - әрекеттерінің жүргізуге қажетті құқықтардың түсініксіздігі, әсіресе ауыл шаруашылығының негізгі ресурстары жер, жер қатынастарын реттейтін құқықтық негіздердің түсініксіздігі немесе тұйықтығы өз зиянын тигізіп отыр. Шаруашылыққа деген ынтасы бар кәсіпкерлердің өз ісіне қажетті қаржыны, несиені алуға мүмкіндігі жоқ. Несие беретін ұйымдар, банктер жерді кепілдікке алмауы себебінен “салдары суға” кетіп отыр.

Облыстық және республикалық бюджеттен бөлінген қаржы отандық ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілерге қолдау көрсету шаралары шеңберінде негізгі және айналым қорларын толықтыру үшін бөлінеді. Ескі бұрынғы қарыздар мен жаңа қайта құруларды бастау әрқашан қиын. Осы қарыздардың мерзімдері жетіп, оларды қайтару туралы өткір сұрақ туады. Несиені қайтару механизмнің өңделмегендігі нәтижесінде көптеген ауыл тұрғындары малдарынан, техникасынан, ауыл шаруашылық өнімдерінен айырылады.

2018 жылы облысымызда 3059 шаруа қожалығы болса, ал бүгінгі таңда бұл көрсеткіш 7693 – ке өсіп отыр. Шаруа қожалығының саны өскенімен, ауыл шаруашылығының экономикасы көтерілмеуде. Оның себептеріне банктен берілетін несие процентінің қайтарылымдығының жоғары болуы, Қазақстан Республикасының жер реформасының дұрыс жолға қойылмауы ауыл шаруашылық техникаларына жекешелендіру процесінің дұрыс жүргізілмеуіне байланысты халықтың құрал – жабдықтар мен техникаларды сатып ала алмауы және тағы басқалар жатады.

Сондықтан шаруа қожалықтарының көбісінің жерден басқа өндірістік факторлары қалмады. Қазіргі кезде республикада жер иелері жерді өте арзан сатуы сияқты тәжірибе кеңінен таралған. Бұған осы жағдайға мәжбүр етіп отырған кейбір жетекшілерде қатысты. Осылайша формальді түрде жері бар шаруа, сонымен бір мезгілде бұл негізгі өндіріс құралының иесі емес деген қайшылықтары пайда болады. Бұл – жекешелендіруді немқұрайды жүргізудің нәтижесі. Шаруада, ауыл шаруашылық құрылымының жетекшілері де нақты меншік иелері болып табылмайды.

Облыстық және республикалық бюджеттен бөлінген қаржы отандық ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілерге қолдау көрсету шаралары шеңберінде негізгі және айналым қорларын толықтыру үшін бөлінеді. Ескі бұрынғы қарыздар мен жаңа қайта құруларды бастау әрқашан қиын. Осы қарыздардың мерзімдері жетіп, оларды қайтару туралы өткір сұрақ туады. Несиені қайтару механизмнің өңделмегендігі нәтижесінде көптеген ауыл тұрғындары малдарынан, техникасынан, ауыл шаруашылық өнімдерінен айырылады.

Мемлекеттік басқару мен мемлекеттік шаруагерлік салаларын заң жолымен шектеу, өтпелі болашақта жекешелендіруге жатпайтын мемлекеттік мүлікті объектілер бойынша анықтау. Мемлекет иелігінен алу мен жекешелендірудің ұлттық бағдарламасына және оны жүзеге асыру мен бақылаудың заңдылық негізіне өзекті түзетулер енгізу. Әр түрлі тұрпаттағы кәсіпорындар жөніндегі жаңа заңдар топтамасы қажет. Экономиканы қайта құрудың негізгі бағытын жедел жекешелендіруден өндірістің қандай меншік фирмасында қызмет ететініне қарамай осы күнгі нарық талаптарына сай оның тиімділігін арттыра алатын шаруашылық субъектілерін қалыптастыруға және оларға қажетті жағдай жасау жағына бұру қажет.

Әдебиеттер

1 Агробизнесі ұйымдастыру / Жалпы редакциясын басқарған С.Әбілдин – Алматы: Қазұлтағру, 2009. – 472 б.

2 Алешина В.А. Механизм государственного управления реорганизационными процессами в агропромышленном комплексе Казахстана // Вестник КазНУ: Серия Экономическая.–2019.–№1.– С.102-104.

Ускенбаева А.Е., 1 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м. Муканова Ардак Сериковна

ҚАЗАҚСТАННЫҢ МҰНАЙ-ГАЗ СЕКТОРЫ ДАМУЫ ЖӘНЕ ДАМУЫНЫҢ МӘСЕЛЕСІ

Ел экономикасындағы алғашқы орындардың бірінде мұнай-газ саласы тұрады. Президенттің "Қазақстан – 2050" Жолдауында энергетикалық ресурстар біздің республикамыздың 2050 жылға дейінгі дамуының жеті басымдығының бірі болып жарияланды.

Қазіргі уақытта мұнай өнеркәсібі ел экономикасын қолдай отырып, Қазақстан экономикасының жетекші секторларының бірі болу мүмкіндігі бар. Болжам бойынша Қазақстан 2040-2050 жж. дейін мұнай өндіру өсіміне сене алады.

Мұнай өндіру көлемі бойынша Қазақстан әлемнің жиырма ірі өндірушілерінің қатарына кіреді. 2000-2009 жылдары мұнай мен газ өндіру 1,7 есеге артты, мұнай экспорты 1,8 есеге өсті. Егер елде өндірістің қандай да бір факторы басқа елдерге қарағанда салыстырмалы түрде көп болса, онда оның бағасы салыстырмалы түрде төмен болады. Өзге де тең жағдайларда 1 тонна мұнай өндіруге арналған шығындар төмен болады. Табиғи ресурстар қорларының көлемі олардың әлемдік нарықтарға экспортының өсуіне ықпал етеді.

Қазақстандағы республика экономикасын дамыту үшін шетелдік инвестицияларды тартады және мұнайдағы негізгі бағыттардың бірі «Мұнай-газ өндіру және тау-кен металлургия» сияқты басым салаларды қамтитын минералдық-шикізат базасы болып табылады. Мұнай бағасы бүгінгі күні тұрақсыз, ал фьючерстік келісім-шарттар алыпсатарлық, осыған байланысты ұзақ мерзімді негізде қатты баға бойынша келісім-шарттар жасасуды пысықтау қажет.

Қазіргі уақытта көмірсутек шикізаты бағасының және мұнай-газ жобаларын іске асыруға арналған шығындардың өсуіне байланысты мемлекет пен жер қойнауын пайдаланушылар арасында экономикалық мүдделердің теңгерімсіздігі пайда болды. Нәтижесінде жер қойнауын пайдалануға салық салудың қолданыстағы жүйесі, сондай-ақ республиканың ішкі қажеттіліктерін өз көмірсутек шикізатымен қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді.

Сондықтан жақын арада жер қойнауын пайдалануға салық салу жүйесін жетілдіру жөніндегі шаралар кешенін іске асыру арқылы мемлекет пен жер қойнауын пайдаланушылар арасындағы экономикалық мүдделер теңгерімін қалпына келтіру қажет.

Қазақстандық көмірсутегі экспортының қосымша құнын ұлғайтудың оңтайлы нұсқасы Қазақстанның мұнай өңдеу активтерін салуға немесе сатып алуына болатын шетелдік нарықтарға қазақстандық көмірсутегі шикізатын жеткізу болып табылады. Республикада газ өңдеу объектілерін салу туралы мәселені қарау, олардың орналасқан жері мен қуатын анықтау қажет.

Сондай-ақ мұнай-химия өнімдерін: полиэтилен, полипропилен, полистирол, этиленгликоль, этилбензол, полиэтилентерефталат, поливинилхлорид және т. б. шығаруға одан әрі көшуді жүзеге асыру қажет.

Қазақстанның мұнай-газ секторын дамытудың проблемалары парламенттік тыңдауларда да сөз болған болатын:

Б. Сағынтаевтың айтуынша, мемлекет мұнай алудың тиімділігін арттыру үшін жер қойнауын пайдаланушыларды қысқартуға ниетті, ал Владимир Школьник «бірқатар жетекші әлемдік мұнай-газ компаниялары Каспий маңы ойпатының жер қойнауын өңірлік зерттеу бойынша инновациялық геологиялық технологияларды қолдануды қарастыратын "Еуразия" жобасына қызығушылық танытты. Оның жер қойнауында 60 млрд тонна мұнай бағаланған алып көмірсутегі ресурстары болуы мүмкін» - деп айтып кетті.

Отырыста Мәжіліс комитетінің экология және табиғатты пайдалану мәселелері жөніндегі хатшысы, парламенттік тыңдауларды дайындау және өткізу жөніндегі арнайы уақытша комиссияның басшысы Шавхат Өтемісов баяндама жасады, ол депутаттар мен тыңдауларға қатысушыларға арнаған сөзінде «Мұнай және газ өндіру саласы» жайында:

Тұтастай алғанда, тәуелсіздік жылдары және орта мерзімді перспективада мұнай өндіру көлемінің ұлғаю үрдісі бар. Алайда, ұзақ мерзімді перспективада, атап айтқанда, 2030 жылдан кейін оны өндіру көлемдерінің болжамы соншалықты қуантарлық емес.

Мемлекет үшін өте күрделі мәселе: өндірілген мұнайдың өзіндік құнын ақтамауы, жер қойнауын пайдаланушылардың салған инвестицияларының қайтаруылмауы. Дегенмен, бұл мәселелерді шешу қажет.

Бірінші. Әрбір мұнай-газ компаниясының экономикасын, шикізатты өндіру туралы келісім шартты қарастыру қажет. Ол өзара табыс көзі түсетіндігіне толықтай сенімді болу үшін.

Екінші. Экологиялық талаптарды бір бұзғаны үшін жер қойнауын пайдаланушылардың қолданыстағы үш есе жауапкершілігінің жүйесін қайта қарау. Себебі, жер қойнауын пайдаланушы қоршаған ортаға ластаушы заттардың шығарындылары үшін он есе мөлшерінде бір соманы үш рет төлейді.

Әдебиеттер:

1. Ғаламтор желісі <http://nomad.su/a=3-201506020032> сайты
2. Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы. //Егемен Қазақстан. – 13 қазан– - 1997.
3. Егоров О.И. Қазақстан мұнайының әлемдік нарыққа шығуы: проблемалары, нұсқалары. // Қазақстанның нарықтық экономикасы: қалыптасу және даму мәселелері . – Алматы, 2001, Т.1. – С. 299-306.
4. Карибджанов Е. С. жаһандану жағдайындағы әлемдік мұнай бизнесі және Қазақстанның қатысуы (тиімді стратегия және басымдықтар)/ экономика ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесін алу үшін диссертацияның авторефераты. - Алматы, 2005. – С.
5. Буктурганов Н. ҚР-да энергия үнемдеу мәселелері өзекті болып отыр. // KAZENERGY ақпараттық-талдау журналы . – 2006. – №3.
6. Қазақстанның мұнай және газ-2005 //Мұнай-газ вертикаль. – Алматы, – 2006. – №6. – С. 48-51.

Тажіхан Е.Д., 1 курс (Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Казбеков Т.Б.

ЭКОНОМИКАДАҒЫ САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР: ШЕТ ЕЛДЕР МЕН ҚАЗАҚСТАН

Сандық экономика – бұл қоғамның экономикалық дамуындағы сапалы жаңа кезең. Технологиялардың дамуымен экономикалық модельдер де өзгереді.

Бірқатар дамушы елдерде сандық сәйкестендіру жүйелері кеңінен енгізілуде. Ол барлық халық үшін инклюзивтік және қауіпсіз тәсілдер негізінде қызмет көрсетуде терең қайта құруларды уәде етеді. Жалпы алғанда, цифрландырудың Ұлттық бағдарламаларын 15-тен астам ел жүзеге асыруда: Дания, Норвегия, Ұлыбритания, Канада, Германия, Сауд Арабиясы, Үндістан, Ресей, Қытай, Оңтүстік Корея, Малайзия, Австралия және Қазақстан.

Бүгінде Қазақстанда сандық технологиялар бәсекеге қабілетті ұлттық экономиканың негізгі жолы ретінде қарастырылуда. Республикада цифрландыру жүйесін енгізу үшін 2020 жылға дейінгі кезеңде цифрлық экожүйені үдемелі дамыту арқылы Қазақстан экономикасының қызмет атқару сапасы мен бәсекеге қабілеттілігін арттыруды көздейтін "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасы қабылданды.

Салалық саясат пен ынталандыруларды цифрлық трансформациялау бастамаларымен келісу экономиканың және әлеуметтік саланың өзекті секторын цифрлық трансформациялау әлеуетін іске асыру үшін маңызды мәнге ие. Бұл өзара толықтыратын стратегиялар әр түрлі секторларда өзгеруі мүмкін. Білім беру және денсаулық сақтау сияқты мемлекеттік қызметтер үшін сектор шеңберінде көшбасшылық, есеп берушілік және басқару, сондай-ақ азаматтардың тиімді сұранысы мен қатысуы негізгі қосымша факторлар болып табылады. Мемлекет осындай теңестіруді басқаруы және осы өзара толықтырушы факторларға инвестициялауы тиіс. Қаржылық және іскерлік қызметтер сияқты жеке сектордың қызметтері үшін реттеу, бәсекелестік, басқарушылық әлеует, білікті жұмыс күші және өнеркәсіптік ұйым маңызды факторлар болып табылады және мұнда мемлекет ынталандырушы және ынталандырушы рөл атқарады. Қарастырылып отырған барлық секторлар үшін экономикалық тетіктер мен ынталандырулар мен жағдайлар аса маңызды. Секторалдық реформаларды және өзара тиімді толықтырушы саясатты жүргізуде мемлекеттік басшылықтың болмауы жиі бекемдік цифрлық инвестицияларға және баяу немесе тұрақсыз өзгерістерге алып келеді.

Сандық бәсекеге қабілеттіліктің әлемдік рейтингінде (World Digital Competitiveness Ranking) жыл сайын швейцариялық Лозаннадағы басқару және даму халықаралық институты (International Institute for Management Development) жасайтын цифрландыру процестерінің жалпы әлемдік фондында IMD Қазақстан тұрақты позицияға ие.

Мысалы, 2019 ж. цифрлық бәсекеге қабілеттілік рейтингі елдердің сандық трансформацияға дайындық деңгейін, реттеуші органның жай-күйін, ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға (ҒЗТҚЖ) және білім беруге, цифрлық технологиялардың әлеуетін, саласын капиталдандыруды және т. б. ескеретін 50 көрсеткіштерді талдау негізінде әлемнің 63 елі үшін есептелген.

Экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тұрғысынан алғанда, Қазақстан үшін дамыған елдермен бірге жүру және цифрлық технологияларды енгізуді жеделдету қағидатты түрде маңызды болып отыр.

Ұлттық мамандар аграрлық өндірісті цифрландыруға үлкен үміт артады. Бұл логистиканы жетілдіру, зияткерлік ирригация, топырақ пен өнімді бақылау (өсімдіктер ауруларын тану жүйесін қоса алғанда), "ақылды" техника (өлшегіш құралдармен, сенсорлармен және т.б. жабдықталған) және т.б. Сонымен бірге сандық күн тәртібін қолдау оны "жаппай" енгізуді білдірмейді. Мемлекет өз бөлігін жасайды, ал бәсекелестік жағдайында бизнес нарықтық қысым нәтижесінде жаңа технологияларға, оның ішінде сандық технологияларға көшуі тиіс.

Елдің саяси бағытын, мемлекеттік және жеке секторлардағы жергілікті құзыреттерді, сондай-ақ Үкіметтің өткен табыстары мен сәтсіздігін түсіну цифрлық дәуірге жарамды прогрессивті икемді, "естігін" және іскер үкімет үшін басшылық бола алады. Қазақстан Республикасының Үкіметі ҚР Президентінің тапсырмасы бойынша осы бағыттағы жұмысты бастады, ол Қазақстанның әлемдік трендтен түспейтінін және өзекті, өршіл және ауқымды міндеттерді өз алдына қоятынын куәландырады. Цифрлық дамудың осы кезеңінде бізге, қазақстандықтарға "Цифрлық Қазақстан" нысаналы бағдарламасы шеңберінде қоғамға белсенді бірігуіміз қажет. Қазіргі кез геосаяси мемлекеттік мүмкіндіктер, карт-бланштардың арқасында біздің тағдырымыз шешілетін сәт. Отандық идея мен отандық ноу-хоуды ұқыпты және барынша пайдалану еліміздің 2050 жылға қарай әлемнің дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіру мақсаттарына қол жеткізуге ғана емес, сонымен қатар интеграцияланған цифрлық өркениет пен еуразиялық мәдениетті қалыптастыру ісінде әлемдік әдістемелік көшбасшы болуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Кульков В.М. Цифровая экономика: надежды и иллюзии // Философия хозяйства. Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова. 2017. № 5. С. 145–156.
2. Mazzucato, m (2013). the entrepreneurial state. london: anthem press.
3. IMD WORLD DIGITAL COMPETITIVENESS RANKING 2019

Шестюк В., 3 курс (КарГУ им. академика Е.А.Букетова)
Научный руководитель - к.э.н., доцент Романько Е.Б.

ЛИДЕРСТВО

Лидерство — это многомерное социальное явление. Феномен лидерства проявляется в любых более или менее организованных группах, стремящихся к какой-то общей для группы цели, поскольку люди, будучи социальными существами, существуют в группах, и именно через группу групповое взаимодействие может реализовывать свои идеи, охватывая лидерством практически все сферы общественной значимой деятельности людей. Это проявляется в экономической и политической деятельности, в сфере досуга и развлечений, религиозного культа и образования, в спорте и деятельности уличных банд и т.д.[1]

Природа лидерства может быть лучше понята в сравнении с самим лидерством. Быть менеджером и быть лидером в организации — это не одно и то же. Руководитель в своем влиянии на работу подчиненных и выстраивании отношений с ними в первую очередь использует и опирается на официальную основу власти и источники, ее питающие. Лидерство, как особый тип управленческих отношений, основывается в большей степени на процессе социального воздействия, а точнее, на взаимодействии в организации. Этот процесс гораздо сложнее и требует высокого уровня

взаимозависимости между его участниками. В отличие от самого лидерства, лидерство требует от организации наличия последователей, а не подчиненных.

Существуют различные теории, концепции и типы лидерства. Процесс влияния за пределами офиса получил название неформального лидерства. Это лидерство определяется личностными и ситуационными особенностями использования власти. Источники этого источника питания изначально дифференцированы на служебные. Поэтому существуют различные определения групп людей, влияющих на лидерство для достижения общей цели; это межличностное сотрудничество через сообщество; это индивидуальное влияние на индивидов.

Лидерство - это состояние управленческих отношений, которое основано на сочетании различных источников власти и целей, которые являются рациональными для их участников в конкретной ситуации. Лидер становится привлекательным для последователей благодаря способности видеть, что результат усилий его и его последователей в конечном итоге будет достигнут. Однако это не какая-то цель или состояние организации в будущем. В большей степени это то, что хотят последователи.

Лидер формальной или неформальной группы или организации обладает властью. Власть это способность влиять на поведение других людей. Ей нужен таможенный контроль. Однако не только лидер имеет власть над подчиненными, но и подчиненные имеют власть над лидером, потому что, ведя себя безразлично к работе, они наносят удар по лидеру. Поэтому хороший лидер старается поддерживать разумный баланс сил, достаточный для достижения целей, но не чрезмерный, потому что несправедливость вызывает у подчиненных чувство лишения своей доли и, следовательно, непокорности.

В рамках эффективного руководства используются следующие формы власти, влияющие на поведение и деятельность работников: [2]

- экспертный авторитет-основан на признании авторитета лидера в профессиональной сфере; сила примера является одной из самых мощных по своему влиянию, так как он выводится из "обожания" лидера членами группы.;

- власть почты - поддерживается авторитетом личности внутри страны, она наиболее продуктивна, так как экономит время, силы и ресурсы на организации бизнеса и убеждении людей, добровольно следующих за авторитетным лидером.;

- сила информации постоянно растет: лидер часто влияет на сотрудников, используя исключительное право иметь под рукой источники информации;

- принятие решений является одной из основных форм власти, поскольку, несмотря на коллективную подготовку решения, лидер берет на себя бремя ответственности за выбор и реализацию достоверной копии действий из имеющихся альтернатив.;

- вознаграждение и наказание-в стиле эффективного руководителя, реализуемого главным образом как право включить сотрудника в группу, позволяющее ему реализовать свой потенциал, либо отстранить его от работы, либо ограничить его полномочия;

- управленческий авторитет будет постоянно наращивать ресурсы, так как именно он является основным средством достижения индивидуальных и командных целей, а значит, возможно влиять на личные цели через механизм перераспределения ресурсов;

- сила деловых отношений-часто доминирует над другими, позволяя лидеру довести коммуникационные планы до делового мира при реализации команды, а также использовать структуру сетевого маркетинга для повышения мобильности деятельности

В поворотные моменты общественной жизни, на крутых, критических этапах истории активизируется популистский тип лидера. Он очень противоречив. Это кумир толпы, вызывающий у нее восторг и способный заручиться ее безрассудной поддержкой. Она выражает реальные потребности широких народных масс, активно участвующих в политической жизни, стремящихся непосредственно влиять на официальные институты власти, принимать важные политические решения. Однако политический эффект достигается довольно часто за счет использования сиюминутных средств, достижения конкретного или сиюминутного результата, игнорирования принятых общих или долгосрочных последствий.

Список литературы

1. Антонов В., Серебрякова Г. Лидерство в управлении // Маркетинг. – 2013. - №4(131). – С.112-1254.
- 2 Теория системного менеджмента: Учебник / Под общей редакцией П.В. Журавлева, Р.С. Седегова, В.Г. Янчевского. – М.: Издательство «Экзамен», 2002. – 512 с.

3 секция.

**ЕСЕП, АУДИТ ЖӘНЕ БАҒАЛАУДЫҢ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ДАМУ БОЛАШАҒЫ**

3 секция.

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
УЧЕТА, ОЦЕНКИ И АУДИТА**

2020 ЖЫЛҒА ТАЗА ЖАЛАҚЫНЫ ЕСЕПТЕУДІН ТИІМДІ ЖОЛЫ

Жалақы - жұмыскер мен жұмыс беруші арасындағы экономикалық байланыс. Ол байланыс біріншіден, еңбек нарығында туындайтын сыртқы формаға ие, екіншіден кәсіпорындағы жұмыскердің еңбек қызметімен байланысты терең мағнаға ие. Жалақының сыртқы формасы бұл құбылыстың қарапайым, әрі түсінікті екендігін байқау қиын емес.

Жұмыс беруші, еңбек келісім шартына және заңға сәйкес, жұмыстың көлемі мен сапасы, қиындығын ескере отырып, жұмыскерге жалақы төлеуге міндетті. Жалақы жүйесіндегі негізінен екі түрлі формада қолданылатыны белгілі – уақытына қарай және өнім көлеміне қарай төлеу жүйесі. Жеке еңбек келісім шарттыңда, міндетті түрде жалақы төлеу шарттары көрсетіледі. Жалақы мөлшерін жұмыс беруші тағайындайды және де оның мөлшері заңмен бекітілген ең төменгі жалақы мөлшерінен кем болмауы тиіс (2020 жылға 42 500 теңге).

Жалақы есептеу, әр мекеменің өзі қабылдаған штаттық кестесінің негізінде, еңбек ақы төлеу жүйесі мен формасына сай, жұмыс уақыттың табелін толтыру арқылы жүргізіледі. Кез келген мекемеде қызметкерді жұмысқа алу, босату үшін немесе іс-сапарға жіберу үшін жұмыс берушінің бұйрығы керек. Жалақыны есептеген кезде бекітілген мөлшер бойынша жеке табыс салығы және 2020 жылдан бастап міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру сонымен қатар, зейнетақының жинақтау қорына аудару үшін 20 пайыз көлемі ұсталып қалынады. Жалақы қорына байланысты әлеуметтік салық пен қамсыздандыру жарнасы есептеліп, оны ұйым төлейді. Жалақы ұсталуға тиісті міндетті төлемдер ұсталып болған соң, төлем ведомосы бойынша жұмыскерге төленеді.

Бұл кезде таза жалақыны есептеу үшін 20 пайыз шегерген дұрыс пазейнетақы, салық аударымдары және медициналық сақтандыру жалақының қандай бөлігін құрауы тиіс деген сұраққа жауап беріп көрейік.

Сонымен бірінші кезекте жалақыдан «Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» Қазақстан Республикасының Заңының 25-бабы негізінде 10% мөлшерінде алынады. Алайда, 50 ең төменгі жалақы мөлшеріне тең (50 Ең Төменгі Жалақы Мөлшері (2019 жылға 2 125 000 тнг)) міндетті зейнетақы жарналарын есептеу үшін ең жоғары ықтимал табыс түрінде шектеулер бар.

Жеке табыс салығы сондай-ақ Міндеті Зейнетақы Жарнасын алғаннан кейінгі қалған сомандан 10% құрайды (Қазақстан Республикасы Салық кодексінің 320-бабына сәйкес), бірақ ол сәл басқаша есептеледі. Салық кодексінде мөлшері 1 Ең төменгі жалақы (2020 жылға 42 500 теңге) табыс салығы салынбайтын сомма көзделген, ол жыл сайын үлкен жаққа қарай өзгеріп отырады.

Тағы айта кетерлік жағдай «Қазақстан Республикасында міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру туралы» Қазақстан Республикасының Заңының 28-бабы негізінде 2020 жылғы 1 қаңтардан бастап – жарналарды есептеу объектісінің 1 пайызы, 2021 жылғы 1 қаңтардан бастап – жарналарды есептеу объектісінің 2 пайызы, Міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыруға аударылып отырады.

Осы есептеу формуласын қарастырайық. Мысал: 2020 Жылғы кәсіпорын жұмыскерінің ақпан айындағы жалақы мөлшері 160000 теңге, жұмыс күні бір айда 24 күн. Жұмысшы 20 күн жұмыс істеді ал жалақысын есептеп көрік

$$(160000/24)*20=133\ 333$$

Сонамен есептелген жалақы 133 333

$$\text{Міндеті Зейнетақы Жарнасы} = 133\ 333 * 0,1 = 13\ 333 \text{ теңге.}$$

$$\text{Макс Міндеті Зейнетақы Жарнасы} = 42\ 500 * 50 = 2\ 125\ 000 \text{ теңге.}$$

13333 Міндеті Зейнетақы Жарнасы сомасы 2 125 000 аспайды, сондықтан келесі тармаққа көшеміз.

$$\text{Жеке Табыс Салығы} = (133\ 333 - 13\ 333 - 42\ 500) * 0,1 = 7\ 750 \text{ теңге.}$$

Берілген еңбекақы мөлшері 133 333 Ең Төменгі Жалақы Мөлшері 42 500-ден біршама көп, сондықтан ең соңғы тармаққа көшеміз.

$$\text{Міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру} 133\ 333 * 0,01 = 1\ 333$$

$$\text{Еңбекақы} = 133\ 333 - 13\ 333 - 7\ 750 - 1\ 333 = 110\ 917 \text{ теңге.}$$

Осылайша, 133 333 теңгеден – 110 917 теңге «таза» табыс сомасы есептелді. Осыдан кейін жалақы төлейтін мекеме келесі қызметтерді атқарды.

Осы уақытқа жұмыс беруші төлем ведомосын төлеу уақытын көрсете отырып, мекеме басшысы бекітеді. Ведомость бойынша төленген еңбек ақыны сомасы, кассалық шығыс ордердегі және

кассалық кітаптағы сомаға сәйкес келуі тиіс. Еңбек ақы бойынша есептесу есеп тесулер «Еңбек ақы бойынша қысқа мерзімді алашақтар қарызы» деп аталатын счеттар жинағында жүргізеді. Ведомосты жабар кезде, кассир немесе бухгалтер, әр түрлі себептер мен төленбей қалған соманы тексеріп және оларға « төленді » деген штамп басылады. Ал жалақы алушы еңбек келісім шартына сәйкес жалақыны карт шотында немесе қолма-қол алды, егер қолма-қол алар болса төлем мәлімдемесіне қол қояды.

Әдебиеттер:

- 1 Радостовец В.К. Ұйымдағы бухгалтерлік есеп / Өңделіп және толықтырылып 3-ші басылым. – Алматы: Қазақстан аудит орталығы, 2009. - 484б
- 2 Сейдахметова Т.А. Қазіргі уақыттағы бухгалтерлік есеп / Т.А. Сейдахметова бірінші басылым. – Алматы: Қаржы қаражат, 2008. – 245б
- 3 “Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы” Қазақстан Республикасының 2007 жылғы заңы

Әбеуова И.С., 3 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м, аға оқытушы Темирбекова Л.А.

ҚАРЖЫЛЫҚ БАҚЫЛАУДЫҢ ЖҮРГІЗІЛУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Мемлекеттік қаржылық бақылау - бұл шешімі мемлекеттік басқаруды қамтамасыз етуге арналған функциялар мен міндеттерге байланысты қаржылық бақылаудың ерекше саласы. Бұдан басқа, бақылаудың осы түрінің ерекшелігі мемлекеттің экономикаға және қоғамдық өмірге қатысу нысандарының алуан түрлілігімен түсіндіріледі.

Мемлекеттік аудиторлық тексеріс жүйесі мен мемлекеттік бақылау жүйесі бір-бірімен тығыз өзара іс-қимыл жасайды, бұл бюджет ресурстарын тиімді және ұтымды пайдалану үшін негізделеді[1].

Мемлекеттік қаржылық бақылаудың негізгі міндеттеріне мыналар жатады:

- бюджет алушыларға бөлінген бюджет қаражатының тиімді, мақсатты пайдаланылуын тексеру;
- нысаналы бюджеттік қорларды қалыптастыру мен бөлуді бақылау;
- банк, кеден, валюта қызметі саласындағы заңнаманың сақталуын бақылау;
- мемлекеттік билік органдарына аудит жүргізу нәтижелері туралы ақпарат беру;
- ішкі мемлекеттік өзін-өзі бақылау жүйесінің сапасын тестілеу.

Қазіргі кезеңде мемлекеттік қаржылық бақылау жүйесінде тиімділік аудитін жүзеге асыру мынадай бағыттарға шоғырландырылған:

- акциялары мемлекеттік меншіктегі мемлекеттік кәсіпорындар мен кәсіпорындарды басқару тиімділігінің аудиті;
- өзіне кіретін мемлекеттік органдар тиімділігінің аудиті:
 - а) мемлекеттік органдардың жұмыс істеуінің ұйымдық-құқықтық және қаржылық-шаруашылық аспектілері тиімділігінің аудиті;
 - ә) мемлекеттік органдардың функционалдық қызметі тиімділігінің аудиті;
 - б) жекешелендіру саласындағы басқару қызметі тиімділігінің аудиті [2].

Мемлекеттік қаржылық бақылау экономикалық және қаржылық қауіпсіздік бөлігінде мемлекеттің экономикалық ахуалын жан-жақты талдауды жүзеге асыруға бағытталған. Оның тиімділігін арттыру қаржылық, бюджеттік және салық тәртібін нығайтуға ықпал етеді. Қазіргі проблемаларды шешу және дамудың перспективалық бағыттарын айқындау жолымен мемлекеттік қаржылық бақылаудың пәрменді жүйесін қалыптастыру-біздің еліміздің өзекті міндеті болып табылады.

Кез келген мемлекеттің мемлекеттік қаржылық бақылауының басты мақсаты мемлекеттік қаржы ресурстарын басқарудың тиімділігін арттыру, оның ішінде мемлекеттік қаражатты пайдаланудың ашықтығын қамтамасыз ету және қаржы тәртібін жақсарту арқылы арттыру болып табылады. Бұл үшін мемлекеттік қаржылық бақылау жүйесі тиімді болуы тиіс. Мемлекеттің бақылау функциясы басқару функциясынан ажыратылмайды[3].

Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 4 желтоқсандағы № 95-IV Бюджет кодексі мемлекеттік қаржылық бақылаудың мынадай түсінігін береді: "мемлекеттік қаржылық бақылау бұзушылықтарды анықтау, жою және оған жол бермеу мақсатында бақылау объектілерінің Қазақстан

Республикасының бюджет және өзге де заңнамасын сақтауын тексеру және талдау жолымен жүзеге асырылады" (ҚР БК 135-бабы) [4].

Кесте 1

Мемлекеттік қаржылық бақылау саласындағы бірінші жоспарының нысандары

№	Нысандары
1	Инновацияларды қолдау үшін мемлекеттік бағдарламаларды қаржыландырудың дәстүрлі түсінігіндегі қаржылық бақылау және тиімділік аудиті (шығыстардың нәтижелілігі тұрғысынан бақылау)
2	Нормативтік актілер жобаларының сыбайлас жемқорлығын бақылау
3	Инновациялық және шағын бизнесті мемлекеттік қолдаудың нақты шараларын іске асыру макроэкономикалық көрсеткіштерге қол жеткізудің стратегиялық аудиті
4	Ірі жобаларды, оның ішінде мемлекеттік корпорациялар арқылы жүзеге асырылатын жобаларды іске асырудың стратегиялық аудиті
5	Мемлекеттік меншік саласына жататын зияткерлік қызмет өнімдерінің есебін, құқықтарын бекітуді және пайдаланылуын бақылау

Қорыта келгенде, мемлекеттік қаржылық бақылаудың тиімділігі экономика тұрақтылығының, экономикалық өсудің қажетті қарқынын және қоғамдық әл-ауқат деңгейін қамтамасыз етудің, сондай-ақ мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігі мүдделерін сақтаудың кепілі болып табылады. Мұның бәрі, сөзсіз, экономиканың отандық мемлекеттік секторының нәтижеге бағдарланған бюджеттеу жүйесіне көшуі үшін объективті негіз болып табылады, оны мемлекеттік бақылау жүйесінде барабар өзгерістерсіз жүзеге асыру мүмкін емес, атап айтқанда мемлекеттік қаражатты басқарудың нәтижелілігін жан-жақты бағалауға мүмкіндік беретін тиімділік аудитін енгізу.

Әдебиеттер:

1. Дюсембаев К.Ш. "Аудит теориясы", оқулық - Алматы: Экономика, 1995.
2. Абленов Д.О. Кәсіби аудит: оқу құралы. — Алматы: Экономика, 2008..
3. Дюсембаев К.Ш., Егембердиева С.Н., Дюсембаева З.К. "Аудит и анализ финансовой отчетности", 1998ж.
4. "Қаржылық бақылау туралы" Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 20 қарашадағы Заңы.

Әбеуова И.С, 3 курс (Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м, аға оқытушы Садуақасова М.Б.

НЕГІЗГІ ҚҰРАЛДАР АМОРТИЗАЦИЯСЫ ЕСЕБІНІҢ ДҰРЫСТЫҒЫНЫҢ АУДИТІ

Кез келген елдің әлеуметтік байлығы оның материалдық-техникалық базасының жағдайымен анықталады. Негізгі құралдар объектілерінің құны амортизацияны есептеу жолымен өтеледі.

Амортизацияны есептеу аудиті кезінде негізгі құралдар объектісін қабылдау-беру туралы актілерді, негізгі құралдар объектісін есепке алудың түгендеу карточкаларын және негізгі құралдар объектілерінің амортизациясын есепке алу ведомостарын тексеру арқылы жүзеге асырылады. Аудитор негізгі құралдардың болуын, олардың бастапқы құнын, қызмет ету мерзімін және амортизацияның қолданыстағы нормаларына сәйкес амортизацияны есептеу тәртібін белгілейді [1].

Негізгі құралдардың амортизациясын есептеудің дұрыстығы іріктеу негізінде арифметикалық қайта есептеу жолымен тексеріледі. Аудитор ұйымның негізгі құралдардарының амортизациясының кезең басынан кезеңнің соңына дейін дәйекті түрде жүргізілетіндігіне көз жеткізу мақсатында есеп саясатына талдау жасайды. Аудитор сондай-ақ негізгі құралдарды пайдалы пайдалану мерзімін анықтаудың дұрыстығын анықтауға міндетті. Өйткені негізгі құралдар объектілерін белгілі бір амортизациялық топқа жатқызудың дұрыстығы осыған байланысты. Егер кәсіпорын белгіленген мерзімді қайта қарастыратын болса, ұйымның басшысы осы қайта қарастыруды растайтын құжаттарды ұсынуы тиіс. Негізгі құралдарды қызмет ету мерзімін қайта қарастыру мүмкін, мысалы, мамандандырылған кен орнын өндіруші кәсіпорындарда болжамды мерзіміне байланысты болатын негізгі құралдардың қызмет етуі бойынша жүргізіледі. Кен орнын өңдеу мерзімі өзгерген кезде кәсіпорын тиісті негізгі құралдардың қызмет ету мерзімі мен амортизацияны есептеу нормаларына

кажетті өзгерістер жасауы тиіс. Аудитор амортизацияның уақытылы есептелуін тексеруге міндетті. Негізгі құралдардың объектілері бойынша амортизацияны есептеу оларды пайдалануға берілген айдан кейінгі айдың 1-ші күнінен басталады және олар шыққан айдан кейінгі айдың 1-ші күнінен бастап тоқтатылады. Бухгалтерлік есепте амортизациялық аударымдар олар жататын есепті кезеңде көрсетіледі және есепті кезеңдегі ұйым қызметінің нәтижелеріне қарамастан есептеледі[2].

Бухгалтерлік есепте амортизацияны есептеу мақсатында келесі әдістер қолданылады:

-түзу сызықтық;

-қалдықты азайту;

-өнімді (жұмысты) көлеміне тепе-тең құны бойынша есептен шығару[3].

Негізгі құралдардың біртекті объектілерінің тобы бойынша амортизацияны есептеу тәсілдерінің бірін пайдалану осы топқа кіретін объектілерді пайдалы пайдаланудың бүкіл мерзімі ішінде жүргізіледі.

Аудитор объектіні пайдалы пайдалану мерзімін ескере отырып, амортизациялық аударымдардың жылдық сомасының есебін бақылайды. Есепті жыл ішінде негізгі құралдар объектілері бойынша амортизация қолданылатын есептеу тәсіліне қарамастан ай сайын жылдық сома х/пмөлшерінде есептеледі [4].

Кесте 1

Негізгі құралдар амортизациясы есебінің дұрыстығын тексеру Ішкі аудит жоспарлық үлгісі

№	Жүргізілетін жұмыстардың түрлері	Аудит әдістері
1	Негізгі құралдардың амортизациясының дұрыстығының аудиті	Қайта есептеу, іріктеп бақылау
2	Есептік саясатта қарастырылған әдістердің қолданылуын анықтау	Құжаттық тексеріс, бақылау
3	Негізгі құралдардың амортизациясының аудиті бойынша қорытынды есеп беру	Қорытындылау, талдау

Қорыта келгенде, негізгі құралдар амортизациясы есебінің дұрыстығының аудитінің негізгі мақсаты болып, негізгі құралдар есебінің құрамын қалыптастырудың дұрыстығын, толықтығы мен нақтылығын және олардың құнының амортизациясының дұрыстығының тексерісі есептеледі. Негізгі құралдар амортизациясы есебінің дұрыстығының аудитін жүргізе отырып, аудитор өнеркәсіптік-өндірістік құралдарға жатпайтын негізгі құралдар (мысалы, мәдениет объектілері) бойынша амортизацияның есептелуіне, ол өнімнің өзіндік құнына енгізілмеуіне ерекше назар аударуы тиіс. Себебі, негізгі құралдар амортизациясы есебінің дұрыстығының аудиті басшылықтың сыртқы аудиторлар кеңестері арқылы қабылданған шешімді түсіну жолымен немесе ішкі аудитті жүргізу арқылы салмақты басқару шешімдерін қабылдауы үшін қажет деп айтуға болады. Сол себептен де, мекемелерде жүргізілетін тәсілдер аясында негізгі құралдардың амортизациясын есепке алуы қызмет ету мерзімі көрсетілген соң қарастырылады және қаржылық мүмкіндіктерге байланысты негізгі құралдардың жөндеуін көрсетуге қатысты есеп саясатын рәсімдеу бойынша ұсынымдар беріледі.

Әдебиеттер:

1. "ҚР Аудиторлық қызмет туралы Заңы" ҚР 20.02.09 жыл..
2. Абленов Д. О. Аудит: теория және практика, Алматы, 2005 жыл.
3. Дюсембаев К. Ш., Егембердиева С. Н., Дюсембаева З. К. "Негізгі құралдар есептілігінің аудиті", 2008 жыл.
4. Ержанов М. С. "Аудит" , Алматы, 2007 жыл.

TECHNOLOGICAL AUDIT IN THE SYSTEM OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF INNOVATIVE ENTERPRISES

Crisis situations occur periodically at all stages of the life cycle of an innovative enterprise. To prevent a crisis, timely detection of signs of an upcoming crisis situation is of great importance. Early signs or symptoms of future trouble for an innovative enterprise can be:

- 1) negative reaction of business partners, suppliers, creditors, banks, consumers on certain activities of the IE;
- 2) delays in the provision of accounting reports and their quality, which may indicate either deliberate actions or a low level of staff qualification;
- 3) changes in the balance sheet items on the part of liabilities and assets and violations of their certain proportionality;
- 4) increase in IE debt to suppliers and creditors;
- 5) reducing the income of the individual entrepreneur and falling profitability of the company, depreciation of the individual entrepreneur's shares, setting unrealistic (high or low) prices for their products, etc.

The current situation in Kazakhstan's innovation sector is clearly defined as a crisis. On the one hand, it is characterized by problems of infrastructure support of innovation processes taking into account the new economic situation, and with another – the lack of incentive mechanism of high activity of participants of innovation processes, innovation producers, first of all leading industries, the formation of the market of innovative products using the technological audit, the state guarantees stability in the sphere of intellectual labor and production.

The only way out of this situation is to restructure industrial production based on advanced technologies and mixed forms of ownership, as well as using methods of technological audit and error detection. Structural adjustment should focus on the introduction of advanced technology in the use of new materials intended to replace traditional ones; advanced biotechnology based on the widespread use of microorganisms; optical technology, telematics, microelectronics, and artificial intelligence.

Success in this direction in Kazakhstan can only be achieved at the level of the state anti-crisis innovation policy, since enterprises are not able to achieve such changes on their own.

The system of anti-crisis innovation management includes a set of interrelated elements-goals, principles, functions, criteria, organizational, legal, financial, economic and methodological tools provided by state authorities, etc.

The main goal of creating and functioning of technological audit in the system of anti-crisis management of individual entrepreneurs is the structural restructuring of the national economy in accordance with the needs of the market. This goal is implemented through a system of anti-crisis innovation management goals, which include:

- prevention of bankruptcy of individual entrepreneurs and organizations and their social consequences;
- application of reorganization proceedings to the entrepreneurs and the organisations-debtors;
- identification of unpromising and not having real opportunities to restore the solvency of individual entrepreneurs and their liquidation.

Thus, the republican system of anti-crisis innovation management is protective in nature and is aimed at supporting those entrepreneurs who have at least some chance of survival and adaptation to the needs of the market.

The anti-crisis management system at an innovative enterprise is an integral element of the IE management system and includes the supporting and functional parts. The supporting part includes subsystems of organizational, methodological, regulatory and legal support. The functional part is a set of economic and organizational methods that provide solutions to the problems of diagnosing the financial state of an individual entrepreneur, monitoring and timely anticipating and preventing approaching crisis situations, financial recovery and overcoming the state of insolvency. The main tasks of the process of diagnosing crisis situations and bankruptcy are:

- analysis of the financial condition of the individual entrepreneur and its forecast for the upcoming period;
- timely detection of the causes and main factors contributing to the development of crisis situations;
- monitoring of the IE environment and forecast of its development;

- detection of previously unnoticed signs of future problems of the individual entrepreneur.

Monitoring the external and internal environment of the individual entrepreneur is particularly important, since they determine the life and prospects of the individual entrepreneur. In the classical market economy, as foreign researchers note, 1/3 of the blame for the bankruptcy of individual entrepreneurs falls on external factors and 2/3 – on internal ones. Domestic researchers have not yet conducted such a study, however, according to some experts, the reverse proportion of the influence of these factors is typical for modern Kazakhstan.

References

1. Современные тренды инновационного развития экономики: Коллективная монография/ Я.В. Коженко, А.В. Катаев, Т.М. Катаева, Н.В. Лихолетова, Е.Л. Макарова, Л.В. Шаронина; Под ред. Я.В. Коженко. - Уфа: «ОМЕГА САЙНС», 2016. - 108 с.
2. Арабян, К.К. Организация и проведение аудиторской проверки.: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальностям «Бухгалтерский учет, анализ и аудит», «Финансы и кредит» / К.К. Арабян — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2013. — 551 с.
3. Инновационный и проектный менеджмент. Учебное пособие. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮФУ, 2014. – 181 с.

Абилова Б.О., МВА-В18-ЗДР, (Алматы менеджмент университет)
Научный руководитель – д.э.н. Исахова П.Б.

АНАЛИЗ И ОЦЕНКА ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЕКТА В ЗДРАВООХРАНЕНИИ

В настоящее время в медицинской науке появилось понятие «экономика здравоохранения». Одноразовое многоступенчатое планирование, связь основана на посредничестве медицинского персонала, первая стадия или последующая роль человека является плохо спланированной отраслью медицины, охватывающей определенный вид лечения специалиста.

В бюджетных организациях государство выступает в качестве инвестора, финансирующего затраты на оснащение и перевооружение основных средств. Он определяет законодательными актами порядок поставки товаров для государственных и муниципальных нужд, а также контроль за диагностическим медицинским оборудованием и транспортом скорой помощи

Важно оценить привлекательность проекта и его мониторинга - выбрать финансовую модель для анализа и оценки рисков на всех этапах ее реализации. Целью создания финансовой модели здравоохранения является оценка экономической эффективности передачи ресурсов на медицинские услуги и определение временных перспектив эффективности.

Затраты на оборудование, используемое в медицине, осуществлялись с применением метода распределения затрат для системы прямых затрат. При определении затрат на сравнительный расчет эффективности технологии используются следующие общие затраты:

а) установленные затраты в год (C_a , C_t): амортизация, накладные расходы, в том числе затраты на оборудование, устройства;

б) переменные затраты одной процедуры (V_a , V_t): начисленная заработная плата, расходы на медикаменты, техническая эксплуатация.

При расчете эффективности вы не можете использовать затраты, сопоставимые с их расходами. Например, если затраты на устройства (электричество, вода, тепло) практически идентичны и не влияют на конечный результат, их можно игнорировать.

В качестве примера можно рассмотреть оборудование для гемодиализа. Было отмечено, что при большой потребности в гемодиализе имеющееся оборудование недостаточно эффективно используется, поэтому следует применять анализ чувствительности проекта: при работе оборудования в двухсменном и трехсменном режимах необходимо ввести дополнительные расчетные параметры, так как отделение нефрологии и гемодиализа сейчас работает в две смены.

Нормальная продолжительность жизни аппаратов "искусственная почка" составляет 25000 часов, что составляет 5000 процедур гемодиализа. Срок эксплуатации аппарата в двухсменном режиме раздела можно рассчитать по формуле (1) :

$$СИА = \frac{Nn}{Nr} = \frac{5000}{520} = 9.6, \quad (1)$$

где СИА – срок использования оборудования,
Nн – нормативный срок службы,
Nг – число процедур гемодиализа в год.

Конкретные сроки применения аппарата "искусственная почка" превышают нормативные значения, установленные классификацией основных средств, утвержденной постановлением Правительства (от 5 до 7 лет).

В качестве альтернативы эффективно использованию оборудования предлагается трехсменный режим работы, в котором срок эксплуатации оборудования составляет шесть лет.

При выборе оборудования в процессе переоборудования медицинских учреждений необходимо проводить такие расчеты, так как рынок медицинского оборудования предлагает широкий выбор оборудования.

В системе здравоохранения Казахстана имеет место реализация всех видов инвестиционных проектов, финансируемых, как из средств государственного бюджета, так и частных инвестиций, в том числе зарубежных

Указанные реализуемые, а также планируемые инвестиционные проекты здравоохранения могут быть более успешными при наличии разработанного Регламента и Методики их осуществления, исключающих проявления рисков.

Литература:

1. Васюхин О.В., Павлова Е.А. Экономическая оценка инвестиций. Учебное пособие. – СПб: СПб НИУ ИТМО, 2013. – 98 с
2. Касьяненко Т.Г., Маховикова Г.А. Экономическая оценка инвестиций: учебник и практикум — М.: Издательство Юрайт, 2015. — 559 с.
3. Рыбина И.А. Оценка инвестиционных проектов: учебно-методическое пособие. – Воронеж: НАУКА-ЮНИПРЕСС, 2015 – 92 с.

Айтбаев Ә.Б., 4 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., қауымдастырылған профессор Шакеев С.С.

ҮСТЕМЕ ШЫҒЫНДАРДЫҢ ЕСЕБІ МЕН АУДИТІ

Ұйымның немесе кәсіпкердің шаруашылық қызметін іске асырудағы басты мақсаты – пайда табу. Ұйым немесе кәсіпкер осы мақсатын іске асырудағы маңызды мәселелердің бірі – ол үстеме шығындар аудиті. Үстеме шығындар – негізгі және көмекші цехтардың жұмыстарын ұйымдастыру шығыстары, сондай-ақ өндіріске қызмет көрсетумен байланысты шығыстар. Үстеме шығындардың ерекшелігі — оларды өнімнің әр бірлігінің өзіндік құнына жатқызбайды. Оған себеп — мұндай шығындар дайын өнімге (бұйымға) тікелей қатысы жоқ. Қалай болғанда да үстеме шығындар кәсіпорын өніміне байланысты шығындар қатарында болатыны анық. Үстеме шығындардың анықтамасына келетін болсақ — бұл өндірісті жүргізуге және басқаруға байланысты, кәсіпорынды басқаруға байланысты кешенді шығындар.

Үстеме шығындар өндірістік емес (жалпы шаруашылық) және өндірістік (жалпы өндірістік) болып екі топқа бөлінеді.

Жалпы шаруашылық шығындары өндіріске жалпы қызмет ету, негізінен өндірісті ұйымдастыру және басқарумен байланысты. Шығындардың осы тобына жатқызылатыны: әкімшілік-басқару шығындары, ғимараттарды қалыпты сақтау және жөндеу, жалпы шаруашылыққа жататын құрылғылар, жұмыс күшіне байланысты шығындар: таңдау, сұрыптау, басшыларды оқытып дайындау, қайта даярлау және білім деңгейін жетілдіру, міндетті салықтар, заңнамалар тәртібімен бекітілген төлемдер.

Өндірістік үстеме шығындар — бұлар өндірісті ұйымдастыру, оған қызмет ету және басқару шығындары. Олар өндірістік құрамдарда — учаскелерде, цехтарда, өндіріс бөлімшелерінде орын алады. Үстеме шығындардың өздеріне тән ерекшелігі — оларды өнім бірлігінің өзіндік құнына апару мүмкін еместігінде. Себебі, бұл шығындар кәсіпорын өндірісіне қатысты жалпы шығындарға ғана қатысы болады, тек қана өнімді өткізуге кешенді түрде апарылады. Қалай болғанда да үстеме шығындарды бұйымның (өнім бірлігінің) өзіндік құнына жатқызбағанмен де, өнімнің өзіндік құнына апару қажет. Үстеме шығындар екі топқа бөлінеді:

1. Жалпы өндірістік шығындар:

- Жалпы өндірістік персоналды ұстау шығындары (еңбекақы, іс сапар шығындары т.б.);
- Өндірісті ұйымдастыру мен даярлау шығындары;
- Жалпы өндірістік мақсаттағы негізгі құралдардың амортизациясы;
- Жалпы өндірістік мақсаттағы негізгі құралдарды жөндеу;
- Өндірісте пайдаланылған коммуналдық шығындар;
- Жалпы өндірістік мақсаттағы негізгі құралдарға төленетін жалгерлік ақы.

2. Өндірістік жабдықтарды пайдалану шығындары:

- Жанар-жағар майлардың құны;
- Өндірістік құрал-жабдықтың амортизациясы;
- Өндірістік құрал-жабдықтарды ағымдағы жөндеуден өткізу;
- Жабдықтарды күтіп ұстайтын, жүргізетін жұмысшылардың еңбекақысы;
- Еңбекақыдан аударымдар;
- Электр қуаты, бу мен судың құны;
- Көмекші өндірістің қызметі;
- Басқа да шығындар.

Үстеме шығындар, әдетте, біршама жалпы сипатқа ие болады. Кешендік сипаттағы шығыстар құрамында шығынның барлық экономикалық элементтері көрініс табады: екі және одан да көп бұйымдар шығарған кезде бұл шығыстарды тікелей белгілі бір бұйымға жатқызу қиынға түседі, демек олар бір жағынан дайын өнімдердің және аяқталмаған өндірістердің арасында таратылады, екінші жағынан бұйымдардың арасында жанама тәртіппен таратылады.

Үстеме шығындарды өнімдердің құнына екі сатылы процедураны қолдану арқылы апаруға болады. Бірінші сатының мақсаты – барлық өндірістік шығындарды өндірістік шығын орталықтары бойынша тарату. Бұл алғашқы саты екі мақсатты көздейді. Біріншіден, шығын орталықтары бойынша жазылған шығындар, шығын дәрежесін бақылау және қызмет нәтижесін бағалау үшін пайдаланады. Екіншіден, өндірістік шығын орталығымен шоғырландырылған шығыстар, қаржылық есеп талаптарына сай, босалқыларды бағалау бойынша өнімдерге таратылады.

Бұл мақалада үстеме шығындар аудиті туралы түсінік берілді. Жұмысты қорытындылай келе, келесі ақпаратты негіз ретінде жатқызуға болады:

Үстеме шығыстар өндіріске кеткен барлық шығындардан тікелей шығындарды (тікелей материалдар шығындары мен өндіріс жұмысшыларының еңбек ақысы) шегеріп тастағаннан шығады. Одан басқа, үстеме шығыстардың қатарына: амортизация шығыстары, жал ақысы, сақтандыру жарнасы, тұрғын-үй қызметі, жарықтандыру және басқа да себептердің салдарынан өндірістің уақытша тоқтап қалуының шығыстары т.б. жатады.

Әдебиеттер:

1. Бухгалтерлік есеп теориясы және негіздері.-Кеулімжаев Қ.К. Алматы, 2016ж.
2. Типовой план счетов бухгалтерского учета.-Алматы, 2017г.
3. Учет капитала предприятия.-Ануфриев В.Е. Алматы, 2018г.
4. Қаржылық есеп.-Әжібаева Ж.Н Алматы, 2016ж.

Аубакиров А.Е., 1 курс (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель - к.э.н., доцент Кабдыбай А.К.

АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ ПРИЧИН ОТТОКА СТУДЕНТОВ ИЗ КАЗАХСТАНА

Молодые студенты из Казахстана все чаще уезжают учиться за границу и вернутся ли они на Родину - вопрос открытый.

Проблема «Утечки мозгов» ставит под вопрос развитие государства.

Решение этой проблемы уже рассматривается в мажилисе.

Согласно статистическому исследованию портала 365infokz самое большое количество студентов из Казахстана имеет Россия [1]. По исследованию журналистской компании Казахстана TengriNews в России обучаются 70.000 тысяч наших студентов. Также самые популярные специальности, по которым студенты уезжают из страны это IT специальности. В процессе иностранного визита только в одном Сколково наши парламентарии увидели полдюжины Казахстанских студентов. Молодые специалисты все чаще выбирают Европейские страны для

дальнейшей работы по своей специальности. Парламентарии подметили, что они получают там, по их мнению, более качественное образование, но нужно чтобы таланты возвращались на Родину и вносили свой вклад в экономику своей страны. В будущем если не решить эту проблему, возможна проблема в количестве и качестве специалистов.

В нынешнем мире мигрантов рассматривают с точки зрения товара, миграция это естественный процесс для каждого государства, для Казахстана это не угроза. Ведь в Азиатском регионе Казахстан себя зарекомендовал как страну, которая притягивает мигрантов со всей центральной Азии, а также их студентов. Но, тем не менее тревожная тенденция настораживает министерство образования, более 25 %, а это каждый четвертый студент нашей страны в возрасте от 18 до 28 лет покидает ее.

За первую половину 2019-го года страну покинуло уже около 20-ти тысяч человек, а это на 17% больше по показателям чем в прошлом году. Стоит учесть, что уезжают из страны только высококвалифицированные специалисты, студенты и городские жители.

В результате исследования МОН РК было выделено 5 факторов определяющие миграционные настроения.

1. Неуверенность в своем будущем в Казахстане.
2. Активная политика привлечения студентов из соседних стран.
3. Относительная «слабость» гражданства Казахстана.
4. Нетерпимость к стабильности политической ситуации.
5. Психологический дискомфорт.

Журнал «Forbes.kz» проводил исследование по индексам гражданства, который определяет количество стран, которые может посетить без визы гражданин определенной страны [2].

По итогам этого исследования Казахстан уступает почти всем странам Европы, также России. Россияне могут посетить 108 стран без визы, Казахстан - 71 страну.

Удерживающих от выезда политических факторов нет, экономических - высоко оплачиваемый труд, нужная востребованность в кадрах, не обязательное присутствие материальной базы для переезда. Выталкивающие факторы для студентов в Казахстане носили политический характер. Это высокий уровень коррупции по стране (Международная неправительственная организация Transparency International опубликовала исследование – Индекс восприятия коррупции. В 2019 году Казахстан получил 34 балла из 100 возможных и занял 113-е место среди 180 стран. По сравнению с прошлым годом это рост на три балла и 11 позиций.), нет чувства безопасности, нет чувства уверенности в будущем. Наши студентов на западе привлекает: высокий уровень безопасности, доверие правоохранительным органам, сильное гражданское общество, где властью является народ, а не чиновники, защита прав человека во всех его проявлениях, сменяемость власти и честные выборы.

Основные направления снижения оттока студентов и как следствие «утечки мозгов».

1. Осуществить улучшение оборудования для ученых по Европейским стандартам.
2. Увеличить количество государственных заказов в областях, связанных с научными исследованиями.
3. Искать новые источники финансирования ученых.
4. Улучшить в целом политическую и экономическую обстановку в стране.
5. Предоставить льготное жилье для молодых ученых и их семей.
6. Увеличить объем научных грантов.
7. Поднимать международных отечественный престиж образования.
8. Увеличить зарплаты ученых по стране в этом секторе.

«Утечка мозгов» это уже давно общемировая тенденция. Ни одна наша страна переживает данную тенденцию, многие европейские страны с лучшими университетами мира также имеют данную проблему. Для Казахстана более 70% выезжающих студентов это люди других этносов, которые ищут свои корни. Но уже на сегодняшний день существует реальная опасность кадрового голода в будущем. Ведь количество уехавших и приехавших за 10 лет, очень сильно разнится, уехавших из страны на 72.000 человек больше.

Литература

1. https://total.kz/ru/news/vnutrennyaya_politika/vitseministr_obrazovaniya_rk_prokomentiroval_ottok_studentov_iz_uzbekistana
2. https://m.forbes.kz/process/education/kak_ostanovit_molodej_uezjayuschuyu_iz_kazahstana_v_zaru_bejnyie_vuzyi
3. <https://365info.kz/2018/06/ottok-mozgov-iz-strany-pora-ostanovit-parlamentarii>

НАЛОГОВЫЙ УЧЕТ РАСХОДОВ НА РЕКЛАМУ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Нашу современную жизнь невозможно представить без яркой рекламы. Их так много, что мы иногда устаем от них, потому что они повсюду. Но представьте себе нашу жизнь без рекламы. Тогда мы не знали бы ни о каких достижениях в мире. Достижения в культуре, науке, промышленности, любые новшества во всех сферах нашей жизни, они останутся в тени. Даже любые выборы без рекламы не достигли бы необходимого уровня и результата. Таким образом, с помощью рекламы вы можете узнать о достижениях, а также можете продвигать свои услуги, работать и зарабатывать деньги.

Если говорить о рекламе в Казахстане, то рекламная деятельность регулируется законом "О рекламе". Реклама должна распространяться на казахском и русском языках, а также на других языках по требованию рекламодателя. Перевод объявления не должен искажать его основной смысл.

Товары, работы, услуги, производство и реализация которых запрещены, рекламе не подлежат. А если данный вид рекламы подлежит лицензированию, то необходимо указать номер лицензии и ответственный орган, выдавший лицензию.

В целях автоматизации процессов лицензирования и лицензионных документов создана информационная система "Государственная база данных "Электронное лицензирование".

В соответствии с законодательством Республики Казахстан запрещается реклама религиозных организаций и духовных (религиозных) образовательных организаций, не зарегистрированных в соответствии с законодательством Республики Казахстан.

Все телеканалы, вещающие в Казахстане, при размещении рекламы должны соответствовать основным законодательным актам-закону "О средствах массовой информации", "О рекламе", "О языках в Республике Казахстан" и другим нормативным правовым актам, регулирующим рекламу конкретного рекламного объекта.

Согласно закону "О рекламе", распространителем рекламы является физическое или юридическое лицо, распространяющее и размещающее рекламную информацию путем предоставления и использования имущества, в том числе технических средств радио-и телевидения, а также иных средств.

Ответственность рекламодателя, производителя рекламы и распространителя рекламы предусмотрена статьей 20 Закона "О рекламе".

Размещение наружной (визуальной) рекламы осуществляется в виде плакатов, баннеров, флагов, стендов, световых щитов, рекламных щитов, стелл, вывесок, плакатов и других способов отображения и нанесения рекламных изображений и надписей на рекламные конструкции, на подвижные и недвижимые объекты.

В Казахстане с 11 апреля 2019 изменились требования по плате за размещение наружной (визуальной) рекламы. Налогом будут облагаться витрины и окна, оформленные для привлечения внимания покупателей и клиентов. Также изменены ставки налогообложения на видеоизображения LED-дисплеев и бегущих строк.

Пунктом 4 Закона Республики Казахстан от 8 января 2019 года № 215-VI "О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам рекламы" в параграф 10 главы 69 Налогового кодекса (статьи 603-606) вносятся изменения (дополнения), которые вступают в силу с 11 апреля 2019 года. Согласно пункту 1 статьи 603 Налогового кодекса (в новой редакции), плата за размещение наружной (визуальной) рекламы (далее – плата) будет взиматься за размещение наружной (визуальной) рекламы на открытом пространстве за пределами помещений в населенных пунктах, в полосе отвода автомобильных дорог общего пользования, на открытом пространстве за пределами помещений вне населенных пунктов и вне полосы отвода автомобильных дорог общего пользования [1].

В январе президент Казахстана подписал законодательные поправки по вопросам рекламы. В старой редакции закона «О рекламе» говорилось: «К объектам наружной (визуальной) рекламы не относятся следующие объекты рекламы, размещаемые предприятиями торговли, общественного питания, сферы бытовых услуг: вывеска; оформление витрин и окон; информация о режиме работы; внутреннее оформление помещений» [2].

В новой редакции закона конкретизируется, что относится к рекламе, а что нет. Внутреннее оформление витрин и окон не является рекламой, только если это «товарная продукция, размещаемая

внутри помещений; виды оказываемых услуг; средства индивидуализации; декоративное и праздничное оформление». Цены, сообщения об акциях и скидках, меню, адреса электронной почты или контактных телефонов в перечень не попадают [3].

Налогом по-прежнему не облагаются вывески, но только оформленные определенным образом. Если вместе с текстом изображены товары или перечень услуг - это тоже считается рекламой.

Размер базовых ежемесячных ставок оплаты за размещение наружной (визуальной) рекламы не изменился. За одно рекламное сообщение площадью до 2 квадратных метров предприниматель ежемесячно должен платить 2 МРП (5 050 тенге), на улицах с большой проходимостью (категория А) ставки удваиваются до 4 МРП (10 100 тенге). Окончательный размер налога на каждой улице определяют городские и областные маслихаты.

Литература

1. О налогах и других обязательных платежах в бюджет (Налоговый кодекс) Кодекс Республики Казахстан от 25 декабря 2017 года № 120-VI ЗРК.

2. Серикбаева Р. Годовая налоговая и финансовая отчетность // Бухучет на практике. - 2019. - №1-2. - С. 2-120

3. Баймуханова С.Б. Налоговый учет в условиях бухгалтерского учета по МСФО// ҚазҰУ хабаршысы. Экономика сер.= Вестник КазНУ.Сер.экономическая. - 2015. - №1. - С. 175-179

Байлина А.Д., магистрант 2 курса (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – м.э.н., ст. преподаватель Шакирова Г.А.

АУДИТ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ БЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ И УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ АКТИВАМИ

В условиях экономической ситуации и нехватки ресурсов повышение эффективности использования средств госбюджета является приоритетным. Особая роль отводится органам финансового контроля, способствующим рациональному использованию бюджетных средств на благо общества.

Аудит эффективности-это деятельность, направленная на анализ эффективности использования государственных средств, оценку потенциальных резервов роста и обоснованности расходов, а также на выявление причин, по которым реальные параметры отклоняются от прогнозируемых результатов с целью получения максимально позитивного социального воздействия. Важным объектом государственного и общественного контроля является эффективность проектов и программ, а также социально значимых нововведений, в частности бюджетных и налоговых ресурсов. Это регулируется правовыми документами, требующими детального учета эффективности программ. Поэтому требуется социально-экономическая оценка эффективности государственных расходов.

В последние годы аудит эффективности распространился в Казахстане. Как известно, Бюджетный кодекс Республики Казахстан, определяющий эффективность и результативность использования бюджета как одного из принципов бюджетной системы, устанавливает обязанность получателей бюджетных средств эффективно использовать бюджетные ресурсы в соответствии с их распределением. Для решения этой проблемы и создания условий для эффективного бюджетного процесса, основанного на бюджетировании, ориентированном на конкретные результаты, необходимо провести аудит эффективности [1].

Контроль за эффективностью государственных расходов является одним из наиболее эффективных механизмов контроля государственных финансов за использованием бюджетных средств. Это деятельность, направленная на анализ эффективности использования государственных средств, оценку роста резервов и порядка расходования средств, выявление причин отклонений от реальных значений получения результатов с целью обеспечения максимального положительного воздействия общественности.

Такой вид государственного финансового контроля при разработке и исполнении бюджета, планировании, распределении и использовании бюджета должен обеспечиваться в соответствии с целями государственной политики и выполнением конечных социально-экономических результатов, установленных получателями бюджетных средств, а также при выполнении ими своих задач и функций.

Проверка эффективности государственных средств включает в себя следующее:

- 1) проверка экономической эффективности использования контролируемых организацией государственных средств, выделяемых на достижение конкретных результатов ее деятельности;;
- 2) проверка эффективности использования труда, финансовых и иных ресурсов в процессе производства и иной деятельности, а также использования информационных систем и технологий;;
- 3) проверка эффективности организации аудита в выполнении задач с целью достижения конкретных результатов по сравнению с запланированными целями с учетом объема ресурсов, выделенных на эти цели [2].

В настоящее время проверка эффективности является одним из основных видов контроля за исполнением государственного бюджета, осуществляемого высшими финансовыми регуляторами зарубежных стран.

Аудит эффективности должен основываться на том факте, что процесс аудита не предназначен для обеспечения общей оценки эффективности проверяемого государственного органа или получателя государственных средств. Во-первых, из-за сложности и разнообразия сфер вашей деятельности практически невозможно найти приемлемый метод такой оценки. Во-вторых, некоторые области или аспекты вашей деятельности, как правило, подлежат рассмотрению в соответствии с поставленными целями. В-третьих, проверка эффективности всегда должна быть направлена на то, чтобы сделать выводы о ее результатах и вынести конкретные рекомендации по повышению эффективности использования государственных средств проверяемыми организациями [3].

Аудиторские и финансовые проверки, основанные на ряде общих принципов финансового контроля, имеют различное содержание, основанное на двойном характере проверенных результатов использования государственных средств. Это позволяет рассматривать аудиты эффективности и финансовые аудиты как различные виды финансового контроля. Проверка эффективности отличается от финансового надзора тем, что основная цель заключается не в выявлении нарушений финансового законодательства, а в оценке эффективности министерств, ведомств и организаций в использовании государственных ресурсов. И то и другое осуществляется в форме контроля за обучением и использованием государственных средств с целью выявления и устранения существующих проблем и пробелов.

Поэтому создание эффективных систем финансового контроля и аудита будет препятствовать распространению коррупции и повышению осведомленности общественности о мерах по борьбе с коррупцией. Аудит эффективности позволяет не только регистрировать случаи коррупции, но и предотвращать их.

Литература

- 1 Закон Республике Казахстан «О государственном имуществе» от 1 марта 2011 года № 413-IV (с изменениями и дополнениями 13.07.2018г.). - Режим доступа: <http://zakon.kz>.
- 2 Бюджетный кодекс Республики Казахстан от 4 декабря 2008 года № 95-IV (с изменениями и дополнениями на 21.07.2018г.). - Режим доступа: <http://adilet.zan.kz>.
- 3 Алпысбаев Т.А. Аудит эффективности использования государственных активов. Вопросы институализации // Государственный аудит. – 2017. - № 1(34). – С. 47-53.

Бакирова А.М., 1 курс (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – PhD, доцент Сыздыкова Д.И.

ВЛИЯНИЕ ОДНОГО ЧЕЛОВЕКА НА ЭКОНОМИКУ

Человек и экономика всегда были тесно связаны: человек – это главные действующие лица в экономике, а экономика в свою очередь играет огромную роль в жизни людей.

Экономика была в жизни людей с древних времен. Изначально это было рыболовство, охота, собирательство, но экономика имеет свойство развиваться и менять свой вид. Эволюцию экономики можно отследить благодаря истории.

Рисунок 1. Этапы развития экономики

Люди выступают в экономике как потребители, производители и управленцы. И каждый по-своему вносит вклад в экономику, как внутри страны, так и за ее пределами. Один человек, находясь в нужное время в нужном месте и занимая высокое положение, может полностью изменить экономику.

Но даже простой человек, живя, грубо говоря, обычной жизнью, влияет на экономику. Как производитель, он может создавать блага, для удовлетворения потребностей других людей. Как управленец, он способен координировать экономические действия целой компании.

На мировую экономику может повлиять даже один человек. И это говорит о несовершенстве всей глобальной экономической системы. Это смог с лёгкостью доказать Джордж Сорос в 1992 году, когда практически поставил Банк Англии на колени и одной хорошо продуманной, красивой сделкой разрушил валютную систему Великобритании, почти доведя всю устоявшуюся веками экономику такого сильного в финансовом плане государства до экономического коллапса. 16 сентября 1992 г. в Англии до сих пор называют "черной средой".

Джордж Сорос нажился на английских налогоплательщиках и смог заработать на этой сделке огромное состояние. Это событие по сей день называют крупнейшей финансовой сделкой XX века. Он продемонстрировал всему миру, насколько экономика зависима от влияния сильных мира сего и что даже такие государства, как Великобритания не могут считать себя защищенными на сто процентов.

Как личный доход влияет на экономику?

Личные доходы – макроэкономический показатель, отражающий сумму денежных средств, полученных населением страны за определенный период. Источниками доходов граждан являются заработная плата, социальные выплаты и пособия, доходы от предпринимательской деятельности, дивиденды, доходы от ренты, а также доходы от оказанных услуг.

Уровень дохода определяет состояние страны и общества. Благодаря этим показателям можно понять о состоянии покупательской способности, здоровья, образования, цен на товары и востребованности новых технологий.

Увеличение личных доходов положительно влияет на экономику страны. Рост личных расходов имеет влияние на рынок и вызывает рост курса доллара.

Негативное влияние экономики.

Давно известен факт, что экономические факторы влияют на поведение людей. Они тратят деньги иррационально, ведутся на рекламу и актуальность, все меньше и меньше смотрят на долгосрочность. Гонятся за брендами, не хотят искать субституты этих продуктов и не учитывают практичность.

Страх дефицита того, что это эксклюзивная продукция или она больше не будет производиться, заставляет людей покупать ненужные им вещи.

Уровень дохода напрямую влияет на настроение людей и спрос даже на простые ежедневные решения. Чем больше доход, тем счастливее и податливее люди на решения.

Экономический спад и безработица могут доводить людей до депрессии и преступлений.

Литература:

1. <https://mofree.ru/types/negativnoe-vozdеistvie-ekonomiki-na-zhizn-lyudei-vliyanie.html>
2. <https://economuch.com/filosofiya-ekonomiki/ekonomika-chelovek-56846.html>
3. <https://fortrader.org/economic-forex/lichnye-doxody-personal-income-ssha.html>

Гиняйтова К.К., 1 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м., аға оқытушы Темирбекова Л.А.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӨЛІМ-ЖІТІМ ЖӘНЕ ОҒАН ӘСЕР ЕТЕТІН СЕБЕПТЕР

Кез келген елдің негізін оның халқы құрайды. Халқы аз елдің болашағы жоқ екені әрбір адамға мәлім. Бүгінгі таңда еліміз Қазақстан Республикасында, соңғы деректерге сүйенсек 18 632,2 мың адам тұрады. Бұл көрсеткіш минут сайын өзгереді. Бұған негізгі әсер етуші фактор туу мен өлу болып табылады. Жалпы айтар болсам соңғы 5 жылда Республика-мыздың демографиясы баяу қарқынмен өсуде.

Кестеден байқағанымыздай әр бір жыл сайын көрсеткіштер өзгеріп отырған. Бұл кесте көмегімен табиғи өсімді анықтау қиын емес.

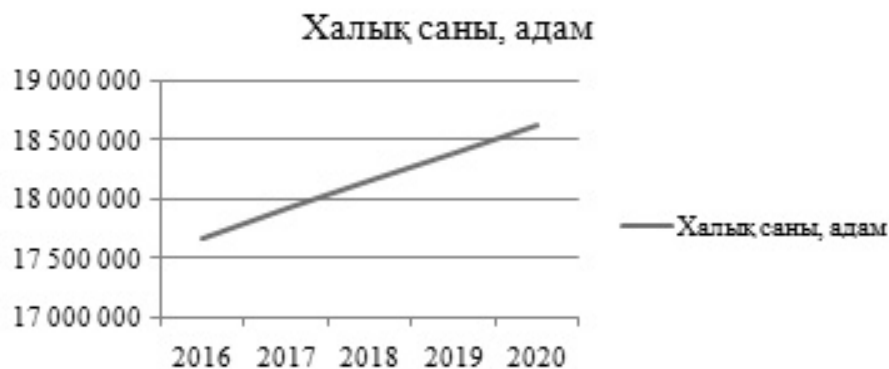
Төмендегі 1 кестеден және 1 суреттен біз соңғы бес жылдағы Қазақстан халық санының өзгерісін көре аламыз.

1-кесте

Қазақстан Республикасының халық санының өзгерісі 2016-2020 жылдары

Жылдың басына	2016	2017	2018	2019	2020
Халық саны, адам	17671000	17918200	18157100	18395660	18632169
абсолюттік өсім, адам	-	247200	238900	238560	236509
өсу қарқыны, %	-	101,40	101,33	101,31	101,29

1-кестеден көріп байқағанымыздай, Қазақстанда халық саны қарастырып отырған кезге орта есеппен жыл сайын 240292 адамға өскен немесе жуықтап жыл сайын халық саны 1,3 % өсіп отырған.

Сурет 1 – ҚР халық санының динамикасы 2016-2020 жж.

1-кесте көмегімен табиғи өсімді анықтау қиын емес.

Халық санын баяу өсуіне көптеген факторлар әсер етеді. Соның маңыздысы өлім. Қазақстанда соңғы 5 жылдың ішінде орта есеппен 131 183 адам қайтыс болған екен.

Әрине, өлімнің басты себебі әртүрлі аурулар болып табылады. Денсаулық сақтау министрлігінің мәліметінше, қазақстандықтардың өлім-жітімі көрсеткішінің артуына жиі себепші болатын 5 фактор бар екен. Сарапшылар сырқаттар өмір сүру ұзақтығын 8 жылға дейін қысқартады деген пікір айтуда.

Жүрек-қан тамырлары аурулары. Статистика мәліметтеріне жүгінсек, еліміздегі өлім-жітімнің 26%-ы осы себептен орын алады екен. Жүрек-қан тамыры аурулары әлемнің көптеген дамыған елдерінде денсаулық сақтау саласындағы басты проблемаларының біріне айналып отырғаны жасырын емес. Ол көбіне ересек адамдарды не мүгедектікке шалдықтырады, немесе өлімге әкеліп

соқтырады. Жалпы өлім-жітімнің 52 пайызын жүрек-қан тамыры аурулары құрайды. Жыл сайын осы ауру салдарынан Қазақстанда 80 мың кісі осы аурудан көз жұмады. Әсіресе, соңғы жылдары инфаркт пен инсульттен болатын өлім тым жиілеп барады.

Қатерлі ісік – 13%. Бұл – саркома (лат. cancer, carcinoma және грек. karkinos – шаян, краб) – тіндердің айналасында өсіп, олардың қызметін бұзатын ісіктер. Осы ісіктердің жайылуынан организмде метастаз процесі басталады.

Жарақаттар – 11%. Жарақат әр түрлі болады (денеге бөгде заттың кіріп кетуі, не кесіп кетуі, тістің орны, оқ тию т. б.). Дене жарақаттанғанда сүйек, қан тамырлары мен нервтер зақымдануы мүмкін. Біздегі өлімге себепші болып отырған жарақаттардың ішінде көлік апаты кезіндегі ауыр жаралану жиі кездеседі екен.

Миокард инфаркты – 5,5%. Миокард инфаркты дегеніміз – коронарлы қан айналымы жетіспеушілігінің әсерінен жүрек бұлшық етінде бір немесе бірнеше ишемиялық некроз ошақтарының пайда болуымен сипатталатын жүректің жедел ишемиялық ауруы. Миокард инфаркты соңғы жылдары өршіп, әсіресе жас буын мен орта жастағы азаматтар жиі ұшырайтын болды. Әйелдерге қарағанда ер адамдарда көп кездеседі. Инфаркт проблемасы әлі толық шешілген жоқ және бұл аурудан өліп кетушілердің саны барған сайын өсіп отыр.

Жүктілік және бала өлімі – 3,6%. Елімізде бір тәулікте 800-ге жуық сәби дүние есігін ашады. Алайда, бала өлімі азаймай отыр. Әр жыл сайын мыңнан астам шарана бақилық болып жатыр. Ана мен бала өлімі қанша азайды десек те, бәрібір адам өліміне себепші фактордың бірі ретінде қалып отыр.

Қорытындылай келе, уақыт өткен сайын халық саны өсетіні белгілі. Халықтың өсуі мен кемуі қатар жүреді. Дегенмен, болашақта өлім деңгейі төмендейдітіні айқын. Себебі, уақыт өткен сайын медицина дамып, алға қадам басуда. Бүгінгі статистикалық мәліметтерге сүйенсек. Өлім деңгейі өте баяу қарқынмен кеміп келеді.

Әдебиеттер:

1. Мұханбетова С.М. Статистика–Алматы: Дәуір, 2011.
2. Әміреұлы Ы., Заманбеков Ш.З., Бейсекова Ж.Ы., Киіков Е.М. Статистика. –Алматы. ҚазМемҚызПУ, 2010.
3. Шокаманов Ю.К., Бельгибаева К.К. Статистика. –Алматы: Экономика, 2008.
4. Авров А.П., Аврова Ю.П. Общая теория статистики. –Алматы, 2009.
5. www.stat.gov.kz

Есмурзина Х.К., Архипова К.А. 2 курс (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – к.э.н., доцент Кабдыбай А.К.

ПРОБЛЕМЫ ЭМИГРАЦИИ ГРАЖДАН. ВЛИЯНИЕ ДАННОГО ПРОЦЕССА НА ЭКОНОМИКУ КАЗАХСТАНА

Вопрос эмиграции граждан с территории Казахстана на сегодняшний день остро стоит на повестке, тем самым определяя серьезные демографические проблемы государства, которые априори влияют на экономику. Не лишена логики такая известная фраза, как «Люди – это главный актив современного государства», ведь именно их труд является одним из основных катализаторов развития экономической, трудовой, культурной, технологической, а так ряда иных сфер. Актуальность данного тезиса доказывают высокие темпы роста экономики таких государств, как Индия и Китай, которые аккумулируют на своей территории суммарно около трёх миллиардов человек, которые способствуют их бурному развитию.

Терминологический аспект исследования составляет понятие «Эмиграция», которое дано в словаре Ожегова – это вынужденное или добровольное переселение из своего отечества в другую страну по политическим, экономическим или иным причинам[1]. Сама возможность осуществления данного процесса стала широко практикуемой на территории постсоветского пространства после событий, произошедших в 1991 году. К числу таковых относилась и возможность свободного перемещения не только по территории государств бывшего СССР, но и европейских, уровень жизни в которых разительно отличался от привычного на территории Советского союза. Совокупность данных тезисов привела к резкому росту числа эмигрантов с территории Казахстана, который, в частности продолжается и на сегодняшний день.

Агентство «Ранкинг» предоставило статистику за 2019 год, согласно которой территорию Казахстана покинуло около 34,2 тысяч человек, что на 2,6 тыс. человек больше, нежели за предыдущий год.

Для чёткого определения проблем, в связи с которыми люди стараются эмигрировать из Казахстана, необходимо в первую очередь определиться с тем, какие страны пользуются наибольшей популярностью в данном вопросе. Согласно статистике, которую предоставила компания «Финпром Казахстан», наибольшей популярностью пользуется Российское направление. Так, на примере 2018 года можно чётко прослеживается, 90% эмигрировавшего населения Казахстана выбирает именно страны СНГ, что связано в первую очередь с географическим и ментальным критериями. Из всех стран данного блока, наибольшей популярностью пользуется именно Российская Федерация, ведь согласно данной статистике, 97,5% населения, которое эмигрирует в пределах постсоветского пространства, выбирает именно данную страну.

Для того, чтобы разобраться в причинах эмиграции из Казахстана, было выбрано именно Российской направление. Одной из первых и ключевых проблем, способствующих эмиграции является именно экономический фактор, ведь каждый человек стремится к экономической независимости, чего невозможно добиться при низком уровне заработка. Безусловно Российская Федерация не является передовым государством по данному вопросу, а также социальным гарантиям, однако, производя сравнения с Казахстаном, мы можем отметить безусловно позитивные сдвиги. Так, согласно ФЗ "О внесении изменений в статью 1 Федерального закона "О минимальном размере оплаты труда" от 27 декабря 2019 года, минимальный размер оплаты труда (далее – МРОТ) был установлен в размере 12 тысяч 130 рублей. В Казахстане же, на 2020 год было определено, что минимальный размер заработной платы составляет 45 тысячи 500 тенге, что в пересчёте на рубли – 7 тысяч 132 рубля 9 копеек [1].

Просто невозможно не затронуть такой объективный критерий, как численность населения. В Казахстане согласно данным последней переписи, граждан насчитывается – 18 миллионов 611 тысяч 100 человек, а в Российской Федерации 146 миллионов 745 тысяч 98 человек. Столь большая разница говорит о том, что в стране гораздо проще найти работу или же создать своё дело, ведь фактор населения является одним объективных критериев экономической устойчивости, а так же инвестиционной привлекательности для других государств. Эмигрируя в Россию или любую другую Европейскую страну, граждане априори получают возможность, во-первых найти работу с более высоким достатком, а во-вторых, получить большие социальные и экономические гарантии государства. Также должны учитываться факты о программе переселения этнических русских обратно в Россию, где их семьям предоставляют жильё и помогают в процессе трудоустройства. И с 1 января 2020 года размер материнского капитала был увеличен до 466 тысяч 616 рублей за второго ребенка (или последующих детей) [2].

Вместе с тем, экономика Казахстана несёт значительные убытки ввиду процесса эмиграции, ведь государство покидают сплошь образованная и квалифицированная часть общества. Черных И.Н. отмечает, что высок уровень эмиграционной мобильности лиц с высшим образованием: в 2017 лица с высшим образованием (11 290 человек) составили 29,9% из общего числа выехавших из Казахстана, то есть почти каждый третий эмигрант. Из общего числа въехавших в страну высшее образование имели 2 736 человек, или всего 17,5% (каждый шестой).

Литература:

1. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений. — 4-е изд., М., 1997. — 789 с.
2. Громцев Олег Владимирович Некоторые аспекты правового регулирования международной трудовой миграции в России // Общество. Среда. Развитие (Terra Humana). 2013. №3 (28).

АКТУАЛЬНОСТЬ ФУНКЦИОНАЛЬНОГО КАЛЬКУЛИРОВАНИЯ СЕБЕСТОИМОСТИ

Функциональная калькуляция себестоимости затрат или метод ABC является современным методом расчета затрат, где учет затрат осуществляется по видам деятельности.

В зарубежной практике управленческий учет ориентирован на две существенные задачи, а именно: оценку товарно-материальных запасов и определение финансовых результатов, а также обоснование и контролирование управленческих решений.

В реалиях нашей экономики преимущественным был подход, который подразумевал собой выполнение задач по оценке товарно-материальных запасов и исчислению себестоимости. Считалось, что другие управленческие решения можно было легко обосновать, однако зарубежный опыт показал, что это не так. Для предприятий важны бенчмаркинг и реинжиниринг процессов внутри предприятия, так и снаружи, а это требует того, чтобы объектами затрат были виды деятельности предприятия, а не продукция или услуга.

Этот метод достаточно актуален на современном этапе, так как рынок требует от предприятий четкого учета затрат для повышения прибыли и эффективности работы предприятия, ведь нужно учитывать не только определенную ставку для всех подразделений предприятия, а также затраты по видам деятельности и определять количество потребляемых ресурсов. Поэтому функциональное калькулирование больше всего подходит для предприятий, имеющих разнообразную продукцию с значительным количеством накладных расходов [1].

Функциональный метод калькулирования себестоимости имеет свои достоинства и недостатки.

В ряд преимуществ данного способа можно отнести то, что с помощью функционального калькулирования можно получить наиболее надежные и точные данные для принятия управленческих решений по управлению расходами предприятия, концентрируя внимание на определенных видах деятельности, что позволяет узнать, откуда на самом деле возникают расходы. Далее, опираясь на полученную информацию, можно рассмотреть возможности устранения недостатков.

Данный способ также помогает избегать нежелательные искажения необходимой информации по себестоимости продаваемой продукции, которые возникают при исчислении себестоимости по традиционному методу, где затраты вычисляются по базе общепринятых показателей.

Функциональный метод калькулирования помогает предприятию уделить наибольшее внимание своему клиенту, узнать какие виды деятельности увеличивают затраты и как эти затраты влияют на себестоимость продукции. Данный анализ позволяет подробно исследовать отдельные виды деятельности и изыскать пути уменьшения неэффективности ресурсозатрат.

В качестве же недостатков функционального калькулирования можно отнести то, что данную систему очень сложно внедрить на предприятие и это достаточно затратная система калькулирования себестоимости. Есть множество историй внедрения этой системы на различных крупных зарубежных компаниях, где потребовалось большое вливание средств, множество консультаций, а также трудовых ресурсов и это насторожило отдельные компании, которые хотели использовать этот метод [2].

Метод функционального калькулирования требует того, чтобы все его положения исполнялись, и он не дает молниеносного результата, так как данный метод рассчитан на долгосрочное будущее. Многие менеджеры, изменяя технику расчета себестоимости, неоправданно обвиняют в несоответствии ожиданиям полученные результаты, когда для исчисления себестоимости современным методом необходимо менять не только порядок расчета, но изменять и менталитет, который рассчитан больше на краткосрочное будущее.

Третий недостаток может быть большим, так как метод функционального калькулирования может не соотноситься с международными стандартами финансовой отчетности. Данному методу присуще сопоставление с продукцией многих непроизводственных накладных затрат. Это приводит к тому, что многие предприятия используют функциональное калькулирование у себя внутри, а для внешней отчетности используют традиционные способы исчисления себестоимости.

Разумеется, что метод функционального калькулирования предоставляет достаточно существенную информацию для исчисления себестоимости продукции. С помощью данного метода можно увеличить рентабельность предприятия, расширяя производство продуктов с большим объемом выпуска, отвергая производство новых продуктов, которые выпускаются малыми объемами.

Также полученная информация по данному методу может помочь менеджерам значительно сократить свои затраты по определенным видам деятельности.

Резюмируя, следует отметить, что метод функционального калькулирования предоставляет множество необходимых данных о видах деятельности, а также о ресурсах, которые эти виды деятельности потребляют. Система функционального калькулирования представляет собой не просто метод распределения накладных расходов, но метод, который используется в функциональном менеджменте, стратегическом планировании, логистике. Данный метод – это долгосрочная перспектива, направленность данной перспективы в хорошую или плохую сторону зависит уже от правильности принятых управленческих решений

Литература

1. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет. - М. : Аудит:ЮНИТИ, 1998. - 774с.
2. Алданиязов, К. Н. Управленческий учет и анализ. - Алматы : Юрид. лит., 2008. - 364 с/

Игенбаева А.Ж., 3 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м, аға оқытушы Садуакасова М.Б.

ҚОРЛАРДЫ ЕСЕПКЕ АЛУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Тауарлы-материалдық құндылықтарда қаражаттың тиімді пайдаланылуын бақылау фирманың табысты жұмысының қажетті шарты болып табылады.

Жоғалтулар есебі, біріншіден, жоғалтулар мөлшерін анықтау; екіншіден, себептер мен кінәлілерді анықтау; үшіншіден, өтеуге қажет сомаларды анықтау үшін қажет. Экономикалық әдебиеттегі жоғалтулар деп, әдетте, өндірістік емес жоғалтулар түсіндіріледі. Бұл ретте өндірістік емес жоғалтулар -бұл технология мен өндірісті ұйымдастырудағы, мүлікті сақтау жүйесіндегі кемшіліктерден, сондай-ақ сыртқы мән-жайлардан туындаған және табыс әкелмейтін шығыстар[1].

1 кестеде жоғалтулар себептері келтірілген.

Кесте 1

Жоғалтулардың пайда болу себептері

Жоғалтулардың түрлері	Себептері
1.Жеткізушілерден тауарларды қабылдау кезіндегі жетіспеушілік	Тасымалдау нәтижесінде пайда болған шығындар(ауа райы жағдайлары, авария, сапасыз орау), табиғи кему
2.Табиғи кему түріндегі жоғалтулар	Тауардың биологиялық және физикалық-химиялық қасиеттерінің өзгеруі салдарынан оның сапасы сақталған кезде оның салмағының жоғалуы
3.Тауар-материалдық құндылықтарды сақтау кезіндегі жоғалтулар	Тауарлық-материалдық құндылықтарды сақтау кезіндегі жетіспеушіліктер және бүлінулер
4.Тоқтап қалудан және ақаудан жоғалтулар	Жабдықтар мен жұмысшылардың тоқтап қалуынан туындаған шығындар, ақаулы өнім шығару нәтижесіндегі шығындар
5.Өндіру және тасымалдау кезіндегі технологиялық жоғалтулар	Өндіріс және тасымалдау технологиясына негізделген жоғалтулар
6.Төтенше жағдайлар нәтижесіндегі жоғалтулар	Табиғи апаттардан және төтенше жағдайлардан туындаған жоғалтулар (өрт, су тасқыны)

Төменде қорларға байланысты типтік шоттар корреспонденциясы берілген:

- 1.Түгендеу нәтижесінде материалдар бойынша жетіспеушіліктің анықталуына: Дт 1270 Кт 1310.
 - 2.Жетіспеушіліктің қызметкердің мойнына жатқызылуына: Дт 1250 Кт 1270.
 - 3.Нормадан тыс жетіспеушіліктің есептен шығарылуына: Дт 7480 Кт 1270 [2].
- 2-кестеде технологиялық жоғалтулардың жіктелуі жинақтылып, көрсетілген.

Кесте 2
Технологиялық жоғалтуларды жіктеу

Белгілері	Сипаттамасы
1.Шаруашылық процестері бойынша	Тауарлық-материалдық құндылықтарды сатып алу кезінде, өндіріс және өткізу сатысында технологиялық жоғалтулар жіктеледі.
2.Пайда болу орындары бойынша	топтастыру бір жағынан қызмет түрлеріне, өндірістік процестің сипатына, кәсіпорынның ұйымдық құрылымына, ал екінші жағынан – басқару шешімдерін қабылдау кезінде пайдаланушылардың ақпаратқа деген қажеттіліктеріне және оны құрудың ұтымдылығына байланысты болады.
3.Оңтайлылық дәрежесі бойынша	технологиялық жоғалтулар нормативтік және нормативтен тыс болып бөлінеді. Нормативтік технологиялық ысыраптар – бұл технологиялық негізделген нормалар шегіндегі, нормативтен тыс ысыраптар-нормалардан асатын ысыраптар.

Қорытындылай айтқанда, технологиялық шығындарды анықтау тәртібін ұйымның есеп саясатында бекіту қажет. Ұйым мамандары нақты технологиялық шығындардың көлемін үнемі бақылап отыруға тиіс. Егер асып кету орын алса, онда ол талдануы тиіс. Мұндай асып кету, мысалы, өндіріс процесінде сапасыз шикізатты пайдаланған немесе технология бұзылған жағдайда мүмкін. Іс жүзінде жүргізілген жоғалтулардың жоспарлы көрсеткіштерден үнемі асып кеткен жағдайда технологиялық ысыраптардың нормаларын қайта қарау керек. Технологиялық жоғалтуларды есепке алудың қарастырылған тәсілі ұйымдарға нормативтен тыс жоғалтуларды уақтылы анықтауға және олардың туындау себептерін айқындауға мүмкіндік береді, бұл технологиялық жоғалтуларды төмендету және өнімнің өзіндік құнын төмендетудің жасырын резервтерін анықтау бойынша тиімді басқарушылық шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Мырзалиев Б.С., Әбдішүкіров Р.С. Бухгалтерлік есепті үйренудің әдістемелері Алматы 2017
2. Ахунова, Д.З. Бухгалтерлік есеп негіздері: оқу құралы.- Семей, 2016

Кайроллаев Р.А., 4 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.к., доцент Хишаева Ж.Т.

ҚОРЛАРДЫҢ ЕСЕПКЕ АЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Өндірісте қорлардың есебінің дәл қазіргі кезде елімізде өзектілігі күннен күнге артуда. Бухгалтерлік есепте қорларды есепке алуды дұрыс жүзеге асырып, олардың маңыздылығын түсіну керек. Бұл тақырыптың қазіргі кезде өзектілігі артып отыр.

Оны шешу үшін төмендегі мәселелерге көңіл бөлу керек:

- қорларды тиімді қолдануды жақсарту әдістерін таңдау;
- өндірісте қорларды тиімді пайдалану мен оларға аудиторлық тексеру жолдарын жетілдіру;
- дайын өнімдер мен тауарлар бәсекелестікке төтеп беру үшін сапасын жақсартып, оларға жұмсалған шығындарды бақылау ;
- тауарлар мен дайын өнімдерді халықаралық стандарттарға сәйкестендіру;
- өнімдердің өзіндік құнын төмендету жолдарын қарастыру және сапасын арттыру;
- қорлар есебін дұрыс жолға қойып, өнімнің өзіндік құнын калькуляциялауда өнім түрлеріне қарай тиімді әдістерін таңдау және есеп саясатына енгізіп отыру.

Кәсіпорында қорларды есепке алудың сауатты жүйесін құру өнімнің өзіндік құнын төмендетуге, сауда үстеме бағасының мөлшерін арттыруға және өндірілетін өнім бағасын бәсекелестік басқаруға мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта материалдық - өндірістік қорларды есепке алу өзекті және маңызды, өйткені қазіргі экономикалық жағдайда қорларды тиімді әрі мақсатты пайдалану нәтижесінде фирманың табысты қаржы – шаруашылық қызметіне әсерін тигізеді.

Қорлар өндіріс саласына қызмет көрсетеді және оның материалдық негізі болып табылады. Олар өнім өндіру процесін қамтамасыз ету, құнды қалыптастыру үшін қажет.

Кәсіпорындағы қорлардың есебі өзіне қорлардың бағалануы және жіктелуі, қорлардың өндірістік өзіндік құнды тудыратын және өндіріспен байланысты шығындар есебін қосатын қорлар есебінің тәртібін анықтау негізгі мақсаты болып табылатын 2 «Қорлар» ҚЕХС сәйкес ұйымдастырылады.

Қорлар – бұл соңғы тұтынушыға сатылған кезге дейінгі нарықтағы (айналым саласындағы) қоғамдық өнімнің бөлігі. Қорлардың міндеті – бұл толассыз өндіріске және үзіліссіз өткізуге кепіл болу.

Қорлардың маңызды бөлігін өнімді дайындау, жұмысты және қызмет көрсетуді орындау кезінде пайдаланылатын материалдық құндылықтар құрайды.

Қорлардың түсуі мен шығыны тұрақты негізде есептеліп отырады, яғни қорлардың қозғалысын бақылап отыру үшін әр күн сайын орындалады. Қорлардың әрбір атауына жеке шот жүргізіледі. Сатып алу осы шоттардың дебетінде көрсетіледі. Қорлардың кез келген түрі өндіріске берілетін болса, соған сәйкес қор шоты аударылған қорлар сомасына кредиттеледі. Дәл осы сома өткізілген өнімнің өзіндік құны шотында дебеттеледі.

Кәсіпорындар мен ұйымдардың қызметі барысында өздерінің өндірген дайын бұйымдары, сату үшін сатып алған тауарлары, сатып алған бірақ әзір ұйымға келіп түспеген тауарлары (жолдағы тауарлар), аяқталмаған өндіріс, басқаларға көрсеткен қызметтері, сондай-ақ жұмыстарды орындау және қызметтерді көрсету барысында пайдалануға арналған қосалқы бөлшектері, отындары, ыдыс және ыдыстық материалдары, жартылай фабрикаттар және басқа да материалдары сол ұйымның тауарлы-материалдық қоры түріндегі ағымдағы активі болып табылады.

Олардың өндіріс құралдарынан өзгешелігі, өндіріс құралдары шаруашылық үдерісіне ұзақ уақыт қатысып, өздерінің табиғи пішінін сақтай отырып өндірілетін өнімге өз құнының бір бөлігін қосып отыратын болса, еңбек заттары өндірісте пайдаланылған кезде өздерінің бастапқы құнын түгелдей өндірілетін өнімге ауыстырады. Шығарылатын өнімнің, атқарылатын жұмыстың өзіндік құнның көп бөлігі еңбек заттарының құнынан тұрады. Сонымен қатар еңбек заттары өндірістік қор болып табылады.

Жақсы және дұрыс ұйымдастырылған есеп материалдардың түгел сақталуына, үнемді пайдаланылуына көмегін тигізеді. Материалдардың түгел және дұрыс сақталуы, сондай-ақ ұтымды пайдаланылуы, жұмсалуды үшін алдын ала мыналарды жасау қажет:

- тиісті түрде жабдықталған материалдық-қорларды сақтайтын қойма немесе бөлме болуы қажет және бөлмелердің әрқайсысы материалдардың белгілі бір түрін сақтауға арналған болуы керек;
- материалдар қойманың әр бөлігінде өздерінің түрлері, сорттары, өлшемдері бойынша керекті кезінде тез алуға және босатқаннан кейінгі кезде қалдығын тексеруді қамтамасыз ететіндей етіп орналастырылуы керек.

Материалдардың есебін дұрыс және ұтымды ұйымдастыру үшін мыналар керек:

- материалдардың бірінғай номенклатурасы мен жоспарлы есеп айырысу бағасын белгілеу;
- құжат айналымының дәл жүйесін белгілеу және материалдарды есепке алу мен есептен шығару операциялардың тәртібін сақтау;
- бірінғайланған алғашқы есеп құжаттары нысандарының түрлерін белгілеу және олармен ұйымның барлық бөлімін қамтамасыз ету.

Әдебиеттер:

1. № 2 қаржылық есептіліктің халықаралық стандарты (IAS)
2. Қ.К. Кеулімжаев, Н.А. Құдайбергенов. Бухгалтерлік есеп теориясы және негіздері – Алматы: Экономика, 2006. – 174 б.
3. Нурсейтов Э.О. Бухгалтерский учет в организациях: Учебное пособие. -Алматы, 2006.-472с.

Қабыкен К.Қ., 4 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)

Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Хишаева Ж.Т.

БЮДЖЕТТІК ҰЙЫМДАРДАҒЫ ЕҢБЕКАҚЫНЫ ЕСЕПТЕУ ЖӘНЕ ТАЛДАУ

Бюджеттік есепке алу мемлекеттік экономиканың жұмыс істеуінің үздіксіздігі мен орнықтылығын қамтамасыз ететін ерекше ақпараттық-техникалық жүйенің функцияларын орындайды.

Еңбекақы төлеу шығындары кез-келген экономикалық субъект шығыстарының ең маңызды баптарының бірі болып табылады. Еңбек және жалақы есебі бухгалтер жұмысының ең жауапты және

көп еңбекті қажет ететін бөлігі болып табылады. Бұл бөлімдегі бухгалтерлік жұмыс ақпаратты жинау мен өңдеудің реттелген жүйе түрінде көрсетіледі, оның ішінде: тіркеу, талдау, өлшеу, бақылау, үздіксіз есептеу.

Бюджеттік бағдарламаларға негізгі қызметі бюджеттік бағдарламаларды қаржыландыру жоспарлары негізінде бюджет қаражаты есебінен толық қаржыландырылатын ұйымдар жатады. Бюджеттік бағдарламалар бойынша шығыстарды қаржыландыру және бюджеттік мекемелер үшін көзделген тәртіппен бухгалтерлік есеп пен есептілікті жүргізу міндетті шарт болып табылады.

Экономикалық реформалар жылдарында бюджет саласы қызметкерлерінің еңбегіне ақы төлеуге байланысты жағдай едәуір шиеленіскен. Бюджеттік ұйымдар шаруашылық жүргізудің кез-келген жүйесі мен мемлекеттік құрылыстың кез-келген моделі кезінде өндірістік және қаржылық-экономикалық қатынастардың маңызды субъектілері болып табылады.

Бюджет саласындағы қызметкерлердің жалақы деңгейі - бұл мемлекеттік бақылауға алынған мәселе. Сондықтан жалақы тақырыбы мемлекеттің әлеуметтік саясатында шешуші болуға тиіс.

Бюджеттік мекемелерде бухгалтерлік есепке алу және жалақы беру ерекшеліктеріне жатады:

- бюджеттік сыныптама ерекшеліктері бөлігінде есепке алуды ұйымдастыру;
- шығындарды қаржыландыру жоспарларының орындалуын бақылау;
- есепте қасалық және нақты шығыстарды бөлу;
- бюджеттік сала мекемелеріндегі есепке алудың салалық ерекшеліктері (білім беру, денсаулық сақтау).

2016 жылдан бастап Қазақстан Республикасында экономикалық дамудың қазіргі кезеңінде еңбек қатынастарын реттейтін жаңа «Еңбек кодексі» қолданысқа енгізілді. Оның тұжырымдамалық бағыты қызметкерлер мен жұмыс берушілер мүдделерінің теңгерімін қамтамасыз ету және олардың арасындағы қатынастарды мемлекеттік өрісте регламенттеу дәрежесін айқындауға негізделеді. Бұл ретте еңбек қатынастарының көптеген параметрлері, ұжымдық шарттар мен түрлі деңгейдегі келісімдер жасасу негізінде қызметкерлер үшін жақсартылуы мүмкін деп болжайтын ұжымдық-шарттық реттеудің рөлі айтарлықтай күшейтілді [1].

Бюджеттік мекемелер ішіндегі еңбек қатынастарын ұжымдық-шарттық реттеу Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасында ұжымдық келіссөздер жүргізуді және олардың негізінде келісімдердің мынадай түрлерін жасасуды болжайтын әлеуметтік әріптестік жүйесіне негізделеді:

- Қазақстан Республикасының Үкіметі, жұмыс берушілер мен кәсіподақтардың республикалық бірлестіктері арасындағы бас келісімдер;
- тиісті қызмет саласындағы уәкілетті мемлекеттік органдар, жұмыс берушілердің өкілетті қызметкерлері мен салалық кәсіптік одақтар арасында жасалатын салалық келісімдер;
- жергілікті атқарушы органдар, жұмыс берушілердің өкілетті қызметкерлері және кәсіподақтардың аумақтық бірлестіктері арасындағы өңірлік (облыстық, қалалық, аудандық) келісімдер.

Әріптестік келісімдердің қызметтік сатысынан басқа, еңбекақы төлеу мәселелері облыс немесе республикалық маңызы бар қала деңгейіндегі өңірлік үш жақты келісім мәніне енгізілген Қазақстандағы жалақыны қалыптастыру тетігінің өңірлік ерекшелігі жалақы құрудың әлемдік тәжірибесінде сирек кездесетін болып табылады. Әкімдіктің, облыстық кәсіподақтар кеңесінің және жұмыс берушілер мен кәсіпкерлердің жергілікті бірлестігінің қатысуымен үш жақты өңірлік комиссиялар мұндай келісімдерде еңбекақы төлеу бойынша, оның ішінде еңбекақы төлеу мен жалақының ең төменгі стандарттарын қамтамасыз ету бойынша бірлескен міндеттемелерді белгілейді [2].

Әлеуметтік әріптестік институтын пайдалана отырып, еңбекақы төлеуді детерминациялаудың сипатталған моделі барлық әлеуметтік әріптестердің белгілі бір салалардағы іс-қимылдарын тығыз үйлестірудің болуын көрсетеді және орталықтандырудың жоғары деңгейін сипаттауы тиіс. Шын мәнінде, жалақыны қалыптастырудың қазіргі жүйесін қатаң орталықтандырылған деп санауға болмайды. Әлеуметтік серіктестер, жекелеген сала деңгейінде, сала кәсіпорындары деңгейінде де, үкімет қаулысында көрсетілген жоғары салалық коэффициентпен айқындалатын еңбекақы төлеудің ең төменгі стандарты бола тұра, салалық еңбекақы төлеу белгіленген және салалық арттырушы коэффициенттерді қолдану кезінде де айтарлықтай бостандыққа ие болады. Осылайша, кәсіби мемлекеттік аппаратты қалыптастыру бойынша реформалар жүргізу мемлекет басшысы ұсынған ұлттық іс-қимыл жоспарында орталық орындардың бірі болып табылады. Мемлекеттік қызметтің қазақстандық моделі шет мемлекеттердің озық тәжірибесін және басқару мәдениетінің ұлттық дәстүрлерін ұштастырады.

Әдебиеттер:

1. Байдәулетов М., Байдәулетов С.М., Аудит: оқу құралы.- Алматы: «Қазақ университеті», 2004. – 214 б.
2. Қанышев А.Г., Бюджеттік ұйымдардағы аудит. — Алматы: «Экономика», 2014. – 145 б.

Канжанова Ж.К., 1 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.м., аға оқытушы Темирбекова Л.А.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ ЖАЙЛЫ

Бюджеттік жоспарлау, сондай-ақ бюджеттің атқарылуы мәселелері біздің еліміз үшін өзекті. Әлемдік дағдарыс жағдайында мемлекеттік кірістер мен шығыстардың барлық жүйесін қайта қарау, бюджеттің кіріс бөлігін кеңейту, салық саласының ашықтығын арттыру, шығыстарды оңтайландыру, бюджет қаражатын тиімсіз пайдалануды болдырмау қажет.

Мемлекеттік аудиттің миссиясы мемлекет пен қоғам атынан билік органдарының өздеріне сеніп тапсырылған қоғамдық ресурстарды басқару жөніндегі қызметіне тәуелсіз объективті жария бақылауды қамтамасыз ету болып табылады.

Қазақстанда мемлекеттік аудит институты жақында ғана пайда болды – Мемлекет басшысының 2015 жылғы 12 қарашадағы "Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы" және "Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау мәселелері бойынша" заңдарына қол қою арқылы.

Заңдардың негізгі мақсаты оларға қол қойылған сәтке дейін қолданыста болған мемлекеттік қаржылық бақылау жүйесінің халықаралық тәжірибесі мен құқық қолдану практикасын ескере отырып, мемлекеттік аудиттің кешенді жүйесін құру болып табылады.

Мемлекеттік аудит идеялары мен оған тиісті институт біздің санамыз бен қазақстандық шынайылыққа негізделуі үшін қоғамдық дүниетанымға терең өзгерістер қажет. Азаматтар мемлекеттік аппараттың шенеуніктерінен олардың қызметі туралы және бюджет қаражатының қаншалықты үнемді және тиімді жұмсалатыны туралы есеп беруді талап ету құқығын көбірек түсінеді. Бұл ретте олар маңызды мемлекеттік шешімдер қабылдауға қатысуға, сондай-ақ мемлекеттік аппарат іс-әрекетінің тиімділігі мен орындылығы туралы өз пікірін білдіруге дайын [1].

Мемлекеттік қаржылық бақылаудың отандық жүйесінің трансформациялық процестері уақыт ағымымен сипатталады. Осы процестер шеңберінде қалыптастырылатын қағидалар мен тетіктер оған экономика саласында серпін, ұлттық мүдделерге барабар болуға мүмкіндік береді. Тұтастай алғанда, мемлекеттік аудит қандай да бір сәйкессіздіктерді айқындай отырып, мемлекеттік қаржы ресурстарын пайдаланудың себептерін, резервтерін және әлеуетін барынша бере отырып, тиімділікпен анықтайды. Заң жобасы мемлекеттік аудит пен қаржылық бақылау жүргізуге бірыңғай талаптарды айқындауды көздейді, бұл бақылау органдарының жұмысын жүйелендіру үшін өте маңызды. Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау стандарттарын жүргізуге тартылған жеке және заңды тұлғалар қолдануға міндетті.

Қазіргі халықаралық тәжірибеде ішкі аудит жүйесін ұйымдастырудың орталықсыздандырылған және орталықтандырылған үлгілері іске асырылуда.

Орталықсыздандырылған модельде әрбір министрлік бюджет қаражатының пайдаланылуына бақылау жүргізуге толық жауапты. Қаржы министрлігі министрліктердің ішкі аудит қызметтерінің стандарттарын әзірлеуді және қызметін үйлестіруді ғана қамтамасыз етеді.

Орталықтандырылған модель қаржы министрлігінің әрбір министрліктің кірістері мен шығыстарына тікелей бақылауымен сипатталады.

Осы бағыттағы халықаралық тәжірибені ескере отырып, Қазақстан Республикасында белгілі бір жұмыс жүргізілуде. Атап айтқанда, мемлекеттік органдарда ішкі аудит қызметтері құрылып, дамуда. Қазақстан Республикасында жасалатын ішкі аудит жүйесі орталықтандырылған модельге жақын.

Ішкі мемлекеттік аудит жөніндегі уәкілетті органға мемлекеттік органдардың қаржылық есептілігіне аудит жүргізу, белгіленген түрдегі сәйкестік аудиті, сондай-ақ камералдық бақылау жүргізу бекітілген. Қазіргі уақытта "Қазақстан Республикасы Қаржы Министрлігінің Қаржылық бақылау комитеті" мемлекеттік мекемесі "Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Ішкі мемлекеттік аудит комитеті" мемлекеттік мекемесі болып қайта аталды, ал оның аумақтық бөлімшелері ішкі мемлекеттік аудит департаменттері болып қайта аталды.

Сонымен қатар, аталған қызметтер барлық болып жатқан процестердің тиімділігін бағалау мен арттыруға жүйеленген және дәйекті тәсілді пайдалануы тиіс [2].

Ішкі аудит шеңберінде активтердің сақталуына егжей-тегжейлі бақылау ғана емес, сондай-ақ есеп, қаржы, салық салу және менеджмент сапасы саласында басшылық жүргізетін саясатты бақылау жүзеге асырылады. Сондықтан ішкі аудит түгел қамтитын, алдын алатын және стратегиялық мақсатты болуға тиіс деп болжанады.

Қорыта келе, қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында сыртқы және ішкі мемлекеттік аудиттен тұратын мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау жүйесі қалыптастырылды деген қорытынды жасауға болады. Ішкі аудит ұйымға тәуекелдерді басқару, бақылау және корпоративтік басқару процестерінің тиімділігін бағалау мен арттыруға жүйелендірілген және дәйекті тәсілді пайдалана отырып, қойылған мақсаттарға қол жеткізуге көмектеседі. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасында мемлекеттік аудит пен қаржылық бақылаудың тұтас жүйесінің пәрменді жұмыс істеуі үшін әлемдік оң тәжірибені қазақстандық практикаға бейімдеу қажет.

Әдебиеттер:

1. Зейнелғабдин А.Е., Республикамыздағы мемлекеттік аудитті енгізудің теориялық және практикалық мәселелері — Аудит: Арнаулы басылым, 2015. - 145 б.

2. Алмаздыкова Е.П., Мемлекетті аудит және оның дамуы — Астана: Агроиздат, 2013. — 156 б.

Касимова Д.К., 3 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м, аға оқытушы Садуақасова М.Б.

ЖАРҒЫЛЫҚ КАПИТАЛ ЖӘНЕ ЖШС ҚАТЫСУШЫЛАРЫНЫҢ ҮЛЕСІ

Жарғылық капитал – мемлекет, басқа меншік иесі немесе құрылтайшы берген кәсіпорын мүлкінің мөлшерін сипаттап көрсетеді және алғашқыда, шаруашылық жүргізуші субъектілерді құрғанда, өндірістік капиталды, материалдық емес активтерді, айналым қаражаттарын сатып алудың көзі болып табылады. Оның қаражаттары есебінен бұрын айтылғандай кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға қажетті жағдайлар жасалады.

Жарғылық капиталдың мөлшері шаруашылық қызмет үдерісінде өзгеріп отырады: негізгі капиталға жұмсалатын күрделі жұмсалым, пайда есебінен болатын айналым капиталының өсімі, тауар материалдық құндылықтарды бағалауға дейінгі және капиталдың басқа толықтырылуы нәтижесінде көбейеді, негізгі құралдарды шығару немесе беру, оның тозығын есептеу, зияндарды шығару, тауар – материалдық игіліктердің бағасын түсіру есебінен көшеді.

Жарғылық капиталдың құрылуы Қазақстан Республикасы Азаматтық кодекс ережелерімен реттеледі. Ең төменгі мөлшері заңды тұлғалардың түрлі ұйымдық-құқықтық нысандары үшін ерекшеленеді:

- акционерлік қоғам 50000-АЕК ,
- ЖШС, қосымша жауапкершілігі бар ЖШС (Орта және ірі кәсіпкерлік субъектілері) -100 АЕК,
- ЖШС, қосымша жауапкершілігі бар ЖШС (шағын кәсіпкерлік субъектілері) - 0 АЕК ,
- толық серіктестік - 25 АЕК ,
- коммандиттік серіктестік - 50 АЕК[1].

Жауапкершілігі шектеулі серіктестікті құрған кезде оның құрылтайшылары жарғылық капиталды қалыптастырады, ол құрылатын кәсіпкерлік құрылымның жарғылық қызметін жүзеге асыру үшін қажетті айналым қаражатының бастапқы көлемінің функциясын орындайды.

Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 78-бабына және 1998 жылғы 22 сәуірдегі ҚР Заңының 23-бабына сәйкес "Жауапкершілігі шектеулі және қосымша жауапкершілігі бар серіктестіктер" салымдарын біріктіру жолымен құрылады және оның бастапқы (ең төменгі) мөлшері ЖШС-ны мемлекеттік тіркеу үшін құжаттарды ұсыну күніне айлық есептік көрсеткіштің (АЕК) жүз мөлшеріне баламалы сомандан кем болмайды (2020 жылы АЕК 2651 теңгені құрады).

Жарғылық капиталына салым ретінде ақша, бағалы қағаздар, заттар, мүлкілік құқықтар, оның ішінде жер пайдалану құқығы мен интеллектуалдық қызмет нәтижелеріне құқықтық және өзге де мүлік болып табылатын азаматтық құқық объектісі болуы мүмкін. Жеке мүлкілік емес құқықтар және өзге де материалдық емес игіліктер (іскерлік бедел, авторлық құқық, дағды, іскерлік байланыстар, алимент алу құқығы және т.б.) түрінде салым енгізуге жол берілмейді[2].

Кесте 1

Жарғылық капиталының өзгерісі кезінде ЖШС әрекеті

Капиталды азайту	Капиталды көбейту	Өз үлесін немесе бір бөлігін сату	Қатысушының қайтыс болуы
ЖШС қатысушыларының жалпы жиналысында жарғылық капиталды азайту туралы шешім қабылданған күннен бастап тиісті органға алты айдың ішінде қайта тіркеу туралы өтініш жазу немесе кредиторлардың талаптарын қанағаттандыру туралы қажетті дәлелдемелер беру	Қатысушыларының жалпы жиналысында жарғылық капиталды ұлғайту туралы шешім қабылдаған күннен бастап үш ай ішінде мемлекеттік тіркеуді жүзеге асыратын органға хабарлау	ЖШС атқарушы органына сатудың болжамды бағасын көрсету арқылы өзінің қызығушылығы туралы хабарлау	Оның жарғылық капиталдағы үлесін азаматтық заңнама нормаларына сәйкес мұрагерлеріне беру

Бухгалтерлік есепте жауаркершілігі шектелген серіктестіктің жарғылық капиталын тіркеген кезде келесідей шоттар корреспонденциясы құрылады:

Дт 5110 Кт 5030

Құрылтайшылардың жарғылық капиталға салымдарына келесідей шоттар корреспонденциясы беріледі:

Дт 1010,1030,2410,1330 Кт 5110

Қорытындылай келе, салымдар жарғылық капиталға заттай нысанда немесе мүліктік құқық түрінде ақшалай нысанда барлық ЖШС құрылтайшыларының келісімі бойынша немесе қатысушылардың жалпы жиналысының шешімі бойынша бағаланады. Егер осындай салымның құны 20 000 АЕК-ке баламалы сомандан асып кетсе, оның бағалауын тәуелсіз бағалаушы-сарапшы растауы тиіс. ЖШС-нің салымы ретінде мүлікті пайдалану құқығы берілген жағдайда, осы салымның мөлшері құрылтай құжаттарында көрсетілген барлық мерзімге есептелген пайдалану төлемімен айқындалады.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Азаматтық Кодексі 1994 жылғы 24 желтоқсандағы №268-ХІІІ
2. Зейнуллина А. Ж. Ілгерілемелі қаржылық есеп: оқу құралы / А. Ж. Зейнуллина, А. А. Сарсенбаева, М. С. Искакова. - Алматы : ССК, 2018. - 164б

Касымова Н.А. – 3 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.м., аға оқытушы Темирбекова Л.А.

САЛЫҚТЫҚ ЕСЕПТІЛІК НЫСАНДАРЫН ЭЛЕКТРОНДЫ ТҮРДЕ ҰСЫНУ

Қазіргі уақытта кірістер басқармаларының қызмет барысында ең басты орын алып отырған мәселерінің бірі, ол сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларын алдын алу мақсатында салық әкімшілігін электронды түрде өткізу болып отыр. Яғни салық есептіліктерін заңды түрде, мекеме бухгалтері жұмысын оңайлату, қағаз қиыншылықтарын жою, есептіліктерді уақтысында тапсыру мақсаттарына жету қажеті үшін және электронды салық есептіліктерін тапсыру болып отыр. Салық есептіліктерін электронды түрде тапсыру кезінде салық төлеушілерге қолайлы мынадай жағдайлар:

- салық төлеушілерге есептілік формаларын сатып алмай-ақ, оны сол ақпараттық бағдарламада шығарып алуға болады;
- салық есептіліктерін өз орындарында, яғни кірістер барсқармасына келмей жатып уақтылы интернет желісі арқылы тапсыра алады.
- өз қызмет жасау орындарында, кірістер барсқармасына келмей өз бет есептерін интернет желісі арқылы көре алады;
- интернет желісі арқылы салық өтініштерін бере алады.

Салық есептіліктерін электронды түрде тапсыратын салық төлеушілер қатарына қосылу үшін, салық органына арнайы өтініш беріп тіркеледі. Тіркеулі үшін арнайы өтініш беріп, кірістер басқармасымен келісім жасау арқылы жүзеге асады. Осылайша тіркеліп, кірістер басқармасынан арнайы криптографиялық кілт беріліп, сол криптографиялық кілт арқылы салық есептіліктерін электронды түрде тапсыра алады. Салық есептіліктерін тапсыру кезінде салық төлеуші салық органына келуі қажет болмайды. Егер де салық төлеушінің компьютерлік техникалары болмаса немесе интернет желісіне шыға алмаса, кірістер басқармасында осындай салық төлеушілерге жеңілдік жасау мақсатында арнайы компьютерлермен қамтамасыз етілген. Яғни кірістер басқармасында «Салық төлеушілер терминалы» бар.

Ақпараттық технологиялардың дамуы, интернет мүмкіндіктерін пайдаланудың кеңейуі ұсынылатын электронды қызметтердің, соның ішінде салық саласындағы қызметтердің де арнасын үнемі кеңейтіп отыруға ықпал жасауда. Бұл, ең алдымен, салық есептілігін өңдеу жүйесінің (СОНО) енгізілуімен, «Электронды үкімет» www.e.gov.kz веб-порталының, Web-қосымшасына «Салық төлеуші кабинеті» жұмыс істеуімен байланысты.

Мындаған салық төлеушілер декларацияларды қағаз түрінде тапсырудың дәстүрлі формасынан бас тартып, «электронды» салық төлеушілер қатарына өтіп, қазіргі ақпараттық технологиялардың сөзсіз басымдықтары барына көз жеткізіп үлгерді. Осыған орай барлық салық төлеушілерді электронды жолға өтуге асығуға шақырады.

Виртуалды «Салық төлеуші кабинеті» арқылы Интернет көмегімен декларацияларды электронды түрде тапсырудың оң тұстары айқын;

- мемлекеттік кірістер басқармаларына келмей-ақ декларацияларды компьютер арқылы тәуліктің кез келген уақытында, тіпті демалыс күндері мен мереке күндерінде де тапсыру мүмкіндігі,
- құжаттардың дұрыстығына кепіл болу,
- салық бланкілерінің жылдам жаңғыртылуы, жаңарған сайын бланкілерді сатып алуға қаражат шығындамау,
- қағаз жеткізгіште көшірме жасап, оны сақтаудың қажет еместігі,
- қағаз күйіндегі есептілікті сақтап, архив жасау қажеттігінің болмауы,
- салық бланкілерінің жылдам жаңғыртылуы, жаңарған сайын бланкілерді сатып алуға қаражат шығындамау.

Есеп беру электронды түрде жіберілетін жүйенің жеткізілуіне кепілдік беруі, ақпараттың рұқсатсыз қол жетімділігі мен берілетін деректердің сенімділігімен қамтамасыз етілуі маңызды фактор болып табылады. Электрондық қызметтерді қолдану арқылы салық төлеушілер өздерін мемлекеттік кірістер департаментіне қосымша барудан сақтайды және қызметтермен жұмыс жасау уақыты мен дағдыларын айтарлықтай үнемдейді. Салық төлеушілер мен салық органдарының өзара әрекеттесу процесі ақпаратты беру жүйесінің қауіпсіздігін арттыруға, сонымен қатар бағдарламалық жасақтаманың сенімділігін арттыруға және жақсартуға, оның функционалдығын кеңейтуге бағытталғандығын ерекше атап өткен жөн. Кез-келген салық төлеуші Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Салық кодексінің www.kgd.gov.kz веб-сайтында оның жеткізушісінің қосылған құн салығы бойынша тіркелген-тіркелмегендігін тексере алады, өйткені егер оның жеткізушісі ҚҚС төлеуші емес екендігі анықталса, ҚҚС сомасы автоматты түрде төмендейді, бұл қосымша салықтар мен проценттердің алынуына әкеледі.

Былайша айтқанда, «электронды» салық төлеушілер мемлекеттік кірістер басқармаларының жұмыс режиміне тәуелді емес. Интернетке шыға алатын әр салық төлеуші ҚР ҚМ Мемлекеттік кірістер комитетінің порталында рұқсат берілмеген қол сұғудан қорғалған жеке бөлім аша алады.

Сіз интернет арқылы өз виртуалды кабинетіңізге қосылып, кейін салық органында өңделу үшін салық есептілігі нысандарын электронды түрде толтырып тапсырасыз. «Салық төлеуші кабинеті» Web-қосымшасы интернетті ғана қолдана отырып, салық төлеушіге ыңғайлы кез келген жерден көптеген қызметтерді пайдалануға мүмкіндік береді, дәлірек айтсақ: салық есептілігі нысандарын дайындау мен тапсыру; хабарламалар алу; өңдеу сатыларын қарап шығу; бұрын тапсырылған салық есептілігі нысандарын іздеу мен қарап шығу; салықтар, басқа да міндетті төлемдер, өсімпұлдар, айыппұлдарды есепке алу мен қайтару туралы салықтық өтініш беру; салық берешегінің, міндетті зейнетақы жарналары, міндетті кәсіптік зейнетақы жарналары және әлеуметтік аударымдар бойынша берешектің жоқ (бар) екені туралы электронды түрде сұрау салу; салық төлеушінің таратылуына байланысты құжаттық тексеріс жүргізу туралы салықтық өтініш беру; салықтық тексеріс нәтижелеріне шағым беру режимі (берілген шағымның қаралу сатыларын бақылау); мүлік салығы мен жер салығының сомалары туралы хабарламалар; тіркелген салық салу объектілері туралы ақпарат алу; камералды бақылау нәтижелері туралы хабарламалар; электронды құжаттар түріндегі салық

есептілігі нысандарының импорт/экспорты; жеке тіркеу мәліметтерін қарап шығу; дербес шоттарды қарап шығу, салыстыру актілерін алу, дербес шоттан көшіріп алу; кеден одағы шеңберіндегі салық есептілігін тапсыру (320, 328); алкоголь өнімдерін жіберу бойынша ілеспе жүкқұжаттарды есепте алу және т.б.

«Салық төлеуші кабинетінде» жұмыс істеу үшін криптографиялық кілт керек, ол ҚР ҚМ Мемлекеттік кірістер комитетінің куәландырушы орталығымен беріледі.

«Салық төлеуші кабинеті» Web-қосымшасына www.cabinet.salyk.kz мекен-жайы бойынша кіруге болады. «Салық төлеуші кабинеті» интерфейсінің ыңғайлы көмек көрсету жүйесі бар, онда қызметтерді қолданудың мәтін форматында да, бейнеформатта да анық көрсетілген нұсқаулығы бар.

Дәл осылайша салық есептілігі нысандарын тапсыру бойынша қызмет көрсететін «Салық төлеуші терминалдары» әр аудандық мемлекеттік кірістер басқармаларында жұмыс істейді. Сұрақтар пайда болған жағдайда, мемлекеттік кірістер басқармаларының мамандары кеңес беріп, көмек көрсетеді. Әрі бұл қызметтер тегін көрсетіледі, бұл да аса маңызды тұстардың бірі.

Әдебиеттер:

1. <https://old.elorda.info/kk/news/view/3429-salyq-eseptiligin-elektrondy-turde-t>
2. ҚР Салық Кодексі // adilet.zan.kz

Касымханова Г.С. - 2 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Қалымбетов У.К.

КӘСІПОРЫН ҚЫЗМЕТІН ТАЛДАУДЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Талдау тура мағынада, зерттеген объекті, құбылысты, мән-мағынаны бөліктерге, элементтерге бөліп, терең зерттеу болып табылады. Экономикалық үрдістерді зерттегенде шағын, бірліктік шаруашылық құбылысты, жағдайды зерттейді. Сол құбылыстардың, жағдайлардың жиынтығы шаруашылық үрдіс деп саналады. Шаруашылық үрдістер экономикалық талдау барысында, өзара байланыстарда, өзара тәуекелділіктерде зерттеледі. Байланыстарды, тәуекелділіктерді анықтау талдаудың маңызды әрекеті. Өйткені себептік байланыстар шаруашылық үрдістің негізін құрайды. Себепті факторлар зерттеліп, топтар бойынша жіктеледі: маңызды және маңызды емес, негізгі және жанамалық [1].

Басында маңызды факторлардың әсерін содан кейін екінші реттегі факторлардың әсері зерттеліп өлшенеді. Факторлардың әсерін өлшеу үшін арнайы экономикалық әдістер мен тәсілдер қолданылды.

Экономикалық талдаудың мақсаттарына келесілер жатады:

1. Бизнес жоспарларының және нормативтерінің ғылыми экономикалық негізделуіне жоғарылату.
2. Бизнес жоспарлардың және нормативтердің орындалуын объективті зерттеу және қадағалау.
3. Еңбектік, материалдық және қаржылық ресурстардың пайдалануының экономикалық тиімділігін анықтау.
4. Барлық өндірістік сатыларда ішкі шаруашылық резервтерді анықтау және оларды өлшеу.
5. Басқарушылық шешімдердің оптималдығын сынау [2].

Кәсіпорын шаруашылық қызметті талдаудың ұйымдастыруының формалары ақпарат құрамы және басқарудың техникалық деңгейімен анықталады. Экономикалық талдау экономикалық қызметтің міндетіне ғана емес, сонымен қатар техникалық бөлімшелердің міндетіне кіреді.

Шаруашылық қызметті талдаудың функцияларын бөлудің схемасын келесідей түрде болуы мүмкін:

1. Қаржылық бухгалтерия. Кәсіпорын капиталының қалыптасуының қозғалысының және тиімді қолданылуының ақша ауқымын, салықтарды, инвестицияларды, пайданың қалыптасуы мен оның қолданылуын, кәсіпорын қаржылық жағдайын оның қабілеттігін талдайды.
2. Басқарушылық бухгалтерия өндіріске кететін өнімнің шығындарын оның өзіндік құнын қаржылық нәтижесін жоспарлайды, есепке алады, және талдайды.
3. Жоспарлы экономикалық бөлімше талдаушылық жұмыстың жоспарын құрады. Оның орындалуын бақылайды. Кәсіпорынның дамуының перспективалық сұрақтарын талдаудың нәтижелігі ағымдық және перспективалық жоспарларды өнімдейді және түзетеді.
4. Өндірістік бөлімше – өнімде шығарудың көлемі, ассортименті, сапа жағынан жоспарының орындалуын талдайды.

5. Маркетинг бөлімі. Тұтыну нарығындағы тауарды ондағы орнын оның бәсекеге қабілеттілігін зерттейді. Кәсіпорынның бағалық және құрылымдық саясатын өндейді. Еңбек және еңбек ақы бөлімшесі. Еңбекті ұйымдастырудың жағдайын оның деңгейін көтеруге байланысты жоспардың орындалуын кәсіпорынның еңбек ресурстарымен қамтамасыз етуін талдайды [3].

Шаруашылық қызметті талдаудағы жүргізудегі мұндай жұмыс оның кешенділігін қамтамасыз етеді. Ең бастысы шаруашылық қызметті терең зерттеуге, қолданылмаған резервтерді толық шығаруға көмектеседі.

Шаруашылық қызметті талдауды жүргізгенде еңбек коллективтері басты рөлде. Олар әлеуметтік және экономикалық дамуда математикалық ресурстардың дұрыс қолданылуының бақылауда еңбек тәртібін қамтуда техника және ғылымның жетістіктерін игеруде еңбекті қорғауда еңбек жағынан жақсартуда оларға көп мүмкіндіктер берілген. Кәсіпорынның экономикалық жағдайын талдауда басқару органдарында орны зор. Бұл органдардың мамандары кәсіпорын шаруашылық қызметін зерттеуге және кешенді талдау жүргізуге құқылы.

Талдаушылық жұмысты жоспарлау. Шаруашылық қызметті талдаудың маңыздылығымен тиімділігінің маңызды шарты болып шаруашылық қызметті жоспарлау болып табылады.

Дұрыс құрастырылған кәсіпорынның жақсы нәтижесінің кепілі.

Шаруашылық қызметтің кешенді жоспары оны жүргізуге жауапты маманмен бір жылға өндіріліп жасалады. Онда талдау объектілерінің зерттеуге тиісті тізімі көрсетіліп, талдаудың мақсаты анықталады.

Содан соң, көрсеткіштердің жүйесі өңделеді. Жоспарда міндетті түрде әрбір объект бойынша талдауды жүргізудің мерзімділігі мен өткізу уақыты қарастырылады (жыл, квартал, ай). Жоспарда әрбір сұрақ бойынша орындаушылардың құрамы көрсетілуі тиіс. Жоспарда талдаудың ішкі және сыртқы пайдаланушылары көрсетіледі. Екінші жоспардың түрі тематикалық жоспар – бұл жоспар толық зерттеледі. Қажет ететін кешенді сұрақтар бойынша талдау жүргізеді. Онда талдаудың объектілері, субъектілері, мерзімі және орындаушылары көрсетіледі [4].

Әдебиеттер:

1. Абрютин М.С., Грачев А.В. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия.- М.: Дело и сервис, 1998
2. Ефимова О.В. Финансовый анализ.- М.: Бухгалтерский учет, 1998.
3. Ковалев В.В. Финансовый анализ: управление капиталом, выбор инвестиций, анализ отчетности.- М.: Финансы и статистика, 2000
4. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия.- М.: Инфра-М, 2003

Касымханова Г.С., магистрант (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Қалымбетов У.К.

ҚАРЖЫ-ШАРУАШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕГІ АУДИТТІ ЖҮРГІЗУ ҚАЖЕТТІГІ

Нарықтық қатынастар жағдайында көптеген кәсіпорындар, банктер, сақтандыру компаниялары, көлік және коммерциялық ұйымдар мүлікті пайдалану, жұмыстар мен қызмет көрсетуді орындау, коммерциялық операцияларды ақша қаражаттары мен инвестициялардың шотын жүргізу бойынша сан алуан келісім шарттық қатынастарға түседі. Қажетті ақпаратты алудағы мәмілеге қатысушылар арасындағы осы қатынастардың нақтылығын тексеру нәтижесінде тек тәуелсіз аудитор ғана дәлелдей алады.

Аудит — кәсіпорында жұмыс істемейтін маманданған тәуелсіз аудитор жүзеге асыратын ешкімге тәуелсіз сырттай қаржылық бақылау. Мұндай кәсіби бақылау аудитке деген қажеттілік көптеген жағдайларға байланысты артып отыр:

- 1) Кәсіпкерліктің дамуы мен капитал өсуінің әсері;
- 2) Өзін-өзі реттеуге ұмтылатын ұйымдар санының арта түсуі;
- 3) Экономикалық жағдайы, меншік иеленушілерге және кредиторларға олардың салған ақшаларының сақталуына кепілдік беруді қамтамасыз ететін жағдай тудырудың қажеттілігі;
- 4) Компаниялардың операциясы көп әрі күрделі болып келеді, пайдаланушыларолтуралы ақпаратты дербес алуға мүмкіндігі болмағандықтан аудиторлардың қызметіне мұқтаж;
- 5) Қаржылық ақпаратты пайдаланушылар компанияның есептік жазбаларына әдетте қолдары жете бермейді және олардың тиісті тәжірибелері жиі бола бермейді;

б) Пайдаланушылар қабылдайтын шешімнің салдары өздері үшін өте маңызды болуы мүмкін, сондықтан да аудитор арқылы алатын ақпараттың толық болуы мен анықтығы оларға ауадай қажет [1].

Аудитор өзінің кәсіби міндетін орындау барысында қағамдық сенімді қолдау әрі нығайту ретінде адалдық, объективтілік және тәуелсіздік принциптерінің талаптарын сақтауы, өзіне сеніп тапсырған жұмысты мінсіз әрі адал орындалуы талқылауда білдіретін пікірінің объективтілігі мен тәуелсіздігін сақтауы керек.

Аудиторлық тексеріс жүргізу келісім-шартты ресми құжат болып табылады. «Аудитор — клиент» арасындағы қарым-қатынасты регламенттейтін және жай келісім-шарттардан айырмашылығы жоқ кәсіпкерлік қызметте пайдаланылады. Басқалар сияқты, бұл келісім-шартта заңды түрде қатысушы жақтар қызығушылық келісімін көрсетеді және осы жағдайда тапсырыс беруші — клиент, атқарушы — аудиторлар. Дегенмен, кәсіпкерлікте пайдаланылатын маңызды келісім-шарттардың басқа келісім-шарттардан ерекшеленеді. Біріншіден, келісім-шарт жасаған кезде үшінші жақ (қаржылық есептілік мәліметтерін пайдаланушылар) қызығушылығы есептеледі [2].

Аудиторлық тексеріс жүргізуінің сапасы, аудиторлар мен клиент арасындағы қарым-қатынасы көбіне аудит жүргізу келісім-шартының нақты құрылуына байланысты болады [3].

Қаржылық есептіліктің әрбір элементі аудиттің нақты мақсаттарының бірі болып табылады. Оларды белгілеп болған соң, нақты мәліметтерді жинау шараларын бастауға болады. Аудитор анықтау керек, жағдайға сәйкес қандай дәлелдемелер және қандай әдістемелердің көмегімен жинау керек. Бұл процесс белгіленген жолмен тексеруді талап етеді, сондай-ақ, стратегияда болып табылатын, осы арқылы аудитор шынайы мәліметтер ала отырып, қаржылық есептілік туралы ой — пікірін жазуға мүмкіндік береді [4].

Аудиттің басты міндеті – басқару мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз ету. Бұл үшін ішкі аудит кәсіпорын басшылығын дұрыс басқару шешімдерін қабылдау үшін жасалған талдаудың нәтижелерімен, белгілі бір бөлімшенің қызметіне баға берумен, ұсыныстармен және уақытылы дұрыс ақпаратпен қамтамасыз етеді.

Ішкі аудит – кәсіпорынға қызмет көрсету аясында жүргізілетін ішкі бақылау жүйесін талдау үшін менеджмент арқылы анықталатын қызмет. Ішкі аудиттің көмегімен бақылау және талдау іске асырылады, сонымен қатар жүйелерді жақсартуға, жетілдіруге ұсыныстар беріледі.

Оларға қызметтердің мынадай түрлері тән:

1. Қаржылық және операциялық ақпараттарды тексеру. Бұл сыртқы аудитордың жұмысымен сәйкес келетін үнемі жалғасатын процесс.

2. Операциялардың үнемділігін, тиімділігін талдау, оның ішінде қаржылық емес бақылау да бар. Кейде оны «ақша құнының» аудиті деп атайды.

3. Заңдар мен ережелерге, менеджменттің әртүрлі сыртқы талаптары мен саясатына және басқа да ішкі талаптарға сәйкестікті талдау [5].

Әдебиеттер

1. Абленов Д.О. Аудит негіздері: Оқулық. - Астана: Фолиант, 2008. - 448 б. - ISBN 9965-35-430-8
2. Ішкі аудиттің әдістемелік процедуралары Жақыпбеков С.-2010
3. Данилевский Ю.А., Шапигузов С.М., Ремизов Н.А., Старовойтова Е.В. Аудит: оқулық құрал. - М.: ИД ФБК -ПРЕСС, 2002. - 544
4. Табалина С.А., Ремизов Н.А. Аудит. Современная методика: Проверка разделов отчетности согласно МСА и федеральным ПСАД/ Под ред. Н.А. Ремизова. - М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2009. - 240 с.
5. Байдәулетов М, Байдәулетов С.М. Аудит, А., Қазақ экономикалық университеті. 2004-226 бет.

Ложкина К.В., 3 курс (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)

Научный руководитель – м.э.н., ст.преп. Шакирова Г.А.

НАЛОГ НА ДОБАВЛЕННУЮ СТОИМОСТЬ В КАЗАХСТАНЕ

НДС в РК (налог на добавленную стоимость) - это налог, который уплачивается от стоимости оказанных услуг, работ и проданных товаров на территории республики Казахстан. НДС платится когда импортируют товары, при прохождении границы. Ставка налога - 12% или 0% при экспорте товаров. Счет-фактура для НДС. Счет фактура — это специальный документ, на основе накладной, который содержит в себе данные о стоимости товара и сумме НДС. Он выписывается продавцом для покупателя.

С 1 января 2019 года в Республике Казахстан все счет-фактуры выписываются в электронной форме через портал ИС ЭСФ, поэтому далее будем иметь в виду электронный счет фактура (ЭСФ).

ЭСФ нужен для того, чтобы покупатель смог взять себе НДС в учет. Без правильно заполненного ЭСФ или, тем более, при его отсутствии, ваш покупатель не сможет получить зачет НДС.

Случаи в которых продавец должен выписать ЭСФ:

1. Если лицо, являющиеся продавцом электронных товаров.
2. Если лицо ,продавец плательщик НДС — пункт 1 статьи 412 НК РК.
3. Если продавец реализует импортированные товары (даже если он НЕ плательщик НДС) - пункт 1 статьи 412 НК РК[1].

Планируемые изменения для ЭСФ с 2020 года. Изменения в статью 401 Налогового кодекса Республики Казахстан планируется внести с целью уточнения срока вычета НДС при наличии исправленных электронных счетов-фактур (ЭСФ).

Например, в случае скорректированного отчета ЭСФ НДС по такой операции учитывается в том налоговом периоде, в котором он был учтен в отмененном счете-фактуре.

Исключение составляют случаи, когда дата оборота, указанная в отмененном счете-фактуре и исправленном счете-фактуре, отличается и приходится на разные налоговые периоды. То есть, когда фактическая дата оборота продаж корректируется.

Статьей 412 Налогового кодекса Республики Казахстан планируется дополнить категорию налогоплательщиков, которые обязаны выдавать ЭСФ: "1. При совершении оборота по реализации товаров, работ, услуг они обязаны выставить счет:... 7) налогоплательщики, не являющиеся плательщиками налога на добавленную стоимость, в случае реализации товаров, по которым выставляются электронные счета-фактуры через модуль "Виртуальный склад" информационной системы электронных счетов-фактур.

Положения настоящего пункта не распространяются на продажу личного имущества физическим лицом, в том числе физическим лицом, являющимся индивидуальным предпринимателем, или лицом, занимающимся частной практикой."

Планируется добавить требование к статье 419 Налогового кодекса Республики Казахстан, которое в настоящее время содержится в правилах документооборота ЭСФ.

Если для ранее выставленного счета были выставлены дополнительные счета-фактуры, то дополнительные счета-фактуры также будут отменены при выставлении исправленного счета-фактуры для такого ранее выставленного счета-фактуры [2].

Чтобы восстановить их, вам должны выдать дополнительные счета-фактуры исправленного счета-фактуры.

Категории лиц -плательщиков НДС в Казахстане:

- физические лица, которые имеют бизнес, ведут предпринимательскую деятельность разного вида;
- юридические лица, которые имеют бизнес, ведут предпринимательскую деятельность разного вида;
- лица, поставляющие заграничные товары в РК(импорт);
- юридические лица, не проживающие в Казахстане, но ведущие деятельность на ее земле благодаря структурным подразделениям.

Статус налогоплательщика получают не все, то есть вносить косвенные налоги должны только отдельные граждане. Вносить НДС в государственный бюджет нужно только после регистрации в налоговой службе.

На факт постановки на учет в органах доходов не влияет процесс импорта продукции из-за границы. В этом случае оплата косвенного налога считается обязательной. Все налогоплательщики вносят процент от таможенной цены при пересечении границы.

Регистрация по налогу на добавленную стоимость. Если размер доходов от бизнеса в течение года превысил оборот в 30 тысяч МРП, владельцу необходимо выполнить постановку на учет по НДС. По состоянию на 1 января 2019 года этот показатель в тенге превышает цифру в 75 млн тенге[3].

Когда норма превышена, налогоплательщикам нужно обратиться в государственную налоговую службу для формирования регистрации, необходимой для дальнейшего внесения в казну республики процентов от реализации товаров/услуг. Срок на оформление бумаг небольшой. На процедуру регистрации поНДС в Казахстане 2019 года выделяется менее суток. Важно подать заявление

своевременно, чтобы исключить материальную ответственность, начисление штрафов со стороны государственных организаций.

Оформить постановку на учет плательщиков можно разными способами. Процедура доступна на добровольной основе. Документ на оформление предоставляется:

- лично заявителем в бумажном варианте (написать заявление от руки);
- в электронном виде;
- в период государственных регистраций.

Постановка выполняется в день представления заявления.

Литература

1. О налогах и других обязательных платежах в бюджет (Налоговый кодекс) Кодекс Республики Казахстан от 25 декабря 2017 года № 120-VI ЗРК.

2. Серикбаева Р. Годовая налоговая и финансовая отчетность // Бухучет на практике. - 2019. - №1-2. - С. 2-120

3. Савченко О. КПП, местные налоги и специальные режимы в 2015 году // Файл бухгалтера. - 2015. - №1-2. - С. 3-8

Маратова А., Бимағамбет А. – 1 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м., аға оқытушы Темирбекова Л.А.

НАРЫҚТЫҚ ҚАТЫНАСТАРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДА КӘСІБИ БУХГАЛТЕРДІҢ РӨЛІ МЕН ДАМУ БОЛАШАҒЫ

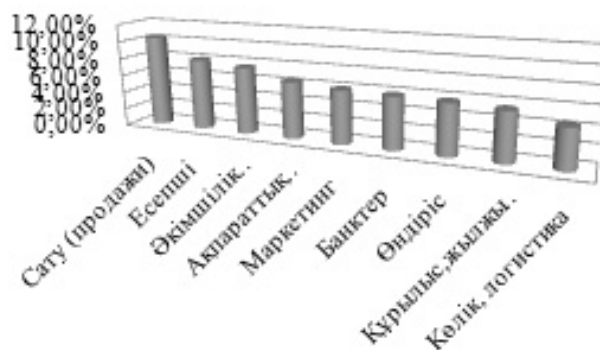
Егер сіздің көкейіңізде қандай мамансыз бірде-бір ұйым, кәсіпорын қызметі жүзеге асырылуы мүмкін емес деген сұрақ туындаса, сөзсіз, сұрақтың жауабы – бухгалтер.

Бұл мамандықтағы адамдар қазіргі әлемде өте қажет. Олар барлық жерде, кез-келген кәсіпорында және кез-келген ұйымда қажет. Бухгалтерлер, әсіресе жоғары кәсіби тәжірибелі, білімді мамандар ешқашан жұмыссыз қалмайды.

Бухгалтер – есепке алу жүйесінде жұмыс істейтін, қолданыстағы заңнамаға сәйкес ұстанатын және әрекет ететін маман. Бухгалтердің лауазымдық міндеттері көп, олардың бірі: ол жалақы есептеуді; ұйымда бар материалдық сипаттағы құндылықтардың есебін; тауарлардың өзіндік құнын есептейді; есепшінің жұмыс міндеттеріне салықтардың уақытылы және дұрыс төлемі, мемлекеттік органдар мен кәсіпорындардың меншік иелері алдындағы есептілік кіреді.

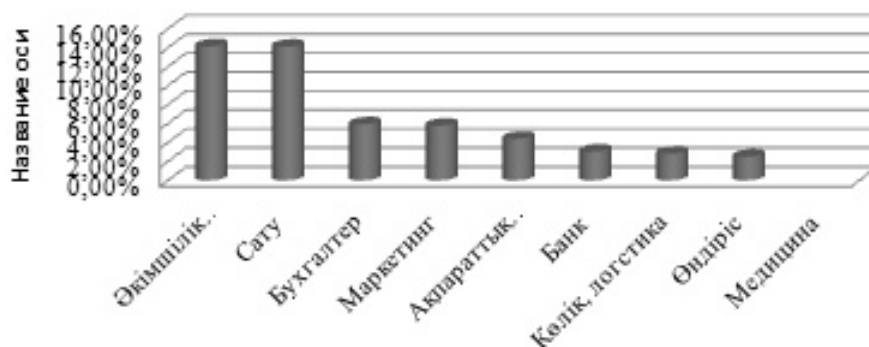
Бухгалтер экономиканың әртүрлі салаларындағы кез келген мемлекеттік ұйымдарда (өнеркәсіп, құрылыс, ауыл шаруашылығы, қызмет көрсету және т.б.); шағын және орта бизнесте; қаржы ұйымдарында: салық инспекциясы, сақтандыру агенттіктері, зейнетақы қорлары; банктерде, инвестициялық қорларда жұмыс атқара алады.

Есепші – кез келген елде сияқты, Қазақстанда да аса маңызды және жоғары сұранысқа ие мамандық. Қазақстан нарығында бірнеше кәсіби бухгалтерлік сертификаттары, дипломдары бар, білікті мамандар жұмыс істейді. Бұл мамандық сұранысқа әрдайым ие болады. Оның дәлелін бірінші суреттен көруге болады.

Сурет 1. ҚР 2019 жылдағы мамандарға сұраныс

Яғни, 1 суреттен көріп отырғандарыңыздай бухгалтер (есепші) мамандығына деген сұраныс Қазақстанның еңбек нарығында жоғары. Бұған дәлел тек Қазақстандағы еңбек нарығы ғана емес және көрші жатқан Қырғызстан Республикасының еңбек нарығы да дәлел бола алады (2 сурет).

Сурет 2. Қырғызстандағы 2019 жылдағы мамандарға сұранысы

2 суреттен біз байқап отырмыз бухгалтер мамандығына сұраныс бірінші үштікке кіреді. Жуықтап екі елдеде сұраныс 10 % жамасында.

Бұл мамандықтың басты артықшылығы – оның болашағы бар, сонымен қатар, еңбек нарығында үнемі сұранысқа ие. Біздің ойымызша, оның дәлелі мына факторларда:

- егер органдардың ешқайсысына компаниялардың құжаттары мен есептері қажет емес деп болжасаңыз, біреу бәрі-бір салықтар мен алымдарды төлеуге және есептеуге тиіс;

- бірде-бір бухгалтері жоқ ең қарапайым компанияны ұсынайық және осы сұрақтарға жауап беруге тырысып көріңіз:

- жалақыны кім есептейді?

- есеп айырысуды кім жүзеге асырады және кім төлемдерді қабылдайды?

- компания активтері бойынша құжаттарды кім дайындайды, жинайды және сақтайды?

Сонымен, қорытындылай келе, бухгалтер мамандығының сұранысы әрдайым экономика нарығында жоғары болады. Сондықтан да, бұл мамандықтың рөлі заманға сай, өзекті және бухгалтерияны білу тек жеке отбасылық қаржыны басқаруда ғана емес, сонымен қатар жалпы өмірде де көмектеседі, дұрыс ұйымдастыруға және барлық үлгерімге көмектеседі, себебі бухгалтер — көп сатылы мамандық.

Әдебиеттер:

1. <https://kaktakto.com/multimedia/kakie-professii-naibolee-vostrebovany-v-kazaxstane-spisok/>
2. <https://stanradar.com/news/full/33377-samye-vostrebovannyye-professii-v-kyrgyzstane-2019.html>

Маратов Т.М., магистрант (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)

Ғылыми жетекші – PhD Сыздыкова Д.И.

КӘСІПОРЫННЫҢ ҚАРЖЫ-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫН БАҒАЛАУ ЖӘНЕ ОНЫ ЖАҚСARTУ ЖОЛДАРЫ

Кәсіпорынның қаржы-экономикалық жай-күйі барлық өндірістік факторлардың өзара іс-қимылының нәтижесі болып табылады және активтерге салынған қаражат ақшаға қалай жылдам айналатынына тікелей тәуелді болады.

Қаржы-экономикалық жай-күйді бағалау мен талдауды жүргізу оның тиімді жұмыс істеуінің ажырамас кезеңі болып табылады, атап айтқанда, өзектілігі болашақта болуы мүмкін жағдайлар мен нәтижелерге болжам жасау үшін кәсіпкерлік субъектісінің экономикалық жай-күйі туралы ақпаратты, оның қызметінің өткендегі қаржылық нәтижелерін өңдеуден тұратын үдеріс түсінілетін қаржылық талдауды айқындауда көрсетіледі.

Қаржылық талдау жүргізудің негізгі міндеті – бұл экономикалық және басқарушылық шешімдерді қабылдау процесіне әсер ететін белгісіздікті қысқарту, яғни қаржылық талдау шешімдерді әзірлеу және негіздеу құралы ретінде, сондай-ақ басқару қызметінің сапасын бағалау құралы және кәсіпорынның пайдалылығын болжау тәсілдері ретінде пайдаланылады.

Кәсіпорын өз қаржыларын өте тиімді басқаруы үшін олар қаржылық жай-күйіне талдау жүргізуі қажет.

Қаржылық талдау – бұлзерттеу және бағалау процесі, оның басты мақсаты кәсіпорынның қаржылық жұмыс істеуіне әсер ететін факторлар туралы неғұрлым сенімді болжамдарды жасау болып табылады.

Кәсіпорынның қаржыларын басқару жүйесіндегі жалпы түрдегі қаржылық талдау – бұлқаржылық сипаттағы ақпаратты жинақтау, қайта құру және пайдалану тәсілі: кәсіпорынның мүліктік кешені мен қаржылық жағдайына баға беру және оның даму перспективаларын анықтау; қаржылық қамтамасыз ету тұрғысынан компания дамуының ықтимал динамикасын бағалау; қосымша қаражаттың ықтимал көздерін жұмылдыру ықтималдығы мен қажеттілігіне баға беру; компанияның капитал нарығындағы экономикалық жағдайына болжам жасау [1].

Қаржылық жағдайды талдаудың негізгі міндеті кәсіпорынның қаржылық қызметінің кемшіліктерін жедел анықтау, жою және ұйымның қаржылық жағдайын, оның төлем қабілеттілігін жетілдіру резервтерін іздеу болып табылады.

Нарықтық жағдайларда кәсіпорын үшін қаржылық жағдайды талдау және оны жақсарту үшін жолдарды іздеу мәні айтарлықтай артады, өйткені оларды жүзеге асырмай кәсіпорын экономикалық пайда алуға қабілетсіз болады.

Сондықтан, осы кезеңнің маңыздылығын ескере отырып, қаржылық жағдайды жақсартуға мүмкіндік беретін негізгі бағыттарды келтіру орынды:

1. Өндірілетін өнімнің өзіндік құнының төмендеуі, бұл кәсіпорынның түсімі мен жалпы пайдасының шамасына әсер ету мақсатында өндірістік қажеттіліктерге жұмсалатын шығындарды азайту үшін жолдарды әзірлеуді, сондай-ақ кәсіпорынның жұмыс істеу тиімділігін сипаттайтын негізгі көрсеткіштерді тағайындауды білдіреді. Бұл ұсыныс тек өндірістік сала компаниялары үшін ғана тән екенін атап өту қажет.

2. Кәсіпорынды басқаруды тікелей оңтайландыру, ол ұйымның өзінде болып жатқан процестерді айтарлықтай жақсартуға бағытталған. Мысалы, компания қызметкерлерінің алдына тікелей қойылатын міндеттерді автоматтандыру, қызметкерлерді ынталандыру қағидатын өзгерту және т. б.

3. Жаңа ассортименттік позицияларды енгізу немесе қызметтердің жаңа түрлерін көрсету, бұл кәсіпорынға клиенттердің қосымша ағынын тартуды ынталандыруға және қорытынды ретінде кірісті барынша арттыруға мүмкіндік береді. Тауарлар мен қызметтерді әртараптандыру үшін компания өзінің еңбек ресурстарын да пайдалана алады, сондай-ақ консалтингтік кәсіпорындар мамандарының қызметтеріне жүгіне алады.

4. Өткізу көлемін арттыру. Осы ұсынымды қолдану үшін компания бастапқыда өнімнің қандай бағыттары бойынша жетіспеушілік байқалатынын немесе керісінше, қорлардың толтырылуы байқалатынын бағалауы тиіс және кейіннен баға белгілеу арқылы тұтынушылардың сұранысын қанағаттандыру үшін сату көлемдерінің өзгеруі туралы шешім қабылдауы тиіс, бұл кәсіпорын қорларының айналымдылығын, өнім айналымының көлемін ұлғайтады және оның қаржылық жағдайын оңтайландырады.

5. Негізгі қорларды жаңғырту және қазіргі заманғы технологияларды енгізу. Негізгі қорларды пайдалану оларды моральдық және физикалық ескіру ретінде болжайды, сондықтан кәсіпорын негізгі қорларды жұмыс жағдайында жаңа негізгі қорлар мен қазіргі заманғы технологияларды енгізу қажет, бұл персоналдың жұмысқа қабілеттілігін жақсартуға және кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік береді.

6. Кәсіпорындағы қаржылық жағдайды сауықтыру мақсатында мерзімі өткен берешектерді өндіріп алу. Бұл ұсыныс қаржылық бақылауды жетілдіруді білдіреді, мысалы, төлем күнтізбесін әзірлеу, мерзімі өткен дебиторлық берешекті өтеу үшін іс-шаралар [2].

Қаржылық-экономикалық жағдай – бұл кәсіпорын жұмысының маңызды сипаттамасы, бұл сипаттама қаржылық бағыты бар ресурстарды көрсетеді, яғни бұл кәсіпорынның барлық қаржылары және оларды тікелей пайдалану және ауыстыру.

Әдебиеттер:

1. Варламова Т.П., Варламова М.А. Финансово-экономический анализ: Учебное пособие. - Саратов, 2016.-132 с.

2. Иванова Л.И., Бобылева А.С. Анализ финансовой отчетности: учебное пособие. — Москва: КНОРУС, 2018. — 332 с.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ

Интернет сравнивает магазин с традиционным магазином. Интернет-бизнес - это новый способ сэкономить деньги и время. Те, кто думает начать бизнес, хотели бы инвестировать в эту область. Тем не менее, только 1,2% казахстанской торговли приходится на онлайн-бизнес. Иными словами, объем казахстанского рынка электронной коммерции составляет 106,9 млрд. Тенге.

Согласно мировому опыту, электронная коммерция развивается в последние годы. Например, в России около 30% работающего населения заказывают через интернет-магазины. В последние годы количество онлайн-покупателей выросло в 2,5 раза. Что касается крупнейших стран электронной коммерции, то Китай является лидером с 681 млрд. Долларов. За Соединенными Штатами (438 миллиардов долларов) следует Великобритания (196 миллиардов долларов). В Австралии и Турции торговля также развивается. Электронная коммерция выросла с 31% до 40%. С другой стороны, развитие электронной коммерции в этих регионах составляет в среднем 17% [1].

В Европе электронная коммерция составляет 4,91% ВВП. За Азиатско-Тихоокеанским регионом (4,87%) следует Азиатско-Тихоокеанский. Наибольшая доля приходится на Китай (7,9% ВВП), а Франция занимает второе место с 3,95% [2].

Уровень электронной коммерции в Казахстане растет с каждым годом. Согласно статистике, 10 миллионов человек в стране пользуются Интернетом. За 5 месяцев 2018 года объем рынка электронной коммерции составил 101 млрд. Тенге, или 2,9% от общего оборота розничной торговли.

В сфере электронной коммерции в стране набирают все большую популярность услуги таких крупных игроков, как satu.kz, technodom, kaspі.kz, flip.kz, AliExpress.

Давайте посмотрим на силу электронной коммерции в интересах страны. Потенциал электронной коммерции растет день ото дня, даже без ее географических ограничений. Современное общество уходит от оплаты наличными. Вместо того, чтобы держать кошелек, люди управляют своими деньгами через интернет-приложения и несут только несколько платежных карт. Это удобно и безопасно. Рассмотрим преимущества интернет-магазина: [3].

1) экономия времени - человек работает 6 дней в неделю с 9 до 18 часов и не успевает зайти в магазин. Интернет-магазин позволяет вам совершать покупки в любое время, не выходя из офиса, а выбор и заказ товара занимает всего несколько минут, если вы знаете, что хотите купить. Служба доставки в интернет-магазин будет намного быстрее и удобнее, чем в магазине, обычно в удобное время и по цене;

2) ассортимент и информация - интернет-магазин не имеет ограничений (в обычном магазине есть ограниченный выбор торговых центров). Если предусмотрен поиск по параметрам, то можно отобразить соответствующие характеристики товара, затем выбрать из списка моделей, удовлетворяющих спрос, и еще одно очень важное замечание - не каждый менеджер по продажам может запомнить в интернет-магазине всю информацию о товаре. Интернет-магазин может предоставлять такую информацию, как рейтинги покупок, советы и обзоры продуктов, а также выбираемые заранее определенные статьи о продуктах;

3) экономия денег. Затраты на содержание интернет-магазина значительно ниже обычных, включая доставку. В отличие от обычного магазина, интернет-магазин может одновременно обслуживать сотни покупателей. Кроме того, если покупатель находится в другом городе, он или она не сможет пропустить междугороднюю связь. Всю информацию можно найти на страницах интернет-магазина.

Таким образом, учет электронной торговли похож на учет обычных (традиционных) розничных магазинов. Однако при более внимательном рассмотрении интернет-магазина выявляется ряд особенностей, которые необходимо учитывать в его первоначальной организации.

Литература

1. [<http://back-office.su/buhgalter-dlya-internet-magazina/>]
2. [<https://stat.gov.kz>]
3. [<https://shopuchet.kz/uchet-v-internet-magazine/>]

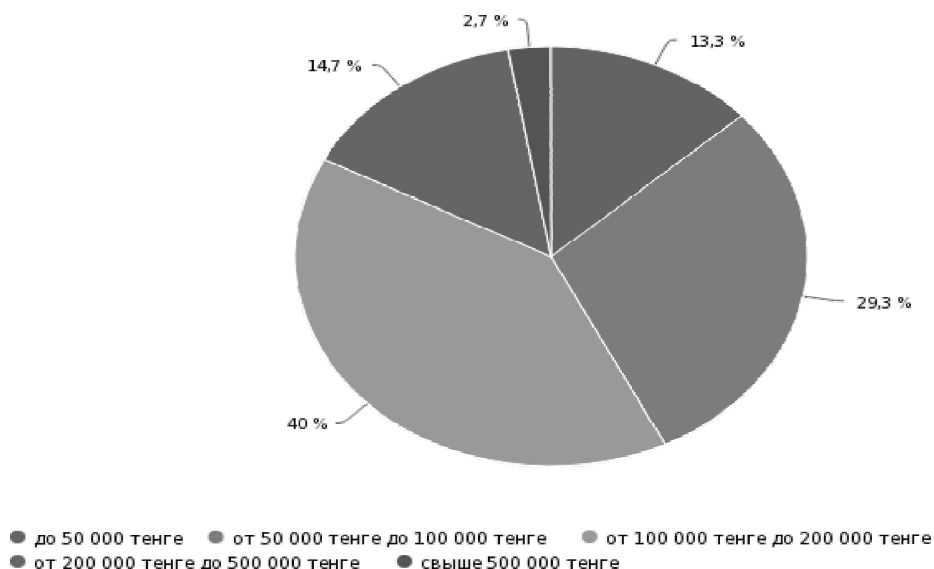
СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДОХОДА КАЗАХСТАНСКОЙ СЕМЬИ

Никто не может сказать, беден он или богат, заглянув в свою книгу доходов и расходов. Богатым человека делает его сердце. Богатство определяется не тем, что человек имеет, а тем, каков он есть.

Бигер Генри

Уровень жизни является одной из важнейших социальных категорий. Под уровнем жизни понимаются обеспеченность населения необходимыми материальными благами и услугами, достигнутый уровень их потребления и степень удовлетворения разумных (рациональных) потребностей. Основным индикатором уровня жизни являются доходы населения. Доходы представляют собой совокупность денежных и натуральных средств, полученных или произведенных домашними хозяйствами за определенный период. Их роль в оценке уровня жизни населения определяется тем, что уровень и структура потребления населения прямо зависят от величины (размера) дохода.

Сколько составляет ваш доход на семью, в месяц?

Президент РК Н.А.Назарбаев в своем послании «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни» ставит задачу по росту доходов населения. Также на встрече со СМИ, отвечая на вопрос о доступности жилья в стране, он озвучил, что средний доход семьи казахстанцев составляет 579 000 тенге.

Нами был проведен опрос 80 респондентов для определения среднемесячного дохода. В опросе приняли участие респонденты разных возрастов и мест проживания. Наибольший процент опрошенных (60%) приходился на возраст от 31 до 50 лет.

В результате исследования было выявлено, что только у 14,7% опрошенных доход на семью составляет от 200 тыс. до 500 тыс. тенге в месяц, 13,33% респондентов назвали уровень доходов на семью весьма скромным - до 50 тыс. тенге в месяц. 29,3% - от 50 тыс. до 100 тыс. тенге. Самый больший процент респондентов (40%) назвали свой среднемесячный доход в районе от 100 тыс. до 200 тыс. тенге. Доход свыше 500 тыс. тенге указали только 2 человека, проживающие в городах Астана и Алматы. При этом более 75% опрошенных не довольны своим уровнем дохода.

Что касается цен на продукты, непродовольственные товары и услуги, 44,2% опрошенных отметило сильный рост цен, 39,8% - умеренный и всего 1,5% опрошенных сказали, что цены на продукты, непродовольственные товары и услуги снизились.

15,2 % опрошенных считают сбережениями сумму в пределах 100 тыс. тенге. 25,6% отнесли к сбережениям сумму до 300 тыс. тенге. 17,5 % респондентов назвали сумму от 300 тыс. до 500 тыс. тенге, 12% до 1 млн тенге, а 28,4% – до 2 млн тенге. При этом к гипотетическому «черному дню» большинство не готово. На вопрос: «Есть ли у вас в данный момент личные сбережения, денежные накопления?» – 70,5% респондентов ответили «нет». Смогли отложить некоторую сумму только 29,7% опрошенных людей.

Для большинства опрошенных 2020 год начался довольно хорошо. С 1 января 2020 года заработная плата учителей была увеличена на 25%, работников культуры — на 35-50%, социальной сферы — на 30-60%. 50,5% сказали, что материальное положение семьи улучшилось; 20,1% сказали, что ухудшилось. Но будущее, подает надежду на улучшение качества жизни. Так как у Государственных органах есть цель, в течении 4 лет поднять заработную плату до 100%. Согласно данным опроса, казахстанцы смотрят с оптимизмом на свое будущее: 28,0% опрошенных надеется, что в ближайший год материальное положение семьи станет лучше, 25,0% выбрали сдержанное «без изменений», 37,8% затруднились с ответом и только 10,0% выбрали вариант «ухудшится».

Таким образом, можно сделать вывод о том, что существует высокий уровень дифференциации населения по уровню доходов. До определенного уровня неравенство доходов выполняет мотивирующую функцию, стимулируя человека к личному развитию и повышению статуса в обществе.

Литература:

1. <https://yk-news.kz/news/назарбаев-семья-в-казахстане-в-среднем-зарабатывает-500-тысяч-тенге>
2. https://forbes.kz/stats/opros_u_80_kazahstantsev_net_sberejeniy_no_oni_nastroenyi_optimistichno/

Саленова И.Б. Кайратова Д.Р., 3 курс (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – PhD, доцент Сыздыкова Д.И.

ВОЛОНТЁРСТВО, КАК ОСОБЫЙ ВИД ТРУДОВОЙ ЗАНЯТОСТИ

На сегодняшний день в мире волонтерская деятельность – одна из самых распространенных видов добровольческого труда. Активные, инициативные, неравнодушные к социальным проблемам люди работают во многих социальных программах: от помощи пожилым людям, детям-инвалидам, детям-сиротам и людям с ограниченными возможностями до профилактики наркомании и распространения ВИЧ-инфекции.

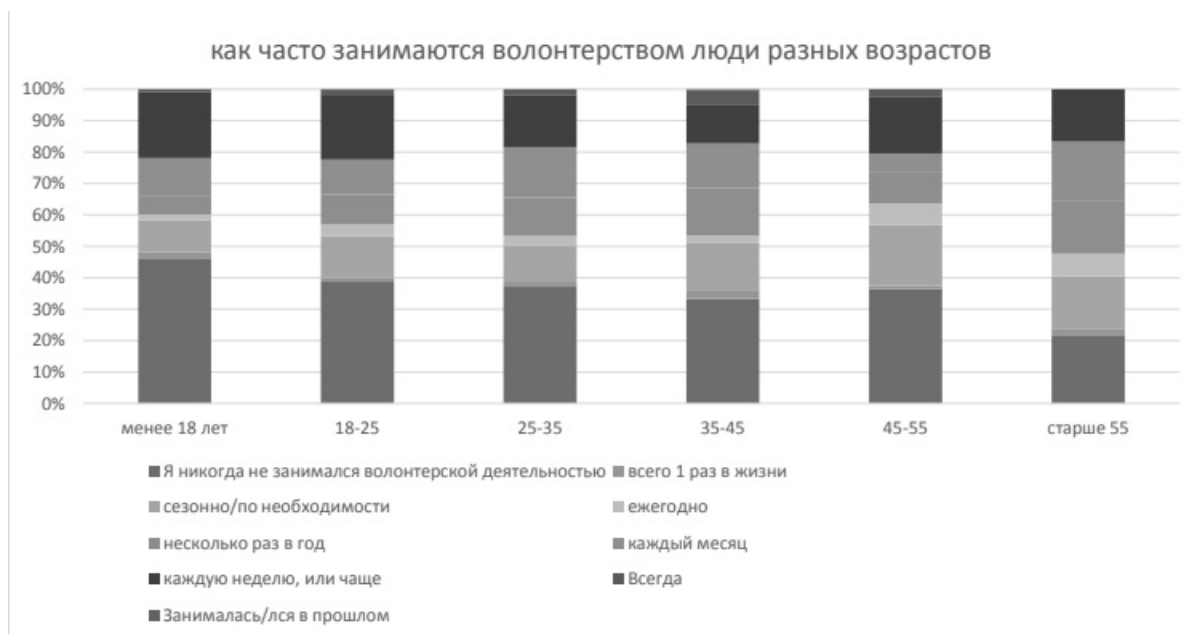
Волонтерство или как ее еще называют добровольческая деятельность — это деятельность, включающая формы взаимопомощи и самопомощи, предоставление услуг, которое осуществляется добровольно на благо человечества без получения денежного вознаграждения. Но кто же на самом деле волонтер? Волонтеры – это те, кто не берет денег или другое поощрение за свой труд, кто действительно помогает людям без какой-либо выгоды. Волонтер – это, прежде всего человек, обладающий высокими нравственными качествами, говорящими о его мотивации и образе жизни, а не об уровне профессиональной компетентности. Но как же развивается волонтерство? Впервые волонтеры появились в странах Европы: Англии, Германии, Франции и Италии, примерно в 1570. И уже в 1844 году в Англии была зарегистрирована первая волонтерская организация, которая помогала пострадавшим в войне.

Идея волонтерства в нашей стране начала развиваться с 1993 года, когда появилась программа добровольцев ООН. Масштабы волонтерства растут, и уже функционируют немало волонтерских групп, а также волонтеров, получивших зарубежный опыт по собственной инициативе. Каждый 7-й казахстанец, по данным Национальной волонтерской сети вовлечен в добровольческую деятельность.

Доступных результатов исследований о масштабах и характеристиках волонтерской деятельности огромное количество. Социологические центры изучения общественного мнения ежегодно проводят анализ волонтерской деятельности и дают полную информацию о ее действиях. Сбор данных отличается в каждой из организаций и в итоге получаемые цифры отличаются и часто очень сильно.

29 апреля 2019 года в Службе центральных коммуникаций была представлена первая функциональная онлайн-платформа по развитию волонтерского движения в Казахстане qazvolunteer.kz, созданная при поддержке Министерства информации и общественного развития РК совместно с ОЮЛ «Национальная волонтерская сеть». Целью создания данной интернет платформы

послужило создание единой базы в стране, которая поможет волонтерам и организациям, нуждающимся в волонтерской поддержке найти друг друга. Онлайн-платформа для волонтеров qazvolunteer.kz презентована и теперь волонтерство в Казахстане получит активное развитие вне зависимости от географического положения волонтеров и принимающей стороны.

Согласно этим данным мы видим, что около половины молодых людей не вовлечены в волонтерство, тогда как более половины респондентов в возрасте от 25 до 55 лет занимаются волонтерством более или менее регулярно, либо по необходимости. Данные факты отмеченного опыта волонтерства противоречат утверждениям и пониманию о том, кто такие волонтеры, представителями государственной службы и бюджетных организаций.

Всего в исследовании приняли участие 2384 респондентов со всего Казахстана. Из них 72% женщин и 28% мужчин. Из них, 30% составили респонденты моложе 18 лет, вторые 30% люди от 18 до 25 лет. И оставшиеся проценты были лица от 25 лет и старше. Большинство молодых людей до 25 лет (60% респондентов) имеют доход до 50 тысяч тенге, что является минимальным уровнем зарплаты в РК. Остальные возрастные группы были чуть выше минимального уровня и среднего достатка.

Волонтерство в целом все еще имеет размытые понятия среди благополучателей, потенциальных партнеров волонтерства со стороны государственных учреждений. Образовательные учреждения и молодежные организации все еще предпочитают организовывать типовые разовые волонтерские акции или участвовать в краткосрочных мероприятиях, адресованных социально уязвимым слоям населения (детские дома, дома престарелых, нуждающиеся семьи, ветераны). Во все эти мероприятия удобно задействовать молодежь из числа студентов и школьников.

Напомним, что 2020 год объявлен годом волонтерства и хочется призвать всех быть чуточку добрее. Ведь это необыкновенное чувство свободы и понимание причин. Да, вы один не можете спасти весь мир. Но если вы измените хотя бы одну судьбу, поможете хотя бы одному человеку или живому существу, посадите хотя бы одно дерево, то жизнь станет лучше. И когда она меняется к лучшему – это дает необычайный толчок идти дальше.

Литература:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-trudovogo-potentsiala-i-ekonomicheskikh-effektov-volonterstva/viewer>
2. <https://qazvolunteer.kz/ru>

ТӘУЕКЕЛГЕ БАҒЫТТАЛҒАН МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ ЖҮЙЕСІ

Мемлекеттік аудитті енгізу мемлекеттік қаржылық бақылауды жетілдірудің маңызды бағыттарының бірі, сонымен қатар стратегиялық мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізудің тиімді құралы болып табылады. Оның негізгі міндеті - мемлекеттік органдардың қызметін бағалау және тексеру негізінде мемлекеттік қаражатты, мемлекеттік және квазимемлекеттік сектор активтерін басқару мен пайдаланудың тиімділігін арттыру болып табылады.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағытымағты Қазақстан халқына Жолдауында: «Елде Мемлекеттік аудит енгізу тұжырымдамасын әзірлеп, келесі жылы Парламентке тиісті заң жобасын енгізу керек. Бізге мемлекеттік аудиттің ең озық әлемдік тәжірибесі негізінде кешенді жүйе құру қажет» - деп атам өткен болатын[1].

Осы Жолдауға сәйкес, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 18 маусымдағы № 609 қаулысымен «Қазақстан Республикасында мемлекеттік аудитті жүзеге асыру тұжырымдамасы» әзірленді және бекітілді. Осы Тұжырымдама мемлекеттік қаржылық бақылауды кезең-кезеңмен реформалаудың және оның функционалды бағыттарын одан әрі кеңейте отырып, мемлекеттік бақылауды жүзеге асырудың мақсаты мен негізгі тәсілдерін айқындады. Тұжырымдаманың басым бағыттарын іске асыру барысында 2015 жылғы 12 қарашада «Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы» Заң қабылданды. Мемлекеттік аудит - бұл тек қаржылық мәселелерді ғана емес, сонымен қатар олардың қызметінің барлық салаларын да қамтитын, анықталған кемшіліктер мен тәуекелдерді басқару жөніндегі ұсыныстар негізінде тиімді ұсыныстар бере отырып, мемлекеттік аудит объектілерінің жұмысына кешенді және тәуелсіз баға беру болып табылады[2].

Бұл ретте мемлекеттік қаржылық бақылау заң бұзушылықтарды жоюға және назар аудару шараларын қолдануға баса назар аударады. Кез келген мемлекетте ұлттық ресурстардың қалыптасуы мен оларды пайдалану тиімділігіне мемлекеттік аудит жүргізу объективті процесс болып табылады. Мемлекет басшысы қойған стратегиялық мақсаттар шешілген жағдайда ғана қазақстандықтардың өмір сүру сапасы мен сапасын түбегейлі жақсартуға болады.

Аудиттегі маңызды мәселелердің бірі ол – тәуекелген негізделген мемлекеттік аудит. Тәуекелге негізделген тәсіл - бұл мемлекеттік бақылауды (қадағалауды) ұйымдастырудың және жүзеге асырудың әдісі, ол бақылау шараларының қарқындылығын (нысанын, ұзақтығын, жиілігін) таңдау, міндетті талаптардың бұзылуын болдырмау шараларын жүзеге асыру. Бақылау мен қадағалаудағы тәуекелге негізделген тәсіл ерекше сипатқа ие болуда. Бұл тәсіл заңмен қорғалатын құндылықтарға зиян келтірудің алдын алу үшін және сонымен бірге адал бизнес субъектілеріне әкімшілік ауыртпалықты азайту үшін шектеулі мемлекеттік ресурстардың шоғырлануын қамтиды. Тәуекелге бағытталған тәсілдің мақсаты мемлекеттік бақылауды (қадағалауды) жүзеге асырумен байланысты еңбек, материалдық және қаржылық ресурстарды оңтайлы пайдалану, заңды тұлғалардың, жеке кәсіпкерлердің шығындарын азайту және олардың қызметін мемлекеттік бақылау (қадағалау) органдарының тиімділігін арттыру болып табылады.

Тәуекелге негізделген жоспарлаудың мәні аудит объектілерін (яғни қаржылық және бюджеттік бұзушылықтар болуы мүмкін бюджеттік қаражатты пайдалану бағыттары) айқындау болып табылады.

Тәуекелге бағдарланған жоспарлаудың мәні сыртқы мемлекеттік (қаржылық) бақылау органдарының бақылау іс-шараларын жоспарлау процесінде аудит объектілерінің басымдығын айқындаудан тұрады. Неғұрлым жоғары тәуекел болуы мүмкін ұйымдар аудит жүргізу үшін жұмыс жоспарына енгізілуі тиіс. Тәуекелге негізделген мемлекеттік аудит ол Қазақстан Республикасының заңнамалық құжаттарына негізделген. Әдістемелік ұсыныстарға сәйкес, бақылау шараларын жоспарлау және дайындау кезіндегі тәуекелге негізделген тәсіл әлеуметтік салалардың, сондай-ақ тексерілген органдар мен ұйымдардың жоспарланған нәтижелерге қол жеткізбеу ықтималдығын ескере отырып, бұзушылықтар мен кемшіліктерді анықтап және / немесе болдырмауды ескере отырып, жұмыс істеуін және дамуын бақылау бағыттарын айқындауға жатады[3].

Бақылау шараларының субъектілері, сондай-ақ бақылау іс-шарасы кезінде тексеруге жататын органдардың және / немесе ұйымдардың тізімі, есептелген қауіптердің жалпы деңгейлерін салыстыру негізінде таңдалады. Тәуекелдерді талдау сапалық немесе сандық деңгейде жүргізілуі мүмкін. Тәуекелдерді сапалы талдау, әдетте, жағдайдың инстинктивтік, ішкі бағасын қамтиды. Сандық талдау

кезінде тәуекелдерге сандық мәндерді не эмпирикалық деректерді пайдалану есебінен не сапалық бағалауға тән сандық сипаттамаларды айқындау жолымен береді. Тәуекелдерді басқару жүйесін құру процесінде тәуекелдердің сандық талдауы қолданылады. Тәуекелдерді сандық бағалауға екі тәсіл бар: тәуекелдерді детерминациялық талдау және тәуекелдерді стохастикалық талдау.

Тәуекелге негізделген мемлекеттік аудит жоспарлауға ұтымды көзқарас жасауға мүмкіндік береді. Мемлекеттік аудит саласында осы тәсілді қолданудың сөзсіз артықшылықтары, сонымен қатар, нормативтік талаптарға сәйкестіктің тұрақтылығын жақсарту және жоғарылату және тәуекелдерді азайту, сонымен қатар бақылау шараларының экономикалық тиімділігі болып табылады.

Мемлекеттік қаржылық бақылау органдарының бақылауды жоспарлау сатысында мемлекеттік органдардың және квазимемлекеттік сектор субъектілерінің мемлекеттік бюджетті атқару, бюджет қаражаты мен мемлекет активтерін пайдалану жөніндегі қызметіндегі проблемалық мәселелерді анықтауға мүмкіндік беретін тәуекелдерді басқарудың жаңғыртылған жүйесін қолдануы бақылау қызметінің тиімділігін едәуір арттыруға мүмкіндік береді, тұтастай алғанда бұзушылықтар деңгейінің төмендеуіне ықпал ететін болады.

Әдебиеттер

1. 2012 жылы желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты атты Қазақстан халқына Жолдауы

2. Мемлекеттік аудит және қаржылық бақылау туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 12 қарашадағы № 392-V ҚРЗ.

3. Мемлекеттік аудит теориясы: ғылыми басылым / Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитеті. - Астана : PrimaLux, 2018

Смолик Е.М., Власова В.В., 1 курс (КарГУ имени академика Е.А.Букетова)
Научный руководитель – к.э.н., доцент Сыздыкова Э.Ж.

ЭПИДЕМИИ, ДЕРЖАЩИЕ МИР В СТРАХЕ

Человечество с самого своего сотворения и до нынешней современности всегда боролось и продолжает бороться с болезнями. Об опасных эпидемиях и пандемиях, захватывающих города и страны, заставляющих человека порой замирать от ужаса - мы слышим повсюду, несмотря на то, что сейчас мир находится на, пока, своей высшей точке прогресса. Каждый раз, когда находится лекарство или способ борьбы с вирусом и инфекциями - они как будто приспосабливаются, пытаются выжить и мутируют, делая себя еще более могущественными и приносящими вред. Сколько раз человечество стояло на грани исчезновения из-за эпидемий. Сколько раз, давно вроде бы забытые и «похороненные» в веках болезни, снова вырываются на свободу и атакуют людей уже в наше время. Примером может служить «Сибирская язва», «холера», «чума». Дословно, эпидемия — это «Повальная народная болезнь» в переводе с греческого языка. Эпидемия это прогрессирующее во времени и пространстве распространение инфекционного заболевания среди людей, значительно превышающее обычно регистрируемый на данной территории уровень заболеваемости, и способное стать источником чрезвычайной ситуации [1,2,3].

По данным ВОЗ в 2019 году в мире было зарегистрировано:

- 86 случаев чумы по всему миру - из них 28 летальных;
- более 400 тысяч заболеваний холерой, из них – 859 летальных;
- Сибирской язвой заболели 158 человек - из них 9 летальных исходов;
- Конго-Крымская геморрагическая лихорадка - 252 случая, из них 39 летальных;
- Лихорадка Эбола – в 2 странах Африки. Всего 2 682 случаев, из них 1 784 летальных;
- Лихорадка Денге - в 78 странах мира, в том числе в Казахстане 6 завозных случаев из Таиланда. Всего 4,2 млн случаев, из них 4 151 летальный.

«По данным Всемирной организации здравоохранения эндемичными по птичьему гриппу А(H5N1) являются Бангладеш, Китай, Египет, Индия, Камбоджа, Индонезия и Вьетнам, по коронавирусу – страны Ближнего Востока», - говорится в сообщении департамента [4].

Рассмотрим влияния некоторых факторов на распространение захлестнувшей сегодня весь мир эпидемии Китайского коронавируса. Данный вирус передается воздушно-капельным путем и

очевидно, что переносчиками являются люди. Значит, первостепенными источниками распространения этого вируса в стране и по миру являются высокая численность и плотность населения в Китае и миграционный фактор. По статистическим данным 2019 года, в Китае численность населения на конец года составила - 1 408 526 449 человек. Миграционный прирост населения - 378 350 человек [5].

Плотность населения Китая равна 146,8 человека на квадратный километр. Туристическая миграция составила - 59,3 млн. человек. Китай в 2019 году занял 4 место в мире по туристическим посещениям [6]. Больше всего туристов Китай принял из Южной Кореи, Вьетнама, Японии, США, России, Монголии, Малайзии, Сингапура, Индии, Таиланда и Китая.

Ни одно место на земном шаре не застраховано на 100 % от возникновения или «пробуждения» страшных вирусных инфекций и болезней с ними связанных. По данным ВОЗ, с начала 2000-х инфекционные болезни занимают прочное второе место как причина смертности населения земного шара после сердечно-сосудистых заболеваний, однако если учитывать их исходы и последствия, они уже выходят на первое место. От инфекционных и паразитарных болезней в мире ежегодно погибает 22,2 человека на 100 тыс. населения. Ожидается, что в предстоящие 30 лет наибольшими темпами будет расти смертность именно от инфекционных заболеваний [7].

Вернемся к нашей Родине – Казахстану. На территории нашей страны есть целый ряд природно-очаговых инфекций: таких как чума, конго-крымская геморрагическая лихорадка, клещевой энцефалит. Имеются зоонозные инфекции с глобальным распространением, такие как бруцеллез, сибирская язва [8]. Поэтому, государство, совместно с системой здравоохранения должны постоянно мониторить и быть готовыми к пришествию инфекций извне и к возникновению эпидемий внутри страны. Необходимо своевременное на ранних этапах выявление угрозы и умение очень быстро реагировать на них. Нужно тесное сотрудничество с учеными и лабораториями других стран, необходимо увеличивать количество современных лабораторий в стране, непрерывно совершенствовать лабораторно-этиологическую диагностику, эпидемиологический надзор, методы и средства лечения, а также, усиливать профилактические мероприятия.

Литература:

1. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Вирусы>
2. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Инфекция>
3. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Эпидемия>
4. https://www.inform.kz/ru/osobo-opasnye-infekcii-kakie-byli-zaregistrirovany-v-kazahstane-v-2019-godu_a3604802
5. <https://countrysmeters.info/ru/China>
6. <https://travel.rambler.ru/news/43489296-nazvany-samye-poseschaemye-strany-v-2019-godu/>
7. <https://kapital.kz/gosudarstvo/69149/kakiye-epidemii-ugrozhayut-kazahstanu-i-chto-delat.html>
8. www.inform.kz/ru/osobo-opasnye-infekcii-kakie-byli-zaregistrirovany-v-kazahstane-v-2019-godu_a3604802

Сулейманова Р.Ф., 1 курс (КарГУ им. Академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – доктор PhD, доцент Сыздыкова Д.И.

АНАЛИЗ РИСКОВ И ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ

Проведенные исследования по бизнес-планам показали, что главной ошибкой в инвестиционных проектах многих действующих предприятий является неправильная оценка рисков, что в свою очередь влияет на успешность проекта. Поскольку такие отклонения могут привести к неправильному инвестиционному решению и значительным затратам, следует всегда своевременно выявлять все риски проекта.

Сегодня ускоренное развитие информационных технологий ускоряет процесс глобализации, замедляет ключевую роль государств в мировом экономическом пространстве, к мировой конкуренции привлекались транснациональные компании, отдельные регионы, кластеры и крупные производственные комплексы. В связи с этим, управление предприятиями, доведение уровня конкуренции стали переходить к опыту, характеризующемуся созданием развивающихся в мире инвестиционных и инновационных проектов. Проведение комплексных наблюдений за рисками ставилось важным требованием в обеспечении экономической безопасности Казахстана. Поэтому в

настоящее время рассматриваются методические аспекты экономической оценки эффективности и рисков инвестирования, разрабатываются методы оценки факторов, влияющих на доходность инвестиционных проектов, с помощью показателей степени риска.

Применение математических подходов в данной модели поможет рассмотреть пути определения экономической эффективности как инвестиционной, так и инновационной деятельности.

Расчет зависимости между показателем уровня риска и нормой доходов с помощью величин в формулах, используемых для изучения зависимости. Первоначальный уровень инвестиционного риска рассчитывается по следующей формуле:

$$K_{u.p.} = \frac{\Sigma M(Risk)}{(\Theta_1 + \Theta_2^+ + \Theta_3) - \Sigma_{t=0}^T Am_t}$$

где:

$K_{u.p.}$ - степень риска инвестиционного проекта;

$\Sigma M(Risk)$ - совокупные риски инвестиционной деятельности всего T за отчетный период, т. е. до начала и окончания проекта

$(\Theta_1 + \Theta_2^+ + \Theta_3)$ - все T денежные доходы или потоки от производственной, инвестиционной и финансовой деятельности за отчетный период.

$\Sigma_{t=0}^T Am_t$ - всего T сумма амортизационных отчислений за отчетный период.

$(\Theta_1 + \Theta_2^+ + \Theta_3) - \Sigma_{t=0}^T Am_t$ - оптимальная сумма покрытия потерь (рисков) за весь отчетный период. Экономические значения формулы не должны превышать оптимальную сумму их покрытия, потери при регулировании рисков явлений, вызванных воздействием факторов.

Оптимальная сумма покрытия представляет собой часть суммы чистого дохода после вычета амортизационных отчислений, так как они являются основным источником инвестиций в виде собственных средств, направленных на развитие основных фондов. Амортизационные отчисления применяются по двум направлениям, то есть 70% из них используются для реконструкции, а оставшиеся 30% - для обеспечения ремонтных работ и технического обслуживания.

На основании вышесказанного можно сделать вывод о степени риска следующим образом:

1. Если размер потерь меньше суммы чистого дохода, оставшегося после списания амортизации, то уровень риска считается нормальным.

2. Если объем потерь равен величине уровня чистого дохода и величине 30% амортизационных отчислений, выделяемых на техническое обслуживание, то уровень риска оценивается как умеренный.

3. Если объем потерь равен или немного ниже величины уровня чистого дохода и величины 70% амортизационных отчислений, выделяемых на реконструкцию, то уровень риска оценивается как существенный.

4. Если объем потерь превышает сумму чистого дохода, то уровень риска оценивается как стрессовый.

Управление рисками инвестиционных проектов в Казахстане мало изучено, но является одним из приоритетных направлений развития. Вместе с тем, в этом направлении нет общих подходов и теорий, отечественные современные исследования в этой области во многом опираются на зарубежные теоретические материалы. А как известно, у каждой страны есть свойственные закономерности, менталитет и бизнес-традиции. В зарубежной литературе чаще всего представлены теории и модели управления рисками американских, европейских проектов на примерах зарубежных развитых компаний. Но следует отметить, что структура капитала, структура управления, риск-менеджмент не могут быть использованы именно для инвестиционных проектов в нашей стране. Конечно, в Казахстане могут быть определенные зарубежные образцы, которые могут быть использованы, но такие теории лучше предварительно изучены и апробированы на практике.

Литература:

1. Альжанова Н.Ш. Инвестиционное проектирование. – г. Алматы: Казахский Национальный Университет имени Аль-Фараби, 2006. – 161с.

2. Бохаев Д. Методы оценки эффективности инвестиционных проектов // Основы экономики. – 2006. - №6. – 4-7с.

3. Зрилина Н.А. Экономическая оценка риска и его влияние на доходность инвестиционного проекта // Проблемы современной экономики. – 2009. – №1. – 29с.

4. Альжанова Н.Ш., Сейтхан С.Ж. Особенности управления, оценки и анализа рисков инновационных проектов // II Международная научно практическая конференция. – Краснодар, 2012. – 11-15 с.

Сулейменова И.А., 4 курс (академик Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Шакеев С.С.

КӘСІПОРЫННЫҢ МЕНШІКТІ КАПИТАЛ ЕСЕБІ

Меншікті капитал есебі бухгалтерлік есеп жүйесіндегі маңызды сала болып табылады. Мұнда кәсіпорынның меншікті қаржыландыру көздерінің негізгі сипаттамалары қалыптасады. Әрбір кәсіпорынға меншікті капиталға талдау жасауы керек, өйткені бұл оның негізгі компоненттерін анықтауға және олардың қаржылық тұрақтылық үшін өзгерісінің салдарын анықтауға көмектеседі.

Бухгалтерияның табыстылығы және тұрақтылығының кепілі болып бухгалтерлік есепті сауатты жүргізуді айтамыз. Бухгалтерлік есептің жоспарланбай жасалған жүйесі бухгалтерлердің қателіктеріне, есептік деректерді өңдеуде уақыттың ұтымсыз шығынына әкелуі мүмкін. Бухгалтерлік есеп заңды тұлғалардың қорлары мен қор көздерін және қаржы айналысын, шаруашылық операцияларының мазмұнын нақты құжаттар негізінде үздіксіз және өзара байланысын сақтай отырып, арнайы өлшеу бірлігімен тіркеу жүргізу.

Бүгінгі таңда қызметтер көрсету тұрғысынан ең тиімді ұсыныс болып бухгалтерлік қызметтер көрсету болып табылады. Әсіресе бұл қызмет көрсету түрі жеке кәсіпкерлер үшін өте тиімді болып саналады. Кәсіби бухгалтерлік қызметтер сізге басқару шешімдерін қабылдау үшін ұйымыңыздың қаржылық жағдайы туралы ақпаратты жеделдетіп алуға көмектеседі. Егер қажет болса бухгалтерлік және салықтық есеп мәселелері бойынша білікті көмек көрсетуге де мүмкіндік береді. Бухгалтерлік қызмет көрсету кезінде мамандар бизнестің дамуына барлық жағдайды жасауға ұмтылады.

Кәсіпорын бастапқы құрылған кезде оның капиталы Қазақстан Республикасы заңында көрсетілген мөлшерден аз болмауы тиіс және де ол сол ұйымның құрылтайшыларының, акционерлерінің ақшалай, заттай және басқадай түрде қоғамға қосқан үлестерінен құралады. Бұл сома, яғни кәсіпорынның капиталы осы ұйымның қызметі барысында тапқан таза табысы және басқа да көздерден, тегін түскен мүліктер мен ақшалай қаржылар есебінен өсіп отырады. Жалпы оның есебін жүргізу кезінде жұмыс істеп тұрған, қызмет атқарушы яғни қолданыстағы капиталы және оның құрамы мен құрылымы бухгалтерлік баланстың активінде көрсетіледі, ал капиталдың қаржыландыру көздері баланстың пассивінде көрсетіледі. Кәсіпорынның мүлкі оның негізгі құралдары мен айналымдағы қаржыларының құнынан тұрады.

Меншікті капитал мынадай компоненттерден тұрады:

- жарғылық капитал;
- резервтік капитал;
- бөлінбеген пайда.

Жарғылық капитал мөлшері кәсіпорынның жарғысында және басқа да құрылтайшылық құжаттарында белгіленген, үкіметтің атқарушы органдарында тіркелуі тиіс. Оның мөлшері құрылтайшылық құжаттарға тиісті өзгерістер енгізілгеннен кейін ғана өзгертіле алады. Қосымша төленбеген капитал ұйымның өзінің меншігіндегі негізгі құралдары мен инвестицияларын қайта бағалаған уақыттағы олардың құнының өскен сомасынан және тағы да басқа жағдайлардан пайда болады. Резервтік капитал – болашақта болуы мүмкін зияндармен шығындардың орнын толтыруға арналып ұйымның өзінің таза пайдасынан бөлінген меншіктік капиталының бір бөлігі болып табылады. Резервтік капиталдың мөлшері мен құрылу тәртібі Қазақстан Республикасының заңдары мен кәсіпорынның жарғысында көрсетіледі. Бөлінбеген пайда немесе бөлінбеген табыс ұйымның жалпы кірісінен барлық жұмсалған шығындарды кірістен басқадай бағыттарға пайдаланған сомаларын шегеріп тастаған соң қалған бөлігі болып табылады. Жарғылық капиталы қызметті бастауды қамтамасыз ету үшін жаңадан құрылған ұйымның жасаған қаражаттарының сомасы болып табылады. Ұйымның жарғылық капиталының мөлшері, сол кәсіпорынның шығарған акцияларының түрлері (жәй және артықшылығы бар), акциялардың сандары, сонымен бірге бір акцияның номиналдық атаулы құнына сәйкес акционерлік қоғамның, серіктестіктердің, өндірістік кооперативтердің жалпы жиналысында бекітіледі.

Кәсіпорынның қойылған мақсатарына жету үшін қалыптастыру көзі болып барлық меншікті қаражаттар жатады. Меншікті капиталдың барлық баптары Қазақстан Республикасының заңдарына, құрылтай құжаттарына және есеп саясатына сәйкес қалыптастырылады.

Ұйымның жарғылық капиталы - жарғылық міндеттемелерді орындау үшін оған қажет ұйымның қаражатын қалыптастыру көзі болып табылады. Бұл алдағы уақытта табыс табу мақсатында өндірістік қызмет үшін бастапқы капитал. Жарғылық капитал кәсіпорынның меншік иелері салған қаражаттар болып табылады. Кәсіпорынның меншік иесі заңды және жеке тұлғалар, сондай-ақ жеке адамдар да бола алады.

Жарғылық капиталды қалыптастыру ұйымды құру мақсаттарымен және оның ұйымдық - құқықтық нысанымен байланысты. Әр түрлі ұйымдық - құқықтық нысандағы ұйымдардың жарғылық капиталын қалыптастыру тәртібін қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының заңдарымен айтарлықтай қатаң реттейді.

Бөлінбеген пайда - кәсіпорынның жалпы кірісінен барлық жұмсалған шығындарды басқадай бағыттарға пайдаланған сомаларын шегеріп тастағандағы қалған бөлігі болып табылады. Жалпы акционерлік қоғамның немесе қандайда бір ұйымның құрылғаннан бастап жұмаслмаған таза пайдасы оның капиталы болып табылады.

Мақаланы қорытындылай келетін болсақ бухгалтерлік есептілікте меншікті капитал өте маңызды сала ретінде рөл атқарады.

Әдебиеттер:

1. Бабаев, Ю.А. Бухгалтерский учет, анализ. 2017г.
2. Бухгалтерский учет: практикум / В.М. Богаченко. 2018г.
3. Кондраков, Н. Бухгалтерский (финансовый, управленческий)учет: Учебник. 2019г.
4. Астахов, В.П. Теория бухгалтерского учета: Вузовский учебник, 2019г.

Тәжібай Н.Б., 4 курс (академика Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., профессор ШакеевС.С.

НЕГІЗГІ ҚҰРАЛДАР ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ АУДИТИ

Өндіріс процесіне қатысатын ғимараттар, құрылыстар, машиналар, жабдықтар мен басқа да еңбек құралдарынан тұратын негізгі құралдар кәсіпорын қызметінің ең басты негізі болып табылады. Олардың жай-күйі мен тиімді пайдаланылуы кәсіпорынның шаруашылық қызметінің түпкілікті нәтижелеріне тікелей әсер етеді. Осыған байланысты бұл жұмыс бүгінгі күні өзекті. Зерттеудің өзектілігі кәсіпорынның бірінші кезектегі міндеті болып табылатын негізгі құралдарды тиімді және үнемді пайдалану қажеттілігімен түсіндіріледі.

Осылайша, негізгі құралдар аудитінің нақты мақсаты – негізгі құралдардың құрамын қалыптастыру дұрыстығын, толық және шынайы есепке алынуын және олардың құнының амортизациясының дұрыстығын тексеру. Негізгі құралдардың аудиті Қазақстан Республикасының Аудиторлық қызмет туралы заңымен реттеледі.

Бухгалтерлік қызметтер алдында бухгалтерлік есепті қою және жүргізу саласындағы кәсіпорындар құқықтарының кеңеюіне байланысты әртүрлі объектілерді: негізгі құралдарды, өндіріс және іске асыру процестерін, есептеулерді, күрделі және қаржылық салымдарды және т. б. есепке алуды оңтайлы ұйымдастыру проблемасы туындайды.

Қарастырылып отырған кәсіпорында "Print" ӨК бухгалтерлік есеп "Негізгі құралдар" 16 ҚЕХС сәйкес жүргізіледі. Осы кәсіпорынның негізгі құралдары дұрыс жіктемеге ие, уақтылы, сапалы және сенімді түрде негізгі құралдардың түсуі, орнын ауыстыру және істен шығуы есепке алынады. Бухгалтер негізгі құралдарды есепке алу бойынша бастапқы құжаттар дұрыс толтырылады. Белгіленген мерзімде негізгі құралдарды қайта бағалау және түгендеу жүргізіледі. Кәсіпорынның өзіне сеніп тапсырылған негізгі құралдарының сақталуына жауапты тұлғалармен толық материалдық жауапкершілік туралы шарттар жасалды. Түгендеу жүргізу кезінде комиссия құрылады, материалдық жауапты тұлғалардан қолхат алынады, түгендеу тізімдемелері мен салыстыру ведомостары дұрыс жасалады.

Негізгі құралдардың аудиті негізгі құралдардың жай-күйін көрсететін есептіліктің шынайылығы туралы қорытынды жасауға ғана емес, бұл бірінші кезекте үшінші тұлғалар үшін маңызды, сондай-ақ аудит ақпаратты ішкі пайдаланушылар үшін басқару шешімдерін кәсіпорын үшін пайдалы.

Негізгі құралдарға аудиторлық тексеру жүргізу үшін "Print" ӨК тәжірибелік материалдары зерделенді. Аудит барысында бас кітапта көрсетілген шоттардың типтік жоспарының 2410 және 2420 шоттары бойынша сальдо Қаржылық есептілік деректеріне сәйкес келеді, негізгі құралдардың шоттары бойынша бастапқы құжаттарды құжаттамалық ресімдеу бухгалтерлік есеп стандарттарына сәйкес келеді, негізгі құралдардың шоттарын ай сайын тексеру жүргізіледі. "Print" ӨК кәсіпорнында ішкі бақылау жоқ, арифметикалық есепті бухгалтер тексереді.

2017 жылға қор қайтару, қор сыйымдылығын, қормен қарулану, қор рентабельділігінің көрсеткіштерін есептедім. НҚ орташа жылдық құны $(1733,4+19387,2):2= 10560,3$ мың теңгені құрайды. Ал 2017 жылы сатудан түскен түсім 182414,9 мың теңгені құрады. Осылайша, қор қайтарым $= 182414,9: 10560,3=17,27$ теңге. Бұл дегеніміз, негізгі өндірістік қорлардың 1 теңгесіне 17,27 теңге өнім келеді. Қор сыйымдылығы $= 0,06$ теңге. Яғни шығарылған өнімнің әрбір 1 теңгесін өндіруге 0,06 теңге негізгі қаражат жұмсалды. 2017 жылы қызметкерлердің саны орта есеппен 50 адамды құрайтындықтан, қормен жарактануы $= 301,7$ мың теңге. Яғни, бір қызметкерге 301700 теңге негізгі құралдан келеді. Қор рентабельділік пайданың негізгі құралдардың орташа жылдық құнына қатынасымен анықталады. Табыс көлемі 5447,8 мың тг. Қор рентабельділігі $= 0,51$ теңге. Яғни негізгі өндірістік қорлардың 1 теңгесі 0,51 теңге береді.

2018 жылға қор қайтару, қор сыйымдылығын, қормен қарулану, қор рентабельділігінің көрсеткіштерін есептедім. Негізгі құралдардың орташа жылдық құны $(19387,2+67168,5)/2= 43277,9$ мың теңге. Қор қайтарымы $= 315660,6/((19387,3+67168,6)/2)=7,29$ теңге. Бұл дегеніміз, негізгі өндірістік қорлардың 1 теңгесіне 7,29 теңге өнім келеді. Қор сыйымдылығы $= 1:7,29 = 0,14$ теңге. Яғни шығарылған өнімнің әрбір 1 теңгесін өндіруге 0,14 теңге негізгі қаражат жұмсалды. Қор қарусыздануы $= ((19387,2+67168,5)/2):39 = 1109$ мың теңге. Яғни, бір қызметкерге 1109 мың теңге негізгі құрал-жабдықтар келеді. Қор рентабельділігі $= 6\ 568\ 767 / 43277925 = 0,15$. Яғни негізгі өндірістік қорлардың 1 теңгесі 0,15 теңге береді.

Осылайша, кәсіпорын өзінің негізгі құралдарын іске асыру мен шығаруды тиімсіз басқарады деген қорытынды жасауға болады, өйткені кіріс алудан гөрі шығын көп болады, бұл тікелей қаржылық нәтижелерге әсер етеді.

Сонымен негізгі құралдардың аудиті жүргізілгеннен кейін мынадай ұсыныстар беріледі :

а) негізгі құралдарды есепке алу бойынша ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі мен сенімділігін жақсарту;

б) негізгі құралдардың жай-күйі мен қозғалысы туралы қорытынды жасауға мүмкіндік беретін барлық қажетті бухгалтерлік тіркелімдерді жүргізу.

в) негізгі құралдарды есепке алу бойынша операцияларды оңтайландыру және автоматтандыру;

Негізгі құралдардың істен шығу, іске асыру нәтижелері, сондай-ақ түгендеу деректері бойынша жетіспеушілік осы операциялар жүргізілген айдың есебі мен есептілігінде көрсетіледі.

Әдебиеттер:

1. Бухгалтерлік есеп және аудит негіздері [Текст] : оқу құралы / Б. Оразбекұлы . - Алматы : Экономика , 2011. - 409 б.

2. Методика планирования аудита: значение и определение его этапов [Текст] / А. И. Рзаев // Жаңа ұрпақ және Қазақстан Республикасының экономикалық дамуының қазіргі мәселелері : студенттер мен магистранттардың Х аймақтық ғылыми-практикалық конф. материалдары 19 ақпан. - Қарағанды. - 2015. - С. 282-283

3. Ныйқанбаева А., Қуанышева Л. Бухгалтерлік есеп негіздері. Оқу құралы. – Астана: Фолиант, 2010 жыл.

4. Құдайбергенов Н.А. Бухгалтерлік есеп принциптері. Оқулық.- Алматы: Полиграфкомбинат, 2011 жыл.

5. Акпарова, А. Выбор профессии "учет и аудит" [Текст] / В. Малышев // Экономика. - 2015. - 14 февраля (№14). - (Высшая школа)

6. Камышанов П.И. Практический аудит. М.: Финансы и Статистика, 2010.

7. Аудиттің мәні және оның нарықтық экономика жағдайындағы рөлі [Текст] / Республикасының экономикалық дамуының қазіргі мәселелері : студенттер мен магистранттардың ХІ аймақтық ғылыми-практикалық конф. материалдары 26 ақпан- Қарағанды. - 2016. - С. 138-139 б. - (Есеп, аудит және бағалаудың өзекті мәселелері мен даму болашағы)

8. Қаржылық есептілік: құрастырылуы, бағалануы және аудиті [Текст] : оқу құралы / А. Қ. Шарипов, А. А. Адамов. - Алматы : Экономика баспасы, 2012. - 506 б. - Библиогр.: 505 б.

9. Мемлекеттік органдар қызметінің тиімділігіне аудитін ұйымдастыру негіздері және оны жүргізу [Текст] / А. Б. Зейнельгабдин // Мемлекеттік аудит=Государственный аудит. - 2016. - №3. - С. 34-37 б.

10. Некоторые аспекты учета государственных субсидий по МСФО [Текст] / Б. Кайралапин // Учет и аудит Казахстана. - 2015. - №1. - С. 4-15. - (Учет)

Тобагабулова М.А., 4 - курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.м., аға оқытушы Хишаева Ж. Т.

КӘСІПОРЫННЫҢ ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖӘНЕ ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ КРЕДИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕК ЕСЕБІН ТАЛДАУ

Экономикалық сектордың тұрақтылығы ұйымдардың қаржылық тұрақтылығынсыз өмір сүре алмайды. Тұрақтылық-бұл кәсіпорынның өміршеңдігі мен тұрақтылығының кепілі. Тұрақтылыққа ұйымның тауарлар нарығындағы позициясы, іскерлік ынтымақтастық үшін әлеуеттің болуы, сондай-ақ сыртқы кредиторлар мен инвесторларға тәуелділік сияқты әртүрлі факторлар әсер етуі мүмкін. Мұнда төлем қабілеті жоқ дебиторлардың болуы және шаруашылық және қаржы операцияларындағы қызметтің тиімділігі де бар.

Кредиторлық берешектің серпінін талдау (кредиторлық берешек бойынша және оның жекелеген түрлері бойынша жалпы өсу немесе өсу қарқыны есептеледі және бағаланады).

Қалыпты жұмыс істейтін кәсіпорынның кредиторлық берешектің өсу қарқыны дебиторлық берешектің өсу қарқынына жақын.

Ұйымның кредиторлық берешегінің өсу себептері:

- өндіріс көлемінің өсуі; сатып алушылардың қаржылық жай
- күйінің нашарлауынан мерзімі өткен дебиторлық берешектің өсуі;
- шикізаттың, материалдардың, жинақтаушылардың нормативтен тыс қорларын құру;
- ұйымның төлем қабілетсіздігі мен жоғары пайыздарынан банк кредиттерін алудың мүмкін еместігі;
- дайын өніммен оған және т. б. сұранысты бұзудан тауар шығару.

1-кестенің деректері бойынша ҚР ұйымдарының кредиторлық берешегінің динамикасын қарастырайық. Кредиторлық берешектің жалпы сомасы 2016-2019жж. аралығында 27532-ден 44481 млрд. тг. дейін немесе 1,61 есе артады.

Өсім оның барлық құрамдастары бойынша байқалады. 1-кестенің деректері берешектің ең көп бөлігі жеткізушілермен есеп айырысуға тура келетінін көрсетеді.

1-кесте

Қазақстан Республикасының кредиторлық берешегінің динамикасы, млрд. тг

Жыл	Қысқа мерзімді берешек	Оның ішінде: мерзімі өткен	Кредиторлық берешектің жалпы көлемінен				
			Жеткізушілердің алдындағы берешек	Бюджетке төленетін төлемдер бойынша берешек	Оның ішінде: мерзімі өткен	Бюджеттен тыс қорларға берешек	Оның ішінде: мерзімі өткен
2016	27532	1470	14974	1458	60	225	40
2017	33174	1881	16745	1798	64	271	44
2018	38925	2429	18045	1762	68	333	51
2019	42286	2656	19857	2076	63	345	55

Жалпы кредиторлық берешек құрамында жеткізушілермен есеп айырысулар 2016 жылы – 54,39%, 2017 жылы – 50,48%, 2018 жылы – 46,36%, 2019 жылы – 46,97% - ды құрады, ал қалғандары салықтар, бюджеттен тыс қорлар және т. б. бойынша бюджет алдындағы берешекке келеді. Кредиторлық берешек құрамында мерзімі өткен берешекке тиесілі: 2016 жылы – 5,34%, 2017 жылы – 5,67%, 2018 жылы – 6,24%, 2019 жылы – 6,28%. Мерзімі өткен кредиторлық берешектің айтарлықтай мөлшері және оның динамикадағы өсуі коммерциялық ұйымдардың қаржылық жағдайының нашарлағанын куәландырады. Барлық талданып отырған кезеңде (2016-2019 жж.) кредиторлық берешектің өсу қарқыны 61,6% - ды құрағанын атап өту қажет, ал мерзімі өткен кредиторлық берешек 78% - ға өсті, яғни жоғары қарқынмен өсті, бұл теріс фактор болып табылады, себебі кәсіпорындардың қаржылық жағдайының нашарлауын куәландырады.

Мұндай берешекті талдау әртүрлі көрсеткіштердің көп санын есептеу мен бағалауды қамтитын терең және кешенді зерттеу болуы тиіс. Кредиторлық берешекті тұрақты бағалауға және зерттеуге мыналар жауапты болып табылады:

- кәсіпорын, не кәсіпорындардағы тиісті бөлім, бөлімше басшылары;
- қолда бар міндеттемелердің дұрыс көрсетілуіне тексеру жүргізетін аудиторлар;
- тиісті бөлімдердің, не кәсіпорындардың, ұйымдардың талдаушылары. Әрине, бұл тармаққа меншік иелері мен ұйымдардың басшылары ерекше назар аударуы тиіс.

Әдебиеттер:

1. Старикова Е. В. кәсіпорынның қаржылық жағдайы және қаржылық-шаруашылық қызметінің нәтижелері / Е. В. Старикова // Поволжский торгово-экономический журнал. — 2012. — № 3. — С. 63-73Второй көзі.
2. Ковалев в. В. Қаржы: оқулық/ в. В. Ковалев. — 2-ші басылым., перераб. и доп. — М.: ООО ТК Велби, 2013. — 512 с.
3. Экономикалық талдау: оқулық. — 2-ші басылым., перераб. и доп. — М.: Эксмо, 2013. — 704 Б. — (Жоғары экономикалық білім).

Төлеутай Д.С. – 2 курс (Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м., аға оқытушы Темирбекова Л.А.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ НЕКЕЛЕСУ ЖӘНЕ АЖЫРАСУДЫ СТАТИСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ

Отбасы мәселесі бүгінгі таңда басты мәселелердің бірі болып табылады, оған отбасы институтында болып жатқан түрлі үдерістер ықпал етеді.

Біздің елге келетін болсақ, зерттеу деректері бойынша ажырасудың негізгі себептері бүгінгі таңда бірлескен өмірге дайын болмауы, ішімдікке берілу, опасыздық болып табылады.

Әлеуметтік жетілмеушілік, мінездің үйлесімсіздігі, ерте некелесу. Қысқаша айтқанда, отбасылық өмірге дайын емес болуы. Бұл Қазақстанда некенің 40% - дан астам құлдырауының себебі. Бұл мәселе ыңғайсыз тұрмыста, ұрыста, қорлауда, қақтығыста көрінеді. Осының барлығы қысқа мерзімде қарым-қатынастың үзілуі туралы шешімге әкеледі.

Өте ауыр мәселе-маскүнемдік немесе ерлі-зайыптылардың біріне тәуелділігі. Ішімдікпен ауыратын адам жақындарына қатты ауырытпалдылық әкеледі. Мұндай адамның мінез-құлқы жиі жеткіліксіз және агрессивті. Егер адам оны жеңе алмайтын болса, онымен өмір сүру мүмкін емес.

Қазақстандағы ажырасу статистикасына келесі мәліметтерді береді: елімізде ажырасу саны өсуде, көбінесе Солтүстік және Шығыс облыстарының, сондай-ақ Нұр-сұлтан мен Алматының тұрғындары ажырасады.

Зерттеу барысында Қазақстанда некелер саны қысқарып, ажырасу пайызы өсуде. 2013 жылдан бастап 2018 жылға дейін некелердің саны жалпы ел бойынша 18 пайызға, ең көп Шығыс Қазақстан облысында-28 пайызға қысқарды.

2000-2018 жылдары ажырасу саны орта есеппен екі есе өсті. Елдің барлық облыстарында жиі ажыраса бастады: өсім Шығыс Қазақстан облысында 1,3 есе, Алматы облысында 2,8 есе құрады. Көбінесе Солтүстік және Шығыс облыстарының және Нұр-сұлтан мен Алматы қалаларының тұрғындары ажырасады - оларда ажырасу деңгейі ел бойынша орташадан жоғары.

Егер 2000 жылы елде ажырасу саны некелер санының 30 пайызын құраса, 2018 жылы бұл қатынас 40 пайызға дейін ұлғайып, нашарлады.

2019 жылдың бірінші тоқсанында некелердің саны ҚР бойынша 27,9 мыңды құрады-өткен жылдың бірінші тоқсанымен салыстырғанда 1,8% - ға аз. Қалалық жердегі некелердің үлесі 67% - ды немесе 18,7 мыңды құрайды, бұл өткен жылға қарағанда 1% - ға көп. Ауылдық жерлерде тиісінше олардың үлесі 33% - ға тең немесе 9,2 мың - 2018 жылдың бірінші тоқсанымен салыстырғанда 7,1% - ға кем.

Ажырасулар саны да қысқарды: 2,7% - ға, 13,1 мыңға дейін, бұл ретте қала тұрғындары жиі ажырасады. Қалалық жердің үлесі 74,3% немесе 9,7 мың ажырасу құрады, бұл өткен жылғы көрсеткіштен 3,8% - ға кем. Ауылдық жерлерде ажырасу саны 0,6% - ға, 3,4 мыңға дейін өсті, ҚР үлесі 25,7% - ды құрады.

1 суреттен 2014-2019жж. аралығында ҚР некелесу және ажырасу динамикасын көруге болады.

Қазіргі таңда жастардың көбі ажырасу арқылы проблемалар шешіледі деп ойлайды. Бұл қате пікір. Ажырасу – әбден тығырыққа тіреліп, басқа шығар жол қалмаған жағдайда іске асырылады. Әйтпесе, қылт етіп бой көрсеткен әрбір қиыншылық үшін ажыраса салатындай отбасы еркіннің ермегі емес.

Әдебиеттер:

1. <https://stat.gov.kz/>
2. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/40-protsentov-brakov-zakanchivaetsya-razvodami-kazahstane-391959/
3. <https://informburo.kz>

Тұрмағанбет З.Ж., 1 курс (КарГУ им. академика Е.А.Букетова)
Научный руководитель – м.э.н, ст. преподаватель Шакирова Г.А.

ПОНЯТИЕ И КЛАССИФИКАЦИЯ ЗАТРАТ В УПРАВЛЕНЧЕСКОМ УЧЕТЕ

Затраты имеют сложную структуру и формируются в многообразии процессов. Актуальность исследования учета затрат всецело зависит от их классификации, поэтому в управленческом учете с целью эффективного управления затратами разрабатываются различные направления классификации затрат. Направления или признаки классификации различаются, главным образом, в зависимости от целей управления, методологических подходов или от того, какую управленческую задачу необходимо решить. В целом под классификацией производственных затрат следует понимать объединение различных затрат в отдельные группы, сформированные по определенному признаку [1].

Общая цель классификации затрат состоит в создании упорядоченной структуры данных о затратах организации, что, в свою очередь, создаст предпосылки для определения уровня затрат по объектам управления ими и поможет руководителям и менеджерам принять правильные, рационально обоснованные решения.

К настоящему времени система управленческого учета может похвастаться множеством признаков и направлений классификации затрат. Все классификационные признаки, которые можно найти в учебной литературе, безусловно, имеют научное обоснование и будут полезны для руководителя в определенных случаях, на определенных производствах. Но несмотря на все многообразие схем классификации затрат, выделить из них «идеальную» или «эталонную» не представляется возможным. И снова это объясняется тем, что выбор классификационных признаков зависит от целей руководства, решаемых задач и назначения информации.

Для того чтобы не потеряться в многообразии возможных признаков классификации, в первую очередь следует рассмотреть те варианты классификации затрат, которые были предложены наиболее авторитетными экономистами и авторами учебников по управленческому учету. Так, К. Друри было предложено упрощенное разделение производственных затрат на 3 категории:

- 1) информация о затратах для оценки запасов;
- 2) данные о затратах для принятия решений;
- 3) сведения о затратах для контроля и регулирования [2].

По мнению К. Друри, для каждой из приведенных выше категорий, можно предложить несколько возможных методов классификации.

Если в общих чертах рассмотреть данные классификационные группы, являющиеся основой классической теории учета, то для оценки запасов чаще всего рассматриваются затраты на продукт и затраты на период, прямые и косвенные, основные и накладные затраты. Затраты на продукт (запасоемкие) включаются в себестоимость продукции и распределяются между текущими расходами и запасами. Затраты на период (незапасоемкие) не включаются в себестоимость произведенной продукции, а признаются в тот момент, когда были понесены. К ним относятся коммерческие и административные расходы. Затраты делятся на прямые и косвенные в зависимости от способа их отнесения на себестоимость продукции. Прямые затраты (прямые материальные затраты и прямые затраты на оплату труда) связаны с производством определенного вида продукции и могут быть прямо отнесены на себестоимость этой продукции. Косвенные затраты обычно связаны с производством нескольких видов продукции, с различными стадиями обработки изделий. Так как данные затраты нельзя прямо отнести на отдельные виды продукции, они распределяются между

продуктами пропорционально выбранной базе. Основные затраты – затраты, напрямую связанные с технологическим процессом производства, без которых процесс производства не может быть осуществлен. Их можно определить как совокупность прямых затрат (прямые материалы, прямая заработная плата и прочие прямые затраты). Затраты, связанные с организацией, обслуживанием и управлением производства, называются накладными [3].

При сборе данных о затратах для принятия решений обычно выделяют следующие виды затрат: постоянные и переменные, релевантные и нерелевантные, безвозвратные, приростные, предельные. Постоянные затраты остаются неизменными в течение отчетного периода и не зависят от деловой активности предприятия. Переменные затраты – затраты, которые изменяются прямо пропорционально переменам в объемах производства. Затраты подразделяются на релевантные или нерелевантные в зависимости от того, принимаются ли они в расчет при принятии управленческих решений или нет. Безвозвратные затраты – это стоимость ресурсов, которые уже приобретены в результате ранее принятого решения и которые не могут быть изменены никаким настоящим или будущим решением. Приростные затраты представляют собой дополнительные затраты, возникающие при производстве дополнительной группы или партии единиц продукции. Приростные затраты в разных источниках называют также инкрементными или дифференциальными. Под предельными (маржинальными) затратами понимают дополнительные затраты в расчете на единицу продукции.

Литература

- 1 Алданиязов К.Н. Управленческий учет и анализ: Учебное пособие. - Алматы: Издательство «NURPRESS», 2014. – 204с.
- 2 Друри К. Управленческий и производственный учет: Учебник. / К. Друри. - М.: ЮНИТИ, 2015. – 1423с.
- 3 Бухгалтерский (управленческий) учет: учебное пособие / А.В. Басова, А.С. Нечаев. — М.: ИНФРА-М, 2017. — 324 с.

Узакова А.Б., 3 курс (академик Е.А. Букетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші - э.ғ.м., аға оқытушы Темирбекова Л.А.

САЛЫҚ САЛУ БОЙЫНША ЖЕҢІЛДЕТІЛГЕН ТӘРТІППЕН ЖҰМЫС ІСТЕЙТІН СУБЪЕКТІЛЕРДЕГІ БУХГАЛТЕРЛІК ЖӘНЕ САЛЫҚ ЕСЕБІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан Республикасының Салық заңнамасына сәйкес шағын бизнес субъектілері жалпыға белгіленген режим және оңайлатылған декларация негізіндегі арнаулы салық режимі, патент негізінде арнаулы салық режимін қолдана отырып жұмыс істей алады. Шағын кәсіпкерлік субъектілерінің үлесі айтарлықтай үлкен және мемлекеттік экономикадағы елеулі бөлігін алады.

Мемлекет басшысы өз жолдауында барлық кәсіпорындарды, шағын және орта бизнес субъектілерін табыс салығынан босату туралы тапсырма берді. Салық заңнамасына сәйкес микро бизнес - 15 адамға дейін жұмыс істейтін және жылдық табысы 30 000 АЕК-ке дейін (79 530 000 теңге) жеке кәсіпкерлер, заңды тұлғалар; шағын бизнес - 100 адамға дейін жұмыс істейтін және жылдық табысы 300 000 АЕК-ке дейін (795 300 000 теңге) жеке кәсіпкерлер мен заңды тұлғалар.

Осы бапта оңайлатылған декларация негізінде арнаулы салық режимін қолданатын заңды тұлғалардың, жалпы белгіленген режим бойынша жұмыс істейтін жеке кәсіпкерлер мен оңайлатылған декларация негізінде жұмыс істейтін жеке кәсіпкерлер кірістерін есепке алуды ұйымдастыру ерекшеліктері қарастырылады. Сондай-ақ, 2020 жылы салық заңнамасындағы болған өзгерістер қарастырылады.

2020 жылғы 1 қаңтардан бастап арнайы салық режимі бойынша өзгерген маңызды Салық заңдары:

1. Микро және шағын бизнес салық төлеуден босатылды:

- патентпен жұмыс істейтін жеке кәсіпкерлер;
- жеңілдетілген тәртіппен жұмыс істейтін ЖК және ЖШС;
- шаруа және фермер қожалықтары, ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірушілерге арналған арнайы режим;

Босату мынадай қызмет түрлерін жүзеге асыратын тұлғаларға қолданылмайды:

- есірткі құралдарының, психотроптық заттар мен прекурсорлардың айналымына байланысты қызмет;
- акцизделетін өнімді өндіру және (немесе) көтерме сату;
- астық қабылдау пункттерінде астықты сақтау жөніндегі қызмет;
- лотерея өткізу;
- ойын бизнесі саласындағы қызмет;
- радиоактивті материалдар айналымына байланысты қызмет;
- банк қызметі (не банк операцияларының жекелеген түрлері) және сақтандыру нарығындағы қызмет (сақтандыру агентінің қызметінен басқа);
- аудиторлық қызмет;
- бағалы қағаздар рыногындағы кәсіби қызмет;
- кредиттік бюролардың қызметі;
- күзет қызметі;
- азаматтық және қызметтік қару мен оның патрондарының айналымына байланысты қызмет;
- жер қойнауын пайдалану саласындағы қызмет, оның ішінде ізденушілердің қызметі;
- пайдалы қазбаларды өткізу, оның ішінде трейдерлердің қызметі, көмір, мұнай сату жөніндегі қызмет;
- сыртқы экономикалық қызмет.

2. 2020 жылдан бастап патентті қолдануға рұқсат етілген қызмет түрлерінің тізбесі заң жүзінде шектелді, оның ішінде сауда алынып тасталды. Қызмет түрлерінің шектеулі тізбесіне барлығы 32 қызмет түрі кіреді (мүлікті жалға беру; білім беру, аударма қызметтері; фотография қызметтері; шаштараз қызметтері, такси қызметтері және т.б.).

3. 2020 жылдың 1 қаңтарынан бастап тіркелген салық заң жүзінде жойылды. Тіркелген салық төлеушілер салық салудың басқа режимдеріне көшуге және тіркелген салық салу объектілерін есептен шығаруға міндетті.

4. Әлеуметтік төлемдер:

Қазақстан Республикасының салық заңнамасына сәйкес арнаулы салық режимін қолданатын дара кәсіпкерлер мен шаруа немесе фермер қожалықтары өзі үшін:

- 2020 жылғы 1 қаңтардан бастап міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жарналардың мөлшері 5% құрайды (1,4 АЕК);
- әлеуметтік аударымдардың мөлшері өздігінен мәлімделген табыстан міндетті - 3,5 %. Бұл ретте, ай сайынғы ең төменгі табыс мөлшері-1 АЕК, максималды - 7 АЕК құрайды;
- зейнетақы мөлшері МЗЖ есептеу үшін қабылданатын ай сайынғы кірісінің 10% мөлшерінде. Бұл ретте, ең аз табыс мөлшері-1 АЕК, ең жоғарғы - 50 АЕК құрайды.

Оңайлатылған режимде жеке кәсіпкерлер мен жауапкершілігі шектеулі серіктестігі қызметкерлері үшін төленетін ай сайынғы төлем салықтарын келесі 1 кестеден көре аласыздар:

Кесте 1

Оңайлатылған режимде жеке кәсіпкерлер мен жауапкершілігі шектеулі серіктестігі қызметкерлері үшін төленетін ай сайынғы төлем салықтары

Жалақы	Зейнетақы қорына ұсталымдар	Жеке табыс салығы	МӘМС	МӘМС (жұмыс беруші төлейтін)	Әлеуметтік аударымдар	барлығы
42500	4250	0	425	850	1488	7013
70000	7000	2050	700	1400	2205	13355
100000	10000	4750	1000	2000	3150	20900
200000	20000	13750	2000	4000	6300	46050

Осы шаралардың барлығы микро және шағын бизнес субъектілеріне ақша қаражатын босатуға мүмкіндік береді, бұл отандық бизнестің дамуына қуатты серпін береді.

Әдебиеттер:

1. Нұр-сұлтан қаласы бойынша Мемлекеттік кірістер департаменті (nursultan.kgd.gov.kz/ru)
2. uchet.kz сайты
3. online.zakon.kz сайты
4. adilet.zan.kz сайты

ЗЕЙНЕТКЕ ЕРТЕ ШЫҒУ МӘСЕЛЕСІ

Елімізде зейнетақымен қамтамасыз ету 2013 жылғы 21 маусымдағы «Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес жүзеге асырылады. Жалпы, зейнетақы дегеніміз не? Бұл мемлекеттік базалық зейнетақы төлемдерінің және (немесе) жасына байланысты төленетін зейнетақы төлемдерінің және (немесе) еңбек сіңірген жылдары үшін және (немесе) бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорынан, және (немесе) ерікті жинақтаушы зейнетақы қорынан төленетін зейнетақы төлемдерінің жиынтығы [1].

Белгілі бір жастағы соның ішінде, орта буын өкілдері арасында: зенетке шығу жасы, тиесілі зейнетақы төлемдерінің мөлшерін қалай санауға болады және тұтастай алғанда зейнеткерлікке шыққан азаматтар үшін қандай мемлекеттік қолдау жүзеге асырылуда деген сияқты сұрақтар жиі кездеседі. Әсіресе, соңғы жылдары көтеріліп жүрген негізгі сұрақтардың бірі зейнетке шығу жасы және зейнетке шығу жасын азайту мәселелері. Барлығымыз білетіндей 2019 жылдың 1 қаңтарынан бастап елімізде әйелдердің зейнет жасы тағы да ұлғайды, яғни 59 жасты құрап отыр. Ал, қазақстандық ер-азаматтар зейнетке 63 жасында шығады. Әйелдердің жасы бірнеше жыл бұрын қабылданған заңға сәйкес біртіндеп ұлғайып отырады. Сонымен, 2018 жылы 1 қаңтарда зейнет жасын арттырудың бірінші кезеңі болып, ол 58,5 жасты құраса, келесі кезеңі 2019 жылдың 1 қаңтарында болып, 59 жасты құрады. Осылайша, 2027 жылы қазақстандық әйелдер зейнетке 63 жасында шығатын болады:

- 2020 жылдың 1 қаңтарынан - 59,5 жасында;
- 2021 жылдың 1 қаңтарынан - 60 жасында;
- 2022 жылдың 1 қаңтарынан - 60,5 жасында;
- 2023 жылдың 1 қаңтарынан - 61 жасында;
- 2024 жылдың 1 қаңтарынан - 61,5 жасында;
- 2025 жылдың 1 қаңтарынан - 62 жасында;
- 2026 жылдың 1 қаңтарынан - 62,5 жасында;
- 2027 жылдың 1 қаңтарынан - 63 жасында [2].

Елімізде заңнама бойынша кей қазақстандықтардың зейнетке ерте шығуы қарастырылған. Олар келесідей: бес және одан да көп бала туған немесе асырап алған және оларды 8 жасқа дейін тәрбиелеген әйелдер 53 жастан зейнетке шыға алады. Ол үшін қосымша төмендегі құжаттар талап етіледі: балалардың туу туралы куәліктері; балалардың жеке куәліктері; балалардың оқу орындарында оқығаны туралы құжат; балалардың мекен-жай анықтамасы; неке кию туралы немесе неке бұзу туралы куәлік; балалардың қайтыс болғаны туралы куәлік (бар болған жағдайда); бала асырап алу, тәрбиесіне алу туралы сот шешімі.

Сонымен қатар, 1949-1963 жылдар аралығында Семей ядролық сынағы алаңында тұрған қазақстандықтар. Мұндай жағдайда ерлер 50 жастан, әйелдер 45 жастан зейнетке шығады. Зейнетақыны тағайындау үшін 1949 жылдың 29 тамызынан 1963 жылдың 5 шілдесіне дейін 5 жыл ішінде радиациялық қауіпті және төтенше аймақта тұрғанын растайтын құжат ұсыну керек. Шотында жеткілікті сомасы бар болса, өмірін сақтандыратын компаниялармен зейнетақы аннуитет туралы келісім-шартқа отырған азаматтар да мерзімінен бұрын зейнетке (50 жаста) шыға алады. 2019 жылы әйелдерге бұл сома 13 млн 296 мың теңгені, ерлерге 9 млн 710 мың теңгені құрады [3].

Әйелдердің зейнет жасын ұзарту қоғамда дау туғызғаны жасырын емес. Бұл мәселе әлі де көтеріліп келеді. Көптің талап-тілегі – зейнет жасын, керісінше, төмендету. Елбасы Қасым – Жомарт Тоқаевтың төрағалығымен өткен ұлттық қоғамдық сенім кеңесінің отырысында кеңес мүшесі Жәнібек Қожық зейнеткерлік жасын қайта қарауды ұсынды: «Халықты толғандырып жүрген тағы бір мәселе – зейнет жасы. Мұны экономикалық және әлеуметтік тұрғыдан зерттеп, қайта қараған дұрыс. Біздің экономикамыз өсіп, қадамымыз қарыштап келе жатыр. Олай болса, зейнеткерлік жасын алты ай қоса бергеннен гөрі, алты ай түсіре беретін болсақ, 55 пен 60 жасқа келіп тоқтасақ, жүздеген мың халыққа тағы жұмыс болар еді деген сенімдеміз». Үкімет бұл ұсынысты қарастыруға уәде бергенімен, зейнет жасын төмендету ойларында жоқ екенін ашық білдірді. Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрі Біржан Нұрымбетов зейнет жасын төмендету мәселесіне қатысты пікірін білдірді: «Үкімет зейнет жасын қысқартуды қарастырмайды. Себебі, Қазақстанда 1998 жылдан бері жинақтаушы зейнетақы қоры жүйесі енгізілді. Оған байланысты ерте зейнетке шығуға болмайды. Қазіргі таңда ерлер 63 жасында, ал әйелдер 59,5 жасында зейнетке шығады». Олардың айтуынша,

қазір бүкіл әлемде әйелдердің зейнетке шығу жасын ұзарту процесі жүріп жатыр екен: «Зейнет жасын төмендету туралы ұсынысты да қарастырамыз. Алайда бұл жерде мынадай бір проблема бар. Қазір жер шарында 65 жастан асқан халықтың үлесі артып келеді. Біз де осы жеті проценттік шектен асып кеттік. Яғни, жасы алпыс бестен асқан халықтың саны 7 проценттен көп», - делінді. Сонымен қатар, елде еңбекке қабілетті қанша азамат жұмыс істейтінін, қанша азамат зейнетақы жүйесі есебінен қамтамасыз етілгеніне талдау жасалып, оның қорытындысы бойынша әйелдердің жасын кезең-кезеңмен ұлғайту туралы заң қабылданған. Бұған дейін де мәжілістің бір топ депутаты мүгедек баланы тәрбиелеп отырған ата-ананың зейнет жасын төмендетуді ұсынған болатын. Десе де, бұл ұлттық кеңесте жария етілген ұсыныстар қосымша талқыланатындығын үкімет мүшелері атап өтті [4].

Әдебиеттер:

1. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1300000105>
2. <https://sputniknews.kz/society/20181010/7542951/qazaqstan-1-qantar-aielder-zejnet-zhasy-ulgajady.html>
3. <https://informburo.kz/kaz/zeynetke-shyu-shn-zhattardy-alay-drys-zhinau-kerek-.html>
4. <https://sputniknews.kz/society/20190929/11645658/Qazaqstan-zeinet-jasy-2020.html>

Шакирова Г.А., 2 курс (ҚарГУ им. академика Е.А.Букетова)
Научный руководитель – к.э.н, доцент Кабдыбай А.К.

ПОНЯТИЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ГОТОВОЙ ПРОДУКЦИИ И ОЦЕНКА ЕЕ СЕБЕСТОИМОСТИ

Любое предприятие или индивидуальный предприниматель, используя факторы производства (ресурсы, основные фонды, труд), создает любые продукты, услуги или работы. Этот результат труда называется производством. Обычно под продукцией компании понимают только ее материальную форму-материальные продукты. Но это не совсем так, так как компания может производить как услуги (сотовая связь), так и выполнять работы (строительный подрядчик). Таким образом, продукция предприятия является результатом его деятельности, независимо от ее формы [1].

Выпуск продукции (производство) - это результат производственной или иной хозяйственной деятельности.

Продукт-это совокупность отдельных продуктов (реальных продуктов), услуг (нематериальная форма и нематериальный результат) и работ (нематериальная форма, но реальный результат; например, ремонтные работы-результат новых обоев, натяжных потолков и т. д.) [2].

Производство проходит ряд стадий и по степени готовности выделяют следующие виды продукции:

1. Незавершенное производство-это продукт или работа, которые в настоящее время находятся в процессе производства или выполнения.

2. Полуфабрикаты - это изделия, процесс изготовления которых завершен на данном производственном участке, но они должны быть перенесены на следующий производственный процесс.

3. Готовая продукция - это продукция, не требующая дальнейшей переработки на данном предприятии и предназначенная непосредственно для реализации.

В некоторых случаях готовая продукция может не обязательно предназначаться не для продажи на стороне, а использоваться в других подразделениях соответствующего предприятия (например, предприятие имеет собственную столовую, а работники питаются бесплатно).

Выпускаемая продукция предприятия может быть признана готовой продукцией, в случаях, когда она полностью завершена и комплектуется, соответствует требованиям стандартов качества (ISO 9000), принятых отделом технического контроля (ОТК), обеспечена сертификатом, удостоверяющим качество выпускаемой продукции, и зарегистрирована на складе готовой продукции.

В соответствии с МСФО (IAS) 2 "Запасы" первоначальное признание, оценка и учет запасов основаны на наименьшей из двух величин: фактической или исторической стоимости и чистой цене реализации. Из этого следует, что предприятия должны отражать запасы в своей финансовой отчетности в соответствии с правилом наименьшей стоимости. Суть этой оценки заключается в том,

что, руководствуясь принципом осмотрительности, акции должны оцениваться по наименьшей из представленных величин.

Следует отметить, что в фактическую себестоимость обязательно включаются все затраты, связанные с приобретением, производством (конверсией) продукции, а также все прочие затраты, которые были понесены с целью доведения готовой продукции до ее текущего состояния и местонахождения.

Мы можем рассматривать чистую стоимость реализации продукции как расчетную цену реализации за вычетом затрат на завершение и организацию ее реализации. Чистая стоимость продаж используется в определенных случаях и обусловлена следующими причинами: были повреждены существующие запасы; запасы устарели; стоимость их реализации снизилась.

Исходя из МСФО (IAS) 2 "Запасы", возможная чистая реализуемая стоимость (NRV) представляет собой оценку реализуемой цены при нормальных условиях эксплуатации за вычетом соответствующих затрат на продажу продукции, которые могут быть оценены как сумма прямых затрат.

В Республике Казахстан, в соответствии с международными стандартами финансовой отчетности, продукция оценивается по наименьшей оценке себестоимости и чистой стоимости реализации.

Литература

1 Галяутдинов Р.Р. Продукция предприятия: понятие, стоимостные показатели, конкурентоспособность // Сайт преподавателя экономики. [2015]. URL: <http://galyautdinov.ru/post/produkcija-vidy-stoimostnye-pokazateli> (дата обращения: 08.02.2020).

2 Каренова Г. С., Попова Л.А. Бухгалтерский учет: учебник; МОН РК. - Караганда : Б.и., 2016. - 309 с.

4 секция.

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ДАМУЫНЫҢ
СТРАТЕГИЯЛЫҚ МАҚСАТТАРЫНА ЖЕТУДЕГІ
ЭКОНОМИКАНЫҢ ҚАРЖЫ-НЕСИЕЛІК
СЕКТОРЫНЫҢ БАСЫМДЫЛЫҚТАРЫ**

4 секция.

**ПРИОРИТЕТЫ ФИНАНСОВО-КРЕДИТНОГО
СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ В ДОСТИЖЕНИИ
СТРАТЕГИЧЕСКИХ ЦЕЛЕЙ РАЗВИТИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

ҚҚС-Ы ӘКІМШІЛІКТЕНДІРУДЕ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Блокчейнді нақты экономикада қолдану бірнеше жыл бұрын теориялық деңгейден тәжірибелік деңгейге өтті. Әлемдік экономиканың ірі салалары жаңа ережелер бойынша жұмыс істей бастады және жаңа сын-қатерлерге төтеп беруде. Мысалы, денсаулық сақтауда медициналық дәрі-дәрмектерді, рецептілерді, лицензияларды, ауруханалық және басқа да көптеген заттарды сақтау үшін инфрақұрылымдық шешімдер қолданылуы мүмкін. Бұл технология электрондық медициналық карталарды құруда, өзара есеп айырысуда және төлемдерде, нотариатта және сәйкестендіруде, телемедицинада, дәрі-дәрмектердің жұмсалуды бақылауда, қадағалауда, рецептілердің айналымын есепке алуда, қолдан жасалуын болдырмауда, сатып алуды бақылауда және т.б. қолданылады.

Өндірістік-өткізу тізбектері әр түрлі қатысушылар арасындағы бірыңғай сенімді орталық ретінде блокчейнді енгізуді талап ететін үдерістер одан да көп: мемлекеттік органдармен өзара іс-қимыл, құжат айналымын автоматтандыру, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес, бұрмалауларды болдырмау, жеткізуді бақылау, контрафактпен күрес және т.б.

"Блокчейн-бұл тек блокнот, оған қатысушылар барлық операцияларды жазады. Бірдей жазбалары бар бір блокнот желінің барлық қатысушыларында бірден болғандықтан, ескі жазбаларды жасау мүмкін емес"[2].

Таратылған жүйенің әрбір қатысушысы мәліметтердің толыққанды көшірмесіне ие – яғни деректер бөлінген. Желінің барлық қатысушыларының деректері бірдей. Барлық қатысушылардың деректерін қайталау "орталық контрагенттің" немесе делдалдың іс-әрекеттері есебінен емес, бөлінген келісімге қол жеткізу хаттамасы негізінде автоматты түрде жүргізіледі. Өзара іс – қимылдың әрбір қатысушысы транзакциялардың толық тарихына-өзара іс-қимыл тарихының тізіліміне қол жеткізе алады. Блокчейн - бұл жасалған транзакциялар туралы деректер байланысқан транзакциялар блоктарының реттілігі (тізбегі) түрінде құрылымдалатын жүйе немесе желі.

Өз жобаларында блокчейнды пайдалануда ең озық елдер: АҚШ (29%), Қытай (18%), Австралия (7%) болып саналады. Алайда, респонденттер таяу бес жылда Қытай АҚШ-ты айналып өтіп, бұрынғы сараптама және белсенділік орталығы АҚШ пен Еуропадан ығыстырылатынын атап өтті. Көбінесе блокчейнді қаржы секторы пайдаланады, бірақ респонденттер энергетиканы, коммуналдық қызметтерді, денсаулық сақтау мен өнеркәсіптік өндірісті технологияны қолданудың әлеуетті салалары ретінде анықтады.

Блокчейн технологиясын пайдаланбайтын әрбір үшінші респонденттер мұны жоғары құнымен (31%), түсінбеушілік арқылы (24%) түсіндіреді немесе басқарудағы қиындықтарды (12%) көреді.

"Ақылды келісім-шарттар" - кейбір қоғамдастықтың жұмыс істеуіне арналған ережелер жиынтығы. Мұндай "цифрланған" ережелерді қолдану аясы кең. Мәселен, Қазақстан Қаржы министрлігі «Blockchain» технологиясын қолдана отырып, ҚҚС-ты әкімшіліктендіруді іске асыруды бастады.

Қосылған құн салығын (ҚҚС) әкімшілендіру үшін блокчейн технологиясын енгізбестен бұрын барлық тәуекелдерді есептеу қажет. Бүгінгі күні ҚҚС ең күрделі, ашық емес және сыбайлас жемқорлыққа бейім салық болып табылатыны ешкімге құпия емес. Сондықтан біз Қаржы министрлігінің оны әкімшілендіруді жақсартуға ұмтылысын түсінеміз. Блокчейн барлық мәселелердің шешімі емес, оны қолдану тәуекелдері әлі нашар зерттелген. Блокчейн технологиясын қолдана отырып, ҚҚС-ты әкімшілендіру мәселесінде де бірқатар тәуекелдер бар. Мысалы, Қазақстанда блокчейн технологиясын қолдану үшін құқықтық негіздер жоқ. Салық құпиясын сақтау Салық Кодексімен қамтамасыз етілген[1]. Егер ҚҚС блокчейн қолданумен әкімшілендірілетін болса, транзакциялар туралы барлық ақпарат желінің әрбір торабында - яғни әрбір компьютерде сақталатын болады. Бұл ретте осы компьютерлерді ұстаушы қандай субъектілер болады және оларға қандай қауіпсіздік талаптары қойылатын болады.

Blockchain технологиясын қолданудың негізгі қағидасы ҚҚС қаржы ағындарын қадағалау және салық төлеушілердің салық міндеттемелерін нақты уақытта орындаудың ашықтығы болып табылады, оны іске асыру үшін ҚҚС төлеушілердің ҚҚС бақылау шоттары қолданылатын болады. Blockchain технологиясын пайдалана отырып, ҚҚС әкімшіліктендірудің жаңа әдісін қолдану ҚҚС әкімшіліктендіру үрдістерін оңтайландырып, төмендегілерді қамтамасыз етуде:

- ҚҚС асып кетуін жедел қайтару;

- алдын ала декларацияларды автоматты түрде қалыптастыру;
- салық органдары тарапынан тексерістер санын қысқарту;
- ҚҚС жинауды ұлғайту;
- ҚҚС әкімшіліктендірудің ашықтығын арттыру;
- көлеңкелі схемаларды қолданудың мүмкін еместігі.

Жалпы жобаның мәні-салық төлеушілердің қаржылық транзакцияларының тізбегін лезде қадағалауға және оларға ҚҚС кепілді қайтаруды жүргізуге мүмкіндік беретін орталықсыздандырылған деректер базасын қалыптастыру.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Салық кодексі, 2020 жыл
2. https://www.inform.kz/ru/nds-budut-administrirovat-pri-pomoschi-blokcheyn-v-kazahstane_a3426045

Амантай С.С, Қанат А.Қ, Қысатай А.Т., 3 курс (академик Е.А Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.м, аға оқытушы Топшахова Г.Р.

ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Несие картасы – бұл пластикалық карта, онда белгілі бір несиелік лимит орнатылады. Бүкіл әлемде несиелік карталар тұтынушылық несиеге басты балама болып саналады. Осындай карточканың көмегімен сіз белгілі бір лимит шегінде шығындарыңызды төлеу үшін банкті пайдалана аласыз. Лимиттің мөлшері сіздің табысыңыздың мөлшеріне және несие тарихыңызға байланысты. Несиелік карта - бұл сізге берілген несие сомасын есептейтін пластикалық банктік карта. Пластикалық карталар соңғы жеті-сегіз жыл ішінде белсенді түрде таратылды. Бұл, мүмкін, шек емес: орта есеппен, әлемде әр адамға үш картадан артық келеді. VISA International және MasterCard Worldwide карталары ең көп таралған. Олардың көмегімен сіз сатып алуға, қызмет көрсетуге ақы төлей аласыз және банкоматтардан қолма-қол ақша ала аласыз. Несиелік карталар мүмкіндіктері, қызмет көрсету шарттары және электронды (электронды), классикалық (классикалық), алтын (алтын) және платина (платина) бойынша қосымша қызметтері бойынша ерекшеленеді. Әдетте, банктер несиенің бастапқы лимитін белгілі бір уақыттан кейін - 3 айдан 1 жылға дейін арттыра алады. Егер осы уақыт ішінде сіз төлем тәртібін мұқият сақтағаныңызды дәлелдейтін болсаңыз, банктің сізге деген сенімі артып, ол сізге үлкен мөлшерде несие беруге дайын. Несиелік картаны шығару туралы шешім қабылдаған кезде, банк классикалық андеррайтинг - қарыз алушыны тексеруді жүргізеді. Егер сіз осы банктің клиенті болсаңыз (онда сізде ағымдағы шот бар), тексеру жеңілдетілген рәсімге сәйкес жүзеге асырылады.

Несиелік картаны шығару туралы шешім қабылдаған кезде, банк классикалық андеррайтинг - қарыз алушыны тексеруді жүргізеді. Несие карталарын ұстаушы ретінде сіз әртүрлі сатып алулар жасай аласыз немесе қызметтерге ақы төлей аласыз, сонымен қатар өз қаражатыңызсыз қолма-қол ақшаны ала аласыз. Бірақ несие картасындағы қаражатты қолма-қол ақшасыз басқа шоттарға аударуға болмайды. Кез келген несие сияқты, картаға жұмсалған ақша банкке өз қаражаты есебінен өтелуі керек. Мұны ішінара ай сайын ең төменгі төлем төлеу арқылы жасауға болады. Егер сіз тек ең төменгі төлем жасасаңыз, онда несиені пайдаланғаны үшін пайыздарды төлеуге тура келеді. Олар қарыздың пайда болу күнінен бастап толық өтелгенге дейінгі сомасына есептеледі. Банк ай сайын несие картасы бойынша үзінді көшірмені есеп айырысу күнінде пошта арқылы жібереді, онда ең төменгі төлем мөлшері мен оны төлеу мерзімі көрсетілген. Ең төменгі төлем банк белгілеген мерзімде жасалуы керек, мысалы, алдыңғы есеп айырысу күнінен бастап 20 күнтізбелік күннен кешіктірмей. Бұл кезең есеп айырысу кезеңі деп аталады. Егер сіз төлем мерзімі аяқталғанға дейін қарызыңызды толық өтеген болсаңыз, сізге несие үшін пайыздарды төлеу қажет болмауы мүмкін. Бірақ бұл тек қолма-қол ақшасыз төлемдерге қатысты. несиелік карталар қолма-қол ақшаға қатысты бірнеше артықшылықтарға ие. Несиелік картадағы ақшаны шекарадан өткізу кезінде декларациялау қажет емес. Шетелде карточка болған кезде сіз валюта айырбастау туралы алаңдамайсыз, өйткені халықаралық төлем жүйелерінің карталарын әртүрлі валютадағы төлемдер үшін қолдануға болады, банк автоматты түрде айырбастайды.

Несиелік карталар қолма-қол ақшадан бірнеше артықшылықтарға ие. Несиелік карта арқылы сіз кез-келген сатып алу немесе қызмет көрсету үшін ақы төлей аласыз – мысалы: қонақ үй билеті, мейрамхана, телефон, ұшақ немесе пойыз билеттері, автокөлік жалдау. Сонымен қатар, несие карталарын ұстаушылар жеңілдіктер, бонустар және банктің серіктес компаниялары - авиакомпаниялар, дүкендер, мейрамханалар, спорт клубтары, туристік және сервистік компаниялардың арнайы ұсыныстарына ие. Олар үшін сыйлықтар дәстүрлі түрде өткізіледі: футбол билеттерінен бастап жол жүру пакетіне дейін. Несиелік банктік карталарды Қазақстанның көптеген экономикалық белсенді азаматтары пайдаланады. Бүгінгі таңда әрбір екінші адамның несиелік карталары бар, Қазақстан осы банктік өнімді белсенді түрде дамытуда, өйткені мұндай карталарды пайдалану кез-келген адамға жоспарланбаған шығындар немесе жалақы төлеу кезінде қиыншылықтар туындаған кезде қол жетімді қаражаттарды депозитке алуға мүмкіндік береді. Несие картасын алу дегеніміз - кез келген жағдайда сіздің қаржылық тәуелсіздігіңізді сезіну. Несиелік лимиті бар несие картасының кейбір дизайн ерекшеліктері бар. Несиелік карта тіркелген карта ұстаушының жеке деректерінде жеке банктік шот ашылады. Карточка іске қосылған кезде белгілі бір ақша сомасы автоматты түрде осы шотта пайда болады. Тарифтер мен карточкалардың түрлеріне байланысты банк несие карталарының әр түрлі лимиттерін ұсынады. Несиелік карта қолданушыға карточка бойынша төлемді қабылдаған кез келген жерде төлем жасауға, сондай-ақ банкоматтар желісі арқылы қолма-қол ақшаны алуға мүмкіндік береді. Қазақстанда несие карталарының негізгі екі түрі бар:

Жедел - шығарылымды банк те, микроқаржы ұйымы да жүзеге асырады. Бұл жағдайда пайыздық мөлшерлеме сәл жоғары, ал қолма-қол ақша лимиті орташа нарықтық құннан сәл төмен.

Интернет-банк арқылы қысқа мерзімде банктік филиалдарға бармай-ақ несие картасын алуға болады. Бұл жағдайда еңбек өтілі мен несие тарихы бағаланбайды, жалғыз шарт - ересек болу; тіркелген - банкке жұмыс тәжірибесі, жұмыс орны және мүліктің болуы туралы ақпарат ұсынуды талап етеді. Жеке ақпарат тек несиелік лимит мөлшеріне әсер етеді. Ұзақ уақыт бойы банкпен жұмыс істейтін клиенттер үшін бонустық жүйелер қолданылады. Қазақстанда несие карталарына халық көп көңіл бөледі, сондықтан батыстық елдерге және одақтағы бұрынғы көршілерге қарағанда карталардың танымалдылығы төмен. Несиелік банк карталарының танымалдылығын төмендететін факторлар: менталитет - Батыс елдері несие картасын пайдалану кезінде несие тарихын жақсартуға мүмкіндік береді. Туған қазақстандықтың менталитеті батыстық адамға қарағанда мүлде басқа құндылықтарды білдіреді, мысалы, бірінші мақсат - баспана алу. Несиелер мен қарыздар мәселелерінде мұндай ақыл-ойы бар адам өте сақ. Ол алып тастап, беруден гөрі үнемдейді; картаға жүгінген кезде несие құны - Қазақстанда банктер жеңілдікті кезең үшін нөлдік мөлшерлемені ұсынбайды, және ол аяқталғаннан кейін пайыздық мөлшерлеме тым жоғары болады; уақтылы төлей алмау қорқынышы, сақтандыру және банктік қызметтерге және басқаларға қосымша ақша беруден бас тарту.

Қорытындылай келе, қазіргі заманда пластикалық карточкаларды пайдалану өте тиімді. Ол арқылы адам қауіпсіздіктің кепілі болады және де адам өміріне көптеген мүмкіншіліктер мен жеңілдіктер туғызады. Оны біз күнделікті қоғамда тұрғындардың тауарлар сатып алғанда және басқа да төлемдермен есеп айырысқан кезінде көре аламыз. Жалпы, несиелік карта - бұл жинақталған ақшаны пайдалана отырып, қолма-қол ақшасыз төлемдер жасауға мүмкіндік беретін банктік төлем картасы. Бұл жалақы ақшасы немесе несие шартының талаптарына сәйкес банк клиентке белгіленген несиелік лимит шегінде берген банк ақшасы болуы мүмкін. Бүгінгі таңда бұл пластикалық төлем карточкалары Қазақстанда тым көп айналымға ие болуда, бұл өте маңызды. Ешнәрсе өндірілмейтін елде, айналымдағы ақша өте аз, жұмыссыздық, инфляция және тағы басқа елдерде карталар кенеттен экономикалық және қаржылық жағдайға сәйкес келмейтін кең ауқымды иемденеді. Бұл карталардың ішінде біздің азаматтарымызды адастыратындар да бар. Оларға өте сақтықпен қарау керек. Көптеген түрлері, форматтары, тұжырымдамалары, әртүрлі схемалары бар және олардың банктері нарыққа өте көп әкеледі. Елде, оның ішінде банктерде ақша табудың қажеті жоқ, банктер экономиканың, саланың немесе ауылшаруашылығының несие берушілері болып табылмайды, несиелік карталар халықтың ақшасын сору құралына айналды, мысалы, «ақша шаңсорғыштары».

Әдебиеттер

1.Мақыш С. Банк ісі// Оқу құралы.-Алматы.-Қазақ университеті.-2004.-205б

2.Көшенова Б.А. Ақша. Несие. Банктер. Валюта қатынастары. Оқу құралы – Алматы.

Экономика, 2000.

БЮДЖЕТ-ҚАРЖЫ САЯСАТЫНЫҢ НЕГІЗГІ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ

Саясат (грек тілінен аударғанда) мемлекеттік басқару өнерін білдіреді. Кең мағынада саясат бұл арнайы тұжырымдама бір субъектілердің мүдделерін қорғау және іске асыру жөніндегі басқалардың мүдделеріне қарсы, қысқа мағынада субъектінің белгілі бір іс-шараларға қол жеткізу жөніндегі қызмет мақсаттарының жиынтығы. Қысқа мағынадағы анықтама "менеджмент" терминінің мазмұнының ғылыми бағытын ашады. Мемлекеттік басқарудың міндеті мемлекеттік саясатты іске асыру болып табылады.

Кез келген саясат - бұл кем дегенде екі субъектінің қарым-қатынасына қатысты өз қызығушылығын қорғау және іске асырудағы қандай да бір объекті үшін болатын экономикалық үдеріс (материалдық, әлеуметтік, өмірлік және рухани құндылықтар). Сондықтан саясат төмендегі сілтеме бойынша жіктеледі:

-объектінің типі бойынша (әлеуметтік және экономикалық); субъектінің түрлері бойынша (жеке меншік, ұжымдық және мемлекеттік)

Мемлекет саясаты - мемлекеттік мүдделерді қорғау және іске асыру, құрылымдық және қоғамдық құқықтық тәртіпті қарастыратын тұжырымдаманың жиынтығы.

Нарықтық экономика жағдайындағы мемлекет саясаты - әлеуметтік-экономикалық, саяси, әскери және құқықтық шараларды ұйымдастырудағы мемлекеттік билік органдары жүзеге асыратын кешенді әдіс тәсілдердің жиынтығы. Төмендегі 1 суретте экономикалық реттеу саясатының құрылымы берілген [1].

Сурет – 1 Экономикалық реттеу саясатының құрылымы

Әлеуметтік экономикалық саясаттың негізгі бөлігін қаржы саясаты құрайды. Қаржы саясаты қаржылық механизм арқылы нақты шаруашылық өмірде іске асырылады. Соңғысы қаржыны ұйымдастыру, жоспарлау және басқару түрлерінің, нысандары мен әдістерінің жүйесін білдіреді. Қаржы тетігі арқылы шаруашылық жүргізудің әртүрлі деңгейлерінде және шындық салаларында экономикалық және әлеуметтік дамудың мемлекеттік бағдарламаларын орындау үшін ақша қаражаты мен ақшалай жинақтардың мақсатты қорларын қалыптастыру және пайдалану жөніндегі қаржылық қатынастарды басқару жүргізіледі.

Қаржы саясатының құрамынан бюджет саясатын қарастыруға болады. Бюджет саясатының құрамына салық, фискалды және инвестициялық саясат жатқызылады.

Бюджет саясаты - бұл мемлекет жүргізіп отырған қаржы саясатының бір бөлігі. Ол бюджет кірістерін қалыптастыру, олардың шығыстарын жүзеге асыру, бюджетаралық қатынастарды жүргізу кезінде қаржы саласындағы қатынастарды ұйымдастыру қағидаттарын айқындайды. Бұл саясат мемлекет орталықтандырып отырған қаржы ресурстарының пропорциялары мен мөлшеріне әсер етеді, ел экономикасын дамыту мақсатында шығыстардың құрылымы мен бюджет қаражатын қолдану келешектерін айқындайды [2].

Мемлекеттің бюджет саясаты инвестициялық саясатты жүргізу, қызметтің басым салаларына қатысты бюджеттік шығыстарды жоспарлау кезінде салық алымдарын жүзеге асыру арқылы кәсіпорындар мен мемлекет арасында болып жатқан қаржы саласындағы барлық қатынастарды

реттейді. Мемлекет экономикаға мақсатты түрде әсер етеді, мемлекеттік шығындардың көлемі мен құрылымын, салық салу мен мемлекеттік меншікті өзгертеді, олар көмегімен бюджет саясаты жүргізілетін құралдар болып табылады. Оның басты параметрлері бюджетте көрініс табады және мемлекеттік қаржыны басқару құралы ретінде әрекет етеді.

Әдебиеттер

1. В.Д. Фетисов Бюджетная политика Российской Федераций – Учебное пособие для вузов // М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003 – 367 стр.

2. Есенгельдин Б.С., Акбаев Е.Т. Қазақстан Республикасының бюджет саясаты: теориясы, тәжірибесі, және даму бағыттары // Монография. ҚарМУ баспасы, 2017 жыл

Амирова П.К., 1 курс магистранты (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.к., қауымдастырылған профессор Е.Т. Акбаев

БЮДЖЕТ САЯСАТЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Бюджет саясаты – бұл мемлекеттің экономикаға мемлекеттік шығыстардың құрылымы мен көлемін өзгерту барысында, сонымен қатар салық салу мен мемлекеттік меншіктің құрылымына өзгеріс енгізу нәтижесінде мақсатты әсер етуі. Бұл жағдайда бюджет саясаты мемлекеттік қаржыны басқарудың құралы ретінде талданады, яғни негізгі параметрлері бюджетте бейнеленеді.

Экономикаға әсер ету үшін мемлекет әртүрлі экономикалық және әкімшілік әдістерді пайдаланады, олардың бірі бюджет саясаты болып табылады. Ғалымдардың, мемлекеттік қаржы саласындағы мамандардың бюджет саясатын анықтау бойынша көзқарастарындағы айырмашылықтарға қарамастан, олардың барлығы қаржы саясатының (ақша-кредит, инвестициялық, баға, салық) басқа бағыттарымен салыстырғанда жетекші орын алады және мемлекеттің өз мақсаттары мен міндеттерін орындауы үшін қызмет етеді.

Қазақстан Республикасы біртұтас мемлекет болып табылады (Франция, Жапония, Түркия, Қытай және т.б. сияқты), демек, оған Орталық (жалпы мемлекеттік, республикалық) бюджет пен жергілікті бюджеттерді қамтитын екі деңгейлі бюджет жүйесі тән. Федеративті мемлекеттердің бюджеттік жүйелерімен салыстырғанда, Қазақстан Республикасы Бірыңғай бюджеттік жүйесі түсіну үшін жеңіл, ашық, қолжетімді болуы тиіс. Алайда орталық және жергілікті деңгейде бюджетті болжау, жоспарлау және атқару бөлігінде елеулі проблемалар бар және ұғынуды талап етеді [1].

Бюджет саясатының негізін экономиканың қызмет етуінен қалыптасқан ерекшеліктерді қарастыру барысында, келешекте нақты басты міндеттердің орындалуына қажетті қолданылатын және құрылатын қаржылық ресурстарға арналған стратегиялық бағыттар құрайды. Сондықтан мемлекетті жалпы қаржылық қатынастардың ең басты субъектісі ретінде қарастыру қаржылық ресурстарға байланысты, себебі мемлекет мақсатты бағыттардың орындалу барысында қаржы ресурстарына иелік етеді. Атақты экономист Р.Масгрейв «Мемлекеттік қаржы теориясы» атты еңбегінде бюджет саясатын қалыптастырудың үш түрін анықтады:

1. Аллақациялық құрылым. Экономикада қаржы ресурстарын орналастыру кезінде нарықтық механизмге түзету жасау қажеттілігімен байланысады, яғни нарықта тиімсіз қызмет түрлері қарастырылса. Мысалы, мемлекет салықтардың көмегімен теріс сыртқы әсері аз тауар өндірісінің шектеулі болуын және мемлекеттік шығыстардың көмегімен игіліктерді өндіру мүмкіншілігіне септігін тигізеді.

2. Бөлу құрылымы. Кірістерді нарықтық бөлу нәтижесі мен алғы шарттарының өзгеру барысында жүзеге асырылады. Мысалы, қызметкерлерден салықтарды жинай отырып мемлекет жәрдемақы мен зейнетақы төлейді.

3. Тұрақтандыру құрылымы. Макроэкономикалық тепе-теңдікке бюджет саясатының шарты түрде әсер етуі бойынша анықталады. Бұл тепе-теңдік салықтардың мөлшері және сипаты бойынша, несие жүйесінің жағдайы, мемлекеттік қарыздың көлемі және мемлекеттік шығыстардың мөлшері барысында бейнеленді [2].

Бюджет саясатының әлеуметтік-экономикалық нәтижелігі негізінен келесі бағыттарға байланысты. Мемлекет әлеуметтік-экономикалық үрдістерді реттей отырып қоғамдық шығыстар мен олардың нәтижелерінің мақсаттарға сәйкес келуін сипаттайды. Әлеуметтік-экономикалық үрдістерді реттеудің мақсаты бір бірімен қарама қайшылыққа келеді. Бұл қатынас «Филипп қисығы» бойынша

сипатталады, яғни жұмыссыздықтың қысқару инфляцияның өсуімен қатар жүргізіледі, ал төмендеуі жұмыссыздықтың өсуін сипаттайды.

Бюджет саясатының барлық мақсаттарының орындалуы экономикалық саясат тәрізді олардың орындалуы барысында еңбекті және уақытты көп қажет қылатын міндеттердің бірі. Сондықтан қандай да жағдай болсын бюджет саясаты макроэкономикалық көрсеткіштердің жақсаруына бағытталған [2].

Жоғарыдағы мақсаттарға сүйене отырып, мемлекеттік бюджет саясатының негізгі бағыттарына жататындар мыналар:

- бюджет жүйесінің кіріс және шығыс бөлімдерін қалыптастыру, бюджет қаражаттарының тиімділігін, мақсатты қолдануын және сақталуын бақылау жүргізу;

- бюджет тапшылығын басқару (профицит);

- мемлекеттік қарызды басқару;

- монополияны реттеу;

- бюджетаралық қатынастар жүйесін бекіту;

- әлеуметтік үрдістерді реттеу;

- мемлекеттік меншікті реттеу;

- шет елдік инвестицияларды және сыртқы экономикалық қызметті реттеу;

- жеке қызмет түрлерінің дамуына мемлекеттік басымдықтарды қамтамасыз ету; инновациялық және мемлекеттік несие беру.

Әдебиеттер

1. Азылканова С.А. Бюджетная политика унитарного государства: на примере Республики Казахстан // Автореферат. Новосибирск., 2004 г.

2. Есенгельдин Б.С., Акбаев Е.Т. Қазақстан Республикасының бюджет саясаты: теориясы, тәжірибесі, және даму бағыттары // Монография. ҚарМУ баспасы, 2017 жыл

Айтпекова А.М., 1 курс студенті (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)

Ғылыми жетекшісі - э.ғ.м., оқытушы Сейдіғазым Е.О.

ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘСЕЛелЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ БОЛАШАҒЫ

Қазақстан бүгінде айтарлықтай табысқа ие, экономикада өзіндік тәжірибесі бар мемлекет. Нарықтық қатынастарға негізделген тәуелсіз ел ретінде даму қоғамымыздың әлеуметтік, экономикалық, мәдени және рухани өсуіне үлкен мүмкіндіктер берді. Қазақстан Республикасының Президенті Қазақстан Республикасы Президентінің «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты» Жолдауында болашақ қоғамның бағыты нақты анықталған және даму бағдарламасы көрсетілген [1].

Жолдауда әлемнің қаржылық және басқа аспектілері қарастырылған. Қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді индустриялық-инновациялық бағдарламалар негізінде Қазақстанның дамуының стратегиялық бағыттары осы кедергілерді жеңудің жолдарын ескере отырып талданады және айқындалады. Сонымен бірге, «экономикалық жетістіктер мен қоғамдық тауарлардың қалыптасуы» қоғам дамуының маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Шынында да, ұлттық экономиканы нығайту және адамдардың өмір сүру деңгейін жақсарту - елдің, атап айтқанда аймақтар мен салалардың басты басымдықтары.

Бәсекеге қабілетті экономика. Экономика - біздің дамуымыздың басты басымдығы, ал біздің басты міндетіміз - экономикалық өсудің жоғары қарқынына қол жеткізу. Біз бұған экономикамыздың бәсекеге қабілеттілігін арттыра отырып, 2010 жылға арналған даму жоспарына сәйкес қол жеткіземіз. Бәсекеге қабілеттілікке мемлекеттік қолдаудың қолайлы жағдайында емес, бәсекелестермен бәсекелестік жағдайында қол жеткізілетіні белгілі.

Сонымен бірге, Президент Нұрсұлтан Назарбаев мемлекеттік қолдаудың оңтайлы рөлі, бір жағынан, максималды ырықтандыру және ашық экономика, екінші жағынан, инфрақұрылым құру және экономикаға жеке секторды тарту бойынша жеке меншік секторды тарту жөнінде белсене жұмыс жүргізуде деп біледі. Сондықтан экономикалық дамудың негізгі бағыттары мыналар болуы керек:

- экономиканы одан әрі ырықтандыру және жүйелі реформаларды жалғастыру арқылы бәсекелестік пен бюрократизмді дамыту;
- Қазақстан экономикасының ашықтығын нығайту;
- индустриялық-инновациялық даму стратегиясын іске асыру;
- ауылды дамыту бағдарламасын іске асыру;
- инфрақұрылымды дамыту.

Елімізде бәсекеге қабілетті агробизнесті құру мәселесін шешу міндеті тұр. Ол үшін бізге құқықтық актілердің, ең алдымен Жер, Су және Орман кодекстерінің орындалуын қамтамасыз ету қажет. Астық нарығын реттеу бойынша мемлекеттік саясаттың тиімділігін арттыру қажет. Ауыл шаруашылығы өнімдерін жаңғыртуға және олардың сапасын жақсартуға ерекше назар аудару қажет [2].

Әлемдік тәжірибеде мемлекет экономикасын дамытудың басты мақсаты - халықтың өмір сүру деңгейі мен сапасын арттыру. Бұл аймақтық деңгейде шешілетін мәселе. Сондықтан облыстың негізгі әлеуметтік-экономикалық дамуы кірістерді арттыру, білім беру сапасын, тамақтану, денсаулық сақтау, кедейлік пен кедейлік, қоршаған ортаны жақсарту, тұрғындарға тең мүмкіндіктер жасау және басқарудың тиімді жүйесін енгізу болып табылады.

Осы міндеттердің бірі - аймақтық экономиканы тиімді басқару қазіргі кездегі жүйесі аса көңіл бөлетін бағыттардың бірі. Біздің еліміздегі аймақтық экономиканы тиімді басқару аймақтың территориялық, климаттық, экономикалық және әлеуметтік сипаттамаларына негізделген және арнайы мемлекеттік органдар (орталықтандырылған мемлекет және жергілікті өзін-өзі басқару) арқылы реттеледі және жүзеге асырылады. Қазақстанның әр аймағы елдің экономикалық кешенінде ерекше орын алады, сонымен бірге басқа аймақтармен бірге тұтас экономикалық бірлікті құрайды. Әрбір аймақтың өзіндік табиғи ресурстары, олардың орналасу ерекшеліктері, экономикалық даму деңгейі және экономикалық құрылымы бар. Осыған байланысты аймақтық саясат тұжырымдалады және іске асырылады. [3].

Нәтижесінде, Қазақстанда тәуелсіздік жылдарында туындаған көптеген қиындықтар мен қарама-қайшылықтарға қарамастан, экономикалық даму және әлеуметтік мәселелерді шешу бойынша айтарлықтай жұмыстар атқарылды. Нәтижесінде біздің еліміз ТМД елдері арасында өзінің әлеуметтік-экономикалық дамуындағы көшбасшылардың біріне айналғанына көз жеткізе аламыз.

Сондықтан біз жастар бүгіннен бастап экономикалық теорияны толық меңгеріп, ондағы жалпы экономиканың қызмет етуі мен рыноктық экономиканың механизмдерін толық игеріп, оларды отандық экономиканың дамуына үлес ретінде қосуға ұмтылуымыз қажет.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту -қазақстан дамуының басты бағыты». Астана 2012 жылғы 27 қаңтар.
2. Н.Ә. Назарбаев «Бәсекеге қабілетті халық» деген Қазақстан халқына Жолдауы.
3. Қ.С. Мұхтарова «Аймақтық экономиканы басқару» оқу құралы//– Алматы 2016.

Болатбек Ж.Ж., Қарпықов А.А., 3 курс студенттері (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - PhD, аға оқытушы А.А. Абаев

КОММЕРЦИЯЛЫҚ БАНКТЕРДІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ШАРАЛАРЫ

Әлемнің 30 дамыған елдерінің қатарына енудегі өршіл міндеттерді шешу ұлттық экономиканың іргелі салаларының бірі ретінде банк жүйесінің рөлін арттыруды қажет етеді. Қазақстан Республикасының Президенті өзінің 31 қаңтар 2017 жылғы Жолдауында банк секторын қалыпқа келтіру бойынша шаралар кешенін қабылдауды басымдылықпен атап өтті. Үкімет пен Ұлттық Банк қабылдаған банк секторын қолдау жөніндегі шаралар банк секторының жұмыс істемейтін активтерін қысқартуға, банктердің нақты секторды несиелеуге деген қызығушылығын жандандыруға әкеледі және жалпы алғанда ел экономикасының дамуына мультипликативті әсер етеді.

Осыған орай, Қазақстан Ұлттық Банкі Банк секторының қаржылық орнықтылығын арттыру жөніндегі бағдарламаны әзірледі. Бағдарлама ірі банктердің капиталын қолдайды, банк секторының қаржылық тұрақтылығын және ықтимал жаңа қолайсыз сыртқы сын-қатерлер мен факторларға орнықтылығын күшейтеді.

Бағдарламада мынадай үш бағыт көзделген:

- 1) жүйе құраушы банкті қолдау,
- 2) ірі және әлеуметтік маңызды банктердің қаржылық орнықтылығын көтеру
- 3) қалыпты қадағалаудан тәуекелге бағдарланған қадағалауға көше отырып банктік қызметті реттеу мен қадағалауды сапалы өзгерту.

Бұл Бағдарлама мемлекеттік қаражаттың төлемділігі, мерзімділігі және қайтарымдылығы, банктердің ерікті қатысуы және банк акционерлерінің ортақ жауапкершілігі сияқты негізгі қағидаттарға негізделеді.

Бағдарламаны іске асыру қорытындылары бойынша, банктердің капиталға қысым көрсететін және экономиканы кредиттеудің кеңеюін тоқтататын жұмыс істемейтін қарыздармен проблемаларын шешеді. Тұтастай алғанда, Бағдарламаны іске асыру шеңберінде акционерлерге өздерінің шығындарын біртіндеп тану және ұзақ мерзімді перспективада тұрақты жұмыс істеуді қамтамасыз ету үшін өздерінің банктерін кезең-кезеңімен капиталдандыру мүмкіндігін беретін болады.

Банктердің қолданылып жүрген стратегиялары мен бизнес-модельдерін қайта қарау және оңтайландыру, провизиялау және жұмыс істемейтін кредиттерді есептен шығару нәтижесінде олардың капиталына қысымды төмендету жыл сайын кем дегенде 300 млрд.теңге көлемінде экономиканың басым салаларын кредиттеуді кеңейтуге әкеледі. Бұл сол сияқты банктерге жаңа тиімді банктік қызметтерді кеңейту мен дамытуға, оның ішінде банк ісіндегі цифрлық технологияларды дамытуға назар аударуға мүмкіндік берді және көрсетілетін қызмет құнының төмендеуіне әкеледі.

Банктерді мемлекеттік қолдау бойынша халықаралық тәжірибенің негізгі міндеті залалдарды мемлекет, банктердің акционерлері және ірі кредиторлар арасында бөлу болып табылады. Барлық елдерде қолдау құралдарын әртүрлі үйлестіру қолданылады. Біздің Бағдарламаның негізгі ерекшелігі оның біздегі банктік жүйенің ағымдағы ерекшеліктері ескеріле отырып әзірленгені болып табылады, бұл – мемлекет қаражатының үлесі асып түсетін банк міндеттемелерінің құрылымы және де банктердің жұмыс істейтін акционерлерінің өз банктерін қолдауға белсенді қатысуы.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, тиімді қадағалау құру, проблемалық банктерді анықтау және дәрменсіз банктерді реттеу үшін қаржылық есептіліктің шынайы жүйесі мен заңнамалық базаның болуы қажет.

Бағдарламаға қатысу Банктің нарықтық ұстанымдарына және жалпы алғанда қаржылық жағдайына жағымды әсерін тигізеді. Қол жеткізетін ақша қаражатының көлемі реттеушінің тәуекелге бағытталған жаңа талаптарына сай болуға, кірістілікті және капиталдандыруды арттыруға, ресурстық базаны кеңейтуге және ҚР экономикасының нақты секторына берілетін несие көлемін арттыруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, бағдарламада негізгі мақсаттар белгіленген – бұл акционерлермен бірлесіп ортақ түрде банктердің үстеме капиталдандыру және банк секторының қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз ету; экономиканың нақты секторын кредиттеуді қалпына келтіру; экономика мен халыққа банк қызметтерін үздіксіз көрсетуді жүзеге асыру, сондай-ақ интеграциялық процестер (ДСҰ және БЭЖ) шеңберінде банк секторының бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету.

Қорыта келе, жалпы еліміздегі қызмет етіп отырған екінші деңгейлі банктердің қаржылық тұрақтылығын арттыру шараларының алдағы жылдарға белгілеген негізгі басым бағыттары:

1. Екінші деңгейлі банктердің даму стратегиясын іске асыруды жалғастыру:
 - Несие портфелінің, соның ішінде ШОБ-ті және бөлшекті несие беру сегменттеріндегі портфельдің қалыпты өсуін қамтамасыз ету.
 - Кірістілікті арттыруға бағытталған жұмыс: таза пайыздық маржаны және комиссиялық кірісті арттыру.
2. Қашықтан қызмет көрсету арналарын дамыту.
3. Мемлекеттік даму бағдарламаларын іске асыруға қатысу.
4. Ақпараттық технологиялар инфрақұрылымын дамытуды жалғастыру болып табылады.

Әдебиеттер

1. ҚР Президентінің Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік»
2. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі ҚР банк секторының қаржылық орнықтылығын арттыру бағдарламасы, <https://qazaqtimes.com/article/>

ЭКОНОМИКАНЫҢ ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ: ЖАҢА БИЗНЕС-МОДЕЛЬДЕР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР ЖӘНЕ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕР

Қазіргі ғылыми технологияның дамуы әр елдің болашағы болып табылады. Әсіресе жаңа технологиялардың пайда болуымен сипатталады: электрондық сауда, жасанды адам мүшелері, робототехника және тағы сондай-сондай. Бұл кез-келген елдің табысы ол осы кезеңде қаншалықты табысты технологиялар жарысы болып табылады. Мұндай үлкен мақсатқа қол жеткізу әр елдің жоспарында деп ойлаймын. Әрине бұл технологиялық революцияда мақсатқа жету бізден, жастардан. Әлбетте, бұл технологиялық толқынды пайдаланатын мемлекет «Дамыған ел» деген атаққа ие болады.

Жаңа технологиялардың пайда болуы инновациялық экономиканы дамытудың жаңа кезеңін куәландырады. Қарқынды дамыту бизнес пен мемлекеттік басқару құрылымдарына дейінгі әлеуметтік-экономикалық қызметтің барлық салаларын қамтиды. Қазіргі заманғы технологиялар мен виртуалды орта сауда бизнес-модельін оның барлық компоненттерінде өзгеретіні атап өтілді: тұтыну сегменттері, құнды ұсыныстар, өткізу арналары, клиенттермен өзара қарым-қатынас, кіріс түсу ағыны, негізгі ресурстар, қызметтің негізгі түрлері, негізгі серіктестер, шығындардың құрылымы. Цифрлық экономиканы дамытудың маңызды бағыттарының бірі, кадрларды даярлау болып табылады [1]. Алайда кадрлар даярлау саны және білім беру бағдарламаларының сандық экономика қажеттіліктеріне сәйкестігі жеткіліксіз. Бар барлық деңгейдегі білім беру процесінде кадрлардың елеулі тапшылығы білім беру. Сонымен қатар, әңгіме тек техникалық мамандар туралы ғана емес, сонымен қатар сапалы жаңа басқару кадрлары — менеджерлер туралы болып отыр, жаңа сандық командаларды басқара алатын бизнес-модельдер. Көптеген жоғары оқу орындары қойылатын жаңа сын-қатерлер мен талаптарды сезіне отырып қазіргі заманғы менеджерлерге бизнес ретінде білім беру бағдарламаларын түбегейлі реформалау мен оқыту мазмұнын қояды. Алайда сыртқы өзгерістерінің алғышарттары бүгінгі таңда барлығы үшін айқын — бұл принципті өзге де басқару және жалпы басқарушылық білім беру саласында бәсекелестікті күшейту. Және де цифрлы бизнесті қайта құрудың арқасында стратегия мен корпоративтік мәдениет ғана емес, сонымен қатар қызметке деген көзқарастың өзі де өзгереді, одан әрі компанияның өмірлік циклінің түрі тәуелді болады [2].

Қорытындылай келе бизнестің цифрлық трансформациясы -бұл ұзақ, ауыр және шығынды процесс, бірақ одан болатын нәтиже компанияларға ұзақ жылдар бойы бәсекеге қабілетті деңгейде қалуға мүмкіндік береді. Сондықтан біз жастар бүгіннен бастап экономиканың цифрлық трансформациясын толық меңгеріп, оларды еліміздің бәсекеге қабілетті елдердің деңгейіне жеткізуге ұмтылуымыз керек.

Әдебиеттер

1. Н.Ә. Назарбаев. «Бәсекеге қабілетті Қазақстан», «Бәсекеге қабілетті экономика» және «Бәсеке қабілетті халық» деген Қазақстан халқына жолдауы. // Егемен Қазақстан, 19 наурыз, 2004 ж.
2. Сандық экономика жағдайында бизнес-модельдерді трансформациялау :ғылыми-практикалық конференция материалдары. // М. В. Ломоносов атындағы ММУ экономика факультеті, 2018 ж.

Гневшев Е.М., Хананова Р.А., 2 курс (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – к.э.н., доцент Воробьева С.М.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЕДИНОГО ФИНАНСОВОГО РЫНКА СТРАН-УЧАСТНИЦ ЕВРАЗИЙСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОЮЗА

Евразийский экономический союз одним из аспектов интеграции ставит задачу создания единого финансового рынка, что позволит создать эффективный перераспределительный механизм движения денежных потоков, обеспечивающий повышение инвестиционного развития стран. В связи с этим повышается актуальность исследования потенциальных возможностей стран-членов Союза для включения их финансовых рынков в интеграционный процесс.

Цель исследования - на основе сравнительного анализа ключевых показателей финансовых рынков стран-участниц выявить их интеграционные потенциалы и определить степень готовности этих рынков к интеграции в единый финансовый рынок.

На сегодняшний день страны-участницы ЕАЭС уже прошли первый этап подготовки к интеграции своих финансовых рынков. В результате чего они провели гармонизацию своих национальных законодательств, значительно упорядочили свои финансовые инфраструктуры, универсализировали стандарты деятельности участников финансовых рынков[1]. Вместе с тем остается еще целый ряд проблем, вытекающих из специфических характеристик финансовых рынков стран ЕАЭС, которые проявляются в следующем:

- низкая капитализация финансовых рынков к ВВП страны;
- ограниченное число эмитентов ценных бумаг, обращающихся на национальных биржах;
- высокая концентрация на биржевых рынках крупных национальных эмитентов;
- незначительный оборот долговых финансовых инструментов в большинстве стран ЕАЭС.

Анализ значений ключевых показателей развития финансовых рынков стран ЕАЭС показал доминирующую роль России. В масштабах объединенного финансового рынка стран Россия на 94,4 % доминирует в капитализации совокупного рынка, на 99,6 % в объеме торгов акциями и на 60,2 % в числе компаний, имеющих листинг. Поэтому внешние вызовы по отношению к Российской Федерации (санкции со стороны США и ЕС) оказали свое отрицательное влияние и на экономики всех государств ЕАЭС[2].

В данное интеграционное объединение вступили страны с существенными различиями в размерах экономик, в объемах активов и размерах инвестиционных операций на финансовых рынках.

Таблица 1.

Активы банков стран ЕАЭС

на конец периода, млрд. долларов США

	2014	2015	2016	2017	2018
Армения	7,2	7,1	8,3	9,0	10,3
Беларусь	41,8	35,0	33,8	34,8	35,2
Казахстан	100,0	70,1	76,7	72,9	66,4
Кыргызстан	2,3	2,3	2,6	2,9	3,2
Россия	1380,3	1138,8	1319,9	1479,0	1354,3
ЕАЭС	1531,6	1253,3	1441,3	1598,6	1469,3

Из приведенных в табл.1 данных по размерам активам банков стран ЕАЭС за 2014-2018 гг., прослеживается лидирующая позиция Российской Федерации с показателем 1354,3 млрд. долларов на 2018 год.

Второе место по объему активов банков среди стран ЕАЭС занимает Казахстан. Однако, за анализируемый период в стране прослеживается значительное сокращение активов банков. Подобная тенденция наблюдается в Республике Казахстан и по другим показателям финансового рынка, а именно, деятельности страховых организаций, рынку ценных бумаг, фондовых инвестиций [3].

Резюмируя вышеизложенное, следует отметить, что казахстанская экономика по некоторым главным макроэкономическим и финансовым показателям превосходит характеристики иных стран-членов ЕАЭС. Образовавшиеся на нынешний день различия между государствами ЕАЭС во многом имеют шансы быть преодолемыми, что требует от них конкретных усилий по достижению финансовой стабилизации стран, проведению работ по унификации государственного законодательства и обеспечению сопоставимости экономических показателей, что станет содействовать подъему Евразийского экономического союза в целом.

На наш взгляд, заслуживает внимания предложение ученых-экономистов, что для функционирования единого финансового рынка в рамках стран-участниц ЕАЭС необходимо создание общей финансовой инфраструктуры. Для достижения этого необходимо формирование наднациональных финансовых институтов, которые могли бы взять на себя основные функции по реализации целей гармонизации национальных законодательств и объединения финансовых рынков.

Литература

1. Блохина Т.К. Формирование финансового рынка ЕАЭС как основа развития интеграционного процесса / Т.К. Блохина, К.В. Блохин // Вопросы инновационной экономики. - 2017. - Том 7. - № 4. - С. 299-306.

2. Стратегии развития финансового рынка государств-членов ТС и ЕАЭС на период до 2025 года / под ред. Я.М. Миркина. - М.: Инвестиционная компания «Еврофинансы», -2015. - 308 с.
3. ЕЭК (2019) Финансовые организации в ЕАЭС. Статистический сборник за 2018 год.

Есебаева Г.Б., 3 курс студенті (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)

ҚАЗІРГІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙДАҒЫ БАНК НАРЫҒЫНДАҒЫ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ САЛЫМДАР

Әлемдік қаржы дағдарысы жағдайында ел сыртқы нарықтағы өзгерістерге осалдығын көрсетті, бұл экономиканы шикізаттық бағдарлаудан экономиканы шикізаттық емес секторды дамытуға көшу қажеттілігін тағы бір рет көрсетеді, бұл дағдарыстан шығарады. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Жаңа онжылдық - жаңа экономикалық өрлеу - Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауында алдағы онжылдықта елдің орнықты және теңгерімді дамуына жеделдетілген әртараптандыру және ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру арқылы қол жеткізілетіні атап өтілді. Бұл стратегияны іске асыру үшін елге үлкен инвестициялар қажет. Өз кезегінде, елдің тұрақты ұзақ мерзімді экономикалық өсуіне инвестициялық нарықтың барлық қатысушылары арасындағы инвестициялық қатынастарды дамыту арқылы қол жеткізіледі. Осы кезеңде отандық экономикада нақты секторды дамыту үшін қажетті инвестициялық ресурстар жетіспейді, сондай-ақ инвестициялық нарықтың қатысушылары төмен инвестициялық белсенділікпен сипатталады, олардың барлығы тұтастай алғанда экономиканың дамуының баяулауына әкеледі.

Дағдарыспен анықталған отандық банк жүйесінің тұрақсыздығы оның Қазақстан экономикасының нақты секторын инвестициялық ресурстармен қамтамасыз ету мүмкіндігін азайтты. Сонымен қатар, республика экономикасының дамуындағы негізгі факторлардың бірі коммерциялық банктердің инвестициялық нарықтағы белсенділігі болып табылады. Тарихи тұрғыдан алғанда, банктер экономиканың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін инвестициялық ресурстарды жинақтай алатын институттар болды. Ел экономикасына ұзақ мерзімді инвестицияларды ұтымды пайдалану коммерциялық банктердің инвестициялық процеске белсенді қатысуын талап етеді.

Бүгінгі таңда, бірінші кезекте, тартымды қаржы құралдарының тиісті спектрінің болмауымен байланысты инвестициялық нарықты жандандыруға елеулі кедергілер бар. Екіншіден, инвестициялық нарықтың жекелеген субъектілері, оның ішінде коммерциялық банктер бөлек жұмыс істейді, бұл инвестициялық нарықтағы басқа қаржы-несиелік институттармен өзара әрекеттестіктің жеткіліксіздігіне әкеледі.

Қазіргі кезеңде Қазақстанның индустриалды-инновациялық дамуының жеделдетілген жоспарын іске асыру жағдайында инвестициялық нарық дағдарыстан кейінгі дамуға және ұлттық экономиканың жоғары деңгейіне «серпіліс» алғышарттарын қалыптастыруға ықпал етуі керек. Осыған байланысты, экономиканың нақты секторына инвестициялау проблемаларын шешу үшін коммерциялық банктердің инвестициялық нарықтағы қызметін одан әрі жетілдіру қажеттілігі мақаланың зерттеу тақырыбының өзектілігін анықтайды.

Мәселені білу дәрежесі. Коммерциялық банктердің инвестициялық нарықтағы қызметінің мәселелері батыс экономистерінің еңбектерінде табылды, олар : Х.П. Бер, Р. Коттер, Д.С. Кидвелл, Р.Л. Петерсон, Д.В.Блэквелл, Фредерик С. Мишкин, т.б. Р.Л. Миллер, Дж.Синки, У.Ф. Шарп, С. Фрост т.б. Экономикадағы инвестициялық ағымды басқаратын негізгі субъектілер - бұл арнайы банк өнімдері мен құралдары түріндегі арнайы мүмкіндіктері бар коммерциялық банктер. Зерттеу нәтижелері бойынша, экономиканың қажеттіліктеріне байланысты дәстүрлі банктік өнімдер қарапайымнан күрделірек, күрделі формаларға ауысады, ал олар негізінен жаңа интеграцияланған өнімнің бөлігі болып табылады. Сонымен, инвестициялық нарықтағы дәстүрлі депозиттерге негізделген ресурстардың шектеулі болуына байланысты өтімділігі жоғары сертификаттар түрінде жаңа өнімдер пайда болды. Несиелік нарықтың кемшіліктері оның инвестициялық бөлігінде анықталды:

- банк секторында уақытша бос ресурстардың барлық көлемін нарыққа тартудың тиімді механизмі болған жоқ;
- несие портфелінің төмен өтімділігі байқалды;
- несиелерді қайта қаржыландыру тетігі болған жоқ.

Бұл кемшіліктер банктік несиені экономиканың инвестициялық жобаларын іске асыру үшін пайдалануға жол бермеді. Несиелерді қайта қаржыландыру тетіктерінің қажеттілігі активтерді секьюритизациялауды дамытуға серпін берді, бұл банктердің бұдан әрі инвестициялық қызметі үшін қажет қосымша ресурстардың босатылуына әкелді. Инвестициялар нарығының сегменті болып табылатын арнайы бағалы қағаздар нарығында сатылатын бағалы қағаздардың пайда болуына әкелетін неғұрлым тиімді және өтімді қаржылық құрал қажет болды. Туынды қаржы құралдары бастапқы меншікті капитал және қарыз құралдары негізінде дамыды. Мұның бәрі кепілдемелік өнімдерді әзірлеуді және банктердің басқа шаруашылық жүргізуші субъектілермен тәуекелдерді бөлуді талап етті. Бастапқы және қайталама нарықтардың дамуы нарық қатысушылары арасында бір капиталдан екінші сегментке инвестициялық капиталды кедергісіз жылжытуға мүмкіндік береді. Әрине, шектеулі ресурстармен деривативтер нарығы маңызды рөл атқарады, бірақ сонымен бірге асимметриялық ақпарат пен жалған таңдау проблемаларына әкеледі. Бұл жағдайдың алдын алу үшін маңызды аспект - бұл ашықтық, ашықтық, кепілдіктердің болуы және қажетті реттеуші тұтқалар.

Біздің ойымызша, инвестициялық нарықтың функционалды құрылымын нарықтық қатынастар арасындағы өзара әсер етпейтін жүйе ретінде қарастыруға болады, бұл нарық субъектілері арасында инвестициялық өнімдер мен қызметтердің жинақталуы мен қайта бөлінуіне ықпал етеді. Егер біз инвестициялық нарықты институционалды құрылым тұрғысынан қарастыратын болсақ, онда бұл белгілі бір мақсаттарға қол жеткізу үшін сұраныс пен ұсынысқа сәйкес инвестициялық капиталдың қозғалысын қамтамасыз ететін инвестициялық банк мекемелерінің жиынтығы. Отандық нарықтың өзінің ғасырлық тарихы мен тәжірибесі бар және барлық талаптарды толық қанағаттандыра алмайтын батыс нарығымен салыстырғанда әлі жас екендігі даусыз. Макроэкономикалық шкала бойынша бүгінгі күннің әл-ауқаты негізінен кешегі инвестициялардың нәтижесі болып табылады, бұл өз кезегінде ертеңгі еңбек өнімділігінің өсуіне және жоғары әл-ауқаттың өсуіне негіз болады. Біз үнемі және бүгінгі күн мен ертең тұтыну арасындағы түйіскен жердеміз. Бүгінгі өндіріс өніміміздің көп бөлігін қаншалықты үнемдеп, инвестициялаймыз, соншалықты ертеңгі күні тұтынуға мүмкіндік аламыз. Керісінше, бүгінгі ресурстарды тұтыну үшін неғұрлым көп қолданатын болсақ, ертеңгі күні сұраныстың неғұрлым жоғары болу мүмкіндігі аз болады.

Қорыта келгенде, инвестициялар болашақта кәсіпорынның қалыпты жұмысын, тұрақты қаржылық жағдайын қамтамасыз етіп, кірісті барынша арттыруға қажет. Сонымен қатар инвестициялар ең маңызды экономикалық категория болып табылады және макро және микро деңгейлерде, ең алдымен қарапайым және кеңейтілген өндіріс, құрылымдық қайта құру, пайданы максимумдау және осыған байланысты көптеген әлеуметтік мәселелерді шешу үшін және қазіргі экономикалық жағдайды ала отырып, инвестициялар мемлекеттің экономикасын тұрақтандыруда маңызды рөл атқарады.

Әдебиеттер

1. Мақыш С.Б. Банк ісі: Оқулық.- Алматы: Жеті жарғы, 2009. - 552 бет
2. <https://intolimp.org/publication/k-azak-stan-riespublikasyndag-y-inviestitsiialyk-k-yzmiet-korsietu.html>
3. Н.Г.Мэнкью. Экономикс: Оқулық. -2017. - 904 бет

Жансейтов А.Т., м.н., преподаватель (КарГУ им. Е.А. Букетова)

ФИНАНСОВЫЕ МЕНЕДЖЕРЫ И ФИНАНСОВЫЕ ИННОВАЦИИ

Сегодня все более интенсивные переходы бизнес-среды, быстрые изменения рынков и сложный рост приводят к тому, что роль инноваций становится все более важной в росте и развитии бизнеса. Инновация, которая является индикатором нового понятия и состоит из различных технических, экономических, социологических и психологических измерений. Как правило, инновация состоит из двух основных частей: открытие новой идеи или изобретения и превращение этой идеи в продукт, процесс или полезную услугу для общества. В соответствии с этим общим определением, инновационный менеджмент - это сложный процесс, требующий эффективного планирования, координации действий специалистов и инновационных личностей, исполнительной структуры организации, в которой финансовые менеджеры занимают серьезное место и хорошо знают потребности промышленности и общества.

В современных условиях, когда волны мирового финансового кризиса поставили крупнейшие компании мира в очень трудные условия, финансовая стратегия управления инновациями и креативностью может быть использована в качестве решающего ключа выхода из сложной среды в качестве основной стратегии. На основе этой стратегии развитие этой отрасли нуждается в непрерывной системе использования инновационных и творческих идей. Многие утверждают, что новые идеи и инновации как культурный капитал в любой организации должны использоваться. Эффективное и продуктивное инвестирование в научно-исследовательскую деятельность и практическую реализацию креативности, а также выбор реальных рабочих целей, адаптированных к потребностям рынка, - финансовый менеджер с политикой управления затратами, вот что помогает организации в инвестировании в инновации [1]. Финансовая индустрия также, как и другие отрасли, имеет деятельность по определению прибыли, поэтому финансовые дела для достижения цели максимизации организации должны обеспечивать новые стратегии и практику инноваций [2].

Существует ряд препятствий для инноваций финансовых менеджеров. Наиболее важными из них являются следующие [3].

- Структурные и иерархические жесткости, которые могут не допускать должного новаторства своих сотрудников. Они создают препятствия и затрудняют процесс.

- Отсутствие взаимного доверия и уверенности-еще одна серьезная проблема. Когда они не доверяют друг другу, это влияет на делегирование ответственности и командный дух.

- На некоторых предприятиях подходы и методы, предназначенные для внедрения инноваций, могут не соответствовать окружающей среде, а также отношениям и восприятию работников.

- Во многих ситуациях сотрудники могут не обладать необходимыми навыками и возможностями, чтобы раскрыть себя и освоить процесс расширения прав и возможностей.

- В некоторых обстоятельствах мнения среди топ-менеджеров, а также сотрудников могут помешать процессу и даже остановить его. - Чрезмерный контроль со стороны топ-менеджеров, бюрократическое отношение, ординатные и субординатные отношения могут остановить процесс внедрения инноваций.

- Есть некоторые свидетельства того, что в некоторых случаях топ-менеджеры боятся инноваций, потому что в этом процессе им приходится делегировать полномочия, и они не хотят этого делать, так как это уменьшит их положение и контроль. Я создаю работу и методы, инновационный процесс не может быть выполнен по желанию.

- Также возможно, что сотрудники могут не захотеть участвовать. Они могут быть безразличны к автономии и ответственности. Они не хотят новых и сложных обязанностей.

Правовые недостатки и несоответствия могут также создавать противоречия, противоречия в отношении полномочий и обязанностей. Юридические споры сводят на нет саму цель инноваций. Отделение и разделение, отсутствие горизонтальной и вертикальной коммуникации и понимания-еще одно препятствие. Инновации могут закончиться фаворитизмом и дискриминацией. Это может испортить рабочую обстановку и привести к недоверию и перегреву. Во имя инноваций может быть политическое вмешательство или топ-менеджеры могут использовать свое политическое влияние на весь инновационный процесс. Также отмечается, что в некоторых случаях из-за отсутствия стратегической политики у топ-менеджеров не будет подходящей атмосферы или возможности для финансовых менеджеров создавать инновации. Заключение содействует развитию человека и его влияние на различные аспекты деятельности организаций " на расширенном уровне его влияние на экономическое и социальное развитие общества не имеет значения для всех, чтобы способствовать этот капитал содержит набор компетенций для использования знаний и навыков для достижения результатов программ. Компетенции включают в себя такие инновационные качества, как гибкость, лидерство, способность к инновациям, способность решать проблемы, конструктивное общение с другими, владение сложными навыками, такими как усвоение знаний. Роль финансовых менеджеров были вовлечены обильные изменения в течение проходящего времени в организации финансовые методы были сложны принципиально большинство компаний имеют деятельность с несколькими целями некоторые из них работают на международном уровне и другие ведут бизнес в то же время с таким количеством организаций все эти организации должны финансировать свои необходимые финансовые ресурсы так что здесь необходимо, чтобы финансовые менеджеры были известны о состоянии рынка капитала, финансирования, инвестиций, планирование маркетинговых стратегий все являются важной ролью, которую финансовые менеджеры предпринимает в настоящее время. Следовательно, эффективное управление каждым предприятием тесно связано с эффективным управлением его финансами. Роль финансовых менеджеров очень важна для того, чтобы контролировать и управлять финансами. Поэтому, с должным вниманием к глобализации и

потребности в конкуренции, предприятиям необходимо пересмотреть свою философию управления и политику, чтобы импровизировать свою конкурентоспособность, с тем чтобы они могли стать действительно современными и первоклассными предприятиями. Для этого в продвижении имиджа и процветания корпоративной организации необходима сильная армия уполномоченных финансовых менеджеров. Инновации финансовых менеджеров сегодня играют важную роль в успехе предприятий и организаций, особенно в исполнительных и вспомогательных операциях, при условии, что они рассматриваются как базовая культура управления.

Инновации дают возможность топ-менеджерам наилучшим образом использовать финансовые возможности предприятий для достижения организационных целей. Для того, чтобы иметь мудрый и мощный кадровый отдел финансов играет важную роль. Участие в процессе принятия решений повышает их производительность и эффективность, и поскольку топ-менеджеры могут поделиться своим опытом с менеджерами среднего звена под их контролем, чтобы они могли принять быстрое и правильное решение, насколько это возможно. Если финансовые менеджеры, которые также являются менеджерами среднего звена, получают необходимую подготовку для повышения производительности и являются инновационными, они могут быстро помочь как внутренним, так и внешним организационным клиентам. Поскольку финансовые менеджеры могут принимать необходимые решения, нет необходимости в постоянном присутствии топ-менеджеров, чтобы направлять и направлять их в каждом конкретном случае. Когда финансовые менеджеры могут принять непосредственное решение в связанных вопросах, они чувствуют себя лучше и будут иметь мотивацию, чтобы показать свой врожденный гений. Поэтому инновации создадут самоуважение и уверенность в себе среди финансовых менеджеров. Инновации нуждаются в поддержке топ-менеджера. Несомненно, в современном растущем мире, основанном на знаниях, внимание к человеческим ресурсам как оси развития и идентификации с измерительной системой этот важный и ценный ресурс необходим, и роль инновационных финансовых менеджеров как лица, принимающего решения, будет более важной и сильной в этой области. Тем не менее, финансовые менеджеры должны укрепиться во всех областях, иметь активное присутствие в качестве эффективного члена команды руководства организации и выполнять роль по достижению целей организации и обеспечению ожиданий различных пользователей и акционеров. Финансовые менеджеры могут затем пользоваться этим потенциалом, чтобы быть инновационными и с учетом знаний и обучения различного маркетинга, управления человеческими ресурсами, рынков капитала, областей финансовых знаний, информационных технологий и т.д. Изменение их роли как точки соединения компонентов и элементов организации и предприятия взаимодействуют со своей средой.

Литература:

1. Peter Dureker (2006). Innovation and Entrepreneurship (HarperCollins pub.) U.K.
2. Zechariah Jams Blanchard and Carrel Blenke (2010). Creativity, Innovation & Entrepreneurship Needle Rat Business U.K.
3. Nasimi Homayon (2010). Innovation Management & Financial Models Exploitation (Modyratyiar pub.) Tehran Iran.

Кайрберлина К.Ж., 3 курс (КарГУ им. академика Е.А.Букетова)
Научный руководитель – м.э.н., ст. преподаватель Топшахова Г.Р.

КРИТЕРИЙ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ

Критерий эффективности необходимы для сопоставления нескольких проектов и выбора из них приоритетных для инвестиций. Финансово-экономическая оценка инвестиционных проектов занимает центральное место в процессе обоснования и выбора возможных вариантов инвестирования в операции с реальными активами. В значительной степени она основывается на проектном анализе. Цель проектного анализа – определить результат (ценность) проекта.

К основным критериям эффективности инвестиционных проектов относятся:

- срок окупаемости;
- простая норма прибыли;
- чистый дисконтированный доход;
- внутренняя норма доходности;
- индекс доходности;

- дисконтированный срок окупаемости.

Срок окупаемости инвестиций (Payback period, PP)

Наиболее распространенным статическим показателем оценки инвестиционных проектов является срок окупаемости (*Payback period, PP*).

Под сроком окупаемости подразумевается период времени с момента начала реализации инвестпроекта до момента ввода в эксплуатацию объекта, когда доходы от текущей деятельности становятся равными первоначальным инвестициям (капитальные затраты и эксплуатационные расходы).

Данный показатель дает ответ на вопрос: когда произойдет полный возврат вложенного капитала? Экономический смысл показателя заключается в определении срока, за который инвестор может вернуть вложенный капитал [1].

Как измеритель критерий PP прост и легко понимаем. Однако он имеет свои недостатки, которые более подробно мы рассмотрим при анализе *дисконтированного срока окупаемости (DPP)*, поскольку данные недостатки относятся как к статическому, так и динамическому показателям срока окупаемости. Основной недостаток этого коэффициента в том, что он не учитывает стоимость денежных средств во времени, то есть не делает различия между проектами с одинаковым салдо потока доходов, но с разным распределением по годам.

Чистый дисконтированный доход (Net present value, NPV).

В вышеуказанных рекомендациях предложено официальное название данного критерия – *чистый дисконтированный доход (ЧДД)*.

Величина NPV рассчитывается как разность дисконтированных денежных потоков доходов и расходов, производимых в процессе реализации инвестиции за прогнозный период. Суть критерия состоит в сравнении текущей стоимости будущих денежных поступлений от реализации проекта с инвестиционными расходами, необходимыми для его реализации.

Условия принятия инвестиционного решения на основе данного критерия сводятся к следующему:

если $ЧДД > 0$, то проект следует принять; если $ЧДД < 0$, то проект принимать не следует; если $ЧДД = 0$, то принятие проекта не принесет ни прибыли, ни убытка.

В основе данного метода заложено следование основной целевой установке, определяемой инвестором, – максимизации его конечного состояния или повышению ценности коммерческой организации. Следование данной целевой установке является одним из условий сравнительной оценки инвестиций на основе данного критерия.

При всех достоинствах этого показателя, он имеет и существенные недостатки. В связи с трудностью и неоднозначностью прогнозирования и формирования денежного потока от инвестиций, а также с проблемой выбора ставки дисконта может возникнуть опасность недооценки риска проекта.

Индекс рентабельности инвестиции (Profitability index, PI).

Индекс рентабельности – относительный показатель эффективности инвестиционного проекта и характеризует уровень доходов на единицу затрат, то есть эффективность вложений – чем больше значение этого показателя, тем выше отдача денежной единицы, инвестированной в данный проект. Данному показателю следует отдавать предпочтение при комплектовании портфеля инвестиций с целью максимизации суммарного значения NPV[2].

Условия принятия проекта по данному инвестиционному критерию следующие:

если $PI > 1$, то проект следует принять; если $PI < 1$, то проект следует отвергнуть; если $PI = 1$, проект ни прибыльный, ни убыточный. Несложно заметить, что при оценке проектов, предусматривающих одинаковый объем первоначальных инвестиций, критерий PI полностью согласован с критерием ЧДД.

Внутренняя норма рентабельности (Internal rate of return, IRR).

Смысл расчета *внутренней нормы рентабельности* при анализе эффективности инвестпроекта заключается в следующем: IRR показывает максимально допустимый относительный уровень расходов, которые могут быть ассоциированы с данным проектом. Например, если проект полностью финансируется за счет ссуды коммерческого банка, то значение IRR показывает верхнюю границу допустимого уровня банковской процентной ставки, превышение которой делает проект убыточным.

Экономический смысл этого показателя заключается в следующем: предприятие может принимать любые решения инвестиционного характера, уровень рентабельности которых не ниже текущего значения показателя CC (цены источника средств для данного проекта). Именно с ним сравнивается показатель IRR, рассчитанный для конкретного проекта, при этом связь между ними такова:

если $IRR > CC$, то проект следует принять; если $IRR < CC$, то проект следует отвергнуть; если $IRR = CC$, то проект ни прибыльный, ни убыточный.

Преимуществом метода внутренней нормы рентабельности по отношению к методу чистого дисконтированного дохода является возможность его интерпретирования. Он характеризует начисление процентов на затраченный капитал (рентабельность затраченного капитала).

Критерии NPV, IRR и PI, наиболее часто применяемые в инвестиционном анализе, являются фактически разными версиями одной и той же концепции, и поэтому их результаты связаны друг с другом. Таким образом, можно ожидать выполнения следующих математических соотношений для одного проекта:

если $NPV > 0$, то $IRR > CC(r)$; $PI > 1$; если $NPV < 0$, то $IRR < CC(r)$; $PI < 1$; если $NPV = 0$, то $IRR = CC(r)$; $PI = 1$.

Существуют методики, которые корректируют метод IRR для применения в той или иной нестандартной ситуации. К одной из таких методик можно отнести метод модифицированной внутренней нормы рентабельности (MIRR) [3].

Исходя из этого, главные показатели оценки инвестиционных проектов являются одновременно их критериями эффективности. Конечно, все их невозможно учесть при прогнозировании нормы дисконтирования для конкретного инвестиционного проекта. Поэтому инвесторы ориентируются на ряд похожих показателей в финансовой сфере, в отрасли или ориентируются на стоимость собственного капитала как на барьер минимальной предельной доходности инвестируемого капитала.

Литература

1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента: учебное пособие для средних специальных учебных заведений / И. Т. Балабанов. - Москва: Финансы и статистика, 2002.

2. Сапарова Б.С. Финансовый менеджмент \ Учебное пособие- Алматы: Экономика-Баспа, 2008, 849с.

<https://kudainvestiruem.ru/proekt/kriterii-ocenki-ehffektivnosti.html>

Мырзагерей Р.Н., 1 курс магистранты (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.к. , профессор Л.С. Көмекбаева

ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫ ДАМУ ТУРАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ САЛЫҚ САЯСАТЫ

Қазіргі әлемдік экономикада мемлекетаралық ынтымақтастықты дамытудың маңызды нысандарының бірі интеграциялық процестер болып табылады. Тарихи тұрғыдан мемлекеттер арасындағы қатынастар әрқашан әскери-экономикалық әлеует пен күштердің тепе-теңдігімен анықталатын. Міне, қазір де мемлекет Қарулы Күштерді тек өзін-өзі қорғау үшін пайдалануға құқылы болса да, күштер теңгерімі бұрынғысынша бірінші.

Қазіргі жағдайда қарулы күштерді қуатты державалармен заңсыз пайдалану халықаралық құқыққа сүйенетін басқа елдер, әлемдік қоғамдастық тарапынан айыптауды, қарсы іс-қимылды туындатады. 1950-ші ж. бастап кезең процесі ғылыми мәселелерін ұғыну экономикалық интеграция ғана жүйесінде, және тіпті осы уақытқа дейін бүкіл дүние жүзінің ғалымдары әзірленді айтарлықтай модельдер саны экономикалық интеграция. Бұл модельдер ықпалдасу үдерістерін дамытуда әр түрлі ойыншылар мен ықпалдасу құралдарына басым рөл атқарады, сондай-ақ соңғыларды қолданудың әртүрлі кезектілігін ұсынады. Сонымен қатар, осы модельдердің басым көпшілігін мемлекеттік органдар жетекші рөл атқаратын «жоғарыдан интеграциялау» модельдеріне не мемлекеттік емес субъектілер интеграцияның негізгі қозғаушы күші болып табылатын «төменнен интеграциялау» модельдеріне жатқызуға болады.

Экономистер Е. Винокуров пен А. Либманнның пікірінше, «Ресей, Қазақстан және Белоруссия (БЭК) Бірыңғай экономикалық кеңістігінің аумағындағы интеграциялық процесс және – неғұрлым кең форматта – ТМД үкіметаралық өзара іс-қимыл негізінде емес, еңбек пен кәсіпорындардың инвестициялық әріптестігін дамыту есебінен көп дәрежеде жүзеге асырылады». Сонымен қатар, экономикалық кедергілерге қарамастан, дәл осы үкіметаралық өзара іс-қимыл бағытын көрсетеді және интеграциялық процестерге алға жылжуға мүмкіндік береді. Ынтымақтастықты «төменнен интеграциялау» негізінде ғана жүйелі тереңдету мүмкін емес. Искерлік ахуалды жақсарту және өзара тиімді ынтымақтастықтың сапасын арттыру мақсатында 1995 жылы Қазақстан, Ресей, Белоруссия, ал

кейінірек Қырғызстан, Өзбекстан және Тәжікстан басшылары Кеден одағын құру туралы алғашқы шартқа қол қойды. 29 мамыр 2014 ж. ЕАЭҚ Кедендік одағының базасында 2015 жылдың 1 қаңтарында күшіне енетін Еуразиялық экономикалық одақ (ЕЭО) құру туралы шартқа[1].

Бұл халықаралық интеграциялық экономикалық бірлестікті құрудың мақсаты – қатысушы елдердің экономикасын нығайту және әлемдік нарықта елдердің бәсекеге қабілеттілігін жаңғырту және арттыру үшін бір-бірімен жақындастыру. Одақ құрамына Ресей, Қазақстан, Белоруссия және Армения кіреді. Заң ғылымдарының докторы Н. Г. Доронинаның айтуынша, «посткеңестік кеңістікте өңірлік интеграциялық бірлестікті құрудың жинақталған тәжірибесі Еуразиялық экономикалық одақты қалыптастыру жолымен ілгерілеуге мүмкіндік беретін жол картасын құруға мүмкіндік береді».

Құрылған бірлестіктің негізгі міндеттерінің бірі қолданыстағы және тараптар ратификациялаған халықаралық келісімдерде тәртіп орнату, сондай-ақ қолданыстағы құқықтық базаны кодификациялау қағидаты бойынша жүйелеу болып табылады. Мемлекетте салық саясатын дамытудың негізгі факторларын белгілеу кезінде экономикаға салық жүктемесінің деңгейін анықтау, шетелдік әріптестермен салыстырмалы талдау жүргізу қажет. Салық саясаты-мемлекеттің салық салу саласындағы іс-шаралар жүйесі, ол мемлекет пен салық төлеушілер мүдделерінің ымырасын ескере отырып құрылады; бұл сондай-ақ мемлекеттік кірістерді реттеу, жоспарлау және бақылау кезінде салық техникасын жүзеге асырудың құқықтық нормалары. Ол қаржы саясатының бір бөлігі болып табылады. Салық саясатының мазмұны мен мақсаттары қоғамның әлеуметтік-экономикалық құрылысымен және билікте тұрған әлеуметтік топтармен байланысты. Экономикалық негізделген салық саясаты «салық жүйесі арқылы қаражатты орталықтандыруды оңтайландыру мақсатын көздейді».

Мемлекеттің жалпы экономикалық саясатының бір бөлігі ретінде салық саясаты қоғамның мақсаттарымен айқындалады. Бұл мақсаттар салық базасына, салық салу ауырлығына және кірістерді алу тәсілдеріне қойылатын талаптарды тұжырымдайды. Салықтар қазіргі заманғы мемлекеттің экономикалық дамуының базалық негізін білдіреді. Дамыған елдерде мемлекеттік бюджет шығыстарының 90%-ына дейін салықтар есебінен қаржыландырылады. Мемлекет өзінің қоғамдық-саяси құрылымына қарай салық ауыртпалығын ел бюджеті мен экономикасын теңдестіру үшін бөледі. Салық ауыртпалығының мөлшері қаржы-экономикалық саясаттың таңдалған доктринасына байланысты. Экономика ғылымдарының докторы А. В. Ароновтың пікірінше, қазіргі уақытта мынадай саясаттың екі негізгі доктринасы бар: 1) либералдық – оған сәйкес мемлекет ұстамды салық саясатын жүргізіп, әлеуметтік-экономикалық процестерге өзінің араласуын шектейді; 2) жоғары салықтар алынатын және қоғамдағы әлеуметтік игіліктер мен экономикалық байлықты бөлуге кең ауқымды ықпал ету жүзеге асырылатын әлеуметтік-жүктелген.

Салық саясаты заңды және жеке тұлғалардың кірістерінің бір бөлігін жалпы мемлекеттік шығыстарды жабуға тарту, сондай-ақ заңды және жеке тұлғалардың кірістерін реттеу жөніндегі міндеттерді шешуге арналған. Бұл салық салу шекарасын, перспективаға есептелген ұлттық табыс көлеміндегі салық үлесін белгілеуді білдіреді – бұл салық стратегиясы, ал қазіргі уақытта – салық тактикасы ЕАЭО елдері-бұл өтпелі экономикасы бар мемлекеттер, онда жетпіс жыл бойы экономиканы құрудың жоспарлы қағидаты болған[2].

Бүгінгі күні Бірыңғай экономикалық кеңістік елдерінде салық саясатының негізгі қағидаттарын құру кезінде ортақ бөлімге келу өте маңызды, себебі сырттан ықпал ету ЕАЭО мүше мемлекеттерінің ішкі саясатына елеулі әсер етпеуі және елдердің өздері әлемдік аренада елеулі әсер етуі үшін. ЕАЭО Бірыңғай экономикалық кеңістік үшін үш негізгі типін біріктірген кезде салық саясатының кешенді түрі тиімді болар еді. Бірақ ЕАЭО мемлекеттері ұзақ уақыт бойы қатаң әкімшілік орталығы бар жоспарлы экономика жағдайында өмір сүргенін ескере отырып, ЕАЭО үшін салық саясатының түрін таңдау кезінде неғұрлым дұрыс жолмен жоғары салық салу деңгейі бар саясат болып табылады, бірақ айтарлықтай Мемлекеттік әлеуметтік қорғау кезінде. Бұл ретте бизнес үшін қолайлы инвестициялық ахуал жасау туралы есте сақтау қажет. ЕАЭО-ға кіретін елдер үшін орта және ұзақ мерзімді перспективада салық саясаты саласындағы міндет салық жүйесінің тиімділігін арттыру болып табылады. Дұрыс құрылған салық салу жүйесі мемлекетке бір салалардың немесе меншік нысандарының жедел өсуіне ықпал ете отырып және басқалардың дамуын баяулата отырып, нарықты белсенді қолдауға, өндірістің дамуын реттеуге мүмкіндік береді. ЕАЭО экономикалық кеңістігіне кіретін мемлекеттер үшін салық салудың басым принципі салық салудың бір реттік сипаты болады. Ең алдымен артық салық ауыртпалығын болдырмау үшін салық салу субъектілерінің мүдделерін ескеру, сол арқылы бизнес үшін инвестициялық тартымдылықты арттыру және капиталды офшорлық аймақтарға шығаруды барынша азайту қажет. Қазіргі әлемде елдер бюджетке қаражатты жұмылдыру

үшін күрделі салық жүйесін қолданады, олар 40-тан 50-ге дейін түрлі түрлерді қамтиды. Бұл жиын салық салу көздері мен объектілерінің айырмашылығымен түсіндіріледі.

Қазақстанның салық саясатын сипаттай отырып, ол «мүмкін болатын нәрсенің бәрін алу» принципін біріктіреді деп айтуға болады, бірақ бұл ретте салықтардың өсуі мемлекеттік табыстың өсуімен сүйемелденбейді. Ставкалардың шекті шекарасы анықталған және әрбір нақты жағдайда көптеген факторларға байланысты. Салық салудың жоғары деңгейі кезінде азаматтарға едәуір әлеуметтік қорғау қамтамасыз етілді. Қазақстанда салық түсімдерінің серпініне макроэкономикалық факторлар да, макроэкономикалық факторлар да (инфляцияның жоғары деңгейінің төмендеуі, кәсіпорындардың өзара қарызының дағдарысы, кәсіпорындардың бюджет берешегінің өсуі) теріс әсер етеді [3]. Салық базасы, әртүрлі салықтар үшін тиімді салық ставкасы мен инфляция арасындағы өзара байланыс тетіктеріндегі айырмашылықтар жекелеген салықтардың инфляциялық процестерге сезімталдығының біркелкі дәрежесіне алып келеді, алайда инфляцияның салықтардың нақты түсімдеріне әсерін нақты анықтау өте қиын.

Қазақстандық экономиканың ашықтығының салыстырмалы түрде төмен дәрежесі сыртқы экономикалық қызмет сияқты фактордың салықтық түсімдеріне әсерін қарау қажеттігіне алып келеді. Экспорт пен импорттың шамасы, сыртқы сауда сальдосы және өзге де макроэкономикалық факторлар салықтардың жекелеген түрлерінің (ең көбі – экспорттық және импорттық баждарға) түсіміне белгілі бір ықпал етуі мүмкін, алайда мұнда алынатын табыстарға салық салу тәртібінің нормативтік өзгерістерінің аса күшті әсерін де, сыртқы экономикалық саламен неғұрлым тығыз байланысты салықтардың жекелеген түрлеріне макроэкономикалық факторлардың аса қарама-қарсы әсерін де ескеру қажет [4].

Әрбір мемлекетте салық салу принциптері заңмен және тұтастай ұқсас бекітілген. Алайда одақтың Бірыңғай экономикалық кеңістігі шеңберінде салық салудың басым принципі салық салудың бір реттік сипаты болып табылады. Артық салық ауыртпалығын болдырмау үшін, ең алдымен салық салу субъектілерінің мүдделерін ескеру, сол арқылы бизнес үшін инвестициялық тартымдылықты арттыру және капиталды офшорлық аймақтарға шығаруды барынша азайту қажет. Сондай-ақ жүргізілетін кедендік саясатты назарға алу өте маңызды, өйткені бажды өндіріп алу оңтайлы болуы тиіс. ЕАЭО-ның әрбір қатысушысының мүддесінде экономикалық кеңістік шеңберінде жақындастыру мен шоғырландыруға бағытталған елдің салық жүйесін құру кезінде сауатты фискалдык саясат жүргізу. Бірыңғай экономикалық кеңістікке интеграциялану кезіндегі елдердің салық саясаты – бұл Бірыңғай экономикалық кеңістікке кіретін әрбір мемлекеттің жеке ерекшеліктері мен ұлттық мүдделерін ескеретін салық жүйесінің тұжырымдамасын әзірлеу бойынша, салық жүйелерін іс жүзінде енгізе отырып және олардың тиімділігін бақылай отырып, салық тетіктерін пайдалану бойынша кеңістікке қатысушы елдердің дәйекті іс-әрекеттері [5].

Әдебиеттер

1. Аронов А.В. Налоговая политика и налоговое администрирование: учебное пособие / А.В. Аронов, В.А. Кашин. – М.: Магистр: Инфра-М, 2013. – 544 с.
2. Винокуров Е., Либман А. Две евразийские интеграции // Вопросы экономики. – 2013. – № 2.
3. Егоров С.А. Международное право: учебник / С.А. Егоров. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Статут, 2014.
4. Ермекбаева.Б.Ж., Салықтар және салық салу: Оқулық. – Алматы: «Қазақ университеті», 2003. – 5 б.
5. С.М. Найманбаев Салықтық құқық. - Алматы: Жеті жарғы, 2005. - 400 б.

Мырзагерей Р.Н., 1 курс магистранты (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.к., профессор Л.С. Көмекбаева

ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОДАҚ МҮШЕ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ САЛЫҚ ЖҮЙЕЛЕРІ

Салық заңнамасы-құқық саласы, оның нормалары үнемі жетілдіріліп отырады. Еуразиялық экономикалық комиссия осы саладағы ЕАЭО-қа мүше мемлекеттердің (Армения Республикасы, Беларусь Республикасы, Қазақстан Республикасы, Қырғыз Республикасы және Ресей Федерациясы) заңнамаларының өзгерістеріне мониторинг жүргізіп отырады. ЕАЭЖ жанынан құрылған салық саясаты және әкімшілендіру бойынша Консультативтік комитеттің алаңында өзекті мәселелерді қарау ұйымдастырылады.

ЕАЭО туралы шарт жанама салық салудың: жанама салықтар саласындағы ұлттық режим, жекелеген, аса сезімтал тауарларға акциз ставкаларын үйлестіру, жанама салықтарды әкімшілендіруді жетілдіру, межелі ел принципі бойынша тауарлар саудасына ҚҚС салу, сондай-ақ жұмыстар мен қызметтерді іске асыру орны бойынша негізгі принциптерін белгіледі.

Егер ЕАЭО-та салықтық үйлестіру туралы айтатын болсақ, жанама салық салуды жүзеге асыру тәсілдерін біріздендіру мәселелерінде айтарлықтай ілгерілеуді атап өткен жөн. Елдерде ҚҚС-ның әртүрлі ставкалары, ең алдымен, экономикалық жүйелердің айырмашылықтарымен шикізат және өнеркәсіптік құрамдас бөліктердің арақатынасымен, сондай-ақ жүзеге асырылатын экономикалық реформалармен түсіндіріледі. Бұл ретте ЕАЭО -қа мүше мемлекеттердің салық егемендігінің бар-жоғын атап өту өте маңызды.

Бірыңғай кедендік аумақ және шекарада кедендік бақылаудың болмауы жағдайында қосылған күн салығын (ҚҚС) және акциздерді әкімшілендіру мәселелері ерекше рәсімдерді талап етеді. Сондықтан бүгін күн тәртібінде салық органдары арасында ҚҚС және акциздерді төлеуге қатысты ақпарат алмасу мәселесі аса өткір тұр. Осылайша, ақпарат алмасуды жеделдету, ең алдымен экспорттаушыға, неғұрлым қысқа мерзімде ҚҚС-ты қайтаруды қамтамасыз ету (акциздерді төлеуден босату) мүмкіндігі болу үшін қажет. Ақпарат алмасу бөлігінде салық органдары жеке ақпараттық жүйелер шеңберінде әрекет етеді.

Осы бөлікте Еуразиялық экономикалық комиссияның маңызды міндеті – тиімді ақпарат алмасуды жолға қою, барлық ағындарды онлайн-режимге жылдам аудару үшін мүмкіндіктер жасау. Салық органдары арасында электронды ақпарат алмасуды жақсартудан басқа, салық органдарының сервистік функцияларын одан әрі дамытуды, белсенді енгізу қажет, мысалы, тауарларды әкелу және жанама салықтарды төлеу туралы өтініштердің мәртебесін онлайн-тексеру.

Барлық көрсетілген іс-әрекеттер кәсіпкерлік қызметті жүргізу шарттарын жақсартуға бағытталған. Қазіргі уақытта жанама салықтарды өндіріп алу жүйесін жетілдіру бойынша, соның ішінде ЕАЭО мемлекеттерінен әкелінетін тауарларға және өз өндірісінің тауарларына салық салудың тең емес шарттарын жою бойынша одан әрі жұмыс жүргізілуде. ЕАЭО аясында электрондық нысанда қызмет көрсету кезінде ҚҚС алу тәртібін әзірлеуде белсенді жұмыс жүргізілуде.

Армения Республикасын, Беларусь Республикасын, Қазақстан Республикасын, Қырғыз Республикасын және Ресей Федерациясын біріктіретін Еуразиялық экономикалық одақ туралы шартқа қол қою арқылы тауарлар, қызметтер, капитал және еңбек нарықтарын біріктіру процесі аяқталғанын білеміз ("4 еркіндік").

Яғни, біздің мемлекетаралық бірлестікті құрумен экономикалық саладағы кең ауқымды интеграция басталды, оның маңызды шарттарының бірі бірыңғай ішкі нарықты құруға және дамытуға ықпал ететін ЕАЭО мүше-мемлекеттердің салық жүйелерін жақындастыру болып табылады.

Осы кезеңде салық саясаты саласындағы негізгі стратегиялық міндеттер мыналар болып табылады: әлемдік нарықтарда бәсекеге қабілеттілікті арттыруға жәрдемдесу; салықтық бейтараптылықты қамтамасыз ету және сәйкессіздіктерге жол бермеу; өзара саудаға ықпал ететін салықтарға қатысты заңнаманы үйлестіруді жүзеге асырудың бағыттарын, сондай-ақ нысандары мен тәртібін айқындау; өзара саудадағы экономикалық қатынастар субъектілерінің қызметіне салықтық бақылауды жетілдіру.

Бағыттарды дәл анықтау үшін қойылған міндеттерді орындау мақсатында Одақтың барлық қатысушыларының ұлттық салық жүйелерінің жай-күйін сипаттау қажет, яғни, жалпы басын біріктіретін және олардың айырмашылықтарын. ЕАЭО-қа мүше мемлекеттердің әрбір салық жүйесін қысқаша қарастырайық.

Армения Республикасының салық жүйесі екі деңгейлі болып табылады, барлық салықтар мен басқа да төлемдер мемлекеттік және муниципалдық бюджеттерге төленеді.

Мемлекеттік салықтарға: пайдаға салынатын салық, табыс салығы, акциз, ҚҚС жатады. Жергілікті: мүлік салығы, жер салығы, қонақ үй салығы, көлік құралының тұрақ орнына салық. Салықтық өзара қарым-қатынастар: • салық заңнамасымен; Үкімет қаулыларымен; • уәкілетті мемлекеттік органның актілерімен реттеледі. Орташа алғанда салықтар мен төлемдер бюджетке түсетін барлық түсімдердің 85%-ын құрайды. Салық түсімдерінің құрылымындағы үлкен үлесті ҚҚС (шамамен 29,0%); пайдаға салынатын салық (24,0%); табыс салығы (17,0%); акциз (15,0%) алады.

Беларусь Республикасының салық жүйесінің екі деңгейлі құрылымы бар: республикалық және жергілікті бюджеттер. Республикалық салықтар: ҚҚС, акциз, пайдаға салынатын салық, шетелдік ұйымдардың кірістеріне салынатын салық, жеке тұлғалардан алынатын табыс салығы, жылжымайтын мүлікке салынатын салық, жер салығы, экологиялық салық, табиғи ресурстарды өндіруге салынатын

салық, шет мемлекеттердің автомобиль көлік құралдарының жүруіне алынатын алым, түрлі алымдар мен баждар. Жергілікті салықтарға: иттерді иелену салығы, курорттық жинау, дайындаушылардан алынатын алым жатады. Беларусь Республикасының негізгі нормативтік салық құжаттары Салық кодексі болып табылады.

Салық кодексінде салық жүйесінің негіздері бекітілген. Салықтардың нақты түрлерін есептеу және төлеу тәртібі жекелеген заңдармен реттеледі. "Беларусь Республикасындағы жергілікті басқару және өзін-өзі басқару туралы" Заң жергілікті бюджеттерге салықтар мен алымдарды есептеу тетігін айқындайды. Салық салу объектілері, салық және алымның әрбір түрі бойынша төлеу тәртібі, ставкалар, жеңілдіктер салық заңдарының арнайы актілерімен айқындалады. Салық түсімдері бюджетке түсетін барлық түсімдердің 81-83 пайызын құрайды, негізінен: ҚҚС (30-32%), пайдаға салынатын салық (14-15%), табыс салығы (23-25%), акциз (12-13%) есебінен қалыптасады. Беларусь Республикасындағы маңызды ерекшелігі-кезекті жылға арналған бюджетті бекіту кезінде жалпы мемлекеттік салықтардан жергілікті бюджеттерге аударымдар пайызы белгіленеді.

Қазақстан Республикасының салық жүйесінде салықтар жалпы мемлекеттік және жергілікті салықтар - бюджетке түсетін барлық түсімдердің 70 процентіне дейін болып бөлінеді. Негізгі салықтардың бірі: ҚҚС, акциз, корпоративтік табыс салығы, жер қойнауын пайдаланушылардың салықтары болып табылады. Бюджеттен тыс қорларға барлық төлемдер бірыңғай әлеуметтік салыққа жинақталған. Салық қатынастары Қазақстан Республикасының Конституциясына негізделеді, "салық және басқа да міндетті төлемдер туралы" Қазақстан Республикасының Кодексімен (салық кодексі), сондай-ақ қабылдануы Салық кодексінде көзделген нормативтік құқықтық актілермен регламенттеледі.

Қырғыз Республикасының салық жүйесі де екі деңгейлі болып табылады және жалпы мемлекеттік және жергілікті салықтардан тұрады. Жалпы мемлекеттік салықтар: ҚҚС, сатудан алынатын салық, табыс салығы, пайдаға салынатын салық, акциз, жер қойнауын пайдаланғаны үшін салық. Жергілікті салықтарға: мүлік салығы, жер салығы жатады. Бюджетке түсетін түсімдердің негізгі бөлігі ҚҚС (40%), акциздер (7-8%), табыс салығы (10%) және сату салығы (9%). Қырғыз Республикасының бюджетінде жанама салықтардың үлесі барлық салық түсімдерінің 55% - дан астамын құрайды.

ЕАЭО-ға мүше басқа елдерден айырмашылығы Ресей Федерациясының Салық жүйесі үш деңгейлі бюджетке ие: федералдық, аймақтық және жергілікті. Федералдық салықтар мен алымдар: ҚҚС, акциздер, ұйымдардың пайдасына салынатын салық, жеке тұлғалардың табыстарына салынатын салық, пайдалы қазбаларды өндіруге салынатын салық, су салығы, мемлекеттік баждар мен алымдардың әртүрлі түрлері.

Аймақтық салықтар: көлік салығы, ұйымдардың мүлкіне салынатын салық, Ойын бизнесіне салынатын салық.

Жергілікті салықтар: жер салығы, сауда алымы, жеке тұлғалардың мүлкіне салынатын салық. Салық жүйесі Ресей Федерациясының Конституциясына негізделеді, ал салық кодексімен және оған сәйкес қабылданған салық және алымдар туралы федералдық заңдар регламенттеледі. Бұдан басқа, Ресей Федерациясы субъектілерінің заңдары жұмыс істейді.

Салық жүйелерінің негізгі сипаттамаларынан көрініп тұрғандай, біздің елдерде салықтың бірдей түрлері іс жүзінде жұмыс істейді. Барлық мемлекеттерде бюджетке түсетін түсімдердің үлкен үлесі кірістер мен жанама салықтарға (ҚҚС, акциздер, ал Қырғыз Республикасында тағы да сату салығы) тиесілі.

Салық салу объектілері, салық базасын әкімшілендіру, олар тұтастай алғанда барлығына бірдей.

Салық саласындағы үйлестірудің нақты алғышарттарын анықтау үшін ЕАЭО мүше-мемлекеттердің салық заңнамаларына, салық жүйесінің жағдайы, салыстыру, ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтау үшін артықшылықтары мен кемшіліктері тұрғысынан олардың өзгеру серпініне талдау жүргізу қажет.

Әдебиеттер

1. Бірлескен ықпалдастық энергиясы ЕАЭО жағдайында ғылыми экономиканың қалыптасуы // Егемен Қазақстан. — 2014. — № 205. — 21 қазан.
2. Павлова Н. В. Сравнительный анализ налоговых систем Евразийского Экономического Союза в контексте интеграционных процессов // Молодой ученый. - 2017. -№13. - С. 345-350.
3. www.eurasiancommission.org,
4. <https://docs.eaeunion.org>

К ВОПРОСУ О ПРИЗНАНИИ КРИПТОВАЛЮТЫ В МИРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ

Актуальность темы исследования обусловлена тем, что в условиях глобализации появление криптовалют требует изучения ценности данного вида электронных денег и возможности их безопасного использования в современных платежных системах. В статье рассматривается значение виртуальных валют, их преимущества и недостатки.

Криптовалюта - это разновидность цифровой валюты, она относится к искусственной платежной системе и не имеет физического выражения. Этот вид цифровой валюты эквивалентен реальным деньгам, а также имеет официальный обменный курс. Денежная единица - "coin", что в переводе с английского означает "монета". (<http://www.auditit.ru/terms/accounting/kriptovalyuta.htm>).

Первая в мире криптовалюта Биткойн, была изобретена в 2009 году. Успех биткойна заключается в том, что этот вид криптовалют в настоящее время приобрел значительное влияние на мировых финансовых рынках. Он котируется на мировой фондовой бирже и является платежным средством, признанным ведущими мировыми компаниями. В настоящее время биткойны можно использовать для покупки товаров, недвижимости и местной валюты во многих странах мира.

Криптовалюта размещена в сети и не имеет связи ни с какой обычной валютой, ни с какой государственной валютной системой. Тип данных конкретных денег происходит исключительно в цифровом пространстве. Для того чтобы стать владельцем криптовалюты, вам необходимо обратиться в сервис их создания, стать участником единой сети и рассчитывать на собственный заработок. Затем деньги выдаются по решению Центрального банка. Владелец криптовалюты не привязан ни к какой территории. Виртуальные деньги актуальны в силу: высокой распространенности, а также универсальности. Вы можете легко создать свой кошелек на любом компьютере или гаджете. История транзакций всегда доступна без ограничения по времени.

Криптовалюты стремятся стать новой формой валюты и обещают поддерживать уверенность в стабильности своей стоимости за счет использования технологий. Они состоят из трех элементов. Во-первых, компьютерный код, который определяет, как участники могут заключать сделки. Во-вторых, книга учета, хранящая историю транзакций. И в-третьих, децентрализованная сеть участников, которые обновляют, хранят и читают книгу транзакций, следуя правилам протокола.

У мирового сообщества нет единой позиции по поводу нового типа денег: одни считают систему Биткойн финансовой пирамидой, другие приравнивают ее к особому виду товаров. В группу стран, занявших позицию принятия, входят те, в которых статус биткойна официально признан и его обращение законодательно регулируется (Виргинские и Британские острова, Великобритания, Сингапур, Мальта, Швейцария.). На переходном этапе есть страны, где биткойн не признается официальной валютой или биржевым товаром, но его обращение не запрещено (Российская Федерация). В то же время в таких странах, как Боливия, Бангладеш, Непал и Алжир, отсутствует регулирование криптовалют и операции с ними считаются преступлением. Другие страны имеют полные запреты (Китай).

Казахстан, несмотря на консервативную и негативную позицию Национального Банка Казахстана, фактически открыл двери для криптовалют и начал процесс формирования необходимой профессиональной платформы.

Одним из преимуществ и недостатков криптовалюты является то, что она позволяет пользователям совершать быстрые и безопасные транзакции. При использовании криптовалюты вы можете оставаться полностью конфиденциальными, даже если реестр блокчейна открыт. Криптовалюты децентрализованы и не имеют конкретного органа управления, что делает держателей монет их единственными владельцами.

Но возможность оставаться анонимным делает цифровые монеты привлекательным платежным инструментом для теневой экономики и незаконных операций. На сегодняшний день цифровые монеты еще не принимаются к оплате в большинстве магазинов, что считается не очень удобным.

Таким образом, с одной стороны, биткойн-это уникальная валюта, обладающая преимуществами, с другой стороны, они являются уязвимыми местами, позволяющими использовать биткойн для совершения финансовых преступлений.

В заключении следует отметить, что криптовалюты находятся на стадии становления и ежегодно выпускаются их улучшенные версии, в которых пытаются устранить недостатки технологии. Но ответ на вопрос, станет ли криптовалюта деньгами в ближайшем будущем в полном смысле этого

слова, появится только в результате "постановки" долгосрочного эксперимента по использованию этой валюты.

Список литературы:

1. Красильников О. Ю. Преимущества и недостатки развития криптовалют // Изв. Саратов. ун-та Нов. сер. Сер. Экономика. Управление. Право. 2019. Т.4 - С. 151-158.
2. prostocoin.com
3. global-cryptocurrency-benchmarking-study

Тәңірберген С.С., 2 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м., аға оқытушы Топшахова Г.Р.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА САҚТАНДЫРУ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУ БОЛАШАҒЫ

Қазақстандық сақтандыру нарығының қалыптасқан үлгісі мемлекет экономикасының қажеттіліктеріне сай келмейді және сақтандыруға жүктелген негізгі қызметтерді толық атқармайды. Тіпті еліміздің ірі сақтандыру компаниялары да капиталдың төмен деңгейіне байланысты әлемдік нарықтағы шетелдік шағын компаниялармен бәсекелесе алмайды. Бұған сақтандыру нарығының аса жоғары емес көрсеткіштері, құрылымдағы сәйкессіздіктер мен тиімділіктің төмен деңгейі дәлел болады.

Сақтандыру ұйымдарының капиталындағы шетел инвестицияларының басым болуы қазақстандық сақтандыру секторын ғана емес ел экономикасын түгелдей халық-аралық капиталға тәуелді етеді. Қазақстан үшін маңызы бар салаларда қызмет ететін кәсіпорындарға қатысты сақтандыру тарифтері жоғарлап, әлемдік нарықта олар өндіретін тауарлардың бәсекеге қабілеттілік деңгейі төмендейді. Қазақстанның сақтандыру нарығы инфрақұрылымының даму деңгейі қалыптасқан тәуекелдермен жұмыс үшін жеткілікті дәрежеде емес. Сақтандыру нарығындағы делдалдық қызмет бірқатар институционалдық шектеулерге ие[1]. Сақтандыру нарығы құрылымының төмен деңгейі сақтандыру ұйымдарының монополизациялануына және сақтандырушылардың қызмет сапасының төмендеуіне әкеп соғады.

Қазіргі уақытта сақтандыру ұйымдары арасындағы негізгі бәсекелестік бағаға сәйкес құрылған. Көптеген сақтандыру ұйымдары агрессивті маркетинг саясатын ұстанып сақтанушыларды демпинг арқылы тартуға тырысады. Нәтижесінде сақтандыру нарығында тұрақсыздық дамып, шағын ұйымдардың банкроттыққа ұшырау ықтималдығы жоғарлайды, мұның бәрі өз кезегінде сақтанушылардың сақтандыру ұйымдарына деген сенімін жояды.

Сақтандыру нарығында қызмет ететін қатысушылардың біліктілік деңгейі дамыған нарық стандарттарына сай келмейді. Сюрвейерлер мен авариялық комиссарлардың сақтандырушыларға тәуелділігі сақтанушылардың оларға деген сенімін азайтып, отандық сақтандырудың дамуында бірқатар кедергілер туғызады.

Жалпы алғанда сақтандыру нарығын дамыған нарық деңгейіне жеткізу жолында бірқатар мәселелерді шешу қажет. Нарықтың сандық көрсеткіштерінің өсімі оның инфрақұрылымының, тұрақтылығы мен транспаренттілігінің дамуымен, реттеу мен заңдық негізінің жетілдірілуімен тұспа - тұс келуі қажет. Сақтандыру жүйесінің тиімді және сапалы қызметі үшін бағалаушылар, сюрвейерлер және техника сарапшылары секілді жоғары мамандандырылған қатысушылары болу керек.

Сақтандыру секторы банк секторына қарағанда әлемдік қаржы дағдарысы кезінде тұрақтылық қалпын сақтай білді. Өте жоғары қарқынмен ерікті жеке сақтандыру дамыды, оның өсімі өткен жылмен салыстырғанда 68,3%-ы құраған. Дағдарыс көптеген кәсіпкерлердің сақтандыруға деген көзқарасын өзгертті, олар тәуекелдерді басқаруда сақтандырудың маңызын жете түсінді.

2013 жылдың 1 қаңтарынан бастап сақтандырушылардың бірінғай сақтандыру базасы құрылып, әр сақтандыру ұйымы барлық жасалған келісімшарттар туралы мәлеметті осы базаға енгізіп отырды. Бұл үрдіс сақтандыру нарығын ашық етіп қоймай, көптеген ұйымдардың бизнес - үрдісіне де әсер етті. Жалпы алғанда 2013 жылдағы сақтандыру нарығының даму қарқыны өткен жылмен салыстырғанда 10-15%-ын құрады.

Қазақстан Республикасының сақтандыру нарығы 2019 жылдың қорытындылары бойынша өткен жылғымен салыстырғанда сақтандыру сыйақыларын 4%-ға артық жинап, ол 385 млрд. теңгені құраған. Өткен жылдың қорытындысы бойынша ҚР-ның сақтандыру ұйымдарының активтері 1 трлн. теңгеден асып, бұл 2018 жылмен салыстырғанда 13 %-ға артық болды. Ұлттық сақтандыру

ұйымдарының жиынтық меншік капиталы 468 млрд. теңгені құрап, өткен жылғымен салыстырғанда 14%-ға артқан[2]. Есептік жылда сақтандыру және қайта сақтандыру ұйымдары сақтандыру келісім шарттары бойынша жалпы сомасы 95 млрд. теңгеге тең өтемақы төлеген және өткен жылмен салыстырғанда өсімі 7%-ға жетті. Қазақстанның БЭК-ке және БСҰ - ға өтуі елдің сақтандыру нарығына шетелдік инвестициялардың құйылуына жол ашады, әйтсе де бұл шұғыл жүзеге асатын құбылыс емес.

Осы жылдан бастап міндетті сақтандыру түрлері оңтайландырылып заңға өзгерістер енгізілді. Еске сала кететін болсақ 2019 жылдың 1 қаңтарынан бастап Қазақстанда электронды сақтандыру жүзеге асырыла бастады, және осының аясында онлайн - режимде электронды полистерді сақтандыру ұйымдарының сайттарында сатып алу жүргізіле бастады. Тек бірінші тоқсанның өзінде жылдық көлемнің 20 пайызы сатылымға түскен. Бұл онша жақсы көрсеткіш емес, себебі тұтынушылардың да наразылығын тудыратын жайыттар да орын алған. Мемлекеттік базадағы ақпараттардың анық болмауы, соның бір мысалы.

Осыдан бұрын да көтерілген мәселелердің бірі - міндетті медициналық сақтандыру. Сақтандырудың бұл түрі барлық дамыған елдерде жақсы тараған, және де біздің де сақтандыру нарығымызға қосар үлесі мол болады. 2020 жылдың қаңтарынан бастап міндетті медициналық сақтандыру толығымен қызметін бастап, алғашқы нәтижелерін халық сезіне жатар, әзірше жиналған қордың көлемі өте ауқымды болғанымен, бұл механизмді оңтайлы іске қосу уақыттың еншісінде. Сондай ақ, болашақта сақтандыру нарығына кіретін шетелдік компаниялардың әкелетін жаңа лебі сақтандыру нарығын жоғары дәрежеге көтереді, әрине өз талаптарымызды нақты қоя білсек нарықта үлкен жетістіктерге қол жеткізуге болады.

Әдебиеттер

1. Воробьева С.М. Страхование// Болашақ .- Караганды , 2015.№2.-232с.
2. Сайт Первого банковского форума. Электронный ресурс.-Режим доступа: banker7kz/index.php/topic/34536-ao-strah

Toktassova S.S., 2nd year student (Y.A. Buketov Karaganda State University)
Scientific supervisor – PhD in Economics, assistant professor Elchibaeva A.A.

THE IMPORTANCE OF TAX CONTROL IN MODERN CONDITIONS

Tax control is a comprehensive and purposeful system of economic and legal actions of the competent public authorities, which is based on tax legislation and aimed at collecting and analyzing information on the fulfillment by taxpayers of the obligation to pay taxes.

The purpose of the tax control is to identify facts about violation of tax legislation, to suppress them, to assure the reliability of data on the completeness and timeliness of taxes and fees? As well as to verify the legality of operations and actions and to hold taxpayers accountable.

Tax control is an essential condition for the functioning of the tax system. In the absence or low efficiency of tax control, it is difficult to expect that taxpayers will pay taxes and fees in full and on time. Thus, tax control allows to replenish the state budget and discipline taxpayers.

Taxes are the main source of the state's existence and therefore it is extremely interested in all its requirements laid down in the relevant of tax legislation to be implemented properly. This applies not only to taxpayers, but also to other persons involved in the organization and implementation of taxation.

The subjects of tax control constitute the tax authorities of the state, which have the use of the exceptional right to conduct tax audits.

The objects of tax control could be persons who are legally assigned tax legislation.

The subject of tax control is the fulfillment by the audited person of the duties assigned to him by tax legislation.

Tax control is one of the most well-organized types of state control. The material interest of the state, permeating the entire sphere of tax control is explained by the fact that tax evasion is a problem that prevails over all other problems of both economic and social sector. Basically, tax control is executed through the activities of executive authorities, and more specifically, through the activities of state tax authorities.

According to the Committee on the legal statistics and special accounts of the state office of public Prosecutor of Republic of Kazakhstan, the number of criminal cases instituted for tax evasion is: 2017 - 677 cases out of 73 105 tax audits; 2018 - 463 cases out of 76 794 tax audits; 2019 - 295 cases out of 42 018 tax audits.

Thus, tax revenues to the budget of the Republic of Kazakhstan for 2017 constitutes 6.8 trillion tg, which is 58.9% of the state budget revenue structure. Tax revenues, because of the ongoing optimization, grew up 16.2% or 1.1 trillion tg., up to the level of 7.9 trillion tg in 2018. Over 8 trillion tg of taxes was received by the state budget in 2019, but despite the reduction in prices for some individual export items, the plan for tax revenues to the state budget was implemented by 102%. Also, according to the results of 2019, by conclusion of estimates of the Accounts Committee, possible losses of the republican budget from poor tax and customs administration amounted to 6.5 billion tenge.

The President of the Republic of Kazakhstan in his 2019 Nation Address instructed to exempt all enterprises, microbusiness and small business entities from the income tax, which will lead to a budget loss of more than 200 billion tenge in 2020. However, these losses are planned to be compensated by improving tax and customs administration.

Nowadays, tax control is an important component of all tax administration in the Republic of Kazakhstan, since the timely and full inflows of taxes and other obligatory payments to the budget depends on the coordinated and proper work of tax authorities.

References:

1. Code of the Republic of Kazakhstan “On taxes and other obligatory payments to the budget” (Tax Code);
2. https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev’s State of the Nation Address;
3. <http://ranking.kz/ru/a/reviewsm> Statistics of tax revenues to the budget of the Republic of Kazakhstan;
4. <https://www.zakon.kz/4989468-nalogovye-postupleniya-v-byudzheth-rk-za.html> Statistics of tax revenues to the budget of the Republic of Kazakhstan;
5. https://www.inform.kz/ru/bole-6-trln-tenge-nalogov-postupilo-v-byudzheth-za-9-mesyacev-2019-goda_a3580380 Status of tax revenues to the state budget for 2019.

Шакмурат У.Н., 1 курс студенті (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.м., оқытушы Сейдіғазым Е.О.

ЕЛІМІЗДІҢ ЭКОНОМИКАСЫН ДАМУДАҒЫ ҚАРЖЫ МЕН НЕСИЕНІҢ РӨЛІ

Ұлттық экономиканың жоспарлы экономикадан нарықтық қатынастар негізіндегі экономикаға өтуіне байланысты еліміздің қысқа мерзімді кезеңде әлем таныған дамуығын елдер қатарына қосылуы үшін ұзақ мерзімді стратегиялармен жақсы жасалған мемлекеттік бағдарламалардың алатын орны, жалпы экономиканы жоспарлауда еліміз үшін қажет басымсалаларды дамыту бүгіндегі маңызды қызметтің бірі болып табылады.

Экономика ұлттың дамуының басты басымдылығы, ал экономикалық өсімнің тұрақты дамуы және мемлекеттің әлемдік рыноктағы орны бүгінгі жаһандану заманында ел экономикасының бәсекеге қабілеттілігі арқылы анықталады. Сондықтан ендігі жерде Қазақстан Республикасының және ұлттық экономика салаларының алдындағы негізгі міндеті бәсекеге қабілетті экономиканың қалыптастыру болып табылады. Мемлекеттің бәсекелестік қабілеті елдің халықаралық аренадағы рөлі мен беделінің артуынан, мемлекеттің өз азаматтарының өзекті проблемаларын шешу қабілетінен, мемлекет ұстанатын қызметтер мен өнеркәсіп өнімдерінің сапасының әлемдік деңгейде артуымен көрініс табады.

Қазақстан экономикасының дамуының қазіргі кезеңінде Қазақстан қаржы секторы оның қалыптасуының сапалы жаңа деңгейіне көшті. Болашақта оның табысты жұмыс істеуінің негізін құруға бағытталған көптеген реформалар жүзеге асырылды. ТМД-ның басқа елдерімен салыстырғанда бүгінгі Қазақстанның қаржы жүйесі реформаланып, бұрынғы кеңестік елдерден бірнеше жыл бұрын қаржы секторын дамыту тұрғысынан алда.

Қазақстанның қаржы жүйесі негізгі халықаралық стандарттарға сәйкес келеді. Қаржы жүйесінің ең дамыған секторы банк секторы болып табылады. Қазақстанның банк жүйесі бұрынғы кенес одағының елдеріндегі ең мықты мемлекеттің бірі болып қала береді. Жалпы банк активтері республика ЖІӨ-нің шамамен 10%-ын құрайды, Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі (ҚРҰБ) елдегі коммерциялық банктердің қызметін қолдау үшін жеткілікті қаржы жинақтайды. Банк

секторында тұрақсыз банктерді жоюмен қатар жекеше банк құрылымдарын жекешелендіру мен сатып алу сияқты шоғырландыру үрдісі жалғасуда.

Қазақстан Президенті өзінің «Бәсекеге қабілетті Қазақстан, бәсекеге қабілетті экономика және бәсекеге қабілетті халық» деген жолдауында атап өткендей «экономика біздің дамуымыздың басты басымдылығы, ал экономикалық өсімнің барынша жоғары қарқынына қол жеткізу – негізгі міндетіміз болып табылады. Біз бұған экономикамыздың бәсекелестік қабілетін арттыру арқылы елімізді дамытудың 2010 жылға дейінгі жоспарына сәйкес қол жеткіземіз. Мен бұл ретте мемлекеттік қолдаудың оңтайлы рөлі, бір жағынан, экономиканы барынша ырықтандырып, оның ашықтығына қол жеткізуде, екінші жағынан – инфрақұрылымды жасау және басым салдарды дамытудағы жеке меншік салдарды дамытуға жеке меншік секторды тарту жөнінде белсене жұмыс жүргізуде де білемін» деген еді.

Осылайша бүгінгі таңда экономиканың жан-жақты және бәсекеге қабілетті дамуы ол біздің экономикамыздың қаншалықты рыноктық және қаржылық қатыныстарды тиімді ұйымдастыруына байланысты болып табылады. Сондықтан біз жастар бүгіннен бастап экономикалық теорияны толық меңгеріп, ондағы жалпы экономиканың қызмет етуі мен қаржылық экономиканың механизмдерін толық игеріп, оларды отандық экономиканың дамуына үлес ретінде қосуға ұмтылуымыз керек.

Әдебиеттер

1. Н.Ә. Назарбаев. «Бәсекеге қабілетті Қазақстан», «Бәсекеге қабілетті экономика» және «Бәсекеге қабілетті халық» деген Қазақстан халқына Жолдауы./Егемен Қазақстан, 19 наурыз, 2004 жыл./

2. «Қаржы-Қаражат» 2007 жыл №2 «Қаржы саясатының реформалық бағыттары».

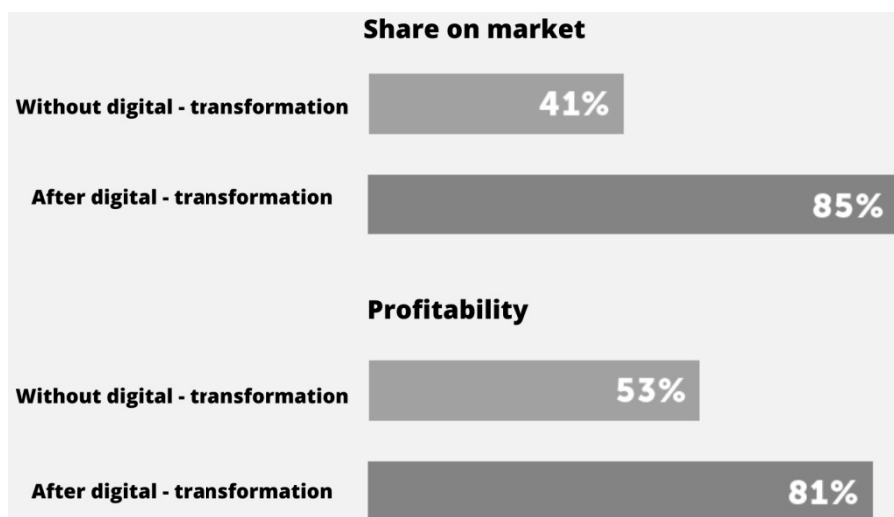
Zhanseitov A.T., MSc, lecturer at KSU named after E.A. Buketov

WHY DIGITAL TRANSFORMATION IS NEEDED

View from the business side.

Just as a living organism adapts to changing environmental conditions, digital transformation allows you to quickly respond to external economic factors and market dynamics. These advantages for business are obvious: the speed of decision-making and operations increases, and labor and other expenses for performing actions are significantly reduced. At the output, the cost of the product (whether it is a product or service) decreases, and the company's net profit from their sale increases.

Digital competition, the same as online collaboration, is gaining momentum. According to a survey by Oxford Economics and SAP, 84 % of global holding companies surveyed believe that digital transformation will be critical to the survival of companies over the next five years [1]. The indicators of companies that have already implemented digital tools in their business processes and customer service confirm the forecasts of specialists. These numbers are significantly higher than those observed in organizations that remain in the shadow of digital trends.

Source [1]

At the same time, the surveyed representatives of companies that have already taken steps towards digital transformation expect revenue growth of 23% in the next two years [2].

Digital transformation has affected all aspects of the business, including marketing and interaction with the target audience.

View from the user side.

Customers have become much more demanding about the quality of service and purchased products. Today, the buyer wants to have a full set of options online. At the same time, they should be as easy to use as possible and also as quickly as possible to solve their problem or find an answer to their question. No one wants to waste time waiting for the operator's response (which, by the way, can be delayed indefinitely): even if they do not mind listening to "Let my people go", then after the fifth time it will only irritate. And in this case, it is digital transformation that helps to meet the client's demanding requirements.

What is the conclusion?

Today, companies of any level, whether they are a small company or a large company with a network of branches, are forced to adapt to changes in the global economy and use innovative approaches. Otherwise, the competitor will get the profit, and the business partner will find another contractor that is more flexible and adapted to modern business technologies.

References:

1. Oxford Economics and SAP, available at: <https://news.sap.com/cis/2017/07/20/>
2. Dave Chaffey, What's new? What's next? 6 essential marketing trends for 2020. available at: <https://www.smartinsights.com/managing-digital-marketing/marketing-innovation/6-essential-marketing-trends-for-2020/>

5 секция.
ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫ САЛАЛАРЫНЫҢ
ДАМУЫН МАРКЕТИНГТІК ЗЕРТТЕУ

5 секция.
МАРКЕТИНГОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ РАЗВИТИЯ
ОТРАСЛЕЙ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАСЫМАЛДАУ САЛАСЫНДАҒЫ ТЕМІР ЖОЛ КӨЛІГІНІҢ РӨЛІ

Қазақстанның тәуелсіздік алған көлік қатынасында темір жолдың маңызы зор. Өйткені темір жол арқылы республика халқы қажетті тауарларды біздің елде ғана емес, бүкіл жеріміздің барлық өңірлеріне де қиындықсыз жібере алады. Қазіргі уақытта Қазақстан темір жолының үлесіне көлік қатынасының барлық түрлері бойынша тасымалданатын жүктің төрттен үш бөлігі келеді., ауыл және басқа да жерлерде. ТМД елдері арасында темір жолдарды техникалық қамтамасыз ету және жүк тасымалдау бойынша Қазақстан мен Ресей Украинадан кейін үшінші орында тұр. Сондықтан темір жол көлігінің жұмысын жақсартуға олардың басқару құрылымдарын жетілдіру және темір жол бөліктерін ірілендіру мәселелеріне ерекше назар аударылды. Сондықтан тәуелсіздіктің алғашқы жылынан бастап республика өз жерінде жаңа темір жол құрылысына және темір жол станциялары мен желілерін қайта жаңартуға ерекше көңіл бөледі. Халықаралық темір жол қатынасын дамытуда Достық станциясы ерекше рөл атқарады. Өйткені ол Еуропа мен Азия арасындағы экономикалық байланыстарды жүзеге асыруда маңызды орын алады.

Дәл осы кезден бастап, шамамен ширек ғасыр бұрын құрылған Ұлттық компания "Қазақстан темір жолы". 1997 жылдың 31 қаңтарында Қазақстан Республикасы Үкіметінің "Қазақстан Республикасының темір жол кәсіпорындарын қайта ұйымдастыру туралы" қаулысымен Алматы, Целинный, Батыс Қазақстан темір жол басқармалары қосылған кезде "Қазақстан темір жолы" республикалық мемлекеттік кәсіпорны құрылды, деп хабарлайды "Қазақстан темір жолы" ҰК" АҚ баспасөз қызметі. Кейін РМК басқа жақ болып өзгертілді, содан кейін "Қазақстан темір жолы" ҰК" АҚ қайта тіркелді. Қазіргі уақытта "Қазақстан темір жолы" ұлттық компаниясы көліктік-логистикалық оператор ретінде теміржол, теңіз порты және әуежай инфрақұрылымын, көлік-логистикалық орталықтарды басқарады, толыққанды мультимодальды көліктік-логистикалық қызметтерді атқарады. "ҚТЖ" ҰК " АҚ еліміздің тапсырмасы бойынша транзиттік хаб ретінде Қазақстанның стратегиялық даму бағдарламасы халықаралық көлік - логистикалық кешенді қалыптастыруда жасақтан туындап отыр. Компания" Нұрлы Жол "Мемлекеттік инфрақұрылымдық бағдарламасын және" 100 нақты кадам" Ұлт Жоспарын табысты жүзеге асыруда.

"Нұрлы жол" инфрақұрылымдық дамытудың мемлекеттік бағдарламасы шеңберіндегі жобалар бойынша іс-шаралар» :

2017 жылғы 27 қарашада Алматы-Шу учаскесінің екінші жолының барлық бағыттарында пойыз қозғалысы ашылды;

"Құрық портында паром өткелінің құрылысы" жобасы бойынша 2017 жылғы 6 желтоқсанда Индустрияландыру күні барысында ҚР Тұңғыш Президенті н. Ә. Назарбаев Қоғамдық телекөпір режимінде Құрық көпфункционалды паромдық кешенінің логистикалық нысанының (автомобиль өткелінің) жұмысына бастама берді.;

"Қорғас – Шығыс қақпасы" АЭА құру және кешенді дамыту " жобасын іске асыру";

"Астана станциясында теміржол торабын дамыту, сондай-ақ вокзал кешенін салу" жобасын іске асыру бойынша жұмыс жалғасуда» ;

Жолдың жоғарғы құрылысын 708 км көлемінде қайта жаңарту және жөндеу жұмыстары орындалды [1].

Осыған байланысты Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті-Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың тапсырмасы бойынша іске асырылатын жаңа Жібек жолы жобасының маңызы зор. Тәуелсіздік жылдары теміржол желісі 2,5 мың шақырымды құрап, өзінің бұрынғы бесінші ұзындығы жаңартылды. Жолдың жалпы ұзындығы 16 мың шақырымды құрады. Осы жылдары Ақсу-Дегелең, Хромтау - Алтынсарин, Шар-Өскемен, Жетіген-Қорғас, Өзен-Түрікменстанмен мемлекеттік шекара, Жезқазған-Бейнеу, Арқалық-Шұбаркөл, Боржақты-Ерсай темір жолдары салынды. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н. А. Назарбаев "Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері" атты Қазақстан халқына Жолдауында көлік-логистикалық инфрақұрылымның тиімділігін арттыру атап өтілді.

Еуразиялық құрлықтағы жүк ағындарын игеру үшін көліктік-логистикалық сыртқы және ішкі желілерді құру үлкен маңызға ие. Бұл үшін транзиттік жүктердің көрші елдермен еркін қозғалысын қамтамасыз ету, көлік дәліздерін жаңғырту және үйлесімді жұмыс істеуін қамтамасыз ету жолымен елдің көліктік және транзиттік әлеуетін толық пайдалану көзделеді. Достық шекара станциясын, Алтынкөл транзиттік жүктердің Қытайдан Еуропаға жылына 20 миллион тонна көлемін жаңғыртуға

мүмкіндік береді. "Қорғас-Шығыс қақпасы" арнайы экономикалық аймағы мен халықаралық деңгейдегі дистрибуция орталығы Қазақстанға, Қытайға және Еуропалық аймақ елдеріне әлемдік нарыққа шығуды ашты. 2015 жылы құрғақ порт пайдалануға берілді. Бұл ретте өтініш берушілерге" бір терезе"қағидаты бойынша көліктік-логистикалық қызметтер көрсетілетін болады.

Әдебиеттер

1. "Қазақстан темір жолы" АҚ жеке сайтынан алынды.
2. Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері. Қазақстан Республикасының Тұңғыш президенті Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. //Егемен Қазақстан. – 2018 жыл, 10 қаңтар
3. Нұрислам Құспанғали. Қиырларды жалғаған ҚТЖ. //Астана Ақшамы. – 2014 жыл, 16 желтоқсан.

Абилова Д.Р., магистрант 1 года обучения (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – к.э.н., ассоциированный профессор Мамраева Д.Г.

ВЛИЯНИЕ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИ НА ЛОГИСТИЧЕСКИЕ ОПЕРАЦИИ И ТРАНСПОРТИРОВКУ ГРУЗОВ

Blockchain (далее - блокчейн) - предлагает комплексное решение для компаний, которые хотят работать более экономно, организованно и эффективно.

Технология в реальном времени документирует все изменения в записи. С ее помощью можно повысить эффективность логистических компаний с помощью системы публичных регистров, которая регистрирует движения каждого транспортного контейнера. Вооружившись этими данными, компании могут внедрять более быстрые маршруты и устранять ненужные шаги в процессе доставки [1].

По состоянию на 2017 год, логистическая отрасль оценивалась в 8,1 триллиона долларов; по прогнозам, к 2023 этот показатель увеличится почти вдвое.

Хотя выплаты могут быть прибыльными, судоходные компании и ритейлеры теряют значительный процент прибыли из-за неэффективной практики, ненужных затрат посредников, краж, кибератак и порчи продуктов. Только на неправильно маркированные, неправильно доставленные и украденные грузы ежегодно приходится не менее 50 миллиардов долларов.

Преимущества блокчейна в том, что он делает логистику более эффективной и прозрачной. Способность блокчейн выступать в качестве главной книги делает его идеальной технологией для облегчения отслеживания поставок, глобальных контрактов и обработки платежей во всей отрасли логистики [2].

Распределенные и децентрализованные бухгалтерские книги сокращают технические ошибки. Используя умные контракты, ритейлерам больше не нужны брокеры, юристы или другие третьи стороны для выполнения задач. Умные контракты позволяют ритейлерам и логистическим компаниям заключать обязывающие соглашения, которые будут немедленно расторгнуты, если не будут выполнены все согласованные условия. Эти основанные на бухгалтерской книге контракты увеличивают прозрачность и прибыль, уменьшая время доставки и дорогостоящие ошибки.

В сочетании с новыми технологиями, такими как большие данные и искусственный интеллект, Блокчейн может даже способствовать увеличению величины ВВП [3].

Ниже приведены 3 примера того, как блокчейн внедряет инновации в сфере логистики:

1. «Chronicled». Расположение: Сан-Франциско, Калифорния. Приложение логистики блокчейн: Chronicled объединяет блокчейн с устройствами AI и IoT для автоматизации отслеживания и мгновенного одобрения финансовых транзакций в судоходной отрасли.

Устройства IoT с поддержкой блокчейна от Chronicled позволяют логистическим компаниям лучше понять условия окружающей среды и процессы передачи. В результате предприятия могут безопасно и эффективно перемещать свои продукты по всему миру.

2. «Shipchain». Расположение: Лос-Анджелес, Калифорния. Приложение логистики блокчейн: ShipChain создала логистическую платформу с поддержкой блокчейна для поддержки процесса доставки от начала до конца. Платформа позволяет всем участникам цепочки получать обновленную информацию о местонахождении контейнера, а также о предполагаемом времени прибытия через

зашифрованные публичные книги. Основанная в 2017 году, компания уже получила финансирование на сумму более 30 миллионов долларов.

3. «Skycell». Расположение: Цюрих, Швейцария. Приложение логистики блокчейн: транспортные контейнеры SkyCell разработаны специально для фармацевтической промышленности, изготовлены из переработанных материалов и содержат температурные барьеры для защиты наиболее чувствительных лекарств. SkyCell размещает всю свою инфраструктуру на децентрализованной платформе блокчейна [4].

Данные примеры наглядно показывают, насколько важную роль играет блокчейн-технология в системе транспортных перевозок в логистике.

Создание отечественных аналогов данных приложений, значительно позволит не только упростить, но и выдвинуть отрасль логистики в стране на новый уровень. Зарубежный опыт наглядно демонстрирует принцип работы и полезность подобных приложений в системе транспортировки грузов и мониторинга проводимых операций.

Литература

1. Blockchain in logistics <https://www.logistics.dhl/content/dam/dhl/global/core/documents/pdf/glo-core-blockchain-trend-report.pdf>
2. Making moves: how blockchain is quickly becoming a must-have in logistics - <https://builtin.com/blockchain/blockchain-supply-chain-logistics-uses>
3. Технология блокчейн в логистике - https://www.lobanov-logist.ru/library/all_articles/63546/
4. Блокчейн в логистике: как технология помогает в цепочке поставок - <https://www.artlogics.ru/blog/blockchain-v-logistike/>

Әбдікарім М.С., 3курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші - оқытушы Алдабергенова А.Т

ҚАЗАҚСТАНДЫ ҚОЙМАЛЫҚ ЛОГИСТИКАНЫҢ ДАМУ ҚАРҚЫНЫ

Қоймалық үй – жайлардың құрылысы "Ұлт жоспары - 100 нақты қадам"- "Қазақстанның халықаралық көлік-коммуникациялық ағындарға кірігуі" деген 65 қадамды іске асыру шеңберінде жүргізілуде.

Осылайша, Қазақстанда 1 000 тұрғынға шаққанда халықты қойма үй-жайларымен қамтамасыз ету коэффициенті 227 кв.м құрады, бұл Еуропаға қарағанда айтарлықтай аз, бұл көрсеткіш 420 кв.м жетеді.

Қазіргі уақытта "А" класты қоймаларға сұраныс ең жоғары. Өткен жылы "А" класты қойма алаңдарының жиынтық көлемі 562 мың кв.м құрады, оның 426 мың кв.м Алматы қаласында орналасқан. Нұр-сұлтан және Шымкент қалаларының үлесіне тиісінше 20,6% және 3,6% келеді.

Осыған орай Қазақстанда сапалы қойма үй-жайларының жетіспеуі байқалады деген қорытындыға келуге болады. Қазақстанның ірі қойма кешендері Республиканың ішкі нарығының қажеттіліктеріне қызмет көрсетеді. Транзиттік ағындарға қызмет көрсету шекара маңындағы контейнерлік терминалдарда контейнерлерді өңдеумен және тасымалдаумен шектелгендіктен Қазақстан арқылы транзиттік ағындарға қызмет көрсетпейді. Алдағы жылдары Қазақстанда "А" класты қоймалар 4рл-қызмет көрсету жүйесін біртіндеп енгізетін болады, ал "В" класты қоймалар 3РЛ - қызмет көрсету жүйесін енгізетін болады.

Логистикалық сектор елдің экономикалық жағдайының өзіндік көрсеткіші болып табылады. Қойма үй-жайларының жүктелу дәрежесі бойынша сауда деңгейі туралы айта кетсек барлық импорт пен экспорт олар арқылы өтеді. Мәселен, 2015 жылдан бастап 2019 жылға дейінгі кезеңде Алматыдағы "А" класты қойма үй-жайларының орташа толтырылуы 76% - ды құрады, ал Нұр-Сұлтанда бұл көрсеткіш 57% - ға жетті. Бұл ретте осы қалаларда қоймаларды жалдаудың орташа мөлшерлемесі шамамен бір деңгейде болды. Мәселен, Алматыда палето-орын бағасы 1 442 теңгені, ал Нұр-Сұлтанда - 1 433 теңгені құрады.

Қазіргі уақытта Қазақстанда азық-түлік бөлшек саудасын ұйымдастырудың барлық процесіне қызмет көрсету үшін қоймалық логистиканы дамыту қажетті, ол өңірлерде сауда желілерінің жедел өсуіне және азық-түлікпен ұйымдастырылмаған сауданың төмендеуіне ықпал етеді.

2018 жылы Қазақстанда қоймалардың 50% - ы дистрибьюторлық компаниялардың тауарларымен қамтылған, ал Ресейде бұл көрсеткіш 35% - ды құрайды. Осылайша, қазіргі бар логистикалық

операторлар айналымдылығы 40-45 күн болатын дистрибьюторлар мен көтерме саудагерлерге бағытталғанын атап өтуге болады. Дамыған елдерде 3PL-операторлары өнімнің бөлшек саудасын ұйымдастырудың барлық процесіне қызмет көрсету және электрондық коммерциямен айналысатын компаниялармен жұмыс істеуге бағытталған. Қазақстандағы логистикаға жұмсалатын шығыстар салыстырмалы түрде жоғары және дамыған елдердегі олардың деңгейінен есе асып түседі. Мәселен, Қазақстанда логистикалық шығындардың үлесі түпкілікті өнім құнының 25% жетуі мүмкін, ал әлемдік орташа көрсеткіш 11% деңгейінде.

"А" класындағы қоймалардың негізгі кемшілігі, олардың көпшілігі 3PL барлық сервисін ұсынбайды қызметтердің шектеулі ассортиментін ұсынады. Сондықтан, бұл соңғы өнім бағасының өсуіне әкелетін компаниялардағы логистика бойынша шығындар өсуде. Сондай-ақ, Қазақстанда еліміздің барлық аймақтарында жоғары сыныпты қоймаларға тапшылық бар. Алайда, осыған қарамастан, Қазақстан "Жаңа Жібек жолы" стратегиясын табысты дамытуды жалғастыруда. Соңғы жылдары жүк тасымалдау көлемі бойынша өсім айтарлықтай артты, бұл осы жобаның табысты іске асырылғанын және осы саланың даму әлеуетінің болуын куәландырады.

Әдебиеттер

1. <https://kursiv.kz/news/rynki/2019-12/sklady-v-kazakhstan-realii-i-perspektivy>
2. <https://www.kn.kz/article/7388/>
3. <https://kakzarabativat.ru/soveti/skladskaya-logistika/>

Батырбек Н.С., 1 курс магистранты (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.д., профессор Садуов А.Ж.

САНДЫҚ ЭКОНОМИКА ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ТУРИЗМНІҢ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫН ЗЕРТТЕУ

Туризм әлемдік экономика үшін де, көптеген елдердің ұлттық экономикалары үшін де экономикалық қызметтің маңызды саласына айналды. Туристік қызмет және қонақжайлылық индустриясы ақпараттық бай сала болып табылады, онда цифрлық ақпаратты жинау, беру және өңдеу туризмді басқарудың барлық деңгейлерінде шешімдер қабылдау кезінде үлкен маңызға ие. Осыған байланысты сандық экономиканың жаңа парадигмасын қалыптастыру тікелей сандық экономиканың жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларын белсенді пайдаланатын туризм саласына қатысты [1].

Туризм саласы толық көлемде сандық технологияларды белсенді енгізуге бағытталған, көптеген бизнес-процестер турларды брондау жүйесін, электрондық коммерция технологиясын және т. б. қоса алғанда, сандық экономиканы дамытудың жаңа парадигмасына сәйкес қайта құрылған.

Туристік индустрияның барлық кәсіпорындары қандай да бір дәрежеде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланады, өйткені барлық негізгі бизнес-процестер туризмде брондаудың әртүрлі жүйелерін, ақпараттық-іздірету жүйелерін, серіктестермен, түпкі пайдаланушылармен ақпараттық-коммуникациялық байланыстарды және т. б. қоса алғанда, ақпаратты өңдеуге негізделеді. Туризмде ілгерілетудің қазіргі заманғы технологияларының басым бөлігі интернет-технологияларды қолдануға негізделген.

Accenture консалтингтік компаниясының болжамдарына сәйкес сандық технологияларды пайдалану 2020 жылы 1,36 трлн АҚШ долларын қосу керек және ЖІӨ-нің 2,3 % - ын құрайды. Дамыған елдердің ЖІӨ цифрлық экономика есебінен 1,8% – ға, ал дамушы елдердің ЖІӨ-3,4% - ға өседі.

The Boston Consulting Group сандық экономика көлемі 2035 жылға қарай 16 трлн долларға жетуі мүмкін деп болжайды. Бұл сандар цифрлық технологиялардың жаппай таралуын көрсетеді және қаржылық инвестициялардың ауқымын және цифрландыру процестерінің саяси мәнін айқындайды.

2019 жылы электрондық коммерция индустриясы 3,45 триллион доллар сату тудырады. Қазіргі пайдаланушылар Интернетте сатып алуға аптасына 5 сағат жұмсайды. Осының барлығы сандық технологиялардың туристік нарықтың дамуына әсерін зерттеудің өзектілігін анықтайды.

Туризм, сондай-ақ, әлемдік аренадағы басқа салалар сияқты, сандық технологияларды өз клиентіне ең қысқа және ең тиімді жол ретінде қарастырады. Туризм саласында цифрлы ілгерілеу әсіресе маңызды, өйткені түпкі тұтынушы өз саяхатының бағдарынан мың километр қашықтықта болуы мүмкін.

Барлық танымал әлемдік туристік бағыттар өз бағыттарының сандық маркетингімен белсенді айналысады. OTM Digital Days 2018 конференциясы кезінде дестинацияларды басқару және маркетинг жөніндегі ұйымдардың өкілдері ұсынған ақпаратқа сәйкес, Израиль жарнамалық бюджеттің 25% - ын сандық ілгерілетуге жұмсайды.

Шетелдік туристік және travel-компаниялар айтарлықтай табыс ала отырып, өз қызметін диджитализациялауды белсенді және нәтижелі жүргізеді. Экономикасына туризм елеулі үлес қосатын Азия елдері үкіметтік деңгейде сандық трансформацияға кірісті. 2018 жылы Шри Ланка тартымды туристік бағыт ретінде елдің ауқымды сандық промосын ұйымдастырды.

Индонезия «Airbnb» халықаралық экспансиясына жауап ретінде 2000-нан астам түрлі үйлерден тұратын гестхаустарды және «Indonesia Travel Exchange» (ITX) вилласын брондау желісін іске қосты [2].

Әлемде туризм саласында ондаған технологиялық стартаптар жұмыс істейді. Мысалы, Камбоджиялық CamboTicket платформасы электронды пошта арқылы Камбоджа, Лаос, Вьетнам және Таиландтың автобустарында, паромдарында және жеке такси қызметтерінде бір мезгілде орын алуға мүмкіндік береді.

Қазақстан 2018-2022 жылдар аралығында іске асыруы жүргізілетін «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын әзірледі. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы сандық технологияларды енгізу арқылы экономика салаларының бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және халықтың өмір сүру сапасын арттыруға бағытталған. "Kazakh Tourism" ұлттық компаниясы цифрландыру бойынша бірқатар жобаларды іске асырғысы келеді. Олардың бірі - "е-туризм" порталы. Ұсынылып отырған е-туризм порталы, сондай-ақ мобильді қосымша көрнекті жерлерге, соның ішінде киелі жерлерге бару үшін Қазақстанға туристерді тартуға ықпал етеді.

Осылайша, туризм индустриясын дамытып жатқан мемлекеттер үшін сандық және сандық емес арналар бойынша операцияларды жүзеге асыру өте қажет, бүгінгі күні өзінің технологиялық мүмкіндіктерін кеңейтуге инвестиция салатын елдер оны тұтынушыларға жоғары деңгейде қызмет көрсету үшін және туристік нарықта бәсекеге қабілетті болу үшін жасайды деген қорытынды жасауға болады.

Әдебиеттер

1. Морозова Н.С., Морозов М.М. Информационное сопровождение туристского бизнеса // Туризм и региональное развитие : сборник научных статей. – Смоленск : Универсум, 2016. – Выпуск 9. – 60–64 б.

2. FirstLine IT-компаниясының блогы [Электрондық ресурсы] //firstlinesoftware.ru/news/blog/345-tsifrovoyturizm-kakie-segmenty-rynka-organizovannykh-puteshestvij-otsifrovyyvayutsya-prezhde-vsego

N.S. Batyrbek, 1-year master student (Y.A. Buketov Karaganda State University)
Scientific adviser – PhD in economics, professor A.Zh. Saduov

RESEARCH ON THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM INDUSTRY IN KAZAKHSTAN

The development of tourism can significantly improve the economic situation of the country, create conditions for the creation of mixed industries and is a successful, reliable and authoritative source of investment.

We know that tourism is one of the promising and dominant clusters for the economy of Kazakhstan. The implementation of the tourism industry is based on the Strategy "Kazakhstan-2030", the Concept of tourism development in the Republic of Kazakhstan and the Law of the Republic of Kazakhstan "On Tourism Activities", based on the development and use of tourism business. High-quality tourism industry is a source of different levels of replenishment of the state budget, which is the financial basis for investment in various social and environmental programs.

Kazakhstan is the largest Central Asian country that tends to present its touristic opportunities globally. The contribution of tourism to GDP, according to World Travel and Tourism Council annual statistical report, was around 5.7% (about 9.3 million US dollars) in 2018. The number of tourists and income are increasing yearly, for example, 2 million foreign visitors spent 2.275 million US dollars in 2018 [1]. Currently, almost 490 thousand people or 5.7% of total employment are employed in the touristic sector. Table 1 shows the increase in inbound tourists hosted by accommodation facilities in Kazakhstan during recent years [2].

Table 1

The number of tourists hosted by accommodation facilities in Kazakhstan.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Foreign tourists	586,038	679,018	692,213	722,515	891,911	830,922
Domestic tourists	2,721,714	3,125,429	3,110,012	3,495,267	4,387,495	4,695,942

We can see that the number of foreign visitors exceeded 40% growth, while domestic tourists exceeded 70% growth in 2018 compared to 2013.

According to the results of the last year, tourism development indicators are favorable. The number of foreigners who came to us in 2018 amounted to 8.79 million people, which represents an increase of 14.1% compared with 2017, and compared with the figures for 2015–2016 — 36.7% and 35%, respectively. In 2018, the amount of tourism services provided reached 104 billion tenge. (The statistics take into account the total number of visitors, including travelers for business purposes, for seeing friends and relatives, as well as for leisure).

Of all the countries, the United Arab Emirates, India and Malaysia stand out, from these countries arrivals to Kazakhstan increased by 50%, 49% and 44% over the past year. The number of tourists from Hong Kong (22%), Poland (16%) and South Korea (15%) also continues to grow. Stable growth is observed from Russia — the main foreign target market of Kazakhstan in attracting tourists.

According to The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019, Kazakhstan had the slowest rate of competitiveness improvement, moving up one place to rank 80th globally. The country has become more competitive along most TTCI pillars but was held back by declining business environment (36th to 49th), labour market (47th to 57th) and health and hygiene conditions (6th to 12th).

Kazakhstan ranks 4th globally thanks to reduced hotel (17th) and fuel (13th) prices, greater purchasing power (23rd) and low ticket taxes and airport charges (6th) [3].

Table 2.

Main indicators of tourist activity of the Republic of Kazakhstan

№	Indicators	2016	2017	2018	Growth (%) 2018/2017
1	Number of accommodation places	2 754	2 987	3345	12%
2	Room-nights offered by accommodation	7582785	9544646	7540730	-21%
3	Number of rooms in accommodation locations	60 427	66 555	71280	7%
4	Number of visitors served in the accommodation	4 217 782	5 279 406	4262963	-19.25%
5	Visitors served by domestic tourism accommodation (residents)	3 495 267	4 387 495	3654869	-16,7%
6	Visitors served by domestic tourism accommodation (non-residents)	722 515	891 911	608094	-31.8%

*Note: the author made based on [4]

As can be seen from the above table 2, despite the chronic global economic crisis, Kazakhstan's tourism as a whole is successfully developing. If we consider the official data on the development of tourism in Kazakhstan over the past 3 years, we can see that the number of accommodation and the number of staff quickly developed from other indicators and increased by 12%.

If we consider the official data, it is known that in the 3-year figures for the number of visitors visited for the purposes of the trip, more tourists for business and professional purposes. In January 2019, these figures decreased by 9% compared to 2017 (2664 people). The largest year of tourists staying for personal purposes falls on 2017 (9125 people), and in January 2019, these figures decreased by 16% compared to 2017 (7658 people).

The Republic of Kazakhstan has a high potential for tourism development. But despite the fact that the state has a great potential for tourism development, the dynamics of domestic tourism lags behind outbound tourism, which justifies the need for scientific research in this area in order to determine the most effective ways to improve it.

References

1. World Tourism and Travel Council. 2019 Annual Research: Key highlights. Kazakhstan.
2. Tourism. Basic Indicators for 2003–2018. The Official Statistical Information. Committee on Statistics of the Ministry of National Economy, Kazakhstan.
3. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019, Geneva, by the World Economic Forum.
4. www.stat.gov.kz – Committee on Statistics of the Republic of Kazakhstan.

Гребенюк Д.Д., магистрант 1 курса (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
 Научный руководитель – м.э.н., ст. преподаватель Ташенова Л.В.

SMART-CITY КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ГОРОДСКОГО ТУРИЗМА

Городской туризм – явление многогранное, является важной частью современного города. Уровень развития городского туризма демонстрирует вовлеченность и значимость в общегородской политике.

Сегодня остаются актуальными проблемы уровня развития городского туризма в Казахстане. По мнению зарубежных исследователей, решением многих задач в городском туризме является активное и повсеместное внедрение технологий, а применение концепций Smart-городов является эффективным абсолютно для всех сфер, в том, числе и для туристской. В Европейских странах рассматривают вопросы таких городов как, Green City, Resilient City, Innovative City, Creative Cities – в большей степени, как способ решения проблем загрязнения, чрезмерного потока туристов и вопрос инноваций [1, с.17].

В мире активно реализуются проекты по внедрению «Smart City», в Барселоне, Сингапуре, Копенгагене и других, данные технологии были внедрены впервые, тогда, как в Боготе, Лиме – на стадии разработок [2, с.84].

Понятие Smart City, как правило, дополняется и претерпевает изменения по мере изменений уровня жизни в данных городах. Важными показателями в процессе развития таких технологий - Индексы умных городов, то есть это комплексный анализ наиболее технологичных пространств в мире, предлагающий определенный перечень показателей, формирующий целостную картину уровня развитости технологии в определенном городе [3].

На основе данных показателей представляется возможным видеть основные проблемы и недостатки отечественных технологий и оказываемое ими влияния на различные показатели, некоторыми из них являются: уровень жизни, устойчивое развитие, мнение эксперта, диджитализация услуг Правительства, инновационная экономика и другие (таблица 1).

Таблица 1

Индекс «умных» городов на 2019 г.

Критерий	Город	Индекс
«Умные парковки»	Барселона	10
Инвестиции в инфраструктуру		4,71
«Чистая энергия»		6,0
Защита окружающей среды		3,65
Бизнес-экосистема		1,87
Диджитализация гос.услуг		4,55
Блокчейн-системы		8,90
4G LTE		2,36
Уровень жизни		2,06
Мнение эксперта		10
Общий индекс		4,83
Аналогичный набор критериев	Амстердам	7,55
	Бостон, Сингапур	7,07
	Монреаль	7,22
	Токио	6,68
	Москва	4,29

Примечание – составлено автором на основе источника [3].

Таким, образом сервис Easy Park представляет ранжирование по группе критериев, наиболее популярных городов, учитывая ключевые показатели. Так, нами были представлены данные по «умному городу» Барселоне, по причине того, что данный город является одним из первопроходцев по внедрению и успешному использованию таких технологий. Как считают исследователи, важнейшими факторами является – уровень жизни и безопасность. Международной консалтинговой компанией Mercer был проведен анализ безопасности по крупным городам мира (по регионам, в том числе): г. Алматы в данном мировом рейтинге занял 181 место, опередив г. Санкт-Петербург (197) и г. Москву (200), в том же рейтинге г. Санкт-Петербург занял 174 место по уровню жизни, а г. Нур-Султан – 177. [4].

Казахстан стоит на пути внедрения данных технологий в рамках реализации «Стратегии 2050». По внутреннему рейтингу Министерства развития, инноваций и аэрокосмической промышленности по уровню внедрения технологий казахстанские города занимают следующие позиции: Нур-Султан (1), Алматы (2), Уральск (3 место), Караганда (5). Для повышения эффективности внедрения Smart-технологий в РК разработана концепция «умного города» [5].

На основе представленного анализа, стоит отметить, что внедрение технологий, развитие «умных городов» зависит от целого ряда факторов, которые затрагивают всю инфраструктуру, позитивные изменения в которой будут благоприятно влиять на развитие городского туризма и формирование его уровня конкурентоспособности.

Литература

1. Bellini N., Pasquinelli C. *Tourism in the City: Towards an Integrative Agenda on Urban Tourism* – Springer, 2016. – 339 p.
2. Жертовская Е.В., Якименко М.В. Возможности и перспективы использования технологий Smart City для развития туризма территории – *Фундаментальные исследования*, 2018. - №2 – С. 83-89.
3. Smart Cities Index 2019 / Электронный ресурс / <https://www.easyparkgroup.com/smart-cities-index/> [Дата обращения: 14.02.2020].
4. Vienna tops Mercer's 21st Quality of living ranking. March 13, 2019 /Электронный ресурс/<https://www.mercer.com/newsroom/2019-quality-of-living-survey.html> [Дата обращения: 14.02.2020].
5. Умные города /Электронный ресурс/<https://egov.kz/cms/ru/smart-cities> [Дата обращения: 14.02.2020].

Ердаулат А.М., 1 курс магистранты (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші - э.ғ.д., профессор Садуов А.Ж.

ҚАЗАҚСТАНДА ЛОГИСТИКАНЫҢ ДАМУЫ

Бастапқыда логистика әскери ғылым ретінде пайда болды, ол әскери құрылымдарды жауынгерлік іс-қимылдарды жүргізу үшін барлық қажетті ресурстармен қамтамасыз етудің ең оңтайлы жолдарын зерттеді. Бірте-бірте логистика әскери ортада өзінің тиімділігін дәлелдеп, экономикада сұранысқа ие бола бастады. Логистиканың дамуына сатушы нарығынан сатып алушылар нарығына маркетингтің қарқынды дамуы үлкен әсер етті. Логистика - өндіріс саласында және айналым саласында материалдық ағындарды басқару туралы ғылым. Логистика маркетинг және менеджмент сияқты пәндермен тығыз байланысты.

Қазақстанда логистиканың дамуы экономиканың индустриялық бағытталуымен байланысты. Алайда, Қазақстан экономикасын индустрияландыру процесі логистикалық әдістерді дұрыс пайдаланбай тиімді жүзеге асырылмайды. Бүгінгі таңда Қазақстанның географиялық жағдайына байланысты белгілі бір логистикалық ерекшеліктері мен артықшылықтары бар. Республика аумағы арқылы шамамен бес халықаралық транзиттік жол және бірнеше ірі құбыржолдар өтеді.

Қазақстан логистикасы нарығының басты проблемасы – дамыған инфрақұрылымның болмауы, бүкіл Қазақстан бойынша дамыған логистикалық желінің болмауы; қолда бар жол-пайдалану техникасының жоғары тозуы; автокөлік инфрақұрылымының едәуір бөлігі нормативтік мерзімнен тыс пайдаланылады; республикада темір жол желісі нашар дамыған, темір жол саласындағы негізгі құралдардың жоғары тозуы; А класты қойма үй-жайларының жетіспеуі; жолаушылар жылжымалы құрамының тапшылығы; сервис деңгейінің төмендігі және бәсекелестіктің болмауы; темір жол көлігін жанарту мен дамытуды қаржыландырудың жеткіліксіздігі; авиация саласындағы негізгі

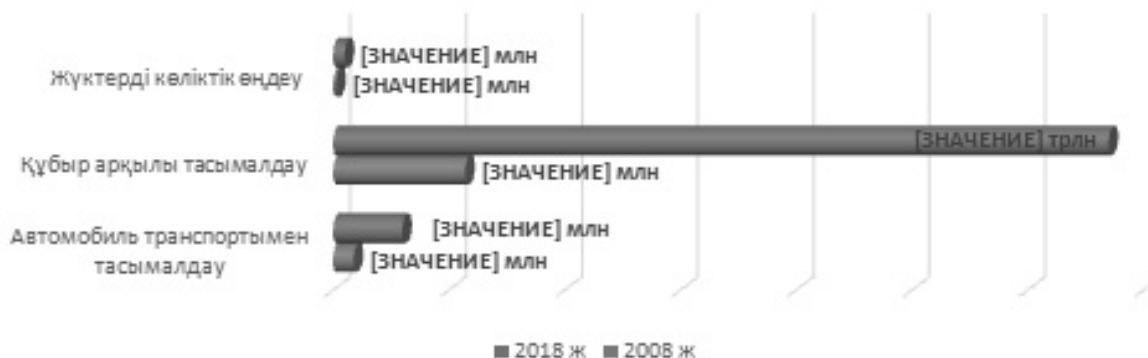
проблема халықаралық стандарттарға сәйкес келмейтін өңірлік әуе кемелерінің ескірген паркі болып табылады; су көлігі саласында порттық инфрақұрылымның нашар дамуы, сервистік инфрақұрылымның нашар дамуы, білікті отандық мамандардың тапшылығы байқалады, кемелерді қайта жаңарту қажет; ҚР логистикалық саласына инвестиция тартудың күрделілігі; білікті кадрлардың жетіспеушілігі.

Бұл мәселелерді шешу Қазақстан логистикасының басты міндеттерінің бірі болып табылады. Осы проблемаларды шешу үшін мынадай шараларды қолдану қажет деп санаймын: дамыған логистикалық жүйені құру; мемлекет тарапынан логистикалық саланы көбірек қаржыландыру; жаңа техниканы сатып алу, ескі көлік құралдарын жаңасына ауыстыру; жаңа темір жолдарды салу, автомобиль жолдарын салу; кедендік өткізу пункттерінің жұмысын жаңғырту; жаңа логистикалық жолдарды іздеу; қойма үй-жайларын жаңа жабдықтармен жабдықтау; сапалы көліктік-логистикалық қызмет көрсету; шетелдік инвестицияларды тарту үшін жағдай жасау; мемлекет тарапынан логистика саласының кез келгенінде монополиялануға жол бермеу (бәсекелестіктің болмауы тұтастай экономикаға теріс әсер етеді); білікті кадрларды, көбінесе отандық мамандарды даярлау.

Логистика проблемаларын шешу кезінде, сондай-ақ осы проблемаларды шешудегі шет елдердің тәжірибесін ескеру, олардың әдістері мен әзірлемелерін қаруландыру қажет.

Соңғы 4 жылда Қазақстанда тасымалдардан түскен табыстар (халықаралық, сондай-ақ ішкі жөнелтілімдерді ескере отырып) тұрақты өсе түсті. 2008 жыл мен 2018 жыл аралығында автомобиль транспортымен жүк тасымалынан түскен табыс 35 583,8 млн теңгеден 119 630,2 млн теңгеге дейін, құбыр арқылы тасымалдау 228 290,5 млн теңгеден 1 339 903 триллион теңгеге дейін, жүктерді көліктік өңдеу 5 651,9 млн теңгеден 20 123,5 млн теңгеге дейін өсті (1 сурет). Бұған себеп болған негізгі фактор ел экономикасының дағдарыстан кейінгі жандануы болды.

2008 жыл мен 2018 жыл аралығында Қазақстанда тасымалдардан түскен табыс; теңге

1 сурет. Қазақстанда тасымалдардан түскен табыстар

Бүгінде логистикалық инфрақұрылымның әлсіз дамуы Қазақстанның экономикалық дамуына қатты әсер етеді. Қазір логистика алдында өте маңызды міндеттер тұр – қызметтердің қолжетімділігі мен бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету, өткізу қабілетін арттыру, сәйкессіздікті жою, логистикалық орталықтардың интеграцияланған жүйесін құру және ақпараттық қолдауды қамтамасыз ету. Сондықтан Қазақстанға ел экономикасына қызмет көрсететін дамыған көлік – логистикалық жүйе шұғыл қажет.

Әдебиеттер:

1. Рынок и Логистика / Под ред. М. П. Гордона. - М.: Экономика, 1993.
2. Логистика (экономика и управление)/ О. Сабден, Ж. С. Раимбеков. - Алматы, 2010.
3. Экономика логистических систем предприятия / Ж. С. Раимбеков. - Алматы : Эверо, 2014.
4. stat.gov.kz сайты.

АҚЫЛЫ ЖОЛДАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТИІМДІЛІКТЕРІ

Ақылы автомобиль жолы деп белгілі бір жүріп өту төлемін талап ететін жолды атайды. Көптеген дамыған елдерде қолданылатын бұл жүйе автомагистраль, көпір және туннельдердің құрылысын қаржыландырып

лайықты деңгейде пайдалану сапасын қамтамасыз етудің тиімді әрі оңтайлы тәсілі болып табылады. Ақылы автомагистраль әлемнің 30-дан астам елінде бар, жалпы олардың ұзақтығы 150 мың км. шаманы құрайды. [1]

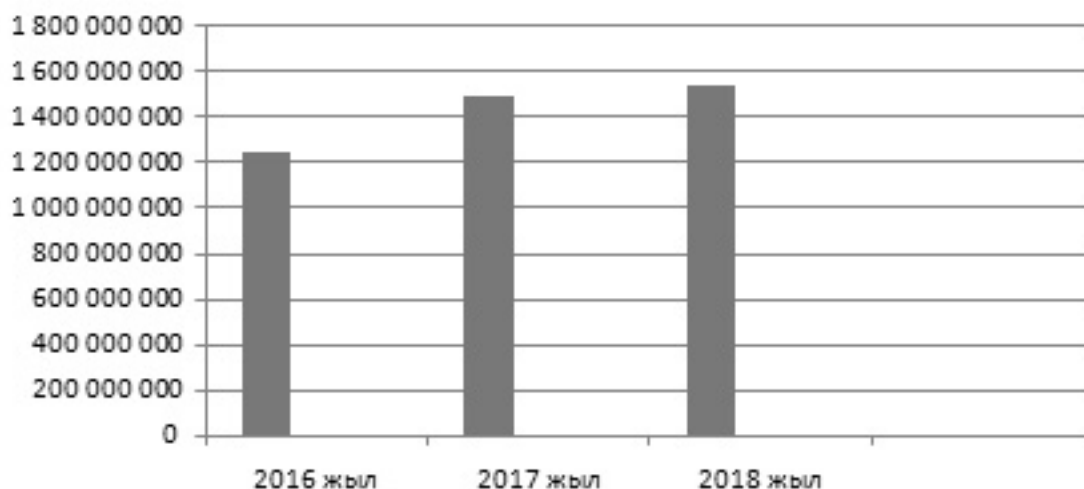
Ақылы автомобиль трассаларының келесідей артықшылықтары бар:

- автомагистральдің өз шығынын өзі өтеуі;
- бюджетке жүктемені азайтуы;
- сервистік қызмет көрсетуді дамытуға түрткі болуы;
- автомагистральдің сапасының көтерілуі;

Қазақстан Республикасының 2001 жылғы «Автомобиль жолдары» туралы Заңына сәйкес, жолдың бүкіл ұзындығы бойында көлік қозғалысының жоғары, қауіпсіз жылдамдығы қамтамасыз етіле отырып, жүріп өтудің жоғары сапада болу шарты орындалған кезде автомобиль жолдарымен (жол учаскелерімен) жүріп өту үшін ақы төлеу енгізіледі. [2]

Біздің елімізде ақылы қызмет көрсететін 4 ірі магистраль бар: Нұр-Сұлтан-Щучинск, Теміртау-Нұр-Сұлтан, Алматы-Қапшағай, Алматы-Хоргос. Әр автомагистральдің жол ақысы әртүрлі тарифтер бойынша алынады[3].

Осы тарифтердің негізінде жыл сайын бюджетке белгілі бір мөлшерде қаржы түсіп отырады. Жоғарыда айта кеткеніміздей, бұл қаржы толығымен жолдардың өз шығынын өтеуге жұмсалады. Ақылы жолдардан түсетін пайда көлемінің өсімін Нұр-Сұлтан-Щучинск магистралінің мысалында салыстырсақ,

1-сурет. Нұр-Сұлтан-Щучинск магистралінен түскен жалпы пайда көлемі (теңге)

2019 жылы 4 ақылы жолдардан жалпы 5,4 млрд теңге көлемінде пайда түскен, оның 3,8 млрд теңгесі жолдарды жөндеу мен реттеу жұмыстарына шығындалса, қалған 1,6 млрд теңге ақы алатын жүйелерге көрсетілетін қызмет үшін жұмсалды. 2020-2022 жылдары тағы 6 мың км жолды ақылы түрге көшірілу күтілуде. Олар «Батыс Еуропа – Батыс Қытай», «Нұр-Сұлтан – Қостанай – РФ шекарасы», «Щучинск – Петропавловск», «Нұр-Сұлтан – Павлодар», «Қалбатау – Павлодар», «Таскескен – Бахты», «Қапшағай – Талдықорған», «Атырау – Орал», «Атырау – Доссор – Бейнеу – Ақжігіт –Өзбекстан Республикасының шекарасы», «Ақтау – Бейнеу». Жалпы 2024 жылға қарай 11 мың км астам жолдар ақылы түрге көшіріледі деп жоспарлануда. [3]

Қорыта келе, ақылы автомобиль жолдарының экономика үшін рентабельділігін атап айтқымыз келеді. Болашақта елімізде ақылы жолдардың көлемін ұлғайту жоспарлануда. Сонымен қатар, болашақта жол ақысын 1 км – 1 тг тарифы бойынша жүзеге асыру, жүк көліктері үшін ақыны

төмендету және адын ала төлем бағасы мен қолма қол нақты төлем бағасын теңестіру сияқты мәселелерді қарастыру ұсынылады. Жолдарды пайдалану үшін түскен барлық қаржы жолдардың өз шығындарына жұмсалғанымен, бұл бюджетті көптеген шығындардан сақтап отыр. Себебі, ақылы жолдарды жөндеуге қаражат бөлмесе де болады, жүргізушілер үшін де сапалы жолдармен жүрген ыңғайлы.

Әдебиеттер

1. «ҚазАвтоЖол» АҚ ресми сайты: <https://qaj.kz/platnyedorogi/>
2. Автомобиль жолдары туралы Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 17 шілдедегі N 245 Заңы.
3. ҚР Индустрия және инфрақұрылымдық даму Министрлігі

Кульжамбекова Б.Ш., магистрант 1 курса (КарГУ им. академика Е.А.Букетова)
Научный руководитель - м.э.н., старший преподаватель Ташенова Л.В.

КЛЮЧЕВЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ РАЗВИТИЯ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Приоритетными задачами государственной программы Стратегия «Казахстан-2050 обозначены создание эффективной транспортно-логистической инфраструктуры по «лучевому» принципу; развитие индустриальной инфраструктуры и туристской инфраструктуры. Одним из главных факторов развития транспортно-логистической инфраструктуры в экономике Казахстана является эффективное функционирование железнодорожной отрасли. Железнодорожный транспорт обеспечивает внутренние и внешние транспортно-экономические связи Казахстана, перевозку граждан нашей страны и транзитную перевозку иностранцев. Деятельность железнодорожного транспорта как части единой транспортной системы страны способствует нормальному функционированию всех отраслей общественного производства, социальному и экономическому развитию государства, международному сотрудничеству Казахстана.

В секторе железнодорожного транспорта страны естественным монополистом является национальная компания «Қазақстан темір жолы». Сегодня АО «НК «ҚТЖ» - это многоуровневый вертикально-интегрированный транспортно-логистический холдинг, объединяющий логистические и перевозочные компании, владельцев терминальной и магистральной инфраструктуры всех видов транспорта. Компания «ҚТЖ» и ее дочерние организации осуществляют железнодорожные и морские перевозки, оказывают услуги транспортно-логистических центров, а также морской портовой, аэропортовой и автодорожной инфраструктуры. Компания является самым многочисленным работодателем в Казахстане, в которой занято около 0,8% населения Республики. В 2018 году фактическая численность работников Компании составила 135 952 человека [1].

Согласно официальным данным из ежегодного отчета в области устойчивого развития АО «Қазақстан Темір Жолы», по итогам 2018 года эксплуатационная длина ж/д путей общего пользования составляла 21 тыс. км, увеличившись за 11 лет с показателя 13,9 тыс. км. В 2018 году всего железнодорожным транспортом перевезено 282,9 млн. тонн груза и 22,8 млн. человек. Грузооборот был равен 220 млрд. ткм, на 6,6% превысив уровень 2017 года, а пассажирооборот составил 18,51 млрд. пкм. Транзит компании по сравнению с 2017 годом возрос на 10% и достиг свыше 17 млн. тонн. Было обновлено более 1 тыс. км железнодорожного пути, в том числе капитально отремонтировано 867 км. [2].

Всего за период с 2010 по 2018 годы был осуществлен капремонт более 5,5 тыс. км пути. За этот период компания обновила 900 локомотивов, 41 тыс. грузовых вагонов, более 1,4 тыс. пассажирских вагонов.

Компания успешно продолжает развитие контейнерных транзитных перевозок. В 2018 году через Казахстан перевезено 537,4 тыс. контейнеров, что на 55% выше результата 2017 года. В целом грузооборот в транзитных перевозках вырос на 22 % и составил 31,5 млрд. т-км. Положительная динамика сегмента транзитных мультимодальных перевозок поддерживается благоприятными тарифными условиями, совершенствованием институциональной среды, внедрением безбумажных технологий. Так, соглашения об электронном обмене данными действуют с Азербайджанскими, Кыргызскими и Российскими железными дорогами, отрабатываются с Китайскими железными дорогами.

В 2018 году Компания расширила географию и способы поставок, в том числе в рефрижераторных контейнерных поездах. Контейнеризация перевозок позволила расширить географию экспортных поставок и оптимизировать транспортную составляющую за счет ускорения оборота контейнерных поездов.

В рамках проекта государственной программы инфраструктурного развития «Нұрлы жол» на 2020-2025 годы в железнодорожной отрасли планируется модернизация участка Достык – Мойынты и электрификация участка Мойынты - Актогай. Планируется обеспечить рост железнодорожного транзита на 49% (с 18 до 26,9 млн. тонн); рост контейнерного железнодорожного транзита с 825 тыс. до 1,661 млн. ДФЭ; рост перевозки пассажиров на 35%, в том числе транзитных в 2 раза [3].

Казахстан по итогам работы 2020 года планирует подняться на 38-е место по Индексу эффективности логистики (ИЭЛ), оценка которого производится каждые 2 года. В 2018 году Казахстан занимал 71-е место. По показателю «Инфраструктура» Глобального индекса конкурентоспособности Всемирного экономического форума (ГИК ВЭФ) планируется занять место не ниже 49-го места, по итогам 2019 года Казахстан занял 67-е место. В достижении поставленных целей непременно огромный вклад внесет железнодорожная отрасль экономики Казахстана, производственный потенциал которой стабильно растет с каждым годом.

Литература

1. Мусапирова А. Как развивается транспортная отрасль Казахстана [Электронный ресурс]// Журнал Курсив-URL: <https://kursiv.kz/news/tendencii-i-issledovaniya/2019-04/kak-razvivaetsya-transportnaya-otrasl-kazakhstana>(дата обращения 13.02.2020).
2. Отчет в области устойчивого развития за 2018 год [Электронный ресурс]// АО НК «ҚТЖ»-URL <https://www.railways.kz/ru/sustainable-development/otchet-ob-ustoychivosti-razvitiya> (дата обращения 12.02.2020).
3. Проект программы «Нурлы жол» до 2025 года [Электронный ресурс] //Центр деловой информации Капитал-URL: <https://kapital.kz/economic/82093/razrabotan-novyuy-proyekt-programmy-nurly-zhol-do-2025-goda.html> (дата обращения 12.02.2020).

Ныгыметолла А.К., 2 курс (академик Е.А Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші - э.ғ.д., профессор Садуов А.Ж.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЛОГИСТИКАНЫҢ ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ

Еліміздегі логистиканың даму мәселелеріне тоқтала кетейік. Логистиканың тәжірибелі тәсілдерді және ғылыми көзқарасты талап етуі Қазақстанның нарықтық қатынастарға көшуінің бастауымен сай келді. Шетелдік тәжірибе және жоғарыда қарастырылған шетелдегі логистикалық концепциялардың эволюциясы көрсеткендей, нақты теориялық аппаратта және логистикалық менеджменттің тәжірибелік әдістеріне қажеттілік өндіруші күштердің, технологиялардың, саяси жағдайдың, белгілі тарихи уақытта қалыптасқан нарықтық қатынастардың ересектігіне байланысты болып келеді. Отандық бизнестегі логистикалық көзқарастың мүмкіндіктерін және қарқынын бүгінгі күнгі Қазақстандағы әлеуметтік-экономикалық, саяси жағдайдан және экономикалық реформалар қадамының болжамынан бөліп-жарып қарауға болмайды [1].

Жұмыстың мақсаты болып табылмайтын экономикалық талдауға берілмей-ақ Қазақстандағы логистикалық концепцияның даму жолындағы негізгі проблемаларды қарастырып өтейік:

Біріншіден, қоғамның барлық қабаттарындағы ауыр жалпыэкономикалық жағдай және әлеуметтік қиыншылық көптеген қазақстандық кәсіпкерлер, менеджерлер, инженерлі-техникалық жұмысшылар үшін таңсық логистикалық идеялардың отандық бизнесте өрлеуіне көмегін тигізбейді. Экономиканың стагфляциясы, монополизм және мемлекеттік меншіктің маңызды салалардағы жоғары дәрежесі, қаржылық дағдарыс және төлемеушіліктері, өндіріс көлемдерінің және өмір сүру деңгейінің төмендеуі, созылмалы негативті экономика реструктуризациясы және инвестиция ашылуы – бұның барлығы Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық жағдайдағы логистиканы енгізу және дамытудағы толық теріс сипаттамасы емес.

Екіншіден, көп уақыт бойы отандық экономикада логистиканы қолдану саласы (қамтамасыздандыру және өнім өндіру) бағаланбаған, ал Батыста логистика негізгі (фундаменталды) орынды алады. Тарихқа қарасақ, елімізде қолдану саласы өндірістік саладан, соның ішінде, тауарды

және қызметті өндіруді ұйымдастырудан біршама артта қалып қойған. Айналым сферасы тауардың өндірушіден тұтынушыға жай жетуімен, қанағаттандырылмаған сұраныс жоғары дәрежесімен, төмен сенімділігімен және тұтынушыларға қызмет көрсету деңгейі сапасының төменділігімен сипатталады. Айналым сферасы қашанда қалдықтық принциппен қаржыландырылады; басқару персоналының жетекшілері экономикадағы айналым саласының рөлін дұрыс бағалай білмеген.

Үшіншіден, бүгінгі таңда Қазақстан экономика инфрақұрылымы даму деңгейінің әлемдік орташа деңгейінен әлдеқайда қалып бара жатыр (ең алдымен өнімді қолдау саласында). Осы жерде келесі негізгі негативті жағдайларды көрсетуге болады:

– тауар өндіруші құрылымдардың бейрационалды дамуы (өнеркәсіпте және саудада ойластырылған тауар өткізу жүйесінің стратегиясының жоқтығы, ірі және орташа көтерме деңгейлерінде ұйымдастырылған тауарлы нарықтың жоқтығы);

– заманауи электронды коммуникациялар жүйесінің, электронды желілердің, байланыс және телекоммуникация жүйелерінің даму деңгейінің төмендігі;

– автомобильді жолдар саласында қалып қойған транспорттық инфрақұрылымы; жүк автомобильдерінің, мультимодальдық және кедендік терминалдардың техника-технологиялық деңгейінің төмендігі және санының аздығы;

– транспорттың барлық түрлерінде әлемдік стандарттарға сай заманауи транспорттық құралдардың болмауы; транспорттың жылжымалы құрамының физикалық және моральдық жоғары дәрежелі тежелуі.

Жоғарыда көрсетілген факторлар мен негативті жағдайлардың Қазақстан экономикасына логистикалық концепцияларды енгізуді біршама дәрежеде тежейді, ал бұл жұмысты қысқа мерзім ішінде орындау мүмкін емес.

Дегенмен, 1990-шы жылдардың басында, яғни нарықтық қатынастарға өтудің алғашқы қадамдары жасалып жатқан кезде, Қазақстанда экономиканың әртүрлі салаларында логистикалық идеяларды дамытуға арналған алғашқы нақты қадамдар жасалған болатын. Аталған қадамдарды екі үлкен топқа бөлуге болады: ғылыми-теориялық және өндірістік-техникалық (технологиялық).

Қорыта келгенде, қазіргі таңда Қазақстандағы логистиканың дамуы нарық заңдары мен қағидаларынан туындағандай логистиканы игеру және оны кәсіпорындағы басқару жүйесімен бірігуі нарықтық экономиканың даму деңгейін көрсетеді.

Әрбір кәсіпорынның нарыққа дұрыс қадам жасау үшін логистика ауадай қажетті нәрсе, бірақ бұл логистика өз бетінше кешенді сала ретінде қызмет етеді деп айту қиын, себебі кәсіпорынға логистиканы жүргізу беймәлім белгісіз зат, оны қалай өткізу, қалай жоспарлау, қандай әдіс қолдану деген сұрақтар туындайды бұл сауалдардың әр бірі өз бетінше тағыда сұрақтар туғызады, ал осының бәрін дұрыс қолданбауы нақты мәліметтердің бетін ашпайды, яғни сондықтан нарықтағы кәсіби маманданған логистиканы жүргізумен айналысатын ұйымдарға жүгіну дұрыс шешім болады [2].

Әдебиеттер

1 Брагин С. В., Сабетов А. «Экспедирование, экономика, транспорт». Учебное пособие. – Алматы, 2002.

2 Экология транспорта. Учебник для ВУЗов/ Е.И. Павлов – М.: Высш. шк. 2006. – 344 с.

Раздобудько М.Е. магистрант 1-го года обучения (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель - к.э.н., ассоциированный профессор Мамраева Д.Г.

РАЗВИТИЕ КАЗАХСТАНСКОЙ ТУРИСТСКОЙ ОТРАСЛИ

Туризм в Казахстане на сегодняшний день является одним из перспективных направлений не сырьевого сектора экономики. По данным UNWTO, туристическая популярность республики возросла в 2019 году на 10%. По данному показателю из стран Средней Азии Казахстан уступил Узбекистану, Армении и Азербайджану [1].

Как известно, туризм базируется на таких важных составляющих, как высокий уровень развития транспорта, социальной сферы, а также сферы услуг. Для выявления возможностей развития казахстанского туризма, его угроз и оценки текущего состояния целесообразно проведение SWOT-анализа.

Анализ развития туризма в Казахстане целесообразно начать с объектов размещения и транспорта. Значимые изменения в структуре и количестве номерного фонда произошли в 2017 году в связи с проведением ЕХРО, а также Универсиады. По данным МНЭ РК, количество объектов размещения в столице увеличилось в данный период почти на 30%. В свою очередь объем реализованных гостиничных услуг увеличился на 70% по сравнению с 2016 годом. По данным отчета Colliers International Kazakhstan «Гостиничная недвижимость», загрузка пятизвездочных отелей Алматы составляет 46,2%, Нур-Султана – 28%, четырехзвездочных – 37% и 22,7% соответственно. В наименьшей степени загруженность наблюдается в отелях 3 звезды и ниже. Согласно мнению экспертов в сфере международного гостиничного бизнеса, объект размещения получает прибыль в том случае, если его загрузка составляет не менее 40% [2]. Ввиду малой заполняемости гостиниц, стоимость гостиничных услуг в Казахстане находится на достаточно высоком уровне, что тормозит развитие туризма в республике. Вместе с тем некоторые отели демонстрируют высокие результаты. Например, заполняемость The Ritz-Carlton Almaty в 2019 году составила 81% [2]. Согласно мнению экспертов, такие высокие результаты достигаются благодаря визитам представителей бизнеса и вероятнее всего высокий спрос носит краткосрочный характер.

Для развития туризма важную роль играет транспортная инфраструктура. Наиболее востребованными видами транспорта во внутреннем туризме является автомобильный и железнодорожный. Одна из главных проблем автомобильного транспорта, тормозящих развитие туризма, по сей день остается отсутствие или ненадлежащее качество дорожного покрытия. Согласно анализу Boston Consulting Group (BCG), для достаточной обеспеченности Казахстана автомобильными дорогами, необходимо как минимум удвоить имеющийся на сегодняшний день ресурс [3]. Существует проблема высокого износа и чрезмерно продолжительного использования значительной доли вагонного парка.

Развитие воздушного транспорта является приоритетным для развития въездного туризма. Одна из главных преград развития авиатранспорта является несоответствие большого количества аэропортов международным стандартам, достаточно высокий износ авиационной техники, а также недостаточность подготовки кадров в данной сфере. Все это в конечном счете приводит к снижению безопасности перевозок. Кроме того, развитие данной отрасли тормозит высокая стоимость перевозок казахстанских авиакомпаний. Вместе с тем, в сфере воздушного транспорта Казахстана произошло значительное изменение в пользу внутренних перелетов с появлением местного лоукостера Fly Arystan. Доступность перевозок лоукостера повысила количество внутренних перелетов.

Все вышеприведенные данные позволяют провести SWOT-анализ туристской отрасли Казахстана.

В числе сильных сторон туризма в Казахстане: богатые природные и рекреационные ресурсы, достаточное количество объектов размещения; размещение в Казахстане крупных гостиничных цепей, электронные туристические визы для граждан 117 стран, появление лоукостера, стимулирующего развитие внутреннего туризма; наличие авиасообщения по 99 международным маршрутам и другие.

В числе слабых сторон: несовершенная инфраструктура, достаточно высокий износ железнодорожного и авиационного транспорта, несоответствие большого количества аэропортов международным стандартам, отсутствие продвижения туристского бренда на международном рынке и дороговизна гостиничных услуг и услуг воздушного транспорта.

К возможностям относятся: создание рабочих мест, в том числе в сельских районах; узнаваемость казахстанской туристской дестинации на международном уровне; стимулирование развития смежных с туризмом отраслей за счет мультипликативного эффекта.

Угрозами для казахстанской туристской отрасли являются: недостаточный уровень инвестиционной активности, снижение доходов населения, девальвация и форс-мажорные обстоятельства (климатические, экономические, социально-экономические).

Литература

1. Информационный портал Inbusiness.kz [Электронный ресурс] / URL: <https://inbusiness.kz/ru/last/turisticheskaya-populyarnost-kazahstana-v-2019-godu-vyroslo-na-10-unwto>
2. Информационное агентство «Курсив» [Электронный ресурс] / URL: <https://kursiv.kz/news/biznes/2019-12/kazakhstanskije-oteli-spasut-tolko-inostrannye-turisty>

Сайлаубай Н.И., 3 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – ғ.м., оқытушы Алдабергенова А.Т

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЛОГИСТИКАНЫҢ ДАМУЫН ТЕЖЕУШІ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕР

Қазақстан мұхиттан алыс орналасқан болғандықтан, құрлықтағы елдер арасында ең үлкен аумақ болып саналады. Сыртқы халықаралық саудада теңіз, су тасымалдары маңызды рөл атқаратынын ескере отырып, іс жүзінде Қазақстанның халықаралық тасымалдар мәселелерінде бірқатар проблемалары бар. Сонымен қатар, Қазақстанда екі алып мұхит бар - Қытай мен Ресей. Яғни, бұл ұлан даласында орналасқан Қазақстан үшін әлемдік сауданың алдыңғы қатарлы екі өкілі арасында көліктік-логистиканы дамыту дегенді білдіреді. "Географиялық өлшем" деген қалыптасқан ұғыммен Қазақстан теңізге шыға алмайтын мемлекет ретінде халықаралық саудадан түсетін табыстарды азайту елдерінің қатарына жатады. Дегенмен, қазіргі уақытта жаһандану, Қазақстанның географиялық орналасуы мен ауызды шөппен сүрте алмаймын. Өйткені қазіргі уақыт, баға мен сапа бойынша бәсекелестік уақыты. Айта кету керек, әлемдік сауда ошағы болған Аспан асты Альбионға салынған алғашқы темір жол тасымалы өзінің маңызды артықшылығымен ерекшеленеді. Бұл бағытта пойыз арқылы 18 күн өтті. Бұл мерзім теңіз жолынан екі есе аз және авиатасымалдан әлдеқайда арзан. Пойыз жолы Қазақстан, Ресей, Беларусь, Польша, Германия, Бельгия, Франция және Англия арқылы 12 мың шақырымнан асады. [1]

Айта кету керек, Қазақстанның болашағы трансконтиненталдық көлік дәлізінде сұранысқа ие. Мемлекет басшысы соңғы жылдары елдің дамуында анықталған негізгі мәлімдемелерде транзиттік көлік дәлізін дамыту, елдің барлық көлік дәліздеріне халықаралық талаптарға сәйкес сервистік қызмет көрсету екенін атап өтті. Соңғы 10 жылда транспорт саласын дамытуға 30 млрд.АҚШ долларын құрады, 2 мың км астам темір жол салынды, 19,5 мың адам қайта құрылды. км автомобиль, порт қуатын Каспийдегі құрады 26 млн. АҚШ доллары.15 әуежайда (ҰҚЖ) қайта жаңарту жүргізілді. Нәтижесінде соңғы 5 жылда көлік инфрақұрылымын құруға және жаңғыртуға 1,5 трлн.теңге бөлінген қаражаттың көп екені анықталды. Ел аумағы бойынша 11 халықаралық көлік дәліздері, оның ішінде 5 темір жол және 6 автомобиль жолдары өтеді. ҚР аумағында 5 халықаралық көлік дәлізі өтеді. [2]

Жол-қай ел екенін көрсететін маңызды көрсеткіштердің бірі. "Бизнестің жол картасы-2020" бағдарламасын жүзеге асыру аясында 2013 жылы Қостанай облысы бойынша "Даму "кәсіпкерлікті дамыту қоры" АҚ - на жалпы сомасы 1 млрд теңгеден астам 6 шағын несие берілді, оның ішінде "Бизнестің жол картасы - 2020" бағдарламасы аясында 1 млрд теңгеден астам сомаға 6 шағын несие берілді. Ең бастысы, дағдарыс кезеңінде жол салу сияқты ауқымды жобалар халықтың жұмыспен қамтылуын арттыруға ықпал етеді.Ауыл, елді мекендердің тіршілік әрекеті үлкен жолдар бойында дамиды, сауда дамуда, қозғалыс пайда болады. Осының арқасында 75 мыңнан астам жұмыс орны ашылды. Автожол құрылысы барысында жергілікті қамту деңгейі 95% құрады. Аймақ басшысының айтуынша, жол құрылысының арқасында қазақстандық кәсіпорындар да ашылуда. "Нұрлы Жол" бағдарламасы аясында көліктік-логистикалық инфрақұрылымды дамыту бойынша 16 жоба қарастырылған, оның негізгі үлесі-Республикалық маңызы бар автомобиль жолдарын салу және қайта жаңарту. Сонымен қатар, өткен жылы "Нұрлы Жол" бағдарламасы бойынша Республикалық маңызы бар 913 км автомобиль жолдарына жөндеу жұмыстары аяқталды, сондай-ақ 767 км автомобиль жолдары пайдалануға берілді. Біз алғаш рет осындай жұмыс көлеміне ендік. Нәтижесінде 2020 жылы Республикалық маңызы бар автожолдардың 90% - дан астамын жақсы және қанағаттанарлық жағдайға келтіреміз, ал I және II техникалық санаттағы жолдардың үлесі 50% - ға дейін ұлғаяды.2017 жылы бөлінген қаражат есебінен 7 өтпелі жоба (Астана-Қарағанды, Орталық-Шығыс, Бейнеу-Ақтау, Орталық-Батыс, Қапшағай-Талдықорған, Астана-Петропавл және Орал-Каменка) жалғастырылады, жыл соңында 602 км-ге жұмыстарды аяқтау жоспарлануда. км Халықаралық қаржы институты есебінен іске асырылатын болады. "Жалпы, биылғы жылы 4,4 мың км жолға жұмыстар жүргізіліп, 100 мың адам жұмылдырылады. Одан кейін биылғы жылы Алматы-Теміртау, Алматы-Қапшағай және Алматы-Қорғас автожолдарында жалпы ұзындығы 469 км ақы алудың ақылы жүйесін енгізу жоспарланып отыр. 1 млрд. теңге көлемінде қаражат жиналады деп

жоспарлануда. Автожолдарға қатысушыларға қызмет көрсету деңгейін арттыру үшін сапалы инфрақұрылымға үлкен мән беріледі. Ағымдағы жылы жолдарда халықаралық талаптарға жауап беретін 50 қызмет көрсету нысанын салу және бар 800 нысанды жаңғырту жоспарлануда. Жалпы, "Нұрлы жол" бағдарламасында халықаралық дәлізге ғана емес, ел ішіндегі маңызды жолдарды жаңғыртуға да ерекше назар аударылды. Бұл ретте Мемлекет басшысы инфрақұрылымды дамытуға, ел ішінде Өңірлерді орталықпен байланыстыратын жол құрылысына ерекше назар аударады, ол одан әрі сыртқы нарыққа ықпал етеді. Мақсаты-Қазақстанды өңірдің көліктік-логистикалық хабына айналдыру.

Әдебиеттер

1. Транспорт және Логистика. Қазақстанның транспорттық әлеуеті <http://www.24.kz>
2. Қазақстанның Көлік және Логистика секторы <http://www.trasesca-org.org>
3. Елбасы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар. Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері

Стожарова К.А., магистрант 1 года обучения (КарГУ им. академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель - к.э.н., ассоциированный профессор Мамраева Д.Г.

РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОЙ СТРАТЕГИИ В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ

Маркетинговая стратегия - это спланированный и системный подход, направленный на то, чтобы развить ценность продукта в сознании потенциальных покупателей и увеличить его продажи. Ее цель - создание имиджа бренда на рынке и увеличение продаж продукта, а также поддержание долгосрочных отношений с клиентами.

С появлением социальных сетей у владельцев бизнеса появился мощный инструмент, который за считанные секунды может распространить информацию о продукте по всему миру. При этом маркетинг в социальных сетях повышает узнаваемость бренда. Многие владельцы бизнеса борются за внедрение эффективной маркетинговой стратегии в социальных сетях, которая способна стимулировать продажи.

Согласно данным Social Media Examiner, 97% предприятий используют социальные сети для привлечения новых клиентов, но 85% владельцев бизнеса не уверены, какие именно инструменты социальных сетей использовать. Однако, 63% потребителей, которые ищут бизнес в Интернете, с большей вероятностью станут потребителями брендов с устойчивым присутствием в социальных сетях [1].

Эффективный маркетинг в социальных сетях может привести к росту количества клиентов, увеличению трафика и вовлеченности. Наличие присутствия в социальных сетях без активной маркетинговой стратегии в социальных сетях имеет такой же эффект для бизнеса, как и отсутствие какого-либо плана вообще.

Преимущества эффективной маркетинговой стратегии в социальных сетях следующие:

1. Повышение осведомленности о продукте и брендинг. Размещение бренда в ТОП-4 самых влиятельных социальных сетей (Instagram, Facebook, Twitter, Pinterest) предоставляет возможность общения с различными аудиториями и продвигать контент при помощи кросспостинга.

2. Увеличение возможностей для генерации трафика, потенциальных клиентов и продаж. В социальных сетях существует возможность просмотра статистики. Доступ к этим данным позволяет достичь желаемой аудитории, чтобы увеличить посещаемость сайта и сгенерировать новые продажи продукта.

3. Снижение затрат на маркетинг. Реклама в социальных сетях относительно недорогая, поэтому грамотно спланированный рекламный бюджет позволяет охватить большую аудиторию без больших затрат для бизнеса.

4. Увеличение клиентской базы и повышение лояльности клиентов. Социальные сети - отличный инструмент для создания взаимоотношений с клиентами, в том числе долгосрочных.

Главным параметром маркетинговой стратегии в социальных сетях является ее действенность. Для создания действенной стратегии необходимо соблюсти ряд условий.

Первый шаг - установить цели и задачи, которые компания должна достичь. Ключевым компонентом установления эффективных целей является определение того, какие показатели будут использованы для их измерения.

При постановке целей необходимо использовать аббревиатуру S.M.A.R.T. Каждая цель должна быть определенной, измеримой, достижимой, релевантной и ограниченной во времени.

Далее необходимо провести текущий аудит в социальных сетях. Для этого нужно рассмотреть следующие моменты: актуальные активные социальные сети; наполненность аккаунта компании в социальных сетях; сравнение аккаунта компании с аккаунтами конкурентов; наличие целевой аудитории в социальных сетях, в которых представлена компания.

Следующим шагом будет сужение целевой аудитории. Это можно сделать при помощи получения следующих данных: возраст/пол; место расположения; доход; болевые точки (которые может решить продукт); интересы.

Одним из самых важных этапов является создание миссии бренда в различных социальных сетях. Как только миссия определена, необходимо решить, как передать голос бренда, потенциальный набор инструментов бренда, будут ли задействованы видео и т.д.

Предпоследний шаг – создания контент-плана. Здесь необходимо определить тип контента, который будет публиковаться, а также частоту публикаций. Создание качественного, привлекательного контента является главным приоритетом.

Последний, но не менее важный шаг – отслеживание и анализ результатов. Отследить количество кликов, лидов или покупок продуктов можно с помощью Менеджера рекламы Facebook, также можно использовать внешние инструменты, такие как Google Analytics [2].

Стратегия в социальных сетях должна все время меняться, так как необходимо соответствовать трендам.

Маркетинговая стратегия в социальных сетях дает возможность завоевания новых клиентов, удержания текущих клиентов, предоставляет возможности расширения бизнеса в будущем, поиске талантливых сотрудников и создания более качественных продуктов.

Литература

1. Social Media Examiner [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://www.socialmediaexaminer.com/> (13.02.2020).
2. Why an Effective Social Media Marketing Strategy is Important [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://buffer.com/library/social-media-marketing-strategy> (13.02.2020).

Сұлтан Н.Қ., Зкурс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – ғ.м., оқытушы Алдабергенова А.Т

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ КӨЛІКТІК ЖҮЙЕСІНІҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ

Қазақстан үшін халықаралық саудадағы ең маңызды фактор – тасымалдың тиімді жүйесін құру және көлік инфрақұрылымын дамыту болып табылады. Осыған орай, біздің мемлекет өзінің бірегей географиялық жағдайын неғұрылым тиімді пайдалана отырып, Еуропа және Азия арасындағы құрлықаралық және транзиттік көпір рөлін атқаруға мүдделі. Еліміз жерүсті коммуникацияларын, теңіз бен әуе кеңістігін, сондай-ақ логистиканы дамыту арқылы еуразиялық көлік байланысының маңызды құрамдас бөлігіне айнала алады. Еліміздің жалпы ішкі өнімінің 7,8% көлік-логистикалық кешеніне тиесілі, бұл алдыңғы жылы 7,6% болған, бір жыл ішінде тасымалдаушылардың кірісі 22,5%-ға артқан, себебі олардың үштен бір бөлігінен астамы жүк тасымалын жасаған. Көлік-логистикалық орталығы экспедиторлық және көлік компанияларына бос орынжайларды береді, жүк көліктері үшін тұрақтар да бар. Жаксы дамыған логистикалық орталықтарда көлік құралдарына техникалық, кеден, брокерлік және т.б. қызмет түрлері көрсетіледі. Көлік саласында 620 мың адам қызмет етеді.

Елімізде 2016 жылы барлық көлік түрлерімен 3,517 млрд тонна жүк тасымалданды, яғни 0,1 %-ға артқан. 2016 жылы коммерциялық тасымалдаумен айналысатын кәсіпкерлердің көлемін қоса есептегенде, 22 338,1 млн жолаушы тасымалданған, 2015 жылмен салыстырғанда 2%-ға өскен. Қазақстанда пайдаланылатын темір жол ұзындығы 16 041 мың шақырым, оның ішінде қосжолды желі – 4,2 мың шақырым (26%). 2016 жылы темір жолымен жүк тасымалдау 188,2 млрд тонно-километр (ткм) болды, 2015 жылғы көрсеткішпен бірдей. Жеткізілген жүк көлемі 244,2 млн. тонна. жолаушылар айналымы 18,4 млрд. жолаушы-километр (жкм) (5,8% – артқан), жеткізілген жолаушылар саны – 23,4 млн адам (4%-ға өскен). Қазақстанда 2016 жылы автокөлік жолының жалпы

ұзындығы 176,2 мың км. Оның 96,5 мың км-ден астамын көпшілік пайдаланады, ал республикалық мақсаттағы жол ұзындығы – 23,7 мың км, жергілікті жол ұзындығы – 72,8 мың км.[1]

Ал автокөлікпен 2016 жылы 3,2 млрд тонна жүк тасымалданған, 2015 жылмен салыстырғанда 0,2% ғана өскен. Ал жүк тасымалы 160,8 млрд. ткм, 2015 жылға қарағанда 0,9%-ға артқан. Автокөлікпен жеткізілген жолаушылар саны – 22 309,7 млн адам, 2015 жылға қарағанда 2,3%-ға өскен. Автокөлікпен транзиттік тасымал көлемі 1,5 млн. тоннаға жетті, бұл өткен жылмен салыстырғанда 28,3%-ға өскен. Ал жолаушылар тасымалының айналымы 235,7 млрд. жкм болған, 6,5%-ға артты. Тұрақты хабарламалары бойынша жүйелі жолаушы тасымалдайтын 137-ден астам халықаралық және 254 облыс аралық маршрут бар.

Елімізде 48 әуекомпаниясы мен әуе кемесін пайдалануы бар, оның ішінде 22-сі коммерциялық әуе тасымалымен айналысады, ал 26-сы әуе кемесін пайдаланады, яғни авиациялық қызметін атқарады, атап айтқанда авиациялы-химиялық, орман бақылауы, мұнай-газ құбырларын тексеру және басқа да қызметтерді жүзеге асырады, сондай-ақ біреуі жалпы мақсаттағы авиациялық пайдаланушы.[2]

Теңіз көлігінде Қазақстанның Каспий теңізінде жағажай транспорты инфрақұрылымында 3 теңіз порты бар: Ақтау, Құрық және Баутино. Ақтау порты экспорт-импорт жүк алмасу мен транзиттің байланысты атқарады. Каспий айлағындағы жүк тасымалындағы үлесі – 25%. Ал Құрық портында 2016 жылдың желтоқсанында паром терминалының алғашқы іске қосу кешені жұмысын бастады. Бүгінде 420 мың тонна жүк өткізілді. Жыл соңына дейін 1 млн тоннаға жеткізу жоспарланған. Баутино порты теңіз мұнай операциясын жүргізуге арналған. Ақтау порты арқылы жүк өткізу көлемі 2016 жылы 5842 мың тонна болған, 2015 жылғы көрсеткішке жетеқабыл (5 896 мың тонна). Отандық теңіз көлігімен 2016 жылы 3082 тонна жүк тасымалданды, 2015 жылғы көрсеткішке қарағанда 7%-ға артық. Өзен көлігі республикадағы көлік жұмысының жалпы көлеміндегі үлесі аз. 2016 жылы ішкі су көлігімен 1 266,6 мың тонна жүк тасымалданды. 2016 жылы көлік саласындағы негізгі жетістіктердің бірі – Қазақстанның көлік логистикасының тиімділігі бойынша халықаралық рейтингтегі (LPI халықаралық банкі) көрсеткішін жақсартуы. Қазақстан 88 орыннан 77 орынға дейін көтерілді (2014 жылмен салыстырғанда), бұл көрсеткіш ТМД елдері арасындағы үздік нәтиже. 2016 жылы отандық әуекомпаниялары ЕуроОдақ елдеріне ұшу шектелімі алынып тасталды. 2016 жылы автожолда 75 мың адам еңбек етіп, «Нұрлы Жол» бағдарламасы бойынша жөндеу жұмыстары жүргізілді. Нәтижесінде, республикалық маңызы бар 913 км автожол жөнделіп, 767 шақырым қозғалыс ашылды.

«Батыс Еуропа – Батыс Қытай» транзиттік дәлізі бойынша Астана–Теміртау, Алматы–Қапшағай, Қапшағай–Балпық би, Бейнеу–Шетпе мен Көкшетау–Петропавл қозғалысы түгелдей ашылды. Қытай–Қазақстан–еуропа–қытай бағытындағы теміржол арқылы транзиттік контейнер тасымалы 2 есеге өскен, атап айтқанда 2015 жылы жиырма пұттық эквиваленттегі 47 мың тонна контейнер 2016 жылы жиырма пұттық эквиваленттегі 105 мың контейнерге жеткен, 2011 жылғы көрсеткіштен 100 есеге дейін көп. Бүгінде көлік саласындағы заңнаманы жетілдіру жұмысы жүргізілуде. Еске салсақ, Қазақстан еуразиялық көлік-логистикалық және іскерлік хабқа айналуы жоспарлап отыр. Мұндай идеяны Мемлекет басшысы Жібек жолын жаңғырту туралы айтқан кезде ұсынған еді.[3]

Әдебиеттер

1. Тулембаева А.Н. Логистика. Учебное пособие на казахском языке. Алматы: Қазақ университеті, 2004
2. Тулембаева А.Н. Логистика. Учебное пособие. Издатмаркет62004Логистика: Учебник / Под ред. Б. А. Аникина. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Инфра • М, 2000.
3. Даулет Б.С., Тулембаева А.Н. Стратегическое управление в транспортно-коммуникационном комплексе РК. - Алматы:

Цонев И.Е., магистрант, 1 курс (КарГУ им. Е.А. Букетова)
Научный руководитель - к.э.н., ассоциированный профессор Мамраева Д.Г.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ КИНОПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

За последние 5 лет (2015–2019 годы), согласно информации Министерства культуры и спорта РК, планировалась съемка 150 казахстанских фильмов и 8 сериалов. По факту было снято 135 фильмов и 8 сериалов, еще 12 работ не были сданы. Среди снятых за пятилетку фильмов в жанровой разбивке было 57 драм, 75 документальных фильмов и 3 анимационных [1]. Стоит отметить, что

комедии не спонсируются государством, они финансируются иностранными инвесторами и вложениями частных бизнесменов. В итоге, именно этот жанр является самым кассово-успешным на отечественном рынке.

Количество кинозалов и кинотеатров в Республике Казахстан растет с каждым годом, удовлетворяя возрастающий спрос со стороны зрителей. За период с 2015 по 2019 год число кинозалов увеличилось с 320 до 400. Кинотеатры совместно с прокатчиками и кинокомпаниями заработали за три квартала 2019 года более 41,2 млрд. тенге, что на 1,8% меньше, чем за аналогичный период в прошлом году. При этом на производстве фильмов и телепрограмм продакшн-студии получили доход в размере 13,6 млрд. тенге, что на 24,8% меньше, чем годом ранее. В свою очередь, на распространении кинокартин, телефильмов и программ рынку удалось заработать 10,5 млрд. тенге (рост в 2,1 раза по сравнению с аналогичным периодом прошлого года). В 2018 году в Казахстане 112 кинотеатров провели 746,2 тыс. киносеансов, которые посетили 17,8 млн. зрителей. Доход от показов фильмов составил 18,4 млрд. тенге. Среди посетителей этих заведений 80,4% оказались взрослыми зрителями, а 19,6% – дети. Чаще всего демонстрировались фильмы производства США (10,2 млн. раз).

Генеральный директор компании «Меломан» Вадим Голенко дал разъяснение по поводу снижающейся прибыли от проката информационному агентству LS: «Рост выручки, который отмечался у отрасли в прошлые годы, был обусловлен появлением новых кинотеатров, которые давали дополнительные сеансы и зрителей. Но в этом году рост прекратился, но полученные ранее показатели закрепились. Однако рынок с интересом наблюдал за перераспределением долей локального киноконента и зарубежного» [2].

Стоит отметить, что 2019 год был успешным для казахстанских кинотеатров. Сразу 17 фильмов иностранного производства собрали свыше 500 миллионов тенге в прокате («Король Лев», «Мстители: Финал» собрали свыше миллиарда), в том числе 2 отечественного производства: комедия «Аким» и историческая драма «Томирис» [3]. Это означает, что казахстанский зритель активно посещает кинотеатры, а также поддерживает отечественное кино.

Успешным 2019 год стал и для фестивального казахстанского кино, которое обычно не выходит в широкий прокат. Например, «Конокрады. Дороги времени» Ерлана Нурмухамбетова и Рисы Такебы. Эта картина стала фильмом церемонии открытия Бусанского кинофестиваля. Стоит отметить фильм «Черный, черный человек» Адильхана Ержанова: режиссер был удостоен звания «Лучший режиссер Азии», а также драму «Марьям» Шарипы Уразбаевой. Фильм молодой девушки-режиссера стал единственной картиной с СНГ, которая участвовала в кинофестивале в Локарно (Швейцария). Приз имени Бадала Рахмана за лучший детский фильм получила на международном кинофестивале в Дакке художественная картина режиссера Талгата Теменова «Маленький принц нашего города» [4]. Данные факты указывают на то, что казахстанские картины достаточно активно представлены и узнаваемы на международных кинофестивалях.

Одна из тенденций последних лет – казахстанские зрители стали чаще выбирать фильмы отечественного производства, и происходит это во многом благодаря тому, что казахстанских картин на киноэкраны страны выходит все больше. Спрос на отечественные фильмы стабильно высок. Однако это касается только комедий, тогда как другие жанры в кассовой гонке пока проигрывают. В начале 2019 года был принят «Закон о кино», который позволит отечественным кинематографистам получать государственное финансирование на производство фильмов на основе открытого конкурса — питчинга, а значит снимать качественное кино еще и с поддержкой государства. Казахское фестивальное кино стабильно получает награды на локальных кинофестивалях.

Все эти факторы указывают на то, что казахстанский кинематограф постепенно развивается; отечественные режиссеры снимают качественное кино, узнаваемое не только на территории РК, но и за ее пределами.

Литература

1. Количество снятых фильмов и сериалов. 2015–2019. – URL: режим доступа: <http://ranking.kz/ru/a/infopovody/za-pyat-let-v-strane-snyali-135-filmov-i-8-serialov-bolshinstvo-filmov-na-kazahskom-yazyke-71-kinolenta> (дата обращения: 13.02.2020).
2. Казахстанцы потратили на кино 16 млрд тенге – URL: режим доступа: <https://lsm.kz/novyyj-god-ostanetsya-za-kazahstanskim> (дата обращения: 13.02.2020).
3. Тикетон. Онлайн-покупка билетов. Кассовые сборы. – URL: режим доступа: <https://ticketon.kz/box-office> (дата обращения: 13.02.2020).

4. Итоги-2019: Награды казахстанского кинематографа – URL: режим доступа: https://www.inform.kz/ru/itogi-2019-nagrady-kazahstanskogo-kinematografa_a3599895 (дата обращения: 13.02.2020).

Шанықұл Д.Е., 3курс (Академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – ғ.м., оқытушы Алдабергенова А.Т

ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНДАҒЫ КАСПИЙ ТЕҢІЗ ПОРТЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Ақтау теңіз порты (Қазақстан) Каспий теңізінің шығыс жағалауында бірнеше халықаралық көлік дәлізінің қиылысында орналасуы мемлекеттің дауында стратегиялық маңызға ие және Иран, Түркия, Ресей және Әзірбайжан бағытында шығыстан батысқа, солтүстіктен оңтүстікке және кері қарай жылына он екі ай және таулігіне жиырма төрт сағат жүк тасымалын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Түрікменстанмен де біраз жүк айналымы бар. Порт қуаттылығын арттыру Қазақстанның әлемдік стратегиялық бағдарламалар шеңберінде халықаралық жүк айналымына қызмет көрсету процесінің белсенді қатысушысы болуына мүмкіндік береді.

Ақтау порты экспорттық-импорттық жүк тасымалдаумен және транзитпен байланысты орындайды. Каспий портындағы жүк тасымалындағы үлес-24,5%. Ақтау порты арқылы жүктерді сату көлемі 2016 жылы 5844 мың тоннаны құрады, 2015 жылдың көрсеткішіне жетті (5 895 мың тонна). 2016 жылы отандық теңіз көлігімен 3083 тонна жүк тасымалданды, бұл 2015 жылға қарағанда 7% - ға артық.

2015 жылы Азиядан Еуропаға және Таяу Шығыс елдеріне жүктерді кедергісіз транзиттік тасымалдауға мүмкіндік беретін мультимодальды көлік дәлізін құру жөніндегі жаһандық мемлекеттік жобаның старты болып табылады.

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасында қарқынды жұмыс атқарып тұрға екі порт бар, Ақтау теңіз сауда порты және Құрық теңіз порты.

Ақтау теңіз сауда порты бүгінде:

- “Қазақстан темір жолы” компаниясының құрамына кіреді
- НҰРЛЫ ЖОЛ мемлекеттік бағдарламасына бағытталған
- DP World компаниясымен бірігіп жұмыс жасайды
- “Жаңа жібек жолы” жобасының бір бөлігі болып табылады

- Контейнерлік тасымалды қосқанда транзиттік тасымалды дамыта отырып, қызмет бағытын артараптандыруда

- Транскаспий халықаралық көлік маршрутының (ТХКМ) қатысушысы

- Теңіз порттары мен айлақтардың халықаралық қауымдастығы (ТПАХҚ) мүшесі

"YDD Corporation" АҚ Бас директорының орынбасары Жылбаев ТМТМ маршрутының жоғары тиімділігін атап өтті. Спикердің айтуынша, 2019 жылдың қарашасынан бастап компания өз жүктерін Қарағандыдан Поти портына тасымалдауды бастады. Осылайша, екі айда 70 контейнерде 2000 тонна ферросилиций тасымалданды.

Порт қызметінің қорытындысы бойынша 2019 жылы терминалдан ТМТМ бағыты бойынша 110 контейнерлік пойыз жөнелтілді, контейнерлердің жалпы саны 8157 TEU құрайды. [1]

Құрық порты Қытай, Қазақстан арқылы өтетін Каспий теңізімен шығып Әзербайжанға, Грузияға, одан әрі Түркия мен Еуропаға жалғайтын Транскаспий халықаралық көлік бағдарының желісінде орналасқан.

Биылғы жылы Құрық теңіз порты арқылы 2,5 миллион тонна жүк тасымалдау жоспарланып отыр. Бұл өткен жылмен салыстырғанда 1 миллион тоннаға артық.

Құрық портының паромдық кешені Елді халықаралық көлік дәліздерімен байланыстыратын логистикалық тізбектің құрамына кіреді. Бұл жүктерді жеткізу мерзімін азайтуға, тасымалдау процесін жеңілдетуге және тауардың құнын төмендетуге мүмкіндік береді. Құрық портының паромдық кешені елдің экспорттық және транзиттік әлеуетін, көлік дәлізінің бәсекеге қабілеттілігін дамытады, мультимодальды тасымалдарды арттырады. Қазақстанның инфрақұрылымы Еуразиялық халықаралық сауда ағынына қосылады.

2016 жылдың желтоқсанында Құрық портында паром терминалының алғашқы іске қосу кешені жұмысын бастады. Бүгінгі таңда 420 мың тонна жүк сатылды. Екі жыл бұрын іске қосылған екінші Қазақстандық теңіз порты еліміздің транзиттік және экспорттық әлеуетін дамытуға үлкен үлес қосуда. Бүгінгі таңда Еуропаға айлақтан, Қазақстанның ғана емес, Қытай мен Орталық Азия

елдерінің тауарлары тасымалданады. Солтүстік облыстардан жеткен 28 вагон астық, Қытайдан әкелінген 4 вагон мата мен 8 вагон томат пастасы енді бірер сағатта кемелерге тиеліп, Әзірбайжан астанасы Бакуге аттанады. Жолдың ұзақтығы 18 сағат. Әрі қарай Еуропа нарығына шығарылады. Қазір портта екі бірдей теміржол айлағы жұмыс істеп тұр. Әрқайсысы тәулігіне 50 вагон сыйымдылығы бар төрт бригадасы бар кемеңі қабылдай алады және жібере алады. Өткен жылы осы паромдық кешен арқылы 210 кеме тасымалданды. 2018 жылы Құрық портында Мемлекет басшысының қатысуымен автомобиль құрамы ашылды. Ол жылына жиырма мың автомобиль қабылдай алады. 2018 жылы тасымал көлемі 2017 жылға қарағанда 10% көп болды. Ол 1 млн 610 мың тонна. Бұл портта бір жыл ішінде 453 кеме өңделді. Елімізде екінші теңіз портының іске қосылуы өңірдегі бірқатар әлеуметтік мәселелерді шешуге мүмкіндік берді. Қазір, жаңа портта 300-ге жуық адам жұмыс істейді. Қазіргі уақытта тек Әзірбайжан порттымен жұмыс істеуде, Басшылар басқа порттармен байланысты одан әрі ұлғайтуды жоспарлап отыр. Осылайша, жылдық қуаты 6 миллион тонна Құрық порты келесі жылы өз жұмысын толық көлемде бастайды. [2]

2016 жылы ішкі су көлігімен 1 267 мың тонна жүк тасымалданды. 2016 жылы көлік саласындағы негізгі жетістіктердің бірі көлік логистикасының тиімділігі бойынша халықаралық рейтингтегі Қазақстан көрсеткішін жақсарту болып табылады (халықаралық LPI Банкі). Қазақстан 88 орыннан 77 орынға дейін көтерілді (2014 жылмен салыстырғанда), бұл көрсеткіш ТМД елдері арасында ең үздік көрсеткіш болып табылады. [3]

Әдебиеттер

1. <http://www.portaktauz.kz/kz/about>
2. Источник: <https://24.kz/kz/zha-aly-tar/ekonomika/item/291489-biyl-ry-te-iz-porty-ar-yly-2-5-mln-tonna-zh-k-tasymaldanady>
3. Даулет Б.С., Тулембаева А.Н. Стратегическое управление в транспортно-коммуникационном комплексе РК. - Алматы:

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

Секция 1. Қазіргі таңдағы Қазақстан экономикасының әлеуметтік-экономикалық мәселелері және даму болашағы

Секция 1. Социально-экономические проблемы развития экономики Казахстана в современных условиях

1	Алькеева А.А. СЫРТҚЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАУПСІЗДІК ЖӘНЕ ОНЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ БАҒЫТТАРЫ	4
2	Абденбек Г.М., Әбілахатова Д.Н., ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖҰМЫССЫЗДЫҚ МӘСЕЛЕСІ ЖӘНЕ ОНЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ	5
3	Abdullin A.N., DIGITAL ECONOMY AS A MECHANISM FOR EFFECTIVE ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC POLICY	6
4	Аитова А.Ф., ПРОБЛЕМЫ ДИВЕРСИФИКАЦИИ СТРУКТУРЫ КАЗАХСТАНСКОЙ ЭКОНОМИКИ	9
5	Ақбаева А.Е., ТРАНСҰЛТТЫҚ КОМПАНИЯЛАРДЫҢ ОРНАЛАСУШЫ ЖӘНЕ ҚАБЫЛДАУШЫ ЕЛДЕР ЭКОНОМИКАСЫНА ӘСЕРІ	11
6	Ақбаева А.Е., ШЕТЕЛДІК ИНВЕСТИЦИЯЛАРЫ БАР КӘСІПОРЫНДАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	12
7	Амангельды Ж., Кожыкова А., Талғат Б.Ж., ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНДАҒЫ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ДАМУЫНЫҢ АЙМАҚТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	14
8	Аширбекова Ж.С. ANALYSIS OF THE CAUSES AND CONSEQUENCES OF UNEMPLOYMENT IN KAZAKHSTAN	15
9	Boranbayeva M., EXPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN TO FOREIGN COUNTRIES IN 2019	16
10	Жаксыбаева А., Кожыкова А., Талғат Б.Ж., ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІГІ	17
11	Жарылғап А., ГРЕЙДОВАЯ СИСТЕМА ОЦЕНИВАНИЯ ДОЛЖНОСТЕЙ И ОПЛАТЫ ТРУДА	19
12	Қабдраш Д.Б., КӘСІПКЕРЛІК ҚҰРЫЛЫМ СТРАТЕГИЯЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУДЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ	20
13	Қоғабаяева Ш.А., ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ НАРЫҚ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ БАСҚАРЫЛУ ҚҰРЫЛЫМЫН ЖЕТІЛДІРУ	21
14	Moldakarimov A.R., CREATING A BASE FOR THE IMPLEMENTATION OF INDUSTRY 4.0 IN KAZAKHSTAN	23
15	Мұханбетжан Р.М., ҰЙЫМНЫҢ ДАМУ СТРАТЕГИЯСЫН ЖЕТІЛДІРУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ДАМУ БОЛАШАҒЫ	24
16	Мұқаш Ұ., FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: PARTICIPATION IN INTERNATIONAL TRADE AND INVESTMENT PROCESSES	25
17	Мұқаш Ұ.Т., DEVELOPMENT OF ONLINE INSURANCE IN KAZAKHSTAN	27
18	Sabirova A., EXTERNAL LABOR MIGRATION OF KAZAKHSTAN: ANALYSIS OF THE STATE AND TRENDS OF DEVELOPMENT	29
19	Талғат Б.Ж., Булегенова Ф., Кожыкова А., ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНЫҢ АГРОӨНЕРКӘСІП КЕШЕНІНІҢ ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІМЕН ОЛАРДЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ	30
20	Талғат Б.Ж., Мұқаш Ұ., ЖҰМЫССЫЗДЫҚТЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ	32
21	Талғат Б.Ж., Масайнова Н., Кожыкова А., ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАСТАР ЖҰМЫССЫЗДЫҒЫ МӘСЕЛЕЛЕРІН ШЕШУ	33
22	Токтоналиев Ж.У., Терликов А.С., ПРОБЛЕМА МОЛОДЕЖНОЙ БЕЗРАБОТИЦЫ В КАЗАХСТАНЕ	35

Секция 2. Қазіргі жағдайдағы және болашақтағы менеджмент ілімінің дамуының басымдылықтары және үрдістері

Секция 2. Приоритеты и тенденции развития менеджмента в современных условиях и перспективе

1	Абдраманова Ғ.С. ҰЙЫМДА ЖАРНАМАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ БАСҚАРУ ЖӘНЕ ОНЫ ЖЕТІЛДІРУ	38
2	Аханұлы А. ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКА ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК САЯСАТТЫ БАСҚАРУ	39
3	Бурахан М. СЕРВИСТІК ҰЙЫМДАРДА ПЕРСОНАЛДЫ ЫНТАЛАНДЫРУ	40
4	Баймурзаев Ф. СОЗДАНИЕ ОТКРЫТОЙ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ ИНТЕЛЕКТУАЛЬНЫХ ГОРОДОВ	41
5	Байчукурова И.Б. РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	42
6	Баймурзаев Ф.Б. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РИСК МЕНЕДЖМЕНТА В КАЗАХСТАНЕ.	44
7	Байчукуров Р.Б. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ И ОЦЕНКИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ	45
8	Ғұмарова С. ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ АПК КАЗАХСТАНА	46
9	Жансакалова А.Б. МҰНАЙ-ГАЗ САЛАСЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖҮЙЕНІҢ ДАМУЫ	47
10	Карбозов А. СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	49
11	Карбозов А. СИСТЕМА "КАЙДЗЕН" - КЛЮЧЕВАЯ КОНЦЕПЦИЯ ЯПОНСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА.	50
12	Макишева Д.Г. ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНЫҢ ЕҢБЕК НАРЫҒЫНЫҢ КОНЬЮНКТУРАСЫН ТАЛДАУ	51
13	Нысанов Е.Е. МЕМЛЕКЕТТІҢ ӘЛЕУМЕТТІК САЛАСЫН РЕТТЕУДІҢ ЕРЕКШЕЛІГІ	53
14	Нуримбетова А.А. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ МЕНЕДЖМЕНТТІҢ РӨЛІ,БАСЫМДЫҚТАРЫ ЖӘНЕ ДАМУ БОЛАШАҒЫ	54
15	Оразалина А.К. ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА КАК ПРИЗНАК КОНФЛИКТА В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ ОБЩЕСТВА	55
16	Сакенова Г.Б. ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ ЖАҒАНДЫҚ ТРЕНДТЕРІ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ	56
17	Смагулова А.К. ИННОВАЦИОННЫЙ ПРОЦЕСС И УПРАВЛЕНИЕ ПРОГРАММАМИ И ПРОЕКТАМИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	57
18	Сакенова Г.Б. МЕНЕДЖМЕНТ В НАШЕ ВРЕМЯ	59
19	Скакова Д. А. ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВЫХ ИННОВАЦИЙ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЯМИ МАРКЕТИНГА	60
20	Серік А. КӘСПОРЫННЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН БАСҚАРУ	61
21	Темирханова А. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АГРАРЛЫҚ-ӨНЕРКӘСПІ КЕШЕНІН БАСҚАРУ	63
22	Ускенбаева А.Е. ҚАЗАҚСТАННЫҢ МҰНАЙ-ГАЗ СЕКТОРЫ ДАМУЫ ЖӘНЕ ДАМУЫНДАҒЫ МӘСЕЛелЕРІ	64
23	Тажіхан Е.Д. ЭКОНОМИКАДАҒЫ САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ШЕТ ЕЛДЕР МЕН ҚАЗАҚСТАН	65
24	Шестюк В. ЛИДЕРСТВО	66

Секция 3. Есеп, аудит және бағалаудың өзекті мәселелері мен даму болашағы

Секция 3. Проблемы и перспективы развития учета, оценки и аудита

1	Әбдіғасыр Б.А. 2020 ЖЫЛҒА ТАЗА ЖАЛАҚЫНЫ ЕСЕПТЕУДІН ТИІМДІ ЖОЛЫ	69
2	Әбеуова И.С. ҚАРЖЫЛЫҚ БАҚЫЛАУДЫҢ ЖҮРГІЗІЛУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	70
3	Әбеуова И.С. НЕГІЗГІ ҚҰРАЛДАР АМОТИЗАЦИЯСЫ ЕСЕБІНІҢ ДҰРЫСТЫҒЫНЫҢ АУДИТІ	71
4	Akhmetova A.V. TECHNOLOGICAL AUDIT IN THE SYSTEM OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF INNOVATIVE ENTERPRISES	73
5	Абилова Б.О. АНАЛИЗ И ОЦЕНКА ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЕКТА В ЗДРАВООХРАНЕНИИ	74
6	Айтбаев Ә.Б. ҮСТЕМЕ ШЫҒЫНДАРДЫҢ ЕСЕБІ МЕН АУДИТІ	75
7	Аубакиров А.Е. АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ ПРИЧИН ОТТОКА СТУДЕНТОВ ИЗ КАЗАХСТАНА	76
8	Бабкина Е.А. НАЛОГОВЫЙ УЧЕТ РАСХОДОВ НА РЕКЛАМУ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	78
9	Байлина А.Д. АУДИТ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ БЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ И УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ АКТИВАМИ	79
10	Бакирова А.М. ВЛИЯНИЕ ОДНОГО ЧЕЛОВЕКА НА ЭКОНОМИКУ	80
11	Гиниятова К.К. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӨЛІМ-ЖІТІМ ЖӘНЕ ОҒАН ӘСЕР ЕТЕТІН СЕБЕПТЕР	82
12	Есмурзина Х.К., Архипова К.А. ПРОБЛЕМЫ ЭМИГРАЦИИ ГРАЖДАН. ВЛИЯНИЕ ДАННОГО ПРОЦЕССА НА ЭКОНОМИКУ КАЗАХСТАНА	83
13	Зекенов А.Т. АКТУАЛЬНОСТЬ ФУНКЦИОНАЛЬНОГО КАЛЬКУЛИРОВАНИЯ СЕБЕСТОИМОСТИ	85
14	Игенбаева А.Ж. ҚОРЛАРДЫ ЕСЕПКЕ АЛУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	86
15	Қайроллаев Р.А. ҚОРЛАРДЫҢ ЕСЕПКЕ АЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	87
16	Қабықен К.Қ. БЮДЖЕТТІК ҰЙЫМДАРДАҒЫ ЕҢБЕКАҚЫНЫ ЕСЕПТЕУ ЖӘНЕ ТАЛДАУ	88
17	Қанжанова Ж.К. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ ЖАЙЛЫ	90
18	Қасимова Д.К. ЖАРҒЫЛЫҚ КАПИТАЛ ЖӘНЕ ЖШС ҚАТЫСУШЫЛАРЫНЫҢ ҮЛЕСІ	91
19	Қасымова Н.А. САЛЫҚТЫҚ ЕСЕПТІЛІК НЫСАНДАРЫН ЭЛЕКТРОНДЫ ТҮРДЕ ҰСЫНУ	92
20	Қасымханова Г.С. КӘСПОРЫН ҚЫЗМЕТІН ТАЛДАУДЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	94
21	Қасымханова Г.С. ҚАРЖЫ-ШАРУАШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕГІ АУДИТТІ ЖҮРГІЗУ ҚАЖЕТТІГІ	95
22	Ложкина К.В. НАЛОГ НА ДОБАВЛЕННУЮ СТОИМОСТЬ В КАЗАХСТАНЕ	96
23	Маратова А., Бимағамбет А. НАРЫҚТЫҚ ҚАТЫНАСТАРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДА КӘСІБИ БУХГАЛТЕРДІҢ РӨЛІ МЕН ДАМУ БОЛАШАҒЫ	98
24	Маратов Т.М. КӘСПОРЫННЫҢ ҚАРЖЫ-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫН БАҒАЛАУ ЖӘНЕ ОНЫ ЖАҚСARTУ ЖОЛДАРЫ	99
25	Нілтай Ә.Н. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ	101
26	Саакян М.А., Коханова И.Х. СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДОХОДА КАЗАХСТАНСКОЙ СЕМЬИ	102
27	Саленова И.Б. Қайратова Д.Р. ВОЛОНТЕРСТВО, КАК ОСОБЫЙВИД ТРУДОВОЙ ЗАНЯТОСТИ	103
28	Серіков Ә. ТӘУЕКЕЛГЕ БАҒЫТТАЛҒАН МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ ЖҮЙЕСІ	105
29	Смолик Е.М., Власова В.В. ЭПИДЕМИИ, ДЕРЖАЩИЕ МИР В СТРАХЕ	106
30	Сулейманова Р.Ф. АНАЛИЗ РИСКОВ И ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ	107
31	Сулейменова И.А. КӘСПОРЫННЫҢ МЕНШКІТІ КАПИТАЛ ЕСЕБІ	109

32	Тәжібай Н.Б. НЕГІЗГІ ҚҰРАЛДАР ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ АУДИТІ	110
33	Тобагабулова М.А. КӘСІПОРЫННЫҢ ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖӘНЕ ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ КРЕДИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕК ЕСЕБІН ТАЛДАУ	112
34	Төлеутай Д.С. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ НЕКЕЛЕСУ ЖӘНЕ АЖЫРАСУДЫ СТАТИСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ	113
35	Тұрмағанбет З.Ж. ПОНЯТИЕ И КЛАССИФИКАЦИЯ ЗАТРАТ В УПРАВЛЕНЧЕСКОМ УЧЕТЕ	115
36	Узакова А.Б. САЛЫҚ САЛУ БОЙЫНША ЖЕҢІЛДЕТІЛГЕН ТӨРТІПБЕН ЖҰМЫС ІСТЕЙТІН СУБЪЕКТІЛЕРДЕГІ БУХГАЛТЕРЛІК ЖӘНЕ САЛЫҚ ЕСЕБІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	116
37	Химади Т.С. ЗЕЙНЕТКЕ ЕРТЕ ШЫҒУ МӘСЕЛЕСІ	118
38	Шакирова Г.А. ПОНЯТИЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ГОТОВОЙ ПРОДУКЦИИ И ОЦЕНКА ЕЕ СЕБЕСТОИМОСТИ	119

Секция 4. Қазақстан Республикасы дамуының стратегиялық мақсаттарына жетудегі экономиканың қаржы-несиелік секторының басымдылықтары

Секция 4. Приоритеты финансово-кредитного сектора экономики в достижении Стратегических целей развития Республики Казахстан

1	Амангелдинова З.Ж. ҚҚС-Ы ӘКІМШІЛІКТЕНДІРУДЕ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ	122
2	Амантай С.С., Қанат А.Қ., Қысатай А.Т. ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ	123
3	Амирова П.К. БЮДЖЕТ-ҚАРЖЫ САЯСАТЫНЫҢ НЕГІЗГІ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ	125
4	Амирова П.К. БЮДЖЕТ САЯСАТЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	126
5	Айтпекова А.М. ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ БОЛАШАҒЫ	127
6	Болатбек Ж.Ж., Қарпықов А.А. КОММЕРЦИЯЛЫҚ БАНКТЕРДІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ШАРАЛАРЫ	128
7	Ғалымова М.Е. ЭКОНОМИКАНЫҢ ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ: ЖАҢА БИЗНЕС-МОДЕЛЬДЕР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР ЖӘНЕ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕР	130
8	Гневшев Е.М., Хананова Р.А. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЕДИНОГО ФИНАНСОВОГО РЫНКА СТРАН-УЧАСТНИЦ ЕВРАЗИЙСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОЮЗА	130
9	Есебаева Г.Б. ҚАЗІРГІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙДАҒЫ БАНК НАРЫҒЫНДАҒЫ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ САЛЫМДАР	132
10	Жансейтов А.Т. ФИНАНСОВЫЕ МЕНЕДЖЕРЫ И ФИНАНСОВЫЕ ИННОВАЦИИ	133
11	Кайрберлина К.Ж. КРИТЕРИЙ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ	135
12	Мырзагерей Р.Н. ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫ ДАМУ ТҮРІНДЕГІ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ САЛЫҚ САЯСАТЫ	137
13	Мырзагерей Р.Н. ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОДАҚАҚ МҮШЕ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ САЛЫҚ ЖҮЙЕЛЕРІ	139
14	Татиева Д.Т. К ВОПРОСУ О ПРИЗНАНИИ КРИПТОВАЛЮТЫ В МИРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ	142
15	Тәңірберген С.С. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА САҚТАНДЫРУ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУ БОЛАШАҒЫ	143
16	Toktassova S.S. THE IMPORTANCE OF TAX CONTROL IN MODERN CONDITIONS	144
17	Шакмурат У.Н. ЕЛІМІЗДІҢ ЭКОНОМИКАСЫН ДАМУДАҒЫ ҚАРЖЫ МЕН ЕСИЕНІҢ РӨЛІ	145
18	Zhanseitov A.T., WHY DIGITAL TRANSFORMATION IS NEEDED	146

Секция 5. Қазақстан экономикасы салаларының дамуын маркетингтік зерттеу

Секция 5. Маркетинговые исследования развития отраслей экономики Казахстана

1	Абдуғап Ұ.Н. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАСЫМАЛДАУ САЛАСЫНДАҒЫ ТЕМІР ЖОЛ КӨЛІГІНІҢ РӨЛІ	149
2	Абилова Д.Р. ВЛИЯНИЕ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИ НА ЛОГИСТИЧЕСКИЕ ОПЕРАЦИИ И ТРАНСПОРТИРОВКУ ГРУЗОВ	150
3	Әбдікарім М.С. ҚАЗАҚСТАНДЫ ҚОЙМАЛЫҚ ЛОГИСТИКАНЫҢ ДАМУ ҚАРҚЫНЫ	151
4	Батырбек Н.С. САНДЫҚ ЭКОНОМИКА ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ТУРИЗМНІҢ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫН ЗЕРТТЕУ	152
5	Batyrbek N.S. RESEARCH ON THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM INDUSTRY IN KAZAKHSTAN	153
6	Гребенюк Д.Д. SMART-CITY КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ГОРОДСКОГО ТУРИЗМА	155
7	Ердаулат А.М. ҚАЗАҚСТАНДА ЛОГИСТИКАНЫҢ ДАМУЫ	156
8	Кулдеева А.Т. АҚЫЛЫ ЖОЛДАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТИІМДІЛІКТЕРІ	158
9	Кульжамбекова Б.Ш. КЛЮЧЕВЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ РАЗВИТИЯ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	159
10	Нығыметолла А.К. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЛОГИСТИКАНЫҢ ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ	160
11	Раздобудько М.Е. РАЗВИТИЕ КАЗАХСТАНСКОЙ ТУРИСТСКОЙ ОТРАСЛИ	161
12	Сайлаубай Н.И. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЛОГИСТИКАНЫҢ ДАМУЫН ТЕЖЕУШІ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕР	163
13	Стажарова К.А. РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОЙ СТРАТЕГИИ В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ	164
14	Сұлтан Н.Қ. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ КӨЛІКТІК ЖҮЙЕСІНІҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ	165
15	Цонев И.Е. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ КИНОПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	166
16	Шанықұл Д.Е. ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНДАҒЫ КАСПИЙ ТЕҢІЗ ПОРТЫНЫҢ МАҢЫЗЫ	168

Ғылыми басылым

Академик Е.А. Бөкетовтың 95-жылдығына арналған

**«ЖАҢА ҰРПАҚ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»**

*Студенттер мен магистранттардың
XV аймақтық ғылыми-практикалық конференциясы*

26 ақпан 2020 ж.

*XV региональная научно-практическая конференция
студентов и магистрантов,*

**«НОВОЕ ПОКОЛЕНИЕ И СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»,**

посвященная 95-летию академика Е.А. Букетова

26 февраля 2020 г.

Басуға 25.02.2020 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/8. Қағазы офсеттік.
Көлемі 21,87 б.т. Таралымы 10 дана. Тапсырыс № 9/2.

Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ баспасының баспаханасында басылып шықты
100012, Қарағанды к., Гоголь к-сі, 38. Тел. (7212) 51-38-20